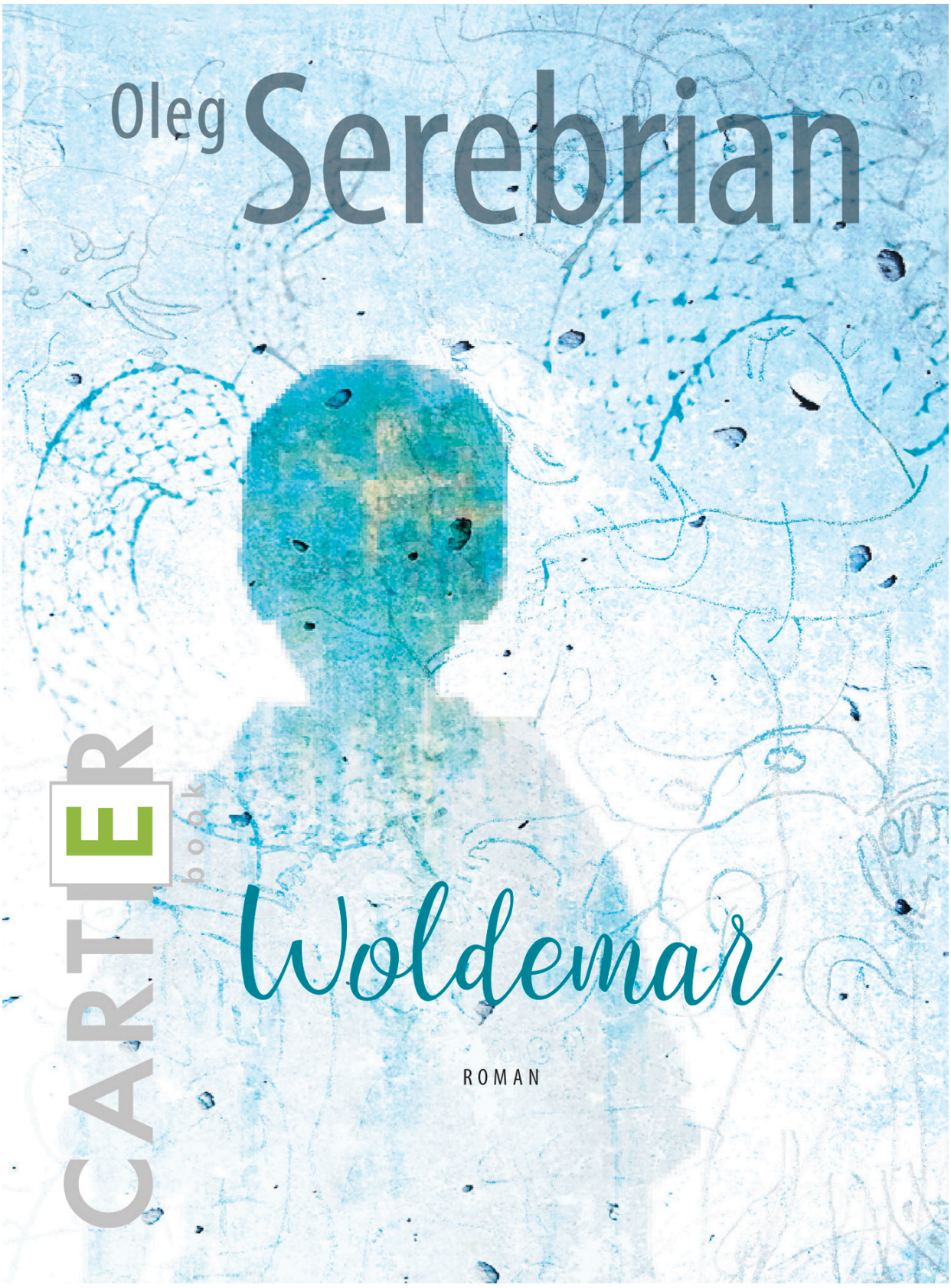
Oleg
Serebrian
CARTIER
book
Woldemar
ROMAN

Oleg SEREBRIAN

Woldemar

Roman

CARTIER book

OLEG SEREBRIAN

WOLDEMAR

OLEG SEREBRIAN (n. 1969) este scriitor, istoric, politolog şi diplomat. Este licențiat în istorie și drept al Universității Pedagogice de Stat din Chișinău (1992) și magistru în relații internaționale al Institutului European din Nisa (1993). A urmat specializări la Școala Națională de Administrație din Paris și la universitățile din Edinburgh şi Birmingham. În 1998 a susținut doctoratul în științe politice. În 1998-1999 a fost purtător de cuvânt al MAE al Republicii Moldova, între 1999 şi 2005 a fost prorector al Universității Libere din Moldova, fiind ulterior profesor invitat la diverse centre universitare din Europa de Vest și SUA. În 2010-2015 a fost Ambasador al Republicii Moldova în Franța și pe lângă UNESCO, iar din 2015 este Ambasadorul Republicii Moldova în Germania. Din 2013 este membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Pentru activitatea academică și publicistică a fost decorat de președintele român Emil Constantinescu cu Ordinul Național „Steaua României” (2000) și de președintele francez François Hollande cu Ordinul Național de Merit (2015). În anul 2012, pentru romanul *Cântecul mării* (Ed. Cartier, 2011), a fost distins cu premiul special al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

CARTIER
Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
cartier.md

Cărțile Cartier *pot fi procurate online pe shop.cartier.md*
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Noble și pe cartier.md

LIBRĂRIILE CARTIER
Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03.
E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 022 24 10 00.
E-mail: librariadinhol@cartier.md
Librăria online, shop.cartier.md. Tel.: 068 555 579.
E-mail: vanzari@cartier.md
Livrare gratuită oriunde în Republica Moldova pentru comenzi mai mari de 250 MDL.

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ
CODEX 2000, Str. Toamnei nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România
Tel./fax: (021) 210 80 51
E-mail: romania@cartier.md
Taxele poștale sunt suportate de editură. Plata se face ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Rotonda* este coordonată de Em. Galaicu-Păun
Editor: Gheorghe Erizanu
Lector: Valentin Guțu
Coperta: Vitalie Coroban
Design/tehnoredactare: Valeria Idjilov
Prepress: Editura Cartier

Oleg Serebrian
WOLDEMAR
Ediția a II-a, ebook, martie 2019

© 2019, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Serebrian, Oleg.
Woldemar: Roman/ Oleg Serebrian. – Ed. a 2-a. –
Chişinău: Cartier, 2019. – 132 p. – (Colecţia „Cartier Ebook”, ISBN 978-9975-79-909-6).
1 disc optic electronic (CD-ROM; 700 Mb; 52x): sd., col.; în container, 15 x 15 cm. –
Titlu preluat de pe eticheta discului. –
Cerinţe de sistem: Windows OS, HDD 64 Mb, ePub Reader.
ISBN 978-9975-86-333-9.
821.135.1(478)-31
S 48

Tatălui meu…

„Wenn du lange in einen Abgrund blickst,
blickt der Abgrund auch in dich hinein.”

(Friedrich Nietzsche)

I

Știu, e ciudat să te trezești pe lume cu sentimentul că ea nu e cea reală, că e doar o mistificare, o iluzie, dar în cazul meu chiar așa a fost. Era într-o dimineață de vară, o dimineață cu multă lumină. Cred că aveam trei ani, or, din spusele bunicii, doar până la acea vârstă obișnuiau să mă mai culce vara în leagănul din veranda de la etaj. Geamurile erau larg deschise, pentru că simțeam deslușit adierile vântului în starea aceea de semiveghe. Am crăpat ochii și am văzut cărările de lumină prelingându-se prin coroana pomului de păr de lângă geam. Ascultasem câteva clipe cu ochii întredeschiși strigătele rândunelelor și foșnetul agitat al frunzelor, apoi am urmărit firicelele de praf care dansau în dârele lungi de lumină aurie. M-am întrebat atunci, dacă acele particule de praf erau esența aerului sau a luminii? E prima întrebare pe care țin minte să mi-o fi pus mie însumi. Am trecut mâna prin pârtia luminoasă, încercând să prind firicelele care se profilau în ea, dar n-am dat de nimic, n-am simțit nimic. Mâna alunecă fără niciun obstacol și era goală. Atunci m-am întrebat dacă ceea ce vedeam exista cu adevărat, dacă tot ceea ce simt, tot ce aud, mai putea fi văzut, simțit și auzit la fel și de ceilalți, dacă lumea arată pentru toți la fel și dacă e chiar reală…

Am găsit de timpuriu că lumea oamenilor e ciudată și că mi-e profund străină, iar legile după care pretind ei că ar trăi sunt neclare și suspecte. Mai târziu aveam să înțeleg ce mă deranja cel mai mult în ele – asemănarea cu un program prestabilit: ne naștem, creștem, visăm, ne pornim, ne grăbim, greșim, vrem să părem ceva ce nu suntem, sperăm la ceva dintr-un viitor care e fizic ireal. Apoi parcă revenim de unde ne-am pornit, ne oprim surprinși de tot ce ni s-a întâmplat, regretăm ceva ce n-a fost, sau a fost, nu putea fi, este, nu este, nu poate fi și nu va fi nicicând, îmbătrânim, murim… Și mai înspăimântătoare decât „programul” sunt „eroarea de program”, abaterile de la regulă, asta însă aveam s-o înțeleg ulterior.

Dar să le luăm pe rând. În momentul în care înșir aceste rânduri e vara anului 1997, dar întâmplările despre care voi vorbi s-au petrecut cu douăzeci de ani mai devreme, în URSS. Fac aceste precizări nu pentru a vă induce cu mai mult succes ideea unei nonficțiuni, ci pentru a stabili că narațiunea nu va fi cea a unui copil de 7-8 ani, protagonistul celor întâmplate, adică eu cel de atunci, ci a unui matur. Sunt conștient de faptul că, în pofida efortului meu de a fi cât mai echidistant față de mine însumi, cât mai fidel în relatarea celor petrecute și a sentimentelor pe care le aveam, adevărul poate fi altul. Îmi dau seama că orice amintiri, mai cu seamă amintiri atât de precoce și îndepărtate, sunt rodul unor prelucrări, purificări, interpretări și adaptări succesive. Acesta a și fost motivul pentru care am rugat-o pe bunica mea, mama Marta, să scrie la rândul ei tot ce ținea minte despre mine așa cum eram atunci. Nimeni nu m-a observat mai atent decât dânsa în acei ani.

Mă temeam cel mai mult de ochii ei, de întrebările ei, de îngrijorările ei nicicând rostite. Intuiesc că dânsa s-a apropiat cel mai mult de esența problemei, sau poate chiar a înțeles-o cu mult înainte ca eu să-mi fi dat seama de ea…

Știam de mult că va veni o zi și voi scrie despre toate acestea. N-am convingerea că voi putea scrie la fel și despre perioade mai târzii, mai ales despre tot ce a fost după acel 1 septembrie 1994 când, într-un anume fel, am murit înghițit de culoarul negru al terminalului „plecări” al aeroportului Șeremetievo. Peste două ore, aeronava în care urcasem avea să aducă pe unul din aeroporturile berlineze rămășițele aparent însuflețite ale tânărului de 24 de ani care eram atunci. Nimeni n-ar fi spus că am murit, pentru că lăsam impresia unui om viu: mă mișcam, vorbeam cu greu, dar deslușit. Într-un fel de regim autopilot reușisem să citesc anunțurile, să iau bagajul, să-l recunosc printre zecile de oameni ce așteptau la poarta de ieșire pe Alex, un văr de-al mamei, pe care-l mai văzusem doar o singură dată. Țin minte mașina lui argintie, decapotabilă, o marcă foarte scumpă, fără îndoială, pentru că-mi vorbea despre ea cu mândrie, așteptându-mi aprecierile. Apoi, văzându-mi dezinteresul, se potoli, abordând niște teme tot mai banale, la care continuam să-i răspund în doi peri. Nu mă îndoiesc că mă crezuse drogat sau chiar psihopat, în orice caz și mai țăcănit decât el, care e un fel de pictor. Reușește să facă niște tablouri neînțelese și pocite, lipsite de orice simț estetic și logic, deci foarte în vogă și destul de scumpe. Nu i-am reținut atunci privirea, dar știu că trebuia să mă urmărească cu o anumită neîncredere. Ajuns în cartierul Wannsee, în cocheta vilă în

stil ethno a unchiului Fabian, am încercat din răsputeri să fac față întâlnirii pline de afecțiune cu cohorta de rude berlineze ale bunicii, să par jovial și încântat, așa cum se cade unui tânăr binecrescut, dar nu cred că am dat dovadă de prea multă îndemânare. Rămas singur, în odaia ce-mi fusese afectată, băusem în decurs de o oră o sticlă de coniac pentru a bloca până și acel regim autopilot care mă ghida, deconectând definitiv orice contact senzorial cu așa-zisa lume exterioară.

Cel care s-a trezit a doua zi în mansarda vilei Randa din cartierul Wannsee era proaspăt doctorand în medicină la Charité[1] și avea înfățișarea și memoria tânărului care pentru el însuși murise cu o zi mai devreme în aeroportul moscovit. Eram eu și nu eram eu în același timp. Țineam minte tot ce se întâmplase în viața care se curmase ieri, aveam imprimate în memorie toate sunetele și imaginile ei, toate cunoștințele pe care le acumulasem în timp. Știam bine ce-mi plăcuse când eram cu adevărat viu și mă feream inconștient anume de reîntâlnirea cu astfel de lucruri, evitând mai cu seamă sunetele, adică muzica, acea muzică care în noile circumstanțe m-ar fi durut prea tare. Nu vă mirați, au și morții durerile lor, unele foarte crâncene chiar, iar eu am avut dintotdeauna o sensibilitate acută la sunete.

Contactam telefonic și scriam cu regularitate familiei mele din Cernăuți, dar nici chiar pentru ei nu mai aveam decât niște sentimente mimate. Îmi făceam cu o cadență matematică datoria de mort viu, fiind readus la o formă de viață apropiată de cea pe care o numiți astfel doar de scurtele convorbiri telefonice săptămânale cu

martorul vieții și morții mele. Era o reanimare parțială, de durată relativ scurtă, dar extrem de dureroasă, atât de dureroasă, încât trebuia să mă ucid cât mai grabnic din nou. Eu, care până la 23 de ani n-am știut ce gust are alcoolul, după cele trei minute de convorbire cu străinătatea, garantate de cartela Deutsche Telekom, beam în decurs de o oră o sticlă de coniac pentru ca să-mi sting cumva durerea demențială în care eram aruncat. Nimic nu doare mai tare decât un suflet mort reanimat. Sunt sigur că nu aveți cum să cunoașteți asta, or, cei mai mulți dintre voi, fără ca să știți, au avut marele noroc de a se naște morți de la bun început. Scrâșneam din dinți din pricina acelei suferințe debilitante cât mergeam de la cabina telefonică până în odaia mea din vila Randa, apoi, odată ajuns, îmi turnam pe gât cu sete lichidul cafeniu, pregătit prevăzător din vreme. Mă frigea, dar nu mă ardea mai tare decât ecoul vocii tocmai auzite, care se transforma invariabil în acel strigăt implorator-disperat, ultimul lucru pe care l-am auzit înainte de a muri: „Să nu cazi, Woldemar, să nu cazi niciodată! Să-ți duci crucea până la capăt!”

Nu mi-am întors privirea îndărăt. Muream deja. Poate că, dacă o întorceam și dacă mă întorceam, mai eram în ceea ce pare a fi viața. Sau poate că, invers, muream amândoi, așa cum credeam că s-ar fi putut întâmpla. Cineva din noi trebuia să dispară pentru a-l lăsa pe celălalt să mai trăiască. Am ales să fac asta eu. Sper că nu am greșit, că nu ne-am sinucis dintr-o eroare fatală ambii.

Dar m-am abătut. S-ar cuveni să vă spun ce m-a determinat să scriu despre toate cele ce urmează. E din pricina aceluiași martor.

Ambii ne angajaserăm pentru perioada de vară, într-o vacanță, ca asistenți medicali la una din taberele de pionieri de lângă Alupka. Era într-o noapte de august 1989. Cernea o ploaie măruntă, potolită, neobișnuită pentru această perioadă a anului în Crimeea. Nu ploua cu stropi, ci cu un fel de pulbere lichidă, care se așeza uniform peste lumea furată de întuneric. Aleile laterale ale parcului din Mishor erau pustii și neiluminate, străjuite de siluetele negre ale arborilor care pendulau molcom în bătaia vântului. Din clădirea circulară din beton armat a restaurantului, un fel de carte de vizită a modernismului sovietic de pe Coasta de Sud a Crimeei, se auzeau purtate de vânt frânturi din *Boat on the river*[2]. În aer stăpânea o răcoare clementă și mirosea înțepător a chiparos umezit și de asta și sunetele care veneau păreau să fie la fel – umede și condimentate. Țin minte chiar și mort cum mirosea în acea noapte parcul din Mishor și cum piereau triste în întuneric frânturile acelei melodii… Ne așezaserăm pe o bancă jilavă, expusă rafalelor de stropi sărați, scuipați de talazurile care se frângeau trosnind de stâncile abrupte. Tăceam, stând ca întotdeauna la distanța cuvenită unul de celălalt. Ce mult tăcusem împreună în toți acei șapte ani de studenţie! Cred că am făcut apel la toate intonațiile tăcerii. La un moment dat liniștea se sparse și auzii întrebarea:

— Spune-mi, Woldemar, oare de ce ești într-atât de diferit de noi, ceilalți? Ce crezi că te-a făcut astfel?

O vreme n-am răspuns nimic. M-am gândit inițial că pentru cineva care făcea medicină, și încă o specializare ca a noastră, întrebarea era pe cât de firească pe atât de inutilă, dar în scurt timp

am simțit un fel de reverberație interioară, un ecou insistent care zicea: „ai auzit ce întrebare ți-a pus?”

— O să mă gândesc, am răspuns eu într-un târziu. Numaidecât.

Nu știu cui anume i-am făcut promisiunea asta. În orice caz, anume în noaptea cu pricina mi-a venit ideea să scriu despre această geneză a diferenței. Cred că eram deja perfect conștient că originea ei e în ceea ce Vâgotski[3] numea „criza de la șapte ani”. Toate drumurile în căutările mele anterioare mă duceau anume într-acolo, spre vârsta când mi s-a turnat și solidificat interiorul pentru totdeauna.

Da, a mai fost și o discuție la cantina facultății cu profesorul Veazemski. Cred că eram în anul patru. Mi se păreau interesante cursurile lui. Și eu îi păream interesant. Probabil mă considera „un caz deosebit”. Înclin să cred că discuțiile noastre aparent întâmplătoare de la cantina facultății n-au fost niciodată niște simple coincidențe. Mă vâna. Și eu, la rândul meu, așteptam acele dialoguri pline de echivocuri, încărcate de aluzii și penumbre. Ne înțelegeam perfect. Îmi mergea vestea de cel mai promițător student al Institutului Secenov, în timp ce el era, cu siguranță, unul dintre cei mai cultivați psihopatologi sovietici. În acea discuție de care aminteam, una din primele pe care le-am avut, mâncându-ne fiecare macaroanele cu brânză de vaci la una dintre măsuțele de cherestea ale cantinei universitare, l-am întrebat:

— Foarte interesant ce spuneați, Aleksandr Filippovici, la prelegerea de azi despre alegerea rațională… Poate că întrebarea mea e naivă, un pic trasă de păr și n-are nicio legătură cu teoria

asta, dar… cum credeți, de ce-mi place, bunăoară, mai mult Telemann decât Corelli? E din pricina unei predispoziții intrinsece sau e doar consecința unui cumul de factori extrinseci?

Tuși sec și mă analiză iscoditor o frântură de secundă cu ochii lui căprui. Avea o privire ascuțită, care te sfredelea iute ca o bormașină.

— Ca să vă dau niște răspunsuri atât de precise, Skawronski, ar trebui mai întâi să înțeleg de ce vă place muzica baroc, apoi muzica clasică și muzica în general.

Fața lui ovală fu străbătută de un licăr. Nu, nu-mi zâmbise. De altminteri, nu țin minte să fi zâmbit măcar o dată în prezența mea în anii studenției.

— Colegii mei v-ar spune că e vorba de mediul în care ați crescut, că ați fost influențați de gusturile celor cu care ați trăit împreună, că ați avut niște exemple pe care le-ați urmat, deci că ar fi consecința unei înrâuriri extrinsece. Eu cred că mediul e doar un factor adițional. Cred că preferințele ne sunt codate. Mediul le poate numai declanșa ori estompa. Dacă codul dumneavoastră genetic ar fi fost refractar și imun la muzică, atunci puteați, datorită anturajului, efortului, autocontrolului, să o cunoașteți, dar niciodată n-ați fi iubit-o cu-adevărat. Și nici n-ați înțelege-o și simți până la capăt. Ceea ce vă spun e o erezie din punctul de vedere al liniei oficiale a psihologiei sovietice, dar… Considerați că răspunsul pe care vi l-am dat a fost la întrebarea pe care nu mi-ați pus-o.

Am zâmbit fără să spun ceva. Făcu și el o pauză, privind cumva împrăștiat spre măsuțele de alături, apoi îmi zise:

— Știți cum e cu mediul și individualitatea, Skawronski… Omul e ca o gemă. Depinde mult de cum e șlefuită, dar contează mai ales ce fel de piatră e. Un giuvaiergiu foarte iscusit va ști să facă dintr-un ametist o minune, așa încât până și un ochi priceput să-l creadă un alexandrit, dar nici cel mai pur și bine lucrat ametist nu va avea niciodată valoarea unui alexandrit.

— Pentru cei care știu să deosebească un alexandrit de un ametist, am obiectat eu după o clipă de tăcere, dar mă tem că din ăștia sunt tot mai puțini în lumea asta contrafăcută. Câți o fi? Unu din zece mii?

— Asta nu contează. Adică, e mai puțin important, s-a corectat el îndată. Ceea ce contează cu adevărat e cine va pune prețul, cei 9999 sau acel 1.

Am consimțit cu un surâs. Oare nu credeam la fel?

— E adevărat că în procesul prelucrării poți comite erori. Nimeni nu-i scutit de stângăcii, zise el apăsat, aruncându-mi o privire grăbită, nici chiar marii maeștri, dar uneori greșelile scăpate în lucrul cu un „material neobișnuit” pot da rezultate surprinzătoare. Asta-mi amintește de o istorie halucinantă pe care mi-a povestit-o până la război unul din cei mai mari bijutieri din Odesa epocii imperiale, Samuil Lifșiț. Nu mă îndoiesc că știți istoria familiei mele… Principii Veazemski erau printre clienții importanți ai casei Lifșiț. Așa s-a întâmplat că o mătușă de-a mea i-a încredințat anume tatălui lui Samuil prelucrarea unui mare smarald de Ural cunoscut mai târziu ca „smaraldul albastru” sau „smaraldul Lifșiț”. Era o comandă delicată. Smaraldul bine șlefuit și fără defecte se prețuiește

mai mult decât un diamant, dar analizându-l, bătrânul bijutier a observat chiar în inima mineralului o lacună, despre care o anunțase îndată pe comanditară. Înlăturarea ei presupunea despicarea pietrei în două, dar principesa Veazemskaia dorea să aibă o singură nestemată mare, nu două mai mici. Cei doi Lifșiț s-au gândit mult cum poate fi rezolvată problema, sau cum putea fi ascuns defectul. După zile de meditație, bătrânul crezuse că a găsit unghiul potrivit de tăiere pentru a-l camufla, dar comise chiar la începutul lucrului o gafă aparent ireparabilă, o mișcare greșită. Credea că-și pierde mințile. Îi venea să-și taie mâna. Samuil era mai puțin afectat decât taică-său, își revenise mai repede. Aduse lupa și lumina și privi atent smaraldul, în speranța că ceva mai putea fi recuperat. Nu-i venea să creadă ce văzuse: în urma acelei lovituri defectul se absorbise! Îi spuse îndată, cu multă bucurie, această veste lui taică-său. Însuflețit, bătrânul examină la rândul lui piatra, apoi ar fi spus: „Nu defectul s-a absorbit în piatră, Samuil. Piatra a fost absorbită de defect. I s-a schimbat și culoarea, și transparența. Dar este neînchipuit de frumoasă tocmai așa.”

Își aranjă tacâmurile pe talgerul de plastic cafeniu și se ridică de la masă.

— Cu oamenii se poate întâmpla la fel… Cred că aveți un viitor mare Skawronski. Sfatul meu e să vă acceptați așa cum sunteți. Nu știu dacă are rost să vă puneți prea multe întrebări. O puteți face doar dacă nu vă temeți să vă uitați în prăpăstii… Dar dacă vreodată veți găsi curaj și un moment potrivit pentru așa ceva, aș fi curios să aflu ce-ați văzut în ele.

Acest moment s-a ivit doar acum, după ce am susținut teza de doctorat în medicină cu rara mențiune *summa cum laude*, care mi-a deschis larg ușile celor mai faimoase clinici și catedre ale lumii. Am acceptat fără prea multe meditații un post la Charite, până la preluarea căruia aveam la dispoziție o vacanță de șase săptămâni, timpul necesar pentru a scrie cele ce urmează. Îndată după prânzul festiv, care a urmat ceremoniei confirmării, am luat avionul spre Nisa. Singurătatea era tot ce-mi doream, tot de ce aveam nevoie pentru a mă reîntâlni cu mine însumi. Le-am spus familiilor mele, toate adevărate și neadevărate în același timp, că am nevoie de o pauză, că-s extenuat după susținerea tezei și că trebuie să pun în ordine textul disertației pentru publicare. Mințeam. Morții nu pot fi extenuați. Nu simțeam nicio oboseală, chiar dacă lucrasem câte 16 ore zilnic cu îndărătnicia unui călăreț hun, trei ani, zi de zi. Scriam, citeam, frecventam spectacole, muzee, expoziții, călătoream, alergam, făceam zilnic înconjurul insulei Wannsee cu bicicleta, toate astea într-un regim calculat, desăvârșit, programat. Rudele mele berlineze mă credeau un pedant mecanicist, un apucat, dar asta era singura modalitate de a mima viața. Morții care-și păstrează funcțiile locomotorii nealterate au mare nevoie să-și umple cu ceva timpul și, mai ales, să pară că-s vii.

De altminteri, aveam un antrenament bun. Și înainte de această moarte interioară eram perceput de cei din jur ca un tip serios, hotărât, sigur pe sine și neînfrânat în pornirea de a fi cel mai bun în toate: arte, limbi, literatură, științe. Mă agățasem încă din școală de toate aceste hobby-uri ca de o scăpare pentru a camufla adânc o

tristețe covârșitoare și o frică premonitorie de viață. Foloseam cu iscusință această mască a perfecționismului pentru a acoperi ceea ce era sub suprafața ireproșabil de rece și senină a chipului meu. Această mască a ascuns mereu un suflet solitar, vulnerabil, de o sensibilitate nesănătoasă.

Dietmar are o proprietate în Cap Ferrat, în vecinătatea plajei Passable, de unde se deschide o perspectivă paradisiacă spre Villefranche sur Mer. Cred că nu există un loc mai frumos pe toată Coasta de Azur. Trecusem pe acolo cu diverse ocazii în perioada doctoratului meu la Berlin, mai cu seamă când nu era nimeni, în lunile reci ale anului.

— Vei putea lucra nestingherit, mi-a zis el la despărțire, după prânzul festiv pe care l-a oferit după susținerea tezei în unul din cele mai scumpe restaurante de pe Kurfuerstendamm. Nu te vom deranja, nu va veni nimeni în cele șase săptămâni cât vei fi acolo. Ai la îndemână tot ce-ți trebuie, inclusiv mașina. Dacă ai nevoie de ceva suplimentar…, zise el privindu-mă cu subînțelesuri, nu ezita să-mi spui.

Simpatic Dietmar, din toate punctele de vedere… Am fi putut deveni prieteni buni, l-aș fi iubit sincer… M-am gândit deseori ce destin aș fi avut, cum aș fi fost, dacă creșteam alături de el, cu Laura. Se prea poate că ieșea din mine un „om normal”, ca și surorile mele: făceam niște școli de elită, îmi luam prima doză de droguri pe la paisprezece ani, la optsprezece ani stricam prima mașină, iar la douăzeci se iveau primele datorii usturătoare pe la vreun cazinou din Saint Vincent ori Bad Homburg. Urma

tradiționala criză în relația cu familia. „Mă învățam minte” în „discuții sincere”, ca între „bărbați adevărați”, cu Dietmar, cu taică-său, toate pline de istorii personale sulfuroase, de amintiri, sinceități și revelații condimentate. Ne-am fi înțeles din priviri, cu ochii sticlindu-ne prin perdeaua aromată de fum de țigări puertoricane de foi, apoi ne-am fi bătut amical pe umăr. S-ar fi revenit astfel la „normalitatea deplină”, aranjându-se o căsătorie profitabilă cu cineva față de care nu aveam nici măcar sentimente neutre. După cum e firesc, corectam repede acest gol printr-o relație extraconjugală. Pentru normalitate, pentru calmul familiei și pentru bunul meu nume reușeam, poate, să fac un copil. Apoi, grație relațiilor, intram și eu în serviciul diplomatic. Mă „astâmpăram”, mai bine-zis păstram mai cum se cuvine aparențele. Pe la 40 de ani probabil că deveneam și eu ambasador în vreo țară din Lumea a Treia…

Dar nu despre „normalitatea” mea ratată mă pornisem să vă vorbesc, și nici despre Dietmar… I-am acceptat oferta, deși nu mă prea trăgea la Cap Ferrat. Era prea mare discrepanța dintre atmosfera de acolo și acea perioadă a vieții mele despre care urma să scriu, de asta am închiriat peste câteva zile o mică locuință în Nisa, în cartierul Saint Sylvestre, lângă *Priore du Viuex Logis*[4]. Aveam un fel de atracție misterioasă față de cartierul acesta, pentru că existența lui mi se părea la fel de ireală ca și viața mea. Întotdeauna voiam să mă conving că nu e o mistificare, că vine cu adevărat dintr-o realitate materială și palpabilă. Anume de ambianța lui apatică aveam nevoie acum, de aerul mucegăit al caselor vechi, de

lumina amorțită pe zidurile portocalii, care-mi zgâria neînțeles sufletul, adică ceea ce mai rămase din sufletul meu. Simțeam că anume aici voi putea plonja deplin în trecut, trezi în mine toți demonii memoriei, așa încât să revăd deslușit fiece clipă, orice detaliu, să simt toate vibrațiile nervilor și chiar fiecare adiere de miros sau oscilație a luminii și întunericului, regăsindu-mă așa cum eram în acei ani de mult apuși…

II

Te-ai apropiat de pomul de Crăciun și ai prins între palme unul din globurile vechi, suflate la un atelier din Lichtenau, în Sudeții Moraviei, încă pe vremea Imperiului. Erau trei jucării făcute dintr-o sticlă grea, presărate cu fulgi de cristal mat – două mov și unul violet, ușor decolorate de vreme – singurele lucruri care mi-au rămas de la bunica. Sunt printre obiectele care-mi confirmă că acea parte a vieții mele trăite până în 1944 nu e o himeră, că trecutul meu e ceva real: castelul bunicii din Ocna Bucovinei, plimbările călare în munții de lângă Vijnicioara, serbările date de mama la moșia noastră din valea Ceremușului, unde obișnuiam să petrecem sărbătorile de iarnă până la moartea bunicii și plecarea părinților la Koenigsberg.

— Îți plac globurile astea? te-am întrebat.

Ai încuviințat din cap, fără a mă privi, apoi ai strivit în palme câteva firicele de brad și le-ai adulmecat. Exact așa făceam cândva și eu.

— Ma, Moș Crăciun și Moș Gerilă e unul și același moș?

— Da, așa e. Pe vremea mea i se spunea Moș Crăciun, acum i se zice Moș Gerilă.

M-ai privit cercetător, apoi ai întrebat:

— El unde locuieşte?

— Poate în cer, poate sus în munți, unde e pururea frig. Coboară de acolo doar de Crăciun și de Anul Nou.

— Moș Crăciun, cel adevărat, e unul sau sunt mai mulți?

— Cred că e unul.

— Și cum reușește să fie peste tot, în toată lumea, în același timp?

— E o minune, desigur, dar el poate face asta.

— Deci poate fi în mai multe locuri în același timp?! ai întrebat tu surprins.

— Cred că da.

— Asta e ceva foarte… Foarte greu de înțeles, nu?!

— Da, așa e.

Pentru câteva minute te liniștiseși. Ai luat un teanc de discuri de vinil și le-ai înșirat pe podea cercetându-le atent, după care, deodată, ai revenit la subiect.

— Dar cine sunt părinții lui?

— Cred că l-a creat Dumnezeu, ca să vestească nașterea Fiului său printre copii.

— Ah, iată cum! Nu știam! Tata Filip îmi vorbea tot timpul doar de Adam și Eva.

Am râs cu poftă.

— L-a creat de la bun început bătrân?

— Așa cred.

— De ce? De ce nu l-a făcut tânăr? Sau copil? Cred că pentru copii era mai bine să fie un Băiețel Crăciun.

— Așa a vrut Dumnezeu. Așa a fost voia Lui.

Am pus ultima farfurie cu piftie la rece și m-am așezat pe taburet, în bucătărie, urmărindu-te prin ușa întredeschisă cum

analizai acele discuri vechi de vinil.

— Ma, eu mâine voi avea deja șapte ani?

— Nu. Vara vei face șapte, atunci când e ziua ta de naștere.

— Cine a ales acea zi? Tu?

— Nu. Așa s-a întâmplat, să te naști vara. Nimeni nu alege ziua de naștere. E cum dă Dumnezeu.

Despre cum se nasc copiii ți-am spus tot eu. Aveai cinci ani când îți povestisem că nou-născuții ies din burta mamelor, care s-au rugat alături de soții lor lui Dumnezeu ca să primească în dar un micuț. Era o explicație aproape modernistă pentru acea vreme, pentru că știai de la o vârstă fragedă care e rostul familiei și ce ascunde o burtă prea proeminentă a unei tinere femei.

— Și până a mă naște, unde eram? m-ai întrebat atunci.

— Erai la Dumnezeu.

— Și de ce m-a dat anume vouă?

— Pentru că noi L-am rugat să ni-l dea pe cel mai frumos și deștept băiețel și Domnul ne-a îndeplinit rugămintea.

— Și de ce nu L-ați mai rugat să vă dea încă unul?

— Păi… Nu știu. Cred că Dumnezeu a trebuit să mai împarte copii și pe la alte case.

Ai chibzuit în tăcere asupra celor auzite, apoi m-ai întrebat:

— Dumnezeu poate face câți copii vrea?

— Da.

— Și atunci de ce nu-i face, dacă lumea-i cere?

Ți-am zâmbit încurcată:

— Copiii se dau doar dacă pentru asta se roagă ambii părinți. E rânduiala bunului Dumnezeu. Nu putem ști de ce lucrurile stau așa. E o taină.

— Păcat! constatai tu cu regret. Ce tare mi-aș fi dorit să mai am pe cineva… Un frate…

Te-am analizat cu atenție.

— O să ne rugăm pentru asta, am zis eu netezindu-ți părul văluros.

Ai dat din cap cu neîncredere.

— Mama Iuliana nu-L va ruga niciodată despre asta pe bunul Dumnezeu.

— De ce crezi așa?

Ți-ai ascuns jenat privirea.

— Ei nu-i plac copiii… Băieții mai cu seamă. Tata Nicu l-ar cere, dar…

Cât de mișcătoare a fost confesiunea asta scurtă! N-ai mai atins nicicând tema dată, dar din acea seară am știut că una din dorințele tale cele mai intime, poate chiar cea mai arzătoare, era să ai un frate. Te-am cuprins strâns, sărutându-te pe obraz. Pe atunci încă nu te fereai de mângâieri așa ca mai târziu.

— Ai două… verișoare, în schimb.

M-ai privit drept în ochi:

— Crezi că le voi vedea vreodată?

— Dumnezeu e mare. Cândva o să le vezi și pe ele, și pe… Laura.

Mă întrebai adesea despre copilăria Laurei, mai cu seamă până în ziua aceea când ai aflat dintr-o imprudență adevărul despre

legătura dintre voi. Laura avea 11 ani când am revenit din exil. Iuliana tocmai făcuse 16… E curios că despre copilăria Iulianei nu întrebai niciodată nimic, ca și cum un om ca dânsa n-ar fi avut copilărie. Și poate chiar ăsta era adevărul…

A fost un copil rănit Iuliana. Crescută fără dragoste maternă, nevoită să poarte în tăcere stigmatul de a fi fiica unui preot și a unei „baronese nemțoaice” trimise în surghiun, izolată de către profesori, ocolită de colegi. Era singura din clasă care nu fusese acceptată în comsomol, deși era printre cei mai buni elevi. Când am revenit la Cernăuți, era deja o domnișoară. Blondă, zveltă, frumoasă fată, dar… Avea de pe atunci ceva care te ținea la distanță, o răceală stranie. Am crezut că e o primă impresie, că e o barieră peste care vom trece cu timpul. Șaisprezece ani e o vârstă complicată, mai ales pentru o fată care a crescut numai cu tatăl ei. N-a fost să fie. A rămas la fel de singuratică, distantă și închisă în sine și după douăzeci de ani. Nici prieteni nu a avut niciodată.

După absolvire ar fi vrut să meargă la Institutul de Silvicultură din Lvov, dar profesoara de chimie, care o simpatiza oarecum, mă chemase la școală și mi-a spus franc:

— Fată bună Iuliana, dar nu are șanse să facă o facultate. Referința, vedeți dumneavoastră, nu e chiar bună. Nesociabilă, nu e membru al comsomolului, tatăl său e preot, mama e fostă exilată. Dați-o la o școală tehnică. La Storojineț e bună școala, va face silvicultura acolo.

M-am temut că discuția cu Iuliana va fi dură, va face o criză. Ne-am sfătuit cu Filip cum să procedăm. Părerea lui era că anume

eu trebuia să-i spun acest lucru. Mi-am luat inima în dinți și am abordat-o: cu durere, cu un sentiment încins de vină, pentru că înțelegeam – eu sunt întâi de toate responsabilă pentru destinul ei ruinat. Am fost de-a dreptul uluită de reacția ei. M-a privit rece, ca o reptilă. Nu i-a tresărit un mușchi:

— Am înțeles.

E tot ce mi-a spus. A mers a doua zi dimineața singură la Storojineț cu autobuzul de rută și a depus actele. A susținut examenele bine, dar nu am fost deloc siguri că o vor admite. Ne-am bucurat mult când, pe la sfârșitul lui august, am primit o înștiințare că Iuliana Filipovna Skawronskaia, născută la 28 iunie 1940 în or. Cernăuți, este admisă la Școala Tehnică de Silvicultură din Storojineț.

A fost o studentă bună. Eram liniștiți din punctul acesta de vedere. La prima sesiune a avut nota maximă pe linie, fu primită și în comsomol, devenind chiar activistă comsomolistă. Întemeiase acolo „Clubul tânărului ateu”, după care în ziarul raional apăruse un amplu interviu cu ea: „Fiica unui preot din Cernăuți ridică cortina adevărului: de vorbă cu Iuliana Skawronskaia, președinta și întemeietoarea Clubului tânărului ateu la Școala Tehnică de Silvicultură”. Pe Filip l-a afectat mult textul acela, dar nu i-a zis nimic.

Absolvise școala din Storojineț cu diplomă de merit și merse cu hotărâre, fără ca să ne spună nimic, la Institutul de Silvicultură din Lvov. Timpurile se mai schimbaseră. Hrușciov anula treptat unele îngrădiri pentru victimele represiunilor staliniste, inclusiv pentru

nemții sovietici. A fost admisă și a avut rezultate bune și acolo. De astă dată în așa-numita „viață social-studențească” s-a manifestat mai mult pe terenul sportiv. Era o bună voleibalistă, juca pentru echipa institutului, mergea des la diverse competiții. A fost întotdeauna foarte bună la sport și la științe reale.

Îngrijorarea ne-a cuprins din nou doar spre sfârșitul studiilor, când apăruse problema ordinului de numire. Aflasem că i se propunea un loc de inginer-silvicultor în direcția orășenească a spațiilor verzi din Dneprodzerjinsk, dar noi ne-am fi dorit ca ea să fie undeva mai aproape, eventual să preia cantonul silvic al lui socru-meu. Dânsul era de mult pensionar, dar administrația regională îl mai tolera, chiar dacă gospodăria silvică pe care o gestiona era printre cele mai râvnite din Carpații Bucovinei. Tărăgănarea pensionării lui efective a fost posibilă datorită intervenției lui Tudor, fiu-său, șef de brigadă la cunoscuta uzină ZIL și deputat al Mossovetului. Filip și Tudor sperau că Iuliana va putea prelua după absolvire locul tatălui lor, nu pentru că era o poziție oneroasă, ci pentru că erau prea legați de cantonul acela și nimeni din familie nu-și putea imagina ca el să treacă în mâinile unor străini: prea adânci ne erau înfipte rădăcinile acolo. Dar apăru o problemă: un pădurar trebuia să fie căsătorit. Așa ne-au zis cei de la administrația regională a gospodăriilor silvice că ar fi regula. Iuliana nu avea pe nimeni, deși în curând făcea 24 de ani, o vârstă care la mijlocul anilor șaizeci se considera de „fată bătrână”. Era și acesta un subiect durut și delicat în casa noastră. După ce trecuse de vârsta de 20 de ani, toată lumea, mai cu seamă rudele lui Filip, ne asalta

cu întrebări tot mai indiscrete despre planurile noastre matrimoniale, ba chiar unii veneau și cu oferte. La facultate nu-și găsise niciun prieten, deși majoritatea studenților erau băieți. Asta mi se părea cumva curios, ca și felul ei foarte dureros de a reacționa la acele discuții. Nu suporta nici măcar glume aluzive legate de măritișul ei.

— Căsătoriți-o, fie și fictiv, și aranjăm lucrurile, i-au spus lui Tudor cei de la administrația regională a gospodăriilor silvice. Îndată ce ne dați documentul, trimitem pentru ea solicitare personalizată la Lvov.

A fost demult, dar îmi amintesc și acum cu necaz, foarte deslușit, de seară aceea de început de mai când am aranjat căsătoria Iulianei. Filip a vrut de câteva ori să abordeze tema viitorului ei, dar se bloca. El e un om puternic și o cunoaște cel mai bine, dar recula efectiv în încercarea de a discuta cu dânsa. Într-o seară Iuliana intră în dormitorul nostru și se sprijini în ușă cu privirea alunecându-i nepăsătoare:

— Deci, trebuie să mă mărit?

De surprindere am rămas fără voce. Filip și-a revenit mai repede:

— D-d-da… Iuliana, dragă. Tata…

— V-ați gândit la cineva? Ați făcut deja o alegere din lista mătușii Dochița?

— N-n-noi?! Alegere?! bâigui Filip, privind pierdut spre mine. Tu să ne înțelegi corect. Îți vrem doar binele și ne gândim…

— Eu nu am pe nimeni. Dar dacă-mi ziceți că trebuie, îl pot găsi.

Închise ușa, lăsându-ne fără grai. A doua zi dimineața s-a întors la Lvov, fără să scoată barem un cuvânt la despărțire, iar o săptămână mai târziu, pe înserate, zbârnâi scurt soneria de la intrare. Era în ajunul Zilei Victoriei, Iuliana avea liber, dar nu ne anunțase că vine acasă. Am deschis ușa și nu mi-a venit să cred ochilor: era ea alături de un băiat. Părea cam stânjenit și neîndemânatic. Nu era frumos, dar nici urât nu era. Purta niște straie simple, așa cum se îmbrăcau pe atunci feciorii de țărani din Bucovina.

— El e Nicu.

Probabil că, dacă-mi prezenta un nou animal de companie, introducerea ar fi fost mai extinsă, sau mai călduroasă. Nu știam nici cum să reacționez, nici ce să cred. De uimire uitasem să-i invit în casă.

— Ne-am cunoscut în autobuz și ne-am înțeles să ne căsătorim, a adăugat ea pe același ton placid. O vom face cât se poate de repede.

Cred că atunci m-am deșteptat din starea aceea de confuzie și i-am invitat cu un gest, mai exact cu un fel de bâiguire gestuală, să avanseze în antreu. Tot atunci am simțit în spate și prezența lui Filip, care nu scotea niciun sunet, mut și el de uimire.

Nu știam cum să tratez ceea ce ni se întâmpla, totul părea desprins dintr-o melodramă neinspirată. Mi-am dat seama în câteva clipe că nu se cunoșteau deloc și mă cuprinse o jale nebună pentru ei, dar și pentru noi. Înțelegeam că a recurs la acel spectacol cu un singur scop, pentru a ne jigni, altminteri putea găsi orice băiat bun de la facultate ori de prin cunoscuți. Nu ducea lipsă de oferte.

Îmi rețineam cu un efort suprem lacrimile, însă n-am cutezat să zic nimic. Am așezat în pripă masa. Filip era și el descumpănit, dar s-a abținut de la orice comentariu. A deschis o sticlă de șampanie, dar discuția, oricum, nu se prea lega. Vorbeam mai mult eu, adică eu eram cea care punea întrebări, primind de la Nicu niște răspunsuri monosilabice sau gestuale. Mi-a zis că lucra la căile ferate, că locuia la un cămin din oraș. Era cu un an mai mare decât Iuliana și venea dintr-un sat românesc de prin zona Herței. Crescuse orfan, doar cu mama.

Iuliana tăcea, uitându-se în gol cu o privire de alienat. Aveam convingerea că afla despre toate câte le spunea Nicu odată cu noi. Ceea ce se punea la cale era, fără îndoială, o aventură, un act născut dintr-un acces de nebunie, sau chiar mai rău, dintr-o răbufnire de ură zăcută, dar n-am găsit curajul să ne împotrivim. Poate-am greșit, procedând astfel… Sau poate trebuia de la bun început să lăsăm lucrurile să meargă în voia lor, să-și urmeze toate calea lor, așa precum o curgere de apă.

La mijlocul lui iulie am făcut nunta, iar la 1 august socru-meu îi predase Iulianei cantonul. Nu știu dacă lui Nicu i-a plăcut vreodată de Iuliana. Înclin să cred că da, cel puțin la început, dar mi-a devenit repede clar că ea nu l-a iubit deloc, niciodată. Chiar îl detesta. N-au avut copii. Au rămas niște străini care trăiesc sub același acoperiș, care se cunosc superficial și-și vorbesc doar circumstanțial, dar în pofida la toate au rămas împreună. Șase ani mai târziu te înfiase. Aveai atunci doar patru luni…

Dar uite că m-am abătut. Revin la seara aceea de 31 decembrie 1976. Îmi amintesc că până la trecerea dintre ani mai rămâneau șase ore. Filip tocmai revenise de la frizerie și-și admira barba în oglinda din baie. Purta acea barbă scurtă, *à la Pasteur*, încă din tinerețe. O dată pe săptămână își vizita bărbierul, pe care-l cunoștea încă de până la război, și își aranja barba și părul.

— Ce stai așa dus pe gânduri, Woldi? Ia mai bine cântă-ne ceva la pian, să faci nițică atmosferă de sărbătoare, zise el.

Te-ai ridicat de pe podea, așezându-te repejor la pian:

— Da, desigur. Ce doriți să vă cânt?

— Știu eu… Tu ce-ai vrea?

— Eu?!

Ai stat un pic pe gânduri, după care zisei zâmbind cumva vinovat:

— Poate că tourdion[5]-ul.

Aveai cel mai frumos surâs din lume, dar zâmbeai rar. Nu ai fost un copil vesel, deși erai energic și foarte dezghețat. Iuliana își făcea griji pentru tine din pricina acestei melancolii și chiar mi-a zis că poate e bine să te vadă un medic. Îmi spuse de multe ori, cu subînțelesuri pe care mă prefăceam a nu le distinge, că ceva nu-i plăcea la tine.

— Foarte bine, Woldi. Tourdion. Și nouă ni-i drag.

Nu există o versiune pentru pian a tourdion-ului lui Attaignant. Aranjamentul pentru pian pe care ni-l interpretai l-ai făcut chiar tu împreună cu Perla Rubinskaia, care mi-a fost profesoară de muzică mie, apoi și Laurei, și ție. Degetele îți alunecară pe clapele

îngălbenite de vreme ale instrumentului. Cântai bine. Nu aveai tehnica pe care o avea Laura la vârsta ta, dar simțeai muzica într-un fel uluitor de matur.

— Laura tot la pianul acesta a învățat să cânte?

— Nu. La altul…

Un nod îmi stă în gât ori de câte ori îmi aduc aminte de pianul acela din așa-zisa casă de cultură a combinatului piscicol din Muinak. Nu aveam cum să-l uit. Mi-a fost un prieten de nădejde în cei 12 ani de exil în delta Amudariei. Oamenii cu care eram acolo se schimbau, plecau, mureau, dar pianul acela simplu, cu picioarele ușor măcinate de umezeală, cu sunetul cam dogit, a fost cu mine tot timpul. Pianul și Laura, pe care am născut-o la punctul sanitar al combinatului în noaptea de 30 ianuarie 1945. Un vânt năprasnic urla ca o sirenă peste valurile înnebunite ale Aralului, care se tologeau până aproape de prispa dispensarului. Din pricina vântului nu era curent electric și toată insula Tokmak era aruncată într-un întuneric beznă.

Am aflat că-s însărcinată într-o zi de la sfârșitul lui iunie 1944, la puțin timp după ce am ajuns la Muinak. Aveam, fără îndoială, semnele sarcinii și până atunci, cred că se manifestase chiar în timpul scurtei detenții de la Cernăuți, dar eram prea afectată psihic pentru ca să le fi băgat în seamă. Abia felcerul de la combinat mi-a zis:

— Cetățeană Skawronskaia, sunteți în a doua lună de sarcină.

Era chiar în ziua de naștere a Iulianei. Făcea patru ani și era departe-departe de mine, la câteva mii de kilometri.

Boțul acela de viață, mic de 3 kilograme, m-a readus pe lume, mi-a reanimat pofta de a trăi. Datorită Laurei regimul meu de ședere la Muinak a fost mai blând, mai cu seamă după terminarea războiului. Nașterea ei a însemnat și a doua mea naștere. E adevărat că după asta am fost un cu totul alt om. S-a produs o ruptură greu de conceput și explicat între mine și trecut. De atunci n-am mai putut să mă identific cu tânăra baroneasă Marta Randa. Niciodată. Mă privesc în fotografiile de până în 1944 ca pe o străină. Parcă nu realizez că eu sunt continuarea fetei din fotografie. Mult mai reală și firească mi se pare legătura cu muncitoarea Marta Maximovna Skawronskaia din brigada nr. 3 a combinatului piscicol din Muinak.

Sunt peste 40 de ani de când am revenit din Karakalpakia. Parcă a fost ieri și, totodată, parcă a fost într-o altă viață. Alteori îmi pare că asta n-a fost niciodată, sau că nu mi s-a întâmplat mie, că e vreo istorie citită sau auzită undeva.

— Laura cânta foarte bine când era ca mine?

— Da.

N-am vrut să-ți zic că era mai bună decât tine, dar mi-ai intuit menajamentul.

— Și vorbea germana și franceza tot așa de bine ca mine?

— Nu. Laura nu a fost așa de bună la limbi.

Iuliana îmi spunea să încetez să te mai alint și să te tot laud: „E băiat și trebuie educat mai sever. Îl creștem ca pe un mămăligar.” Îmi cerea să fiu mai critică cu tine, pentru că viața e grea și-ți va fi complicat să o înfrunți. Eu nu te alintam, știi bine. Și când te-aș fi

putut alinta? După ce-ai mers la școală, nu te prea lăsa să stai la noi. Știu, Iuliana a fost prea exigentă cu tine.

Aranjasem tacâmurile pe masa festivă. Am scos cu ocazia asta și candelabrul de argint, un cadou rămas de la Wanda Wolczinski, o vară de-a mamei, fostă proprietară a unei mari moșii de lângă Storojineț. Am fost foarte apropiate, mai ales în anii războiului, când nu mai aveam alte rude la Cernăuți. Se refugiase în 1944 în Portugalia, unde locuia fiică-sa, Ana Mikuli. Acolo a și murit treizeci de ani mai târziu, fără a ne mai revedea vreodată.

Ai stins lumina din salon, lăsând doar cele două ghirlande electrice de la pomul de Crăciun, după care ai pus din nou, a nu știu câta oară în acea zi, să cânte un LP pe care i l-a dat Laura lui Filip când se văzuseră vara, la București. Puneai unul și același cântec, *Porque te vas?*[6] Te întinsei apoi pe podea, privind uitat undeva spre ungherele ascunse ale poalelor bradului. În acea semiobscuritate multicoloră jucăriile parcă prinseră viață, scânteind enigmatic. Alesesem un brad înalt, așa cum îmi place mie. Steaua din creștetul lui atingea tavanul.

— N-ai obosit de melodia asta?

Ai dat negativ din cap, fără a te uita la mine, apoi, deodată, ai întrebat:

— Ma… Mie de ce-mi place tourdion-ul?

— Nu pot ști asta. Nu știm de ce anumite lucruri ne plac, iar altele nu.

— Clar… E și asta o taină de la Dumnezeu.

— Da. Putem spune și așa.

— Eu cred că tourdion-ul, ca și melodia asta, îmi plac pentru că… Nu știu, cum să-ți explic… Pentru că parcă-s vesele, dar de fapt sunt triste… Ca și Anul Nou.

Te-am privit atent. Ceva mă duru în fraza asta, dar mai ales în tonalitatea cu care ai rostit-o și în suferința care-ți sclipi pentru o frântură de secundă în ochi.

— Ție-ți plac lucrurile triste, Woldemar?

Te-ai uitat în lături ușor stânjenit, săltându-ți umerii. Nu-mi răspunsei nimic.

Aveai dreptate, desigur, Anul Nou e o sărbătoare tristă, deși un copil la vârsta ta n-ar fi trebuit să aibă astfel de gânduri. Începeam să înțeleg și eu temerile Iulianei în ce te privește. E drept că melancolia a fost ceva caracteristic în familia noastră, deși niciuna din fetele mele n-a moștenit această trăsătură. Laura e chiar colerică. S-a ridicat departe de casă, printre străini, dar a crescut o fată vioaie și zburdalnică. Nu-mi seamănă deloc, cum nici Iuliana nu-mi seamănă. Laura a moștenit multe din trăsăturile lui Filip și doar la caracter cred că are câte ceva de la maică-mea, mai cu seamă aceeași sete egoistă de viață.

Mi-am aruncat pe spate un șal și am ieșit la balcon. Afară era o noapte blândă, impregnată de o lumină potolită, albastru-gălbuie. Fulgii mărunți străluceau nesigur în jurul felinarelor, care păreau să fie și ele o parte a acelei ninsori. Era o ninsoare mută. Doar dacă închideai ochii și-ți ciuleai bine urechile îi auzeai fosăitul domol.

Furată de gânduri precum eram, mi s-a părut că deslușisem undeva sunetul unui clopoțel. Am stat neclintită, încordându-mi

auzul. „Cred că mi s-a năzărit”, m-am gândit eu, or, prin oraș nu mai umbla nimeni cu uratul, decât poate prin cartiere ca Roșa ori Horecea, unde locuiau mai mult români. Dar uite că acel clinchet subțirel a răsunat iarăși, de astă dată mai clar, nelăsându-mi nicio îndoială. M-am uitat în direcția de unde părea să vină și zării o ceată de băieți, apoi am prins repede și câteva frânturi de vorbă românească. Căutau ceva anume, o adresă, din câte înțelesesem.

— Ce căutați, copii? i-am strigat eu când se apropiase de blocul nostru.

Ei s-au oprit locului, ridicându-și surprinși privirile spre balcon.

— Casa părintelui Filip, a zis unul din ei.

— Am venit să vă urăm, a adăugat altul, care părea să mă fi recunoscut. Noi de la Horecea suntem. Dascălul Gavriil ne-a dat adresa dumneavoastră.

Inima mi-a tresăltat de bucurie. Nici nu țineam minte când ne-au trecut urătorii pentru ultima dată pragul casei.

— Urcați la etajul trei, le-am zis eu cu emoție. Apartamentul 12. Vă primim cu drag, cu mare drag…

III

Era trecut de șapte seara. Până la sfârșitul anului rămâneau mai puțin de cinci ore. Crainicul de la radio Maiak tocmai anunțase că la Novosibirsk, Krasnoiarsk, Kemerovo și Barnaul anul 1977 a și început, iar la Anadâr era deja trecut de cinci dimineața.

„Ce țară imensă avem!”, constatam eu, mutându-mă de pe un picior pe altul.

Stăteam ca hipnotizat, brăzdând aiurea cu privirea atmosfera vesperal-invernală a Cernăuțiului în prag de revelion. Îmi plăcea să privesc când peste oraș se măcina zăpada. Aveam senzația că asta parcă-l umaniza și-l reapropia de natură, îi farda defectele, îi tămăduia rănile și-i estompa excesele. Și casele vechi parcă-și găseau alinare sub buclele albe de omăt, și oamenii parcă se cumințeau, chiar și râsetele lor răsunau altfel prin filtrul zăpezii.

Frizeria de vizavi se închidea. Moisei Arkadievici, prietenul frizer al lui tata Filip, își petrecea ultimul client. Mă observă că stau la balcon și-mi strigă din prag în germană:

— *Ein freues neues Jahr, Woldemar!*[7]

— *Ebenfalls, Moissei Arkadiewitsch!*[8]

Deodată începu să ningă mai tare. Smocuri flasce de zăpadă se roteau alene prin văzduh ca niște fluturi. Un gâdilat neclar îmi încerca inima.

„În curând voi avea șapte ani! La șapte ani se merge la școală… Adevărata mea copilărie se mistuie în trecut.”

La aceasta, la fuga nestăvilită a timpului, mă gândeam în acea seară de 31 decembrie 1976, urmărind spectacolul iernii de la balconul apartamentului bunicilor din strada Olha Kobâleanska din Cernăuți. Prima atestare clară a acestei preocupări, care cu vremea aproape că devenise o obsesie paranoidală, mi-a apărut îndată ce am însușit cum se cuvine noțiunea de timp. Atunci mi-am pierdut, fără ca să știu, copilăria, în momentul în care am înțeles până la capăt ce-i o secundă. Devenisem apoi dependent de ceasuri și calendare, urmărind cu râvnă ca toate ceasurile să meargă corect și toate calendarele de perete să fie aduse la zi. Orice lucru sau întâmplare erau plasate în timp, le căutam în gând locul pe o axă temporală, raportându-le la alte lucruri și întâmplări.

Încă mai speram că Moș Gerilă poate face o minune, ca să am și la anul tot șase ani. Doar asta voiam să-l rog în acea seară de revelion, or, toate celelalte – cărți, creioane, caiete de desen, dulciuri, atlase geografice – mi le putea oferi și mama Marta. Făcusem această rugăminte – să mai repet încă o dată șase ani – și Maicii Domnului. O implorasem la slujba din ultima duminică a anului de la biserica lui tata Filip să facă minunea asta pentru mine. Ce-ar fi costat-o?! Am aprins un pumn de lumânări și am căzut în genunchi, atunci când nu era nimeni prin preajmă, la toate icoanele cu chipul ei. Mă agățam cu disperare de această ultimă șansă, deși înțelegeam tot mai deslușit că așa ceva nu se va întâmpla niciodată.

Telefonul din salon zbârnâi strident. Am vrut să răspund, dar văzui prin geam că tata Filip venea deja șontâcăind din bibliotecă.

Șchiopăta din pricina unei răni de la un bombardament din vremea războiului.

— Alo, da! Apartamentul Skawronski, întocmai, răspunse el în rusă.

Acoperi apoi receptorul cu mâna și strigă spre bucătărie:

— Sibiul! Amanda!

Mama Marta se ivi agitată, ștergându-și mâinile cu prosopul gofrat de bucătărie. Urmă o discuție scurtă, de un minut, în care se repetau periodic aceleași cuvinte:

— Fericire, Amanda, și mulți ani! Noroc! Sănătate! Ne e dor, scumpo, și suntem în noaptea asta acolo, lângă tine, să știi! La anul, dacă ajungem cu bine, vii numaidecât la noi de revelion. Ne-am înţeles?!… Mulțumim, scumpo!… Și ție… Desigur… Mulți ani! Fericire!

Mama Marta puse receptorul în furcă.

— Sărmana Amanda, iarăși singură de revelion. La anul, dacă-i totul bine, îi facem numaidecât o invitație să vină la noi de sărbători. Poate vine și doctorul Șveț cu Agata.

— Dumnezeu să-i mai dea sănătate și zile bătrânului, zise tata Filip. Ar trebui să-i telefonăm Agatei.

Veni apoi la balcon și mă analiză o clipă, mângâindu-și barba de culoarea orzului în pârg, proaspăt aranjată de Moisei Arkadievici. Tata Filip împlinise 62 de ani, dar, spre deosebire de mama Marta, avea doar unde și unde câte un fir argintiu în păr.

— Stai prea mult afară, Woldi, și ești cam ușor îmbrăcat. Haide, intră în casă.

I-am urmat fără poftă îndemnul.

— Ce gânduri te-au furat iarăși? întrebă el, trăgându-mă în șagă de păr.

— Ta, de ce în trecut se întâmplau atâtea minuni mari, iar acum nici măcar din astea mici nu mai întâlnim?

— Pentru că nu mai avem credința celor de atunci, Woldi. Lumea s-a stricat.

Vru parcă să mai zică ceva, dar tot atunci zbârnâi din nou prelung telefonul. Știam deja să deosebesc după sunet apelurile interurbane de cele locale.

— Alo, da. Exact, apartamentul Skawronski, da. Așteptăm…

Acoperi din nou receptorul cu palma și strigă bucuros spre bucătărie:

— Moscova! Tudor!

Urmă o discuție ceva mai lungă, preponderent în rusă. Tata Filip țopăia voios, salutând rând pe rând familia lui frate-său:

— Fericire, Varvara, mulți ani buni să aveți! Margareta, Serghei, fericire vouă! Vă cuprindem! Nici nu știți ce dor ne e… Da, venim, venim neapărat! Domnul să ne ajute! Felix, golanule, ce faci? Fericire și mulți ani! Succese… Tudor, mult noroc, dragă, sănătate și bucurie în casa ta! Uite și Marta vrea să vă vorbească. Ne auzim, da!

— Tudor, mulți ani! Varvara, draga mea, să fii sănătoasă și fericită! Da, o așteptăm pe Iuliana… Da, Woldemar e la noi… Nu, Laura încă nu a sunat. Nu… Va suna numaidecât. Sigur… Și Vlad va suna. Întotdeauna sună, așa e… Nu, pe noi nu ne ține buzunarul, știi bine… Așteptăm. Încă o dată, mulți ani fericiți!

Urmărisem cu luare-aminte discuția lor. Mama Marta s-a întors precipitată la bucătărie, închizând după dânsa ușa aburită, iar tata Filip scoase dintr-un sertar un carnet cu pagini îngălbenite de ani, răsfoindu-l atent.

— Vrei să-l suni pe doctorul Șveț?

— Da…

— Vrei să-i spui și lui să aibă parte de mulți ani, noroc și fericire?

Tata Filip zâmbi. Puse la loc carnetul și luă din același sertar altul, cu coperta la fel de zdrelită.

— Așa e, da… Sunt urări tradiționale de revelion.

Era deja în haine de sărbătoare. Îmbrăcase costumul cenușiu în carouri, pe care i l-a procurat Laura vara trecută de la București, și o cămașă albă, încheiată la mâneci cu butoane de argint înnegrit. Își puse și cravata de mătase neagră cu buline albe, dăruită de frate-său Vlad, pe care o purta numai de sărbători, și-și șterse generos, ca întotdeauna, mâinile și barba cu apă de colonie *Krasnaia Moskva*.

— Ta, de ce toți oamenii își doresc multă fericire de Anul Nou? Din cauză că nimeni nu o are?

— Așa e tradiția. Fericirea, ca și sănătatea sau înțelepciunea, e ceva ce-și dorește toată lumea.

M-am aciuat pe podea, la poalele bradului, analizând floricelele de plastic multicolor de la ghirlanda electrică pe care ne-a trimis-o de la Moscova nea Tudor cu ultimul colet. Îmi plăcea mai mult decât ghirlanda veche, în formă de lumânări, care era în casa bunicilor de când mă țineam minte.

— Hm… N-am prea auzit să urezi cuiva înțelepciune în seara asta…

Tata Filip oftă scurt, potrivindu-și ochelarii în ramă de argint, prinși la ambele capete de un lanț, tot din argint. Era și acesta un cadou de la nea Vlad. La acea vreme nimeni nu mai purta ochelari pe lanț și nici nu se îmbrăca la fel ca tata Filip. Vara purta pălării ușoare și costume deschise, pe care i le cosea un croitor armean, iar din luna octombrie trecea la pălării de fetru, mănuși de piele, costume de lână și pardesie sau trenciuri lungi. Toți trecătorii îl urmăreau cu interes pe bătrânul cu baston negru, barbă *à la Pasteur*, pălărie și ochelari pe lanț, de la care aducea negreșit a apă de colonie *Krasnaia Moskva*. Ai fi putut jura că descindea dintr-un film de epocă. Era unul din rarii prelați ortodocși din Bucovina care mai rămâneau de pe vremea „fostului regim”, un om de școală veche, cu doctoratul în teologie. Când veneam la Cernăuți, mergeam des la biserica lui, una din puținele care n-au fost închise de sovietici, așa că pot spune că primii mei șapte ani din viață au fost împărțiți între pădurea carpatină și privirile atente ale sfinților.

— Ta, dar fericirea ce e, de fapt?

— Fericirea?!

Lăsă carnetul deschis pe noptieră și mă privi curios peste ochelari.

— Fericirea e…

Se porni parcă să-mi explice, apoi se opri, se așeză pe scaunul de alături și-și netezi câteva clipe piciorul beteag, după care continuă:

— E ceva mai complicat… În viața pământească fericirea e ca un miraj, Woldemar. Întotdeauna ni se pare că o vedem, dar când dăm să ne apropiem de ea, dispare. În tinerețe suntem convinși că ne așteaptă undeva în viitor, iar când îmbătrânim, avem sentimentul că a rămas în trecut.

Mă cercetă atent, apoi adăugă cu o expresie de resemnare:

— Dumnezeu nu ne-a dat viața pe pământ pentru fericire, Woldemar. Să fii pregătit pentru asta. Viața ne e dată pentru încercări, iar fericirea pământească e cea mai dureroasă ispită cu care ne arde inimile cel rău.

L-am privit cu mirare. Nu atât din pricina la ce-mi spunea, pentru că nici nu înțelegeam bine până la urmă ce voia să zică, ci din cauza felului cum o spuse, parcă mai mult pentru el decât pentru mine.

— Atunci, poate că nici nu e bine să le urăm oamenilor fericire, dacă știm că ea nu poate fi?

— Ba da, rosti el cu înviorare. Cred că nu-i nimic rău în asta. E ca și cum i-ai dori cuiva tinerețe veșnică. E un vis, o aspirație. Știm bine că așa ceva în lumea asta nu există, dar e frumos. Cei mai mulți dintre oameni au nevoie de visuri, Woldemar, de năzuințe, de iluzii. Dacă și-ar deschide larg ochii și ar înțelege pe ce lume trăiesc, dacă și-ar pune întrebarea pentru ce trăiesc de fapt, atunci…

Așteptam să mai zică ceva, dar el se opri brusc, apoi își reaminti de carnetul de adrese, se ridică și prinse a-l răsfoi, îndreptându-se spre telefon.

— Și noi pentru ce trăim, de fapt?

— Pentru a muri, Woldemar, zise el fără a mă privi.

Se întoarse apoi spre mine, căutând parcă cuvintele potrivite.

— Pentru a muri împliniți în ceva. Părinții mor în copii, eroii în monumente, sfinții în icoane. Toată viața oamenii caută inconștient în ce vor muri cândva, ce va rămâne din ei în eternitate.

Sună din nou telefonul. De astă dată era mama Iuliana. Mă folosii de faptul că tata Filip era prins în discuție cu dânsa și m-am strecurat iarăși pe neobservate la balcon.

Toți copiii au doar o mamă. Eu am trăit până la vârsta de șapte ani cu impresia că am două, apoi lucrurile aveau să se complice. Prima și cea mai bună mamă a mea era mama Marta. Dânsa e bunica mea, dar mi-a zis, când eram mic, că ea e cea mai adevărată mamă a mea și am reținut bine asta. Aflasem repede că există mame mai adevărate și mai puțin adevărate.

Mama Marta e cea mai frumoasă femeie pe care am văzut-o vreodată. Nu doar eu eram de părerea asta: așa spuneau toți cei care-au cunoscut-o și le dau dreptate. Când ieșeam cu ea în oraș, simțeam cum ne privesc cu interes toți trecătorii. Se opreau din mers femei și bărbați și se uitau în urma noastră îndelung. Cu mama Iuliana nu era la fel: se uitau doar la mine. Toți spun că eu aș semăna leit cu mama Marta. Mi-a plăcut întotdeauna să aud asta. Și mamei Marta la fel, dar nu și mamei Iuliana.

Mama Marta era o prezență și mai specială în peisajul vremurilor de atunci decât tata Filip. La cei 55 de ani încă avea un corp la care putea privi cu invidie până și Afrodita, dar părul, care cândva a fost ca și la mine, castaniu-închis, îi era de mult alb. Avea un păr des,

lung, pe care-l împletea într-o gâță, apoi îl aduna pe creștet ca pe un colac. Nu îmbrăca niciodată costume, ci doar rochi, dând preferință nuanțelor potolite, mai ales de mov, gri sau bej. Movul se potrivea cel mai bine cu culoarea ochilor ei gri-violeți. Mersul îi era semeț și totodată galeș. În public nu am văzut-o nicicând grăbită, agitată, nervoasă. Părea că se mișcă asemenea unei caravele pe o întindere liniștită de ape. Avea un fel al ei de a vorbi cu o eleganță nepretențioasă, firească, deși un pic anacronică. Răspundea scurt la binețele trecătorilor cu un zâmbet și o aplecare a capului. „Asta e o fostă baroneasă, e soția protoiereului", auzeam uneori spunându-se în rusă. Alteori, mai ales când comentariile erau în română ori ucraineană, deslușeam în spate fraza: „Asta e matușka[9] Marta, nevasta părintelui Filip".

Mama Marta și tata Filip aveau două fiice – mama Iuliana și Laura, pe care am văzut-o pentru prima dată abia în clasa a noua, la Leningrad, unde venise cu un concert. Laura a fost foarte frumoasă în tinerețe, judecând după fotografii, dar nu atât de frumoasă ca mama Marta. Era blondă, cu ochii gri și avea trăsăturile feței mai ascuțite. Părea să-i semene mai curând lui tata Filip.

Străbunica mea, Marfina, mi-a spus odată, pe când aveam cinci ani, că Laura a fugit în Belgia îndată după ce m-a dat Dumnezeu pe lume. Vorbea parcă mai mult pentru sine, mestecând mămăliga în ceaun la cuptorașul din curtea cantonului, dar am intuit chiar atunci o oarecare legătură între nașterea mea și „fuga" ei în Belgia. Desprindeam și din felul în care se discuta despre asta, din niște

fraze care se curmau subit la jumătate de cuvânt, că „fuga Laurei peste graniță” ascundea o taină în care eram cumva implicat.

Laura avea două fetițe, mai mici decât mine. Pe atunci știam despre ele doar din auzite și din fotografii. Ea era deja la acea vreme o pianistă destul de cunoscută. În vara lui 1976 chiar o auzisem la radio București într-o transmisiune în direct de la un concert pe care l-a avut la Sala Radio. Îmi aduc aminte deslușit până și vocea gravă a crainicului, care spunea ceva despre dânsa, după care publicul aplauda îndelung. În timpul exilului bunicii la Muinak, Laura luase lecții de pian de la un fost profesor al Conservatorului din Odesa, un neamț pontic exilat și el, care lucra împreună cu mama Marta la combinatul piscicol. Era singur, deja în vârstă și se atașase mult de fetița aceea blondă, despre care spunea că are talent și ar putea deveni o bună pianistă. Se remarcase încă de la vârsta de 10 ani, în timpul unui concert festiv de la Nukus, capitala Karakalpakiei, susținut cu prilejul aniversării marii victorii sovietice în război. Peste un an li s-a permis să vină la Cernăuți și a fost înscrisă la școala de muzică, fiind de departe cea mai bună elevă. Câștiga concurs după concurs: Lvov, Odesa, Kiev, apoi Leningrad, Moscova. După școală trecu fără dificultate probele de admitere la Conservatorul din Moscova. Evoluase deja în anii studenției pe scene mari, cu orchestre sovietice destul de cunoscute, iar după absolvire a rămas la Moscova. Ieșise de câteva ori și peste hotare, iar în 1968 avusese un concert în Berlinul de Vest. A fost prima ei întâlnire cu rudele mamei Marta: străbunica mea, „bătrâna baroneasă” Augusta Randa, care după expulzarea din Koenigsberg se

stabilise la Berlin și familia lui Fabian, fratele mamei Marta. Un an mai târziu, la un concert din Sala „Rossia”, la care interpretase Piano trio nr. 3 de Woldemar Bargiel, l-a cunoscut pe Dietmar von Buellingen, actualul ei soț, pe atunci diplomat belgian la Moscova. Relația lor a fost efemeră, dar n-a scăpat atenției KGB-ului. A avut probleme, fiind trecută pentru o perioadă pe lista celor cu restricții de ieșire peste hotare. Se alertaseră și superiorii lui Dietmar, rechemându-l înainte de termen la Bruxelles. Un an mai târziu Laura primi, totuși, permisiunea de a participa la un festival la Helsinki. Acolo, în palatul Finlanda, unde avu loc concertul, l-a zărit pe Dietmar, care venise de la Stockholm, unde era la post. Își luase câteva zile de concediu tocmai pentru a o reîntâlni. Asta a convins-o că ținea la dânsa cu adevărat și că relația lor nu a fost o aventură banală. A rămas acolo, iar câteva săptămâni mai târziu se căsătorise, în pofida rezervelor inițiale ale familiei lui.

Până la o vreme crescusem cu impresia că aveam și doi tați: tata Filip, care e de fapt bunicul meu, și tata Nicu, cu care aveam o relație mai specială: din niște motive tainice, nu puteam accepta până la capăt ideea că am fi rude, privindu-l mai degrabă ca pe un bun vecin și confrate de destin. Tata Nicu crescuse doar cu maică-sa, bunica Irina, o bătrânică cuminte și chinuită dintr-un sat de lângă Herța. Tata Nicu a fost singurul ei fecior. Pe când avea opt ani, taică-său murise de tuberculoză și bunica Irina nu s-a mai recăsătorit după aceea. Trăise greu, erau foarte săraci. Se năimeau ambii la lucru pe la săteni, mai ales toamna, când se strângeau grădinile, apoi, când se lăsau frigurile, tata Nicu mai făcea un ban

tăind lemne pe la gospodăriile din sat. Era un om molcom și nepretențios, simplu din toate punctele de vedere. Făcuse doar o școală profesională tehnică la Cernăuți, la care însușise meseria de sudor. Îl țin minte trebăluind singuratic, cât e ziua de mare, fie iarnă, fie vară, pe lângă acareturile cantonului. Avea o față cam bleagă, de maidanez zdupăcit, și niște ochii triști și spălăciți ca și ai bunicii Irina. Nu privea niciodată spre cel cu care discuta, doar în ochii copiilor nu se rușina să se uite. Vorbea puțin, folosind întotdeauna mai mult interjecții sau niște propoziții scurte, de parcă i-ar fi fost frică să nu se încâlcească printre cuvinte. Portul îi era tot timpul ponosit și mirosea de la el a țigări ieftine. Singurele plăceri pe care le avea în existența lui cenușie era să joace din când în când cărți și să mai bea o bere la bufet, dar asta se întâmpla rar, doar atunci când apuca să câștige niscaiva ruble pe la niște lucrări ocazionale de sudare la cineva dintre săteni. Aceste acte de „destrăbălare” și evaziune de la controlul financiar o aruncau pe mama Iuliana într-o mânie nestăpânită și seara aveam numaidecât parte de un scandal vijelios ca o tornadă, dar cele mai înfricoșătoare scene se întâmplau întotdeauna în zilele de salariu, mai exact în serile acelor zile. Mama Iuliana nu-i dădea niciodată lui tata Nicu leafa mizeră care i se cuvenea ca lucrător al *leshoz*[10]-ului, pretinzând că ea va gestiona banii mai cu chibzuială, pentru „că știe mai bine cum să-i cheltuie pentru casă”. Aceste certuri ajungeau frecvent la niște stări periculoase. Tata Nicu începea să tremure ca un apucat, fața îi devenea lividă, iar căutătura de om nebun părea să nu mai deslușească nimic prin negura mâniei. Cred că era capabil de orice

în acele clipe, de asta, îndată ce simțeam dezlănțuirea furtunii, mă ascundeam îngrozit în odaia mămucăi Marfina, în schimb mama Iuliana îi râdea zădărâtor și fugea de el prin curte strigându-i tot felul de lucruri înjositoare. Era ceva sadic, chiar demonic, în scenele acelea crude și obscure. Mama Iuliana nu râdea niciodată din suflet, decât numai în astfel de seri, când se juca atât de periculos, sinucigaș chiar, cu nervii aduși la limită ai lui tata Nicu.

Mama Iuliana pretindea că lui tata Nicu îi plăceau femeile, acesta fiind un alt motiv pentru care se mai sfădeau, dar erau altfel de certuri. Tata Nicu le trecea cumva neobservate și-și vedea de treabă, deși ofta adânc, în schimb mama Iuliana se agita ca o cățea turbată, vineție de supărare, șfichiuindu-l cu niște ocări veninoase. Erau niște insulte impersonale, adresate nu atât lui tata Nicu, cât întregii părți bărbătești a omenirii. Înțelesei repede ce lucru rău e să-ți placă femeile și simțeam întotdeauna un fel de regret apăsător pentru faptul că Dumnezeu m-a făcut și pe mine o ființă tot atât de netrebnică ca și tot neamul acela blestemat de curvari și bețivi, cărora trebuie să le sece rădăcina.

Altminteri, tata Nicu nu era un om rău la suflet, de aceea mă rugam Maicii Domnului pentru el, implorând-o să-l dezvețe să bea bere, să joace cărți și să-l facă să nu mai vrea bani și să nu-i mai placă femeile, ca să mă culc și eu seara în liniște, pentru că era sinistru când mama Iuliana făcea scandal, mai ales noaptea. Când se supăra îmi căuta pricină și mie, eram întotdeauna un fel de victimă colaterală a tuturor indispozițiilor ei, dar eu țineam la ea oricum și mă gândeam cu frică la ce-aș face fără dânsa. Când nu era supărată

pe tata Nicu, pe mine, ori pe viață, mama Iuliana era destul de bună. Îmi spunea deseori că dacă moare o să rămân pe drumuri, pentru că mama Marta e deja bătrână și nimeni nu are nevoie de mine. Faptul că nimeni n-ar avea nevoie de mine l-am însușit repede și bine, iar frica de a nu rămâne pe drumuri deveni treptat una din obsesiile copilăriei mele, de asta mă rugam întotdeauna Maicii Domnului ca mama Iuliana să fie sănătoasă și să nu moară chiar așa de repede precum amenința că i se va întâmpla.

— Woldemar, ștrengarule, iarăși mi-ai ieșit dezbrăcat la balcon?!

Tresării la mustrarea lui tata Filip, care m-a scos din înțepenirea amintirilor.

— O să apuci iarăși o pneumonie! Mergi și fă repede baie! În curând ne vin musafirii, iar tu încă nu ești gata.

— Da, merg chiar acum. Mă uitam la cum ninge…

IV

Musafirii noștri – mama Iuliana cu tata Nicu și nănașii lor de cununie, nenea Boris și tanti Nastea, niște rude de-ale lui tata Filip, – au ajuns din sat abia pe la nouă seara. Mama Iuliana mi-a adus de acasă haine de sărbătoare – blugi albaștri și un pulover alb. Erau noi, „de firmă”. Mi le transmisese vara trecută Laura prin tata Filip, dar nu le îmbrăcasem până atunci.

Pe la zece jumătate am început să mă agit. Urmăream ceasul de perete, numărând minutele rămase. Voiam să simt, să înțeleg, cum trece anul vechi și cum vine cel nou. Cu câteva minute înainte de schimbarea anilor, discuțiile încetară și toată lumea își aținti privirea spre televizor. Vorbea Brejnev. Când și-a terminat discursul, din anul vechi mai rămânea doar un minut. Acul ceasului de la televizor pocnea sacadat și impasibil. Tata Filip ținea în mâini sticla de șampanie „Novâi Svet” gata pentru a o deschide. Zece secunde… Toți se ridicară și au început să numere: „nouă, opt, șapte… una!” Anul 1976 se topea dispărând în cadranul mare al orologiului de la Kremlin, iar 1977 țâșnea viguros peste el. Sticla de șampanie pocni în mâinile lui tata Filip.

— Mulți ani, mulți ani! strigau toți.

Mama Marta m-a cuprins și m-a sărutat:

— Mulți ani, Woldemar! E un an important pentru tine. Să fie un început bun în viață!

Privii pe furiș sub brad, la Moș Crăciun, ca și cum voiam să-i amintesc despre rugămintea mea. Între timp toți își ciocneau paharele cu șampanie și se felicitau. Chiar și mama Iuliana părea împăcată și mulțumită. Ciocni și ea un pahar cu tata Nicu.

Tata Filip mă privi strengărește și-mi zise:

— Ia vezi acolo, în spatele lui Moș Crăciun, dacă nu e ceva pentru cei care încep anul ăsta școala.

Introducerea nu mi-a prea plăcut, dar am mers repede să văd. În spatele figurii de plastic a lui Moș Crăciun stătea o cutie mare de carton. O deschisei și simții cum mi se luminează ochii:

— Globul!!!

Era exact globul acela geografic pe care-l vedeam de atâtea ori în vitrină, când treceam pe alături de librăria de lângă consiliul orășenesc. Ori de câte ori intram pe acolo, mă opream și mă uitam la el. Odată vânzătoarea mi-a permis să pun mână pe dânsul și chiar să-l rotesc, dar, cu siguranță, era un lucru scump și nici nu i-am spus mamei Marta ori lui tata Filip că vreau un așa glob. Știam că nu au bani… Bunicii mei aveau un apartament încăpător în plin centrul Cernăuților, dar nu prea aveau bani. Auzeam asta foarte des și nu-mi puteam explica: de ce tata Filip, având o relație atât de bună în Cer, ducea constant lipsa banilor?!

Nenea Boris și tanti Nastea mi-au dat un bloc de desen și tocmai 5 ruble. Mama Marta mi-a făcut cadou o carte despre un băiețel pe nume Peter Pan. Tata Nicu mi-a dat un caleidoscop, iar mama Iuliana o pisică din ghips în care să-mi adun banii.

— Se cheamă o pușculiță, mi-a lămurit mama Marta.

De ce pisicuța se numește pușculiță n-am prea înțeles atunci. În orice caz, bani ca să încerc procesul adunării lor mi-a dat doar nenea Boris. Mama Iuliana mi-a mai adus și o pereche de mănuși de lână din partea mămucăi Marfina, care a rămas singură la canton în acea noapte de sărbătoare. Mi le-a împletit chiar ea în schimbul celor cumpărate anul trecut de mama Iuliana, pe care le-am pierdut la începutul iernii undeva prin pădure. Mama Iuliana m-a bătut, bineînțeles, și mi-a spus că mănuși noi nu mai văd iarna asta, așa că mămuca Marfina mi-a împletit altele. Erau cam țepoase, un pic cam mari și nu aveau degete, dar…

Caleidoscopul mi-a plăcut tare mult. N-am avut așa ceva niciodată și i-am fost foarte recunoscător lui tata Nicu pentru un cadou atât de neobișnuit. Mă ridicam peste fiecare cinci munte de la masă, puneam tubul de carton la ochi și mă uitam prin ocular la minunile care se petreceau acolo la cea mai mică atingere. Îl priveam din toate părțile și nu puteam înțelege: cum de un cilindru atât de mic și puțin arătos poate ascunde niște lumi atât de mari și minunate!? Am întrebat de toți cei de la masă, care este explicația, dar nimeni nu mi-a dat un răspuns ca lumea. Între timp, nenea Boris îi convingea pe tata Filip și mama Marta că în noul an avea să vină sfârșitul lumii. Au spus și data exactă – 7 iulie 1977, ora șapte, șapte minute și șapte secunde.

— Atunci pe Pământ va cădea o altă planetă, dădu sentința nenea Boris.

Îmi ciulii urechile, uitând pe dată de caleidoscop, de glob și chiar de școală. Tata Filip nu credea aceste preziceri și nici mama

Marta cu mama Iuliana. Asta mă liniști. Doar tanti Nastea și tata Nicu păreau încrezători că toate aceste profeții, despre care s-ar fi vorbit spumos prin transportul public și la piața agricolă din oraș, se vor întâmpla numaidecât. Tanti Nastea chiar ar fi atras atenția în acea seară la felul cum vorbise Brejnev. Chipurile, era foarte îngândurat:

— Probabil că generalii ceia nu l-o lăsat pe om să spună norodului ce ne așteaptă.

— Ai, ai…, bâiguia bălos tata Nicu, care părea mai curând satisfăcut de o astfel de perspectivă.

Tata Filip se indigna:

— Și unde va trebui să fie atunci ora șapte și șapte minute? La Moscova, la București, la Londra?

Dar echipa pro-potop nu se lăsa intimidată de astfel de argumente:

— Apoi îi *iasna*[11] că la noi, ce are aici Bucureștiul ori mama câinelui?!

— Eaii… La noi, la noi…, confirmă cu un zâmbet bleg tata Nicu.

Calmul sarcastic al lui tata Filip mă reasigurase. M-am ospătat pe îndelete cu toate bunătățile mesei de sărbătoare, apoi, într-un târziu, mă păli somnul. Mi-am adunat cadourile și am mers în odaia mea, dar înainte de culcare m-am mai uitat o dată în caleidoscop: „ce jucărie ciudată!”

O curiozitate nestăpânită mă împingea să caut cheile acestui miracol: „un tub atât de mic care ascunde o lume atât de mare!” Aveam pe atunci o fascinație inexplicabilă, un fel de venerație

mistică pentru spațiile mici dindărătul unei sticle. Îmi părea că acolo se produce o curbare a dimensiunilor, că după acea sticlă e o lume plină de taine, rânduită după alte reguli, poate chiar o lume a nemuririi. De unde aveam acest bizar sentiment? Acum mă gândesc că era din pricina icoanelor. Veneam la biserica lui tata Filip și stam îndelung, ca vrăjit, în fața chipurilor ferecate în metal argintat străjuite de sticlă. Acea sticlă era hotarul invizibil dintre lumea mea și lumea lor, divină, plină de minuni. Uneori, când nu mă vedea nimeni, căutam să găsesc măcar o gaură, un gol, prin care să mă pot uita la ceea ce e dincolo de sticla icoanelor. Eram, nu știu de ce, convins că tot ce vedeam prin sticlă arăta altfel în spatele ei.

Mama Marta avea în salon o noptieră veche, din lemn de mahon, cu o ușă de sticlă, în care ținea albumele pentru fotografii. Într-o seară mi-a venit ideea să mă bag în acea noptieră. Am scos din ea tot conținutul și l-am rugat pe tata Filip să mă împingă în interior, pentru că singur nu reușeam să intru.

— Acum, închide ușa, i-am poruncit.

— Nu se poate, Woldi, n-o să-ți ajungă aer.

— Te rog eu. Închide ușa, măcar un pic. Dar închide-o bine!

A făcut precum am vrut, deși nu-și putea explica această ieșire ciudată a mea. Nu i-am dat niciun fel de lămuriri și n-am spus nimănui în ce a constat acel experiment. O spun acum: am vrut să mă uit și eu la lume, măcar o singură dată, dinspre partea cealaltă a sticlei. Am vrut să știu cum e să fii… icoană.

Am dus din nou caleidoscopul la ochi, rotindu-l atent: „incredibil!” Nu mai puteam ține în frâu ispita de a găsi răspuns la

întrebarea: care-i mecanismul ce dă naștere acestor minuni?! Am apăsat mai cu putere tubul de carton și înțelesei că se poate sparge ușor. Am ezitat un pic, cumpănind lucrurile, apoi curiozitatea a învins: „fie ce-o fi, dar trebuie să văd ce va ieși din el”.

Câteva sticluțe colorate s-au răsfirat prin așternutul alb de in. Privii în interior: nimic… Ce mare mi-a fost dezamăgirea: „cum puteau aceste imagini miraculoase să apară numai din câteva cioburi de sticlă?!”

Am stins cu dosadă lumina și m-am băgat sub plapumă. Era trecut de ora două, dar în salon sărbătoarea era în toi. Alla Pugaciova cânta cu pasiune *Arlekino*. În paralel cu programul de revelion al televiziunii sovietice se auzeau discuțiile aprinse ale mesenilor, însoțite când și când de bâiguielile onomatopeice ale lui tata Nicu. „În paralel” e un fel de a spune, pentru că geometric vorbind, intervențiile foarte vocale ale lui nenea Boris păreau să fie deja perpendiculare cu tot ce se vorbea la masă. Am adormit greu și m-am trezit des, deși eram cam obosit. La un moment dat, într-o stare de semiveghe, am realizat că lipsesc sunetele emise de tata Nicu. Într-o altă repriză nu l-am mai auzit pe nenea Boris. La cea de-a treia deșteptare lipseau comentariile cumpătate ale lui tata Filip. Ultima, spre dimineață, s-a potolit tanti Nastea. Până atunci o auzeam ca prin vis, discutând în voie cu televizorul.

M-am trezit pe la unsprezece, primul lucru de care am dat cu ochii fiind resturile desfigurate ale caleidoscopului. Mă cuprinseră remușcările: îmi părea rău că am stricat o așa frumusețe. Mi se făcuse jale și de tata Nicu. „El nu are niciodată bani, dar a strâns

ceva anume pentru acest cadou, care cred că-i scump. A vrut, săracul, să-mi facă o așa plăcere de Anul Nou, iar eu… Eh!”

În casă era o liniște tombală. Nici de afară nu se auzeau sunetele obișnuite pentru această oră a zilei. Mi-am tras pantalonii și am mers la baie. În salon mirosea a brad, mâncare și alcool. Tata Nicu dormea pe scaun, cu capul pe masă. Pe creștet avea urme de jeleu de fructe, semn că nu a stat tot timpul în poziția în care-l vedeam, pentru că în farfuriile cele mai apropiate de el erau hrean cu sfeclă roșie și urme de salată boeuf. Mama Iuliana dormea cum se cuvine, pe canapeaua din bibliotecă. Nenea Boris și tanti Nastea erau culcați pe canapeaua din salon – el de-a lungul și ea de-a curmezișul –, ambii îmbrăcați în straie de sărbătoare: el la cravată, ea cu broboadă turcească la gât. Pomul de Crăciun licărea singuratic, parcă nedumerit de această scenă.

Am făcut un duș, apoi am mers la bucătărie. Frigiderul era doldora de bunătăți. Mi-am pregătit singur o tartină cu unt și cașcaval olandez trimis de nea Tudor, apoi încă una cu salam uscat nemțesc, tot de la el. Chiar atunci am observat că una din cutiile de ceai indian cu elefanți veseli pe ele, primite la fel, de la Moscova, era deschisă. Am profitat de această neașteptată ocazie și mi-am făcut cu generozitate un ceai tare de mi se oprea în gât. Mama Marta mă servea, de regulă, cu ceai georgian ori azer, cele indiene ori de Krasnodar, primite în colete de la rudele noastre moscovite, se deschideau doar „la ocazii” și erau servite cu economie. Când am ieșit din bucătărie, starea de lucruri în salon era neschimbată. Cineva era la baie. „Cred că e mama Marta”, m-am gândit eu. Am

revenit în odaie și am luat cartea despre Peter Pan. Citeam bine în două alfabete de la 5 ani, dar asta era prima „carte adevărată” pe care aveam s-o citesc de la început până la capăt. Istoria mă captivase și avansam repede. Fui nevoit să-mi întrerup lectura doar pentru dejun, care era mai curând prânz, pentru că musafirii noștri s-au trezit târziu. Toți, exceptându-le pe mama Marta și mama Iuliana, aveau fețele obosite și ochii roșii.

— Hi-hi, iaca și Voldic, constată amuzat tata Nicu, scobindu-se în nas.

Mama Iuliana îmi aruncă o căutătură iscoditoare de la care m-au trecut sudorile: „să nu-i vină cumva prin minte să mă ia acasă!”

— Am mâncat deja, am zis eu. Poate doar un ceai să mai beau, cu o bucățică de tort.

Speram astfel să pot părăsi cât mai repede câmpul ei vizual, dar reacția mamei Iuliana a fost ca întotdeauna imediată, explicită și fără drept de apel:

— Stai aici și mănâncă cu oamenii și nu căuta pe săracul de mine.

Mesenii erau mult mai domoliți decât cu o seară mai devreme. Auzeam mai curând gemete decât vorbe. Toți, cu excepția mamei Iuliana și a mamei Marta, apreciau mult murăturile. Mama Marta a mers de două ori la bucătărie să aducă castraveți murați.

— Și niște moare, o litră de moare de pepeni, dacă aveți să-mi dați, Marta Maximovna, tare-ar fi bine, spuse cu suflet nenea Boris, mătăhăindu-și căpățâna imensă.

— Pepenii ăștia murați ai matale îs tare buni, îi ținu isonul tata Nicu, mai ales cu ceai dulcișor așa merg de bine!

Mama Iuliana îl scrută cu o privire ucigătoare. Eu stăteam ca pe ace, așteptând cu sufletul la gură plecarea oaspeților. Am tras cu coada ochiului la ceasul de perete. Reținusem că tanti Nastea voia să ajungă mai repede acasă, pentru că seara avea oaspeți, inclusiv tata Nicu și mama Iuliana. Constatam că era aproape de ora unu. Tot atunci simții privirea mamei Iuliana urmărindu-mă veghetor. Cum să nu simți o așa căutătură?! Și cu ochii legați știam negreșit când se uita la mine. Îmi părea că privirea ei se mișcă pe șenile. Moralul îmi era deja pe podele.

Din fericire, mama Marta a refuzat propunerile făcute de tanti Nastea de a o ajuta la strângerea mesei și spălatul veselei.

— Ei, cum așa, Marta Maximovna, ați gătit atâtea pentru noi și să nu vă ajut măcar la strânsul mesei?! Nu se poate! Nici nu vreau să aud!

— Nu vă faceți griji. Avem toată ziua înainte, iar voi trebuie să faceți un drum până acasă. Mă descurc eu cu Filip.

Toți s-au ridicat de la masă, mulțumind gazdelor. Pupatul, îmbrățișările de rămas-bun și urările de bine au mai durat cam un sfert de oră. Tata Nicu era copleșit de emoții și a scăpat chiar și câteva lacrimi. Eu eram pupat de partea celor care rămân, nu care pleacă, dar lucrurile încă nu păreau temeinic hotărâte: știam ce repede poate schimba mama Iuliana macazul. Iată-i că ies toți pe palier. Tata Filip și mama Marta au coborât afară să-i petreacă. Eu nu i-am însoțit, pentru a evita orice răsturnări de situație ori

surprize neplăcute. Am ieșit discret pe la balcon să urmăresc de acolo scena despărțirii finale, răsuflând ușurat doar când văzui prin geam „Moskvici”-ul roșu al lui nenea Boris urnindu-se din loc: „liber!”

M-am întors în odaia mea, stând o vreme dus pe gânduri cu cartea lui James Matthew Barrie pe brațe, apoi am venit la bucătărie. Mama Marta ștergea cu un prosop de cânepă un clit de veselă.

— Ma, cine sunt prietenii tăi?

— Perla Leibovna, tanti Ana din Portugalia, tanti Amanda de la Sibiu. Desigur, altădată am avut multe alte prietene, dar nu mai sunt aici. Au fost nevoite să plece când s-a schimbat puterea. Unele au și murit deja, erau bătrâne.

— Iar când erai ca mine, aveai prietene?

— Da, bineînțeles. Tanti Ana și tanti Amanda sunt prietenele mele încă din copilărie.

— Fetele au doar prietene fete și băieții doar prieteni băieți?

— Nu neapărat. La vârsta ta poți avea și prietene fetițe, dar cel mai potrivit e să ai prieteni băieți, ca și tine, cu aceleași interese.

— Mai târziu, când crești mare, nu poți avea prietene fete?

— Ba da, dar, de regulă, e un alt fel de prietenie. Se numește dragoste. Și se cuvine să ai numai una.

Am dat din cap că mi-i clar ce spune și m-am așezat pe un taburet, urmărind cu câtă grijă ștergea niște farfurii din porțelan de Wallendorf îngălbenite de vreme, pe care le scotea numai de zile mari.

— Eu nu am prieteni, constatasem cu un oftat scurt.

— O să ai, numaidecât. La toamnă vei merge la școală și acolo o să-ți faci mulți prieteni.

„Ah, din nou această şcoală!”

Am luat din fructiera de pe masă o mandarină și i-am strivit coaja cu unghia. Simții în aer pulberea unui spray uleios și plăcut mirositor. Mandarinele, ca și bradul sau fumul focurilor bengale, erau unul din însemnele olfactive ale Anului Nou.

— Ma, știi, mi s-a stricat caleidoscopul?!…

Ea mă privi cu un reproș prefăcut:

— L-ai stricat tu, adică. Asta vrei să spui.

Roșii, adunându-mi buzele.

— Ma, acolo nu era nimic… Niște sticluțe doar. Te-am întrebat aseară de câteva ori, cum e posibil ca acea lume să încapă în caleidoscop și să se schimbe atât de repede, dar nu mi-ai răspuns. Nimeni nu auzea ce întrebam.

— E doar o iluzie, Woldemar.

— Asta ce înseamnă?

— Nu există acea lume feerică pe care o vezi prin ocularul caleidoscopului. Avem doar impresia că ea ar fi reală. Totul e un joc, o combinație.

Am meditat câteva minute la ce-mi zise.

— Cum poți să vezi atât de bine ceva care nu există?! Deci și ceea ce văd acum poate fi la fel, un joc, o combinație?

Mi-a trecut mâna prin păr, zgâlțâindu-mă ușor și-mi spuse parcă în șagă:

— Da, poate… În principiu, poate…

Credea că-i o glumă, dar eu n-am luat-o chiar așa…

Am venit în salon, m-am întins pe podea, lângă brad și am reluat lectura. Imaginile descrise în carte îmi apăreau clar și mă pierdui repede în paginile ei, devenind o parte a povestirii. Anumite pasaje mă atingeau în mod deosebit și le reciteam pentru a le înțelege. Intuiam că în spatele lor e un sens ascuns, pentru că bănuiam de mic că totul are un sens ascuns, altul decât cel care ne apare la suprafață.

— Ma, dar Peter Pan chiar a existat?

— Posibil că a și existat, îmi răspunse de după ușă mama Marta, care se mutase între timp în bibliotecă, unde era și tata Filip.

— Dar, spune-mi, părinții lui cine erau?

— Nu se știe. Se pare că l-au abandonat.

— Ah, iată cum…

Stinsei lumina, lăsând doar ghirlandele electrice. Așa îmi plăcea mai mult. Fui din nou absorbit de lectură și nici n-am realizat cum trecuse timpul. Mama Marta, apoi tata Filip, mă întrebaseră ceva de câteva ori, dar i-am auzit ca prin vis, vocile lor venind ca dintr-o altă lume. Cred că-mi ziceau că nu e bine să citesc la lumina slabă a ghirlandelor. Cineva din ei a aprins veioza și abia atunci am realizat că afară e întuneric de-a binelea. Am privit surprins în jur. Luminițele electrice îmi licăreau jucăuș în față, iar eu îl vedeam aievea pe Peter Pan. Am urcat pe canapea, cu cartea deschisă, întorcându-mă la acele pasaje care-mi scormoniseră într-un fel neclar sufletul: „Toți copiii cresc mari în afară de unul…”; „Sunt

frumoase stelele, dar nu sunt în stare să facă ceva, ele doar privesc o veșnicie. E o pedeapsă ce le-a fost dată pentru ceva ce au făcut ele demult, atât de demult, că nicio stea nu-și mai aduce aminte…”; „Era un băiețel frumos, îmbrăcat în frunze ajurate…”; „Moartea va fi o aventură cum nu e alta…”

Una din preocupările mele recurente din timpul lecturii era faptul că el nu avea părinți, dar erau în cartea lui Barrie mai multe lucruri pe care le-aș fi rânduit altfel, bunăoară, aș fi scăpat de prezența acelei prăpădite de Wendy, pe care aș fi zătrit-o cu drag undeva prin paginile altor cărți. Peter Pan trebuia să fie numai prietenul meu…

Am aruncat o privire plină de dispreț spre cartea cu copertă neagră cu povești populare, în care personajul principal era, de regulă, Făt-Frumos. De el nu mi-a plăcut niciodată. Și nici de Ileana Cosânzeana lui. Personajul meu preferat din acea carte era Zmeul, poate pentru că locuia și el într-un castel, așa cum locuise pe vremuri, când era mică, mama Marta. Sau… poate doar pentru faptul că nu-l iubea nimeni.

— Ma, eu merg să mă culc.

Mama Marta ieși din bibliotecă cu o revistă în mână și mă privi atent peste ochelari.

— Dar e foarte devreme încă, Woldemar! Acuși o să așezăm masa pentru cină.

— Am mâncat atât de mult aseară, apoi la prânz. Nu mi-i deloc foame. Merg să mă culc. Am dormit rău în noaptea asta.

— Woldemar, ești bine?

Am dat afirmativ din cap și mi-am strâns subsuoară cartea despre Peter Pan. Ea mi-a pus mână pe frunte, apoi s-a aplecat și m-a privit atent, drept în ochi. Mi-am ferit privirea de teamă că mi-ar putea ghici gândurile și nu voiam ca nimeni pe lume să le afle.

— Nu te doare ceva?

— Nu.

— Bine. Noapte bună atunci!

Am închis ușa după mine, mi-am îmbrăcat repede pijamaua de noapte și am stins lumina. Acolo, sub plapumă, nu eram singur. Am cuprins strâns perna moale și m-am scufundat într-o lume imaginară în care-l aveam ca prieten pe Peter Pan. Nu era lumea descrisă în cartea lui Barrie, ci o lume inventată de mine, în care eu și Peter Pan eram prieteni și locuiam împreună la cantonul nostru silvic. Întrucât el nu avea pe nimeni, iar eu eram singur și-mi doream un frate, mama Marta și tata Filip au înduplecat-o pe mama Iuliana ca să-l adopte. Așa devenise Peter Pan fratele meu adoptiv.

În decursul multor zile și nopți, de-a lungul mai multor ani, am trăit în această lume imaginară a prieteniei cu Peter Pan. În aceste reverii se succedau frenetic locuri și anotimpuri. Colindam împreună toate cărările ascunse ale munților, ne pierdeam în inima pădurii până noaptea târziu, strecurându-ne prin desișurile de brazi cu vârfurile luminate de lună. Veneam acasă veseli și flămânzi, cu hainele albe de viscol sau scăldați de ploile calde de vară. Nopțile discutam în șoaptă, ore în șir, iar alteori priveam tăcuți prin geam cum cad stelele. Cu el puteam vorbi despre orice, chiar și despre lucrurile pe care nu i le puteam spune nici măcar mamei Marta ori

mămucăi Marfina. Despre aceste subiecte mai delicate îmi plăcea să discutăm cel mai tare. Stam deseori singur în vreun loc retras și visam astfel, cu ochii larg deschiși, dar cel mai real simțeam aceste trăiri când eram în pat, cu lumina stinsă. Atunci totul îmi apărea atât de veridic, încât puteam să jur că e ceva adevărat.

„Deci așa arată prietenia!”

Pentru prima dată am înțeles asta în noaptea aceea. Strânsei mai cu putere plapuma, netezindu-mi de ea obrajii înlăcrimați. Peter Pan a fost primul meu prieten. Și prima mea mare taină…

V

Mă întrebasei odată, într-o scrisoare de pe vremea când erai student la Moscova, dacă sunt cu adevărat un om evlavios. Mai bine spus, am înțeles că acesta putea fi subiectul care te frământa atunci. Am căutat ieri acea scrisoare, dorind să văd contextul în care ai plasat întrebarea. Nu ai pus-o explicit, până la capăt. Așa procedai mereu. Îți învățasem șmecheriile cu ascunsul întrebărilor principale într-un morman de teme secundare. Puneai o întrebare cuprinzătoare, forțând interlocutorul să-ți ofere mai multe răspunsuri, printre care găseai eventual și ceea ce căutai. Mă măcina și pe mine atunci o întrebare: ce ți s-a întâmplat? Simțeam că treci printr-o perioadă de turbulențe emoționale severe, dacă până și tema credinței tale ajunse în joc. Sau poate invers: ea, acea credință, cu accente mistice, pe care o aveai încă de mic, îți bara calea spre ceva?

Ți-am trimis atunci o disertație întreagă pe tema credinței. Mi-am pus în locul tău zeci de întrebări vecine cu cea pe care mi-ai adresat-o, în speranța că vei găsi ceea ce-ți trebuie. Nu mai țin minte ce ți-am scris, dar vreau să revin aici la tema credinței și religiei, pentru că ea a fost una fundamentală în formarea ta.

Știi că am crescut într-o familie romano-catolică, dar religia era în casa noastră mai curând tradiție decât credință. Mergeam duminica și de sărbători la bazilica Sfintei Cruci ca la teatru. Era un fel de socializare, un atribut al mondenității – ne vedeam prietenii,

ne arătam pe noi. Până la căsătoria cu Filip și trecerea la ortodoxie mă puteam defini ca fiind o agnostică de rit romano-catolic, iar după căsătorie eram cea mai eterodoxă dintre soțiile prelaților Mitropoliei Bucovinei. Convertirea a fost o simplă formalitate, pentru că Filip nu putea fi hirotonit altfel decât fiind însurat cu o creștină ortodoxă. Nici prin gând nu mi-a trecut atunci să-i cer lui vreo concesie, să-i zic să aleagă o altă meserie, să continue cariera academică, de exemplu. Abia mai târziu, în acea primăvară nefastă din 1944, când am eșuat să ne refugiem din cauza bombardamentului în care a fost rănit Filip, realizasem instantaneu că eu cedasem totul, pierdusem totul, în timp ce el n-a făcut absolut nicio concesie. Eram o pușcoaică nebunatică, îndrăgostită orbește, decisă să rupă pentru iubirea ei cu oricine și orice – familie, credință, trecut, viitor. Mă tem că anume asta era întrebarea ta: eram cu adevărat religioasă în momentul în care am făcut acel pas? Cel puțin așa intuisem eu, pentru că am avut senzația că te-ai apropiat de mai multe ori de tema asta, „a rupturii”.

După convertire multă vreme n-am putut depăși o barieră psihologică. Ritualul ortodox îmi rămânea străin. În anii războiului soția protoiereului Filip Skawronski fusese văzută de câteva ori furișându-se în biserica romano-catolică Inima lui Iisus, pentru a aprinde câte o lumânare și a scăpa o lacrimă la picioarele Madonei. Pastorul întorcea discret capul, prefăcându-se că nu mă observă. Ne cunoșteam doar din vedere, dar știa bine cine sunt.

Aveam o cunoaștere teoretică bună a creștinismului, iar în ceea ce ține de istoria religiei, puteam să intru în dispute chiar și cu Filip,

care-și luase doctoratul în teologie, dar asta nu-mi adăuga evlavie. Totul s-a schimbat brusc într-o seară de miez de toamnă, când aflasem despre sinuciderea fratelui meu mai mare, Alex, un foarte promițător matematician și inginer, care lucra pentru cunoscutul birou de cercetări din Peenemuende, condus de baronul von Braun. Atunci am trăit o primă experiență mistică: ajunsesem în stare de inconștiență la biserica lui Filip, de parcă nu-l mai căutam eu pe Dumnezeu, ci El mă chema pe mine. Am căzut fără simțire în fața altarului. Când am deschis ochii, văzui profilându-se în lumina zgârcită a candelelor chipurile celor patru evangheliști pictate pe cupola bisericii. Eram cu capul pe brațele lui Filip. Două luni am fost într-o stare de apatie desăvârșită. Totul îmi părea deșert, nimicnicit. Nu mă lega nimic de viață, nici chiar Iuliana, ci poate doar penumbra liniștitoare a bisericii. Mergeam acolo zilnic, mă așezam tăcută într-un ungher și stăteam ore în șir. Uneori citeam Psalmii, alteori îmi pierdeam privirea în ochii înțelegători ai Maicii Domnului. Pot spune că moartea lui Alex a fost botezul meu, că anume atunci am devenit cu adevărat creștină. Și un pic mistică.

E complicat să-ți povestesc despre acea perioadă a vieții mele, pentru că amintirile mă înșală, ascunzându-se îndărătul acelei stări de nesimțire și confuzie în care trăiam. Eram studentă la Facultatea de Filosofie a Universității din Cernăuți, dar frecventam rareori cursurile. Profesorii cunoșteau drama prin care treceam și erau îngăduitori cu mine. Unii îmi trimiteau prin poștă sau prin colegi lista literaturii, sau chiar exemplare dactilografiate ale prelegerilor. Nu mai țin minte cine și de ce îmi recomandase cartea lui Ludwig

Klages *Der Geist als Widersacher der Seele*[12]. Toată Europa era înnebunită la acea vreme de ideile lui Klages, văzut de mulți ca cel mai mare filozof al timpului. Asta se întâmplase în preajma sărbătorilor de iarnă. Trecuseră mai bine de două luni de la moartea lui Alex, circumstanțele sinuciderii căruia nu mi-au fost pe deplin clare niciodată. Era cu 15 ani mai în vârstă decât mine, dar mi-a devenit cel mai apropiat om, fiind unicul membru al familiei care acceptase căsătoria mea cu Filip. Am avut față de el o iubire aproape incestuoasă, îmi dau seama de asta abia acum. Era dureros de frumos… Lucrase o vreme la Universitatea din Göttingen, pe care o și absolvise, apoi începuse războiul și fu trimis pe insula Usedom, la Peenemuende. Nu avea o relație prea bună cu baronul von Braun, deși acesta îl respecta pentru competență. În vara lui 1942 cineva a trimis la Gestapo, pe numele hauptsturmführerului SS Erich Jacob, un denunț în care era vizat baronul Dr. Ing. Alex von Randa. Nu știu ce conținea exact acel mesaj, care, așa cum s-a aflat repede, fu scris de cel mai apropiat prieten al lui Alex. Ceva mă face să nu vreau să știu niciodată ce era scris acolo. Cercetările preliminare n-au fost pe deplin favorabile lui Alex. Fu trimis pentru „investigații psihiatrice suplimentare” într-un lagăr de concentrare, dar în apărarea lui interveni von Braun și chiar ministrul imperial Speer, dându-i-se astfel posibilitatea să mai lucreze câteva luni „sub supraveghere”. La 3 octombrie 1942 a asistat la lansarea reușită a primei rachete care putea orbita în jurul Pământului, iar noaptea s-a sinucis…

Klages susținea că exteriorul omului, caracteristicile lui fizice și mai cu seamă expresia feței trădează esența lui interioară și chiar îi

prevestește, într-un fel, destinul. E curios că această carte a lui Klages îmi revine în memorie periodic înaintea sărbătorilor de iarnă, mai ales seara, în lumina obscură a ghirlandelor electrice. Mi-am amintit de Klages și în seara de 6 ianuarie 1977, dar nu numai din pricina atmosferei de Crăciun, dar și din cauza ta. Toată lumea spunea că-mi semeni mie și doar eu mă convingeam tot mai mult că nu era deloc așa.

În acea seară de Ajun te uitai prin fotografiile mele vechi. Aveai o bronșită și de asta n-am putut merge la biserică cu Filip. Îți făcusem un ceai de măceșe. La un moment dat ai exclamat:

— Ma! Acesta cine e?!

Era fotografia lui Alex la vârsta de 7 ani. Realizam atunci că asemănarea voastră era aproape deplină. Fruntea și mâinile mi-au transpirat. În acea seară am simțit pentru a doua oară în viață o adiere rece a transcendentalului. Nu m-am putut liniști câteva zile. Încercam să-mi amintesc mici detalii care-l caracterizau pe Alex. Din păcate, eu nu știam decât din auzite despre copilăria lui. Când eu începusem să vorbesc, el era deja plecat la studii în Germania. Știam că era pasionat de astronomie. Cred că de asta s-a și dus să facă fizica anume la Göttingen, pe atunci una din cele mai bune școli de fizică din lume. Mama zicea că visul lui era să cucerească cerul. Și a reușit…

Mama… A suferit mult din cauza noastră. N-o să-mi iert nicicând durerea cu care i-am presărat ultimul pătrar de veac al vieții. Am revăzut-o ultima oară la Sofia, în 1974. Obținusem pentru prima dată permisiunea de ieșire peste hotarele Uniunii Sovietice într-o

călătorie de două săptămâni prin Bulgaria și România. Cu ocazia asta la Sofia veniseră mama, frate-meu Fabian și Laura. Mama îmbătrânise mult de când o mai văzusem la Leningrad, în primăvara anului 1967, unde ajunsese cu o excursie organizată de o agenție turistică din Berlinul de Vest. Atunci era însoțită de Elfride, sora mea adoptivă, pe care încă nu o cunoșteam. Îmi era atât de dureros s-o văd pe mama bătrână. Din fotografiile pe care mi le trimitea nu simțeam atât de mult schimbarea.

Și Fabian îmbătrânise. Unde mai era tânărul acela chipeș de altădată, mândria familiei Randa!? Am stat împreună patru ore în restaurantul hotelului „Pliska”, nu departe de Ambasada URSS, folosindu-mi timpul oferit tradițional grupurilor de turiști sovietici pentru a vizita magazinele. Hotelul era proaspăt deschis. Totul mirosea a nou și-mi părea atât de modern! Barmanul ne tot aducea cafele instant și „Schweppes” de grepfrut, iar noi ne uitam cu nesaț și uimire unii la alții. Plângeam și râdeam ca niște nebuni sub privirile nedumerite ale celor de la mesele vecine.

Laura îmi tot vorbea despre cât de bine îi merge, despre faptul că acum, când a devenit destul de cunoscută, relația ei cu familia lui Dietmar s-a normalizat:

— Am știut să mă impun bine și să-i arăt locul și lui soacră-mea. Cu socru-meu a fost mai ușor. El e din afaceri și, după ce-a văzut că-s mai solvabilă decât fiu-său, a devenit ca un cățeluș. Mă prezintă acum tuturor prietenilor săi: „se trage dintr-o familie de nobili austrieci din Bucovina. Unchiul ei e unul din cei mai respectați

cardiologi din Berlinul de Vest”. Iar la început eram doar o „muzicantă rusoaică”.

Îmi vorbea mult despre fiice, despre Dietmar, care fusese recent numit ambasador într-o țară latinoamericană. Îmi arăta fotografii. Multe erau cu fetițele. Despre Iuliana și despre tine întrebase ca printre altele, parcă din politețe. Și atâta așteptasem să mă întrebe anume despre voi… Am scos fotografiile noastre, făcute la un atelier din oraș înainte de plecare. Mama și Fabian te-au privit cu interes, remarcând îndată asemănarea cu Alex, dar Laura s-a uitat la teancul de poze superficial, fără niciun licăr în privire. Așa te uiți într-un tren la fotografiile unor vecini sâcâitori de compartiment, care țin numaidecât să-ți depene viețile și să-ți arate copiii. Am fost atât de rănită…

Fabian mă sfătuia să depunem cerere de emigrare. Zicea că Brejnev a început să le permită nemților sovietici, în cazuri speciale, repatrierea în RFG.

— Poți încerca să ieși doar cu băiatul, zise mama.

Privii spre Laura. Părea să nu fi auzit remarca mamei. Vrui să zic: „N-o pot lăsa pe Iuliana, și nici pe Filip. Ori încercăm să ieșim cu toții, ori…”. Dar n-am mai putut spune nimic, nu m-am mai putut stăpâni: lacrimile mi-au țâșnit ca dintr-un havuz. A fost o scuză bună. Tăcerea era deja mai potrivită. Am înțeles cât de străini ne-am devenit în toți acești ani.

Un an mai târziu mama a murit. Fabian mi-a scris că s-a stins împăcată și că felul în care Elfride i-a purtat de grijă în ultimele ei

luni de viață a fost de-a dreptul mișcător. Mi-a trimis și fotografia mormântului din cimitirul Wannsee, în Berlinul de Vest.

În vara lui 1976 Laura avuse câteva concerte la București. Mi-a scris din timp, spunându-mi că ar fi minunat dacă pot veni și eu, „eventual împreună cu Woldemar”. Remarca asta, spusă parcă în treacăt, m-a bucurat atât de mult! I-am scris îndată Amandei Iosif să-mi facă o invitație, dar n-am mai primit permisiunea de ieșire. A putut merge doar Filip.

Filip și Amanda au rămas la București pentru o săptămână, cât a fost acolo și Laura. Ea le-a plătit hotelul, la *Athénée Palace*. I-a tratat cu o generozitate regală, așa mi-a scris Amanda. Filip mi-a vorbit mai puțin despre asta.

Dar uite că m-am abătut din nou. Îmbătrânesc. Despre altceva pornisem să-ți spun. Despre fotografiile lui Alex. Nu știu dacă mai ții minte fotografia făcută pe Usedom în ultima lui primăvară. Tocmai înflorise liliacul, care era, ca și în cazul tău, una din florile lui preferate. Pe verso era scris: „Liliacul alb din Peenemuende, 5 mai 1942.” M-ai întrebat în seara aceea, uitându-te îngândurat la ea:

— Ma, Alex de ce-a murit?

— Era bolnav, ți-am zis eu, ferindu-mi ochii.

— Ce l-a durut?

Te-am netezit pe cap, aruncându-mi privirea spre fotografie.

— Sufletul…

— Sufletul cum doare?

— Sufletul doare cel mai tare și întotdeauna altfel decât cred cei din jur.

— Pe tine te-a durut sufletul vreodată?

— Da… De foarte multe ori.

— Foarte tare te-a durut?

— Foarte…

— Dar nu ai murit. El de ce a murit?

— Pentru că femeile sunt mai puternice decât bărbații.

M-ai privit cu luare-aminte, așteptând o precizare. Eu n-am spus nimic. Și nici tu n-ai mai întrebat altceva, iar înainte de culcare te-am surprins aplecat în odaia ta deasupra albumului meu cu fotografii. Pozele mele dintr-o lume care nu mai exista de mult…

VI

La începutul lui februarie, după șase săptămâni de ședere la Cernăuți, mama Iuliana m-a luat acasă. Îmi era întotdeauna greu să mă despart de tata Filip și mama Marta, dar mi se făcuse dor și de mămuca Marfina, de pădure, chiar dacă știam ce mă așteaptă, pentru că iarna mama Iuliana avea mai puțin de lucru și găsea timp berechet să „se ocupe de mine”, așa cum îi plăcea ei să zică.

Tata Filip și mama Marta ne-au petrecut la gara auto, de unde am luat autobuzul spre Crasna. Drumul a fost foarte obositor. Șoseaua dintre Mihalcea și Crasna era acoperită cu polei și multe rute, mai ales dintre cele locale, au fost anulate. Autocarul nostru, un PAZ portocaliu în care mirosea ametitor a gaze de eșapament, era arhiplin. Unii nu aveau norocul să intre în el, iar alții nu aveau șansa să iasă acolo unde le trebuia, pentru că șoferul nu mai oprea în stații, dorind să evite o îmbulzeală și mai mare. Treceam pe lângă opriri sub o ploaie de sudălmi expresive strigate din toată inima de toți acei care așteptau înghețați, de ore bune, vreun autobuz spre Storojineț ori Crasna. Eu stam în brațe la mama Iuliana, ceea ce era suficient ca să regret steaua sub care m-am născut. Suportam greu, dintotdeauna, orice apropiere fizică de dânsa. Și cum nenorocul se declină cel mai bine la plural, mai era și valiza mea cu haine, care în acele condiții n-ar fi putut avea alt loc mai potrivit decât în brațele mele. Sub greutatea valizei, picioarele îmi amorțeau întruna. Nu-mi ajungea nici aer, pentru că stăteam cu nasul pironit în geantă, în

vreme ce din spate îmi respira intens mama Iuliana. Și, de fapt, era un act de fățărnicie să numești „aer” materia gazoasă ce umplea puținele spații libere dintre lumea ticsită acolo. Simțeam întruna o nevoie impetuoasă să mă mișc, dar orice „foială”, cum zicea mama Iuliana, o scotea îndată din balamale. Ea se enervează foarte repede. La cea mai mică mișcare a mea mă pișca discret, dar cu tragere de inimă și-mi șoptea șerpește:

— Ți-am zis să stai locului, că și așa mi-i greu? Văd că nu înțelegi. Las’ că acuși coborâm și-ți arăt eu!

Știam că mă va bate îndată ce va găsi un loc potrivit pentru asta, dar deja îmi era totuna, numai să mă văd ieșit afară. Într-un final am ajuns. Era deja după-amiază. Mama Iuliana puse valiza jos, scrutând oțărâtă împrejurimile. Tata Nicu trebuia să ne aștepte cu sania la oprirea din centrul satului, dar mare i-a fost mirarea să descopere că acolo nu era nimeni. Tuna și fulgera. Deja eram convins de iminența unei porții duble de bătaie – una care mi se cuvenea „după lege”, iar alta pentru păcatele lui tata Nicu.

— Pe Nicușor îl cauți, Iuliana Filipovna? se interesă o femeie.

— Da, spurcăciunea trebuia să mă aștepte aici. Nădejde în el ca într-un cui de tei.

Femeia râse înțelegător.

— Toți așa-s, Iuliana Filipovna, nu-i doar al matale. I-am văzut sania la bufet.

— Ai-i-i…, scăpără mama Iuliana.

Mă lăsă la oprire cu valiza, fără a arunca barem o privire înspre mine și porni în căutarea lui. Nici nu voiam să știu ce-l așteaptă…

Era o după-amiază geroasă, ulițele erau pustii, stăpânite de acea liniște melancolică a chindiilor de iarnă. După câteva minute am simțit că-mi îngheață degetele la piciore și am prins a mă învârti pe loc ca să mă încălzesc. Atunci am și observat că dinspre casa de cultură venea un grup de băieți. Erau vreo cinci-șase, toți mai măricei decât mine. Mă făcusem și mai mic. Coboram foarte rar în sat, nu cunoșteam copiii de acolo, dar intuitiv nu așteptam nimic bun de la întâlnirile cu ei. Când ajungeam la Crasna cu tata Nicu ori cu mama Iuliana, simțeam ațintite asupra mea privirile lor curioase. Mă prefăceam că nu-i observ, deși îi urmăream atent cu coada ochiului. O dată, o fată mi-a arătat limba. Altă dată, un băiat mi-a făcut din pumn. Am înțeles foarte bine semnificația gestului, deși nu-mi amintesc să mai fi primit până atunci astfel de mesaje. Toate aceste întâlniri ocazionale mă puneau pe gânduri: „deci aceștia-s viitorii mei colegi de școală…”

Dintre copiii sătenilor cel mai bine îi cunoșteam pe băieții lui nenea Boris și tanti Nastea. Ei au trei feciori, toți mai mari decât mine. Treceau uneori pe la noi, mai cu seamă când erau sărbători, ori vreun praznic, sau vreo clacă. Îmi plăcea mai puțin de dânșii, pentru că mă luau tot timpul peste picior și făceau glume tenebroase pe seama mea. Săndel, cel mai mic dintre ei, avea atunci nouă ani. Mama Iuliana zicea că-i un „boseac parșiv” și că „va crește un bandit”.

Deși căutam să fiu cât mai discret, fui observat pe dată. Ceata veselă se îndrepta hotărât spre mine. Aruncasem o privire plină de deznădejde în direcția în care dispăruse mama Iuliana, pentru că

doar ea putea face față unei astfel de primejdii, dar pe drum nu era nici zare de om. Am pus capul în pământ, așteptându-mi cu resemnare destinul.

— Păi aista-i Voldic! auzii eu și recunoscui pe dată vocea lui Săndel.

Niciodată prezența lui Săndel nu mi s-a părut atât de înduioșătoare. Mă pomenii în mijlocul cetei. Îl recunoscui și pe Vlăduț, băiatul mijlociu al lui nenea Boris. Asta-mi dădu și mai multă siguranță. Observasem în mâna învinețită de ger a lui Vlăduț un muc de țigară.

— Vrei un fum? întrebă el și-mi făcu din ochi.

Dădui negativ din cap, ceea ce-i amuzase la nebunie pe toți. Făcuse schimburi de vorbe neînțelese de mine.

— De ce stai, Voldic, aici? Pleci sau vii de la Cernăuți? continuă să mă iscodească Vlăduț.

— O aștept pe mama Iuliana…

Mi-am frecat nasul, ca să-mi ascund emoțiile. Inima încă îmi bătea neliniștită.

— Am stat la Cernăuți șase săptămâni. Am făcut și revelionul acolo. A fost minunat… Am mers cu mama Marta la filarmonică și la teatru…

— Ceva fete frumoase pe la teatrul cela din Cernăuți?

Nu știu de ce simții că roșesc.

— Fete?!… Frumoase?!… La teatru?!… Parcă n-n-u, n-n-am observat…

N-am înțeles din ce motiv vorbele mele îi făcură pe toți să se tologească de râs. Râsei și eu. Mă amuzase veselia asta a lor generală.

— Bă, îl întrebă un băiat mai mare pe Vlăduț, da' el întotdeauna așa vorbeşte?

Vlăduț mătăhăi din cap și zise:

— Cu mămucă-sa de la Cernăuți vorbește în general numai nemțește. El e neamț.

Se lăsă o tăcere generală.

— Cum adică… neamț?!

— Neamț?!!

Toți mă priviră cu atenție, dându-se amenințător mai aproape.

— Nemți nu mai există, bă Vlăduț! Ce tot vorbeşti?!

— Așa e, susținu cu hotărâre altul, au fost toți uciși la război de ai noștri.

Ceata se împărțise în trei tabere: cei care susțineau cu tărie faptul că nemți nu mai există, cei care admiteau existența lor, dar nu în Uniunea Sovietică, și cei care nu puteau exprima vreo părere în această dispută aproape academică. Eu stăteam tulburat în centru. Părerea mea n-o solicita nimeni și cred că era și nepotrivit să fac vreun enunț.

Nu se știe ce mi s-ar fi întâmplat mai departe, dar la un moment dat o umbră mare se așternu peste noi: mama Iuliana. Răsuflasem ușurat: eram salvat!

— Bună ziua, Iuliana Filipovna, zise Vlăduț aruncând repede mucul stins de țigară.

Mama Iuliana opinti valiza în sanie, mârâind ceva în răspuns.

— Nu-i așa că Voldic e neamț, Iuliana Filipovna? întrebă Săndel.

— E ucrainean, banditule, răspunse răstit mama Iuliana.

Apoi se întoarse către mine și-mi zise:

— Haide, sui în sanie, ce mai stai?!

Toți ne urmăreau în tăcere. După ce urcasem în sanie privii în urmă și-i văzui țintuiți locului, uitându-se după noi.

— Sunt ucrainean, dar vorbesc nemțește, le-am strigat eu, prinzând la curaj.

Așa am aflat că sunt ucrainean. Până atunci nu mi-am pus niciodată întrebarea ce sunt.

Tata Nicu era cam cherchelit. Mama Iuliana ținea hățurile, certându-l supărată, iar el îi mornăia ceva nedeslușit pe sub nas în replică. Dânsul nu se agita prea tare când mama Iuliana făcea scandal pe seama descinderilor lui la bufet. Își mijea ochii cenușii și ofta adânc. Uneori mai scuipa în lături și-și blestema viața. Atunci mama Iuliana se înverșuna mai tare, ocărând și afurisind toți bărbații din lume. Dacă mă aflam prin preajmă, o apucam numaidecât și eu:

— O să nenorocești și tu, spurcăciune, un suflet. Toți sunteți niște haimanale. Numai de guleaiuri știți să vă țineți toată viața.

Drumul spre canton era gol și neumblat. Sania aluneca fără sunet prin omătul proaspăt așternut. Unde și unde apărea câte un om prin ogradă, ori vreun câine dezlegat sărea pe neprins de veste la gard, speriindu-ne caii. În ecourile lungi ale chindiilor de iarnă se amestecau abia deslușite sunetele cotidianului de la țară, iar în aer

stăruia mirosul acela de fum de cărbuni, pe care doar în iernile de la sat îl puteai simți.

Intrasem în pădure și-n scurt timp am observat în depărtare acoperișul din tablă metalică ruginită al casei pădurarului, o clădire masivă din cărămidă roșie netencuită, cu două nivele. Era o construcție temeinică, ridicată încă pe vremea austriecilor, în care stăpânea, de când mă țineam minte, un fel de semiumbră bătrânicioasă și un miros iute-dulceag de lemn vechi și piper negru. Chiar și cele mai îndelungate aerisiri generale pierdeau lupta cu acest miros, la fel cum cea mai puternică lumină era incapabilă să învingă semiobscuritatea din casă. Aveam de mic sentimentul că întunericul și mirosul de piper veneau din pereți, că erau un fel de esență a sufletului casei noastre. De altminteri, casa de la canton nu era a noastră, era o locuință de serviciu. Casa noastră adevărată, care aparținuse străbunicilor mei, fiind apoi lăsată moștenire mamei Iuliana, era la Storojineț. Străbunicul meu, Arhip, soțul mămucăi Marfina, o cumpărase la începutul anilor treizeci de la un croitor, care se mutase la Cernăuți. Treceam pe acolo extrem de rar și o găseam la fel de neobișnuită ca și pe cea de la canton. Era o clădire din chirpici, cu pereții tencuiți, vopsiți într-o nuanță de mov spălăcit, stăpânită de aceeași lipsă de lumină ca și „sora” ei mai mare de la cantonul din Carpați. Întotdeauna am asociat casa aceea cu o ploaie mocănească, fiind convins că, dacă o burniță va lua vreodată chipul unei case, ea va arăta numaidecât precum cea pe care o aveam noi la Storojineț.

Casa de la canton, cea în care am copilărit de fapt, părea să fie și ea o fugară în timp. Desigur, există o sumedenie de case mult mai vechi decât ale noastre, dar la noi totul părea să fie din altă vreme și nu doar din cauză că obiectele erau de demult – întunecat de timp mi se părea felul în care erau dispuse, apoi aerul, lumina, sunetele, dar mai cu seamă… noi înșine.

Dormitorul meu era la etaj. Mama Marta spunea că, pe când era tânără, stătea anume în odaia asta când venea cu tata Filip în vizită la părinții lui. Totul a rămas așa ca pe vremea tinereții sale – soba de cahle cafenii, același mobilier greoi din lemn de nuc mușcat pe alocuri de cari, covorul negru cu trandafiri roșii și albaștri de pe perete, lăsat mămucăi Marfina încă de părinții ei. Era și el ciupit bine de molii.

Tata Nicu și mama Iuliana nu dormeau împreună. Mama Iuliana avea odaia alături de a mea și uneori intra noaptea să vadă dacă dorm ori mă ocup cu altceva. Apărea inopinat, ca orice nenorocire, și se înfuria foc dacă mă prindea la geam, așa că trebuia să fiu întruna vigilent ca un străjer de cetate. La etaj locuiam numai eu cu mama Iuliana, dar mai era un dormitor pentru oaspeți, permanent încuiat, care fusese cândva odaia străbunicilor mei. Tot la etaj, de cealaltă parte a unui coridor sumbru și îngust, care pornea de la scări și se termina în verandă, se afla „casa mare”, un fel de salon, o odaie imensă, care, în pofida pereților îmbrăcați în lemn de culoarea fildeșului, nu era deloc mai luminoasă decât alte camere, poate și din cauza obloanelor interne, păstrate întotdeauna închise pentru a proteja lucrurile de soare. Ca și dormitorul pentru oaspeți, salonul

era ținut încuiat și nu mi se permitea să intru în el „fără treabă”. Uneori, când mama Iuliana pleca la Storojineț ori la Cernăuți, eu mă furișam la ea în birou, luam cheile din sertar și pătrundeam ilegal în acel spațiu interzis. Mă mișcam cu precauție și respiram încet, ca un hoț, redescoperind, surprins de fiecare dată, aceleași lucruri – două garderoburi identice la un capăt al încăperii, două dulapuri pentru veselă, identice și ele, plasate vizavi de garderoburi la celălalt capăt al camerei, și o masă enormă, flancată de 14 scaune masive, în mijloc. Toate piesele de mobilier din salon erau meșterite din lemn de stejar vopsit cu lac negru și păreau atât de solide, încât le asemănam cu niște mașini blindate. Mămuca Marfina îmi spunea că toată mobila din casă a fost făcută înainte de război la atelierul de tâmplărie de pe lângă canton. Masa era acoperită de o cuvertură lungă, albă, din pânză de in, pe care erau brodate flori de albăstrele și de maci roșii. Această față de masă, care stârnea întotdeauna admirația rarilor musafiri ce ne pășeau pragul, era un fel de *magna opera* a mămucăi Marfina, fiind protejată de o peliculă de mușama transparentă. Pe podeaua din lemn vopsit în roșu ruginiu era așternut un covor mare bucovinean, iar un altul, la fel de mare și vechi, atârna pe un perete. Mămuca Marfina mi-a zis că în salonul nostru totul a rămas așa ca „pe vremea românilor”, și asta îmi dădea o senzație ciudată de călătorie în trecut, un sentiment că timpul trăia acolo în arest la domiciliu.

Veranda era locul unde îmi plăcea să stau mai ales vara, când acolo era mult spațiu liber. Era cea mai luminoasă încăpere din casă, dar pentru că avea pereții îmbrăcați în lambriuri ruginii, părea

la fel de mohorâtă ca și restul camerelor. În verandă era puțin mobilier – o canapea veche cu stofa roasă de timp și un pian la fel de vechi, pe care mi l-a dăruit Perla Leibovna, o bună prietenă de-a mamei Marta și fosta mea profesoară de muzică. Iarna veranda arăta aidoma unei sere de la grădina botanică, pentru că mama Iuliana, ale cărei singure iubiri erau ordinea, banii și florile, aducea aici ghivecele ei cu plante de cameră, toate din specii mari – ficuși, oleandri, lămâi și trandafiri chinezești. Erau niște oale burduhănoase, toate identice, din lut ars, care în octombrie erau aduse pentru iernat în verandă, în aprilie fiind transferate din nou pe balconul lung de pe acoperișul pridvorului.

Tata Nicu locuia la parter și urca la etaj numai când se certa cu mama Iuliana pentru leafă ori aveam musafiri și se deschideau ușile „salonului”, dar asta se întâmpla rar, pentru că mamei Iuliana nu-i plăceau „guleaiuirile”. Pe la tata Nicu practic nu intram. În camera lui era un fel de întuneric umed și un miros înecăcios de aer stătut, pe care-l simțeam și de la dânsul. Și mămuca Marfina, după moartea lui tătuca Arhip, locuia la parter. În camera ei aducea întotdeauna a lumânări de ceară și a femeie bătrână. La ea veneam cel mai des și întotdeauna cu mult drag. Tot la parter se aflau bucătăria, biroul de lucru al mamei Iuliana și baia. Cantonul nu a avut niciodată apă curentă. Ca să facem baie, aduceam zece căldări de apă de la fântâna din curte, le vărsam într-un bidon imens de tinichea, după care puneam două brațe mari de lemne în cuptorașul de fontă de la baza acelui bidon și aprindeam focul. Așteptam cam o oră până când apa se încălzea suficient de bine, apoi deschideam robinetul de

la baza bidonului și umpleam cada masivă din fontă vopsită în cenușiu.

Așa arăta casa copilăriei mele, de la care am împrumutat multe trăsături de caracter. Veți râde probabil de această constatare. Veți zice că nu e posibil să împrumuți trăsături de caracter de la o casă. Să știți că nu e așa. Locurile și lucrurile ne modelează la fel de mult ca și oamenii care ne înconjoară. Lumea mea interioară are obloanele trase ca și casele copilăriei mele, pentru ca lumina de afară să nu pătrundă în ea nicicând, să nu strice cu razele ei dăunătoare tot ce am mai de preț, să nu-mi decoloreze amintirile sau visele, care deseori sunt una și aceeași. Undeva adânc în mine e încarcerat trecutul, ca și în salonul de la canton. Nu e neapărat trecutul meu, ci mai curând trecutul lumii mele, reale sau inventate, nu mai contează. Și-apoi, în mod sigur, dacă ați fi crescut într-o casă ca a noastră, adormind seară de seară sub ronțăitul îndesat al carilor și țipătul jeluitor al cucuvelelor, ați fi privit cu alți ochi lumea din jur.

Când sania noastră intră în curtea largă a cantonului, soarele deja poleia în auriu vârfurile brazilor de pe costișe. Bim și Ceaika, cei doi câini husky pe care mama Iuliana i-a adus cu un an mai devreme de la pichetul de grăniceri, lătrau scurt, sărind jucăuș în jurul nostru. Și mămuca Marfina ieși grăbită în pridvor, aruncându-și din mers cojocul din blană de miel pe umeri.

— D-apoi, târziu mai veniți voi, mamă! De trei ore mă zgâiesc la drum.

Coborâse cu grijă scările pragului, ca să nu lunece, și ne veni șontâcăind în întâmpinare.

— Ei, măi Voldic, o și uitat mămuca cum arăți! Vină să te cuprind oleacă, nu fugi, că tare-mi mai era dor de tine.

M-am lăsat fără prea mare chef pe mâinile ei, în timp ce mama Iuliana trecu pe lângă noi cu o mutră înăcrită. Ei tare nu-i plăceau „dulcegăriile” mele cu mama Marta și mămuca Marfina.

— Am să trec mai târziu pe la tine, am asigurat-o eu, bine?

— Bine, Voldic, bine. Știi că mămuca te așteaptă întotdeauna.

Am intrat împreună cu ea în casă și am încălțat în grabă pâslarii, în speranța că pot s-o șterg afară cât e lucru cu cinste. Țineam minte promisiunile făcute de mama Iuliana în autobuz și mă temeam să nu-și amintească și ea de ele. Nădăjduiam că, până își va schimba hainele și va găti cina, va recăpăta și buna dispoziție, pentru că avea un nărav foarte schimbător, dar, din nefericire, mama Iuliana cobora pe scări tocmai când eram pe punctul de a ieși din casă.

— Încotro mi te-ai pornit așa repejor?

Inima mi s-a dus în călcâie. Judecând după intonația vocii, eram sigur că răfuiala promisă e undeva pe alături.

— Până… pe-aici, prin apropiere, am bâiguit eu.

— Să nu mi te duci departe. Într-o oră e masa.

— Da, bineînțeles! răspunsei ușurat.

Și pe-aici mi-a fost calea. Afară gerul parcă se mai înmuiase și bolta s-a mai luminat. Am coborât până la iazul înghețat, învelit uniform cu o cuvertură de zăpadă sinilie. Câteva coțofene din sălciile de la capătul iazului se agitară la apropierea mea,

croncănind intermitent. Peste valea acoperită de troiene înțepenite se prelingeau cărări lungi de lumină portocalie. Am curățat cu mâna omătul de pe banca de lângă mal și m-am așezat, urmărind de departe cum se hârjonea tata Nicu, clătinându-se ca o răchită, cu cei doi câini ai cantonului, apoi n-am putut rezista ispitei și am luat-o încetișor, de-a lungul pârâului, spre inima pădurii. Omătul îmi ajungea până mai sus de genunchi și înaintam greu. Aerul era îmbibat cu un miros umed și rece de zăpadă și piatră, iar de sub pojghița de gheață se auzea întruna suspinul somnoros al pârâului. Pe măsură ce înaintam, valea devenea tot mai îngustă. Un soare obosit se ițea când și când printre ramurile negre ale brazilor, răspândind o lumină unduită. Mă oprii un pic lângă un bolovan imens de granit, acoperit de o cușmă de zăpadă grunzuroasă. Îmi trecui palma peste cristalele aspre, mari, ca de zahăr, apoi am rupt un țurțure subțire și l-am lins cu poftă. Cel mai mult îmi plăceau țurțurii de pe pietre. Găseam că au un alt gust decât cei de la streșini sau de pe copaci, mai pur, mai nuanțat.

Mi-am continuat calea până la locul zis Poiana Teiului. Acolo, chiar deasupra defileului, era un tei mare, înalt și rămuros, care domina un luminiș în pantă lină. Vara tata Nicu aducea aici stupii cantonului. Eram atras de acel loc izolat din cauza reveriilor mele, pe care le puteam trăi aici în singurătate deplină, nestingherit de prezența nimănui. Îmi plăcea să urc și în teiul acela zdravăn, de unde urmăream cel mai lesne apusurile de soare, care se cereau numaidecât admirate. Cele mai frumoase erau iarna, când totul părea imobil, stăpânit, impasibil. Aveam impresia că în tot universul

pieriseră și sunetele, și mișcarea. Uneori, când era ger și cerul senin, ca de sticlă, contemplam până la amorțire acest priveghi al zilelor și cortegiul îndoliat al culorilor amurgului: mai întâi totul era galben, apoi portocaliu, apoi roșu, după care totul se stingea în violet. Nu știu dacă ați simțit vreodată în singurătate forța înțepenitoare a acestei lumini crepusculare, descrescânde, în care mor zilele, dispare timpul. Era un fel de frumusețe descurajantă în amurgurile acelea de iarnă, o frumusețe a cărei amintire mă rănește și mă doare și azi, după scurgerea atâtor ani.

Am stat să văd cum crește încet, zvâcnind enigmatic, lumina Luceafărului-de-Seară, apoi cum se naște în albastrul nocturn licărul glacial al lui Sirius. Tata Filip m-a învățat cum să-l găsesc negreșit pe cer, luând ca punct de orientare constelația Orionului. Tot el mi-a arătat Steaua Polară, la capătul cozii Ursei-Mici. Mi-a vorbit și despre alte stele, dar mi-a zis că la vârsta mea e suficient să le recunosc pe acestea.

Înnoptase de-a binelea când am pornit spre casă. Mergeam repede, dar fără chef, cu inima grea, pentru că știam ce-mi era hărăzit. Mama Iuliana se supăra rău când dispăream așa noaptea prin pădure și în cazurile astea mă bătea cel mai tare. Presimțirile mi s-au adeverit. M-a înhățat îndată ce-am intrat în casă și m-a pus să mă descalț și să-mi dezbrac repede paltonul, ca să-i simt mai lesne palmele și pișcăturile. Dădea-n mine cu poftă, ca și cum trebuia să-mi iau porția de bătaie pentru cele șase săptămâni cât lipsii. Noroc de intervenția mămucăi Marfina, altfel putea fi mai rău. Dânsa mă scotea deseori din mâinile dezlănțuite ale mamei Iuliana.

Așa a fost și acum. Am mers apoi să mănânc, printre sughițuri dese și adânci, cartofii cu smântână gătiți de mama Iuliana.

— Nu-ți bate joc așa tare de dânsul, fa Iulică, zicea mămuca Marfina de fiecare dată după bătăile mai crâncene, că-i tare străinel săracul.

— Nu i-o fi nimic, ăștia nu zdohnesc cu una, cu două, cam așa răspundea mama Iuliana.

De ce eram „așa de străinel” și care mai sunt cei care „nu zdohnesc cu una, cu două” era pentru mine o frecventă temă de meditație, dar nu am întrebat de nimeni niciodată sensul dindărătul acestor cuvinte. Ceva-mi spunea că le voi descifra cândva și singur înțelesul.

VII

Am rupt cu tângă fila din calendarul de perete de la bucătărie:

„1 martie. Uite c-a venit și primăvara… Mai sunt șase luni până la școală. Încă două anotimpuri.”

— Te-ai spălat?

— Da. Desigur.

Mama Iuliana îmi aranjă tacâmurile pe masă, apoi își luă dintr-un sertar pachetul de țigări „Leningrad” și cutia de chibrituri. Din tot satul nostru, care la acea vreme număra șapte mii de locuitori și se considera a fi un orășel, ea era singura femeie afectată de această blamabilă meteahnă. Fuma rar, dând preferință țigărilor bulgărești, dar dacă nu le găsea, se mulțumea și cu cele sovietice. Toți lucrătorii de la canton își făceau din ochi și șușoteau cu dojană când aducea de la dânsa a fum de țigară, dar mama Iuliana nu-i băga în seamă. Avea și alte rușinoase abateri de la rânduielile cuvenite pentru o femeie de la țară din acei ani, cum ar fi purtatul pantalonilor. Nu știu care din acestea două – țigările ori pantalonii – era un păcat mai mare, dar îmi amintesc că mămuca Marfina se uita în urma ei în ambele cazuri cu o expresie atât de grăitoare, încât mi se părea că petrece cu privirea întreg târgul Gomorei. Un alt obicei foarte rușinos al mamei Iuliana era băutul coniacului. Femeilor nu li se cuvenea să bea alcool decât „la ocazii”, după multe insistențe, și atunci doar să guste puțin și să-și încrețească fața a dezgust deplin, altminteri le mergea faimă rea, de neveste destrăbălate. Mama

Iuliana nu consuma niciun fel de alte băuturi alcoolice, decât coniac, și nu lua nicicând mai mult de cincizeci de grame. Nu făcea asta de față cu ochi străini, ci doar când era printre cei ai casei și avea dispoziția foarte proastă, ori foarte bună. Spre deosebire de mămuca Marfina, mama Marta nu vedea cu ochi atât de critici toate aceste „perversiuni” ale mamei Iuliana și asta mă liniștea, pentru că opinia ei era pentru mine un fel de ultimă instanță. Observasem că mama Marta bea și ea coniac, uneori singură, alteori cu Perla Leibovna, de unde am dedus că această patimă nu era chiar un păcat de moarte, ci doar o faptă rușinoasă, care trebuie ținută în taină ca și mersul la toaletă.

— Terci de griș ți-am făcut. Îți pui dulceață dacă vrei. Este de gutuie și de coacăză, zise mama Iuliana aruncându-și pe spate cojocul.

— Aha.

Fuma doar în pridvor ori la balcon, indiferent de vremea de afară. Își rezema coatele de balustradă, cu privirea rătăcindu-i impasibilă undeva în depărtare. Trăgea fumul cu înghițituri rare și adânci, îl ținea în plămâni câteva clipe, după care-i dădea drumul pe gură cu un fel de dispreț triumfător. Mi se părea că atunci când expira acei clăbuci alburii de fum, în colțul gurii îi apărea numaidecât un început de surâs malițios.

M-am așezat la locul meu obișnuit de la masa din bucătărie, o încăpere vastă, care servea și ca sufragerie. Acea masă era prevăzută pentru opt persoane și, chiar dacă nu ne adunam laolaltă nicicând, fiecare dintre cei patru locatari permanenți ai casei își avea la ea

locul său. Mâncam separat, conform unei rânduieli nescrise, pe scaunul destinat fiecăruia. Mămuca Marfina lua masa întotdeauna înaintea mea. Vara îi plăcea să-și gătească mâncarea la cuptorașul din curte și o savura pe îndelete chiar acolo, ori la una din cele două măsuțe din pridvor, invitându-l și pe tata Nicu cu ea. Mama Iuliana lua masa după ce terminam de mâncat eu, iar tata Nicu, dacă nu mânca cu mămuca Marfina, se ospăta cu ce găsea, dar numai după ce mama Iuliana ieșea din bucătărie. Dacă nu găsea nimic, își prăjea singur cartofi sau ouă, iar alteori se mulțumea doar cu pâine, slănină și brânză de oi cu ceapă.

— Vrei cacao ori ceai? întrebă pe un ton inert mama Iuliana.

Părea cam dusă în lumea ei. Se anunța o zi mai dificilă, pentru că rămâneam acasă doar cu dânsa. Mămuca Marfina s-a simțit foarte rău în ultimele zile și tata Nicu a condus-o dis-de-dimineață la spitalul raional din Storojineț.

— Cacao.

Îmi puse ceașca de lapte cu cacao pe masă, cu gândurile rătăcindu-i cine știe unde, apoi își spălă cu gesturi mecanice mâinile în chiuvetă.

— Ei au mers cu sania?

— De ce pui întrebări aiurea? Cu ce altceva puteau merge?!

Avea acel aer absent care prevestea numaidecât niște salturi neașteptate de dispoziție.

— Să aduci o căldare de apă și s-o torni în lavoar.

— Da, bine… Tata Nicu se întoarce diseară ori mâine-dimineață?

Tata Nicu mai înnopta uneori în casa noastră de la Storojineț și-mi era frică să nu rămână peste noapte acolo.

— Câinii să-l știe… Ce, ți-i dor?

Nu răspunsei nimic.

— Cred că dacă l-am scăpat de acasă, o să intre pe la bufet, apoi o să treacă pe la vreo spurcăciune și-o să-mi apară mâine.

Udă cu grijă mușcatele plodite pe cele trei pervazuri largi, netezind cu mâna fiecare frunzuliță, mângâind fiecare boboc de floare. Avea o pădure de mușcate, sădite în ulcele mici de ceramică, toate identice, desigur, pentru că mamei Iuliana îi plăcea ca în toate să fie simetrie și ordine. Vara erau scoase pe balustrada pridvorului, iar în sezonul rece le ticsea în bucătărie. Din cauza lor totul avea mirosul acela de mucegai pe care-l răspândesc florile de geranium, până și apa din căldare puțea a mușcate.

După ce terminase tradiționala procedură matinală de îngrijire a florilor, le mai aruncă satisfăcută o privire generală drăgăstoasă, apoi mă analiză și pe mine, parcă descoperindu-mi abia atunci prezența cu adevărat. Își lăsă șorțul de bucătărie în cuier și urcă la etaj fără să spună nimic.

Perspectivele pentru acea zi nu erau deloc îmbucurătoare. Nu-mi plăcea să rămân acasă singur cu mama Iuliana, în schimb ea dorea uneori să stăm în doi. Nu legase niciodată prietenii cu nimeni și nu prea avea cu cine discuta când simțea nevoia, de asta și vorbea cel mai mult cu mine. Uneori, când trebăluia la bucătărie, mă striga și-mi dădea și mie ceva de lucru – să curăț ceapă, cartofi sau morcovi – doar pentru ca să-i fiu în preajmă și să-și poată depăna

gândurile cu glas tare. Alteori era suficient doar să stau cu ea și s-o ascult. Am observat că multe lucruri mi le spunea doar mie. Probabil credea că-s copil și nu înțeleg prea multe, sau poate, dimpotrivă, considera că eu o înțeleg cel mai bine. Îi plăcea să-mi povestească despre viața ei, despre copilărie, despre unele dintre regretele ei. Avea un fel anume de a vorbi când își depăna amintirile, de parcă voia să-și restituie niște ani de tăcere sau să-și contabilizeze, încă o dată, cu voce tare, părerile de rău. O ascultam cu interes și cu… frică. Da, „frică" o fi cuvântul potrivit pentru a desemna în parte ceea ce simțeam la auzul fluviului aceluia ordonat de cuvinte întunecate și lipsite de speranță. Regreta că nu s-a născut bărbat. Credea că și-ar fi croit altfel destinul. Numai mie îmi vorbea astfel. Cu mama Marta discuta puțin și despre lucruri neinteresante, iar cu tata Nicu nu vorbea aproape deloc, decât doar când se certau.

Nu cred că-l ura, dar știu că l-a disprețuit întotdeauna. Pe mama Marta o ura cu pasiune, pricepusem asta devreme, în schimb despre Laura zicea că-i „bravo", că „știe ce vrea de la viață". Spunea asta cu un fel de bucurie pizmașă, al cărei sens ascuns nu puteam să-l descifrez. Nu-mi era clar ce simțăminte nutrea ea în realitate față de soră-sa, deși căutam stăruitor răspuns la întrebarea asta, mai cu seamă după ce am înțeles configurația reală a triunghiului nostru relațional. Concluzia la care am ajuns e că anume pe Laura o ura cel mai tare sau cel puțin la fel de mult ca și pe mama Marta. Dar întrebarea care mă chinuia adesea și la care nu am un răspuns pe deplin îndestulător nici chiar azi e: ce sentimente avea față de mine?

Cu certitudine, erau niște simțiri neunivoce și contradictorii până la absurditate, ca și toată firea ei.

Cât despre mine, eu o iubeam, deși nu chiar întotdeauna. Nutream pentru dânsa un fel de dragoste abstractă ce coabita nestingherit cu o frică aproape aneantizantă. De nimic și de nimeni nu mi-a fost frică în viață atât de tare ca de femeia asta. Simțeam în preajma ei un fel de groază totală, fără nicio legătură cu ce se întâmpla ori cu ce putea fi. Să nu credeți că această teamă ilogică era generată de imanența unor pedepse fizice sau a unor torturi psihice subtile: mă temeam de… dragostea ei. Eram tetanizat numai la gândul unei apropieri de ea sau de ideea că am putea dormi împreună. Așa ceva mi s-a întâmplat o singură dată, în vara lui 1976, când ne întorceam de la mare. Trenul cu care veneam de la Zatoka a ajuns la Odesa cu întârziere și n-am apucat să prindem celălalt tren, spre Cernăuți. Era seară și mă cuprinsese o stare de scârbă nețărmurită. Mă simțeam singur, neputincios și abandonat în acel ocean de străini. Mama Iuliana era foarte enervată. Mă pișcase rău de câteva ori, îndemnându-mă astfel să merg mai repede, de parcă asta mai putea schimba ceva. Am stat o habă de vreme pe o bancă din gara feroviară, unde era o zăpușeală și un miros greu de bâhlitură, care parcă ți se depunea pe suflet. Niște femei în vârstă, cu care mama Iuliana intrase în vorbă, o sfătuiseră să mergem la autogară, poate prindem acolo un autobuz spre Cernăuți. Așa am și făcut, dar am găsit numai două locuri într-un autocar care mergea la Chișinău. O minune și asta. Am ajuns acolo noaptea târziu și spre Cernăuți nu mai era nimic până dimineața.

Mi s-a părut că acea noapte nu va avea sfârșit, că dimineața n-o să mai vină și că autocarele spre Cernăuți nu vor merge niciodată. Voiam să plâng, dar toată amărăciunea mi se oprea în gât. Faptul că eram în acele împrejurări cu mama Iuliana făcea ca ele să fie și mai greu de suportat. Mă temeam să nu mă pierd de ea, dar, totodată, parcă aș fi vrut ca dânsa să plece undeva și să mă lase singur. Dacă în locul ei era tata Nicu, nu ar fi fost totul chiar atât de deprimant: cu el, în așteptarea dimineții, puteam dormi și pe o bancă din gară.

Mama Iuliana a mers mai întâi la biroul de informații. O individă posacă i-a răspuns ceva a lehamite, după care ne-am îndreptat spre hotelul de alături. Locuri libere n-am găsit, cum și era de așteptat, dar mama Iuliana i-a dat trei ruble femeii de serviciu și aceasta ne-a oferit patul ei, într-o odăiță mică de la demisol.

— Poftim. Odihniți-vă. Eu oricum stau la ghișeu până dimineața, zise femeia.

Țin minte becul lung de neon, prins de tavanul tencuit, dat cu var alb, mirosul de albituri de spital și patul metalic, la vederea căruia inima mi s-a dus în călcâie. Era un pat îngust, pentru o singură persoană: „va trebui să dorm cu ea!”

Mi-a zis răstit să dezbrac pantalonii scurți, în care mă porneam să urc în așternut, ca să nu-i boțesc. Nu avea deloc dispoziție bună, obosea foarte repede și era tare nervoasă în astfel de cazuri, dar în acele împrejurări am riscat să obiectez:

— Da?! Să-i las?!… Mă gândesc să nu fie frig noaptea…

Care frig?! Era o căldură în vara aceea de leșinau muștele. M-a pișcat cu răutate și m-am dezbrăcat imediat așa precum a vrut. Nu

am închis un ochi toată noaptea. Am stat de veghe, strivit între corpul ei robust și peretele reavăn, care-mi părea singurul aliat. A fost cea mai apăsătoare noapte din copilăria mea…

Am stat o vreme furat de amintiri în bucătărie, apoi mi-am dat seama că trebuie să umplu lavoarul cu apă. Am luat în grabă căldarea și m-am îndreptat spre fântâna din curte. Prima zi de primăvară era la fel ca și ultima zi de iarnă: plumburie, umedă, rece. Niște pițigoi cântau de zor în tufa desfrunzită de liliac de lângă casă. I-am urmărit uitat câteva minute cum se ciondăneau și-și înfoiau grumazurile galbene. Nea Volodea, unul din lucrătorii de la canton, ducea în furcă fân la cai.

— ’Neața, soldatule! După apă? îmi strigă el de departe.

— Bună dimineața. Aha.

Scurta conversație cu nea Volodea m-a readus pe lume. Am îndeplinit însărcinarea cu lavoarul și, cum mama Iuliana nu era prin preajmă pentru a-mi da alte dispoziții, m-am grăbit s-o șterg mai repede din casă, dar tocmai când eram în prag, auzii chemarea ei prăpăstioasă. Strigătul acela ca un șuierat de zmeoaică era întotdeauna prevestitor de necazuri.

— Sunt aici!!!

Ușa se deschise.

— Unde te-ai prăpădit, holero!? Te strig de o jumătate de oră de mă ustură-n fund!

— N-nicăieri… Am stat puțin în pridvor. Am fost după apă, cum mi-ai zis… Și am schimbat o vorbă cu n-nea Volodea.

— Hai sus, să mai facem niște exerciții la matematică. Ajunge să umbli brambura ca o haimana. Peste câteva luni începe școala.

Oftasem, urmând-o fără chef în verandă: „Eh, de ce n-am șters-o mai repede, acum o să stau câteva ore cu ea, după care va urma o bătaie zdravănă”.

Mamei Iuliana îi plăcea să facă cu mine lecții de matematică. Procesul de instruire începuse vara trecută, după ce ne-am întors de la mare. Până a pleca la Cernăuți, am însușit tot ce era în manualul de clasa I, iar după ce am revenit, ne-am apucat de cel pentru clasa a II-a. Un adevărat calvar aceste așa-zise lecții, pentru că mama Iuliana n-avea deloc răbdare și dacă ferit-a sfântul n-am înțeles ceva din prima, atunci se enerva și mă pișca numaidecât, iar dacă nici după asta n-am priceput mare lucru, atunci ține-te bine!

Înainte de a trece la tema nouă, mi s-a cerut să spun aleatoriu tabla înmulțirii. Nu greșii prea mult, dar suficient ca mama Iuliana să dea primele semne de iritare, un indiciu că așa-zisa lecție va fi o tortură. Apoi am trecut la următoarea temă, despre liniile frânte și lungimea lor. Mă străduiam să rețin și să înțeleg din prima tot ce-mi zicea, dar subiectul părea insurmontabil.

— Ai înţeles?! Totul ți-i clar?!

Dădui indecis din cap.

— Bine. Hai, rezolvă atunci exercițiul ăsta. Uite aici, în imagine, vezi o linie frântă închisă și o linie frântă deschisă.

— Mda…, am scăpat eu nesigur, pentru că ceea ce vedeam nu păreau să fie niște linii, ci mai curând niște figuri, dar am evitat să-mi exprim uimirea prea deschis.

— Citește datele exercițiului, îmi porunci ea.

— „Din câte părți constă fiecare dintre aceste linii frânte? Pentru a calcula lungimea liniei frânte, trebuie să aflați lungimea fiecărei părți, apoi să adunați cifrele obținute.”

Citii de două ori cu glas tare datele problemei, dar de emoție nu puteam nicidecum pricepe ce era cu acele linii și nici măcar nu vedeam unde sunt în acel desen. Mama Iuliana mă privi aspru. Avea răbdarea la limită.

— Ai zis că ai înţeles?

Dădui din cap că așa e.

— Ce-ai înţeles? Dac-ai înțeles, de ce te uiți ca un măgar la cartea asta?

Porni să mai explice o dată. Vorbea mai repede, cu vocea ridicată. Așa făcea întotdeauna atunci când explica ceva a doua oară. Nici nu mai încercam să înțeleg. Gândurile-mi zburau la bătaia care urma negreșit.

— Acum ai înţeles?

— Nu…

Fu ca o chemare la luptă. Mă trezii trântit pe canapea, lovit și pișcat cu o înverșunare frenetică. Mă bătea întotdeauna în tăcere, nu zicea nimic, scăpa doar niște icnituri încordate care urmau îndată după fiecare mișcare. Și eu primeam loviturile, chiar și cele mai dureroase, fără vreo exclamație. Scoteam doar niște gemete înfundate. Uneori, după astfel de accese neclare și necontrolate de furie, mergea la ea în odaie și plângea încet, cu capul cufundat în pernă. Așa s-a întâmplat și atunci. Eram sigur că o frigeau palmele

de la loviturile pe care mi le-a dat, dar nu credeam că din pricina asta plângea. Și, în mod sigur, nu din milă pentru mine.

„Poate pentru că-s așa de prost?”, mă gândeam eu.

Pentru că acasă nu era nimeni, mama Iuliana s-a dezlănțuit în cel mai îngrozitor fel de plâns al ei. Plângea rareori astfel, doar când știa că nimeni dintre maturi nu era prin preajmă. Era un plâns înfricoșător, asemănător cu un urlet greu de câine în noapte, atât de apăsător, că te furnica până-n măduva oaselor. Fui cuprins de o frică copleșitoare. M-am uitat cu deznădejde afară, la pustietatea gri a munților învăluiți de ceață și-mi veni un gând să ies și să mă pierd pentru totdeauna în negura asta cenușie, să nu mai fiu o povară pentru nimeni. Începui să plâng și eu încet, lipindu-mi fața de geamul rece.

Între timp mama Iuliana se potoli. Am stat câteva minute cu respirația încetinită, ascultând ce sunete veneau dinspre odaia ei. Tare voiam să merg la toaletă, dar, ca să cobor scările, trebuia să trec prin fața camerei ei și ușa era deschisă. Mă temeam să nu mă cheme din nou la dânsa. Am mai stat așa un sfert de oră, dar simțeam că nu mai rezist. Mi-am luat inima în dinți și am ieșit tiptil pe coridor. Mă oprii pentru o clipă ezitant lângă ușa ei, apoi am tras adânc aer în piept: un pas, doi, trei…

Am coborât în grabă scările: „am reușit!” Aș fi ieșit afară, dar hainele îmi erau la etaj, unde n-aș fi urcat atunci de bunăvoie pentru nimic în lume. Mama Iuliana probabil că adormise sau medita. Cât de neliniștitoare puteau fi uneori stările ei de meditație!

Am stat vreo trei ore în odaia mămucăi Marfina, citind Biblia, apoi veni vremea prânzului și mi se făcu foame. M-am strecurat cât am putut de încet la bucătărie, mi-am pus un ceai, mi-am tăiat o felie de pâine și am uns-o cu untură și jumări. Când festinul era pe sfârșite și mă porneam să revin la refugiul meu, auzii pașii mamei Iuliana pe scări. Era prea târziu să mai bat în retragere. Genunchii începură să-mi tremure. Înțepenisem pe taburet cu ceașca goală în mână, așteptându-i apariția.

— Ți-i foame?

— Am mâncat pâine cu untură…

Am înghițit un nod, apoi am adăugat:

— Și am băut un ceai.

— Să-ți prăjesc cartofi? Sau vrei niște ochiuri cu salam?

— Niște ochiuri cu salam prăjit mai bine…

Am analizat-o pe furiș. Părea să-și fi revenit. Avea o trăsătură de caracter cu care nu m-am putut obișnui niciodată: trecea repede de la o stare la alta, sărind peste orice faze intermediare.

— Și mie îmi plăceau ochiurile când eram mică…

Începutul prevestea una din acele plonjări adânci în amintiri care urmau aproape întotdeauna după stările ei mai speciale de meditație.

— Să-ți prăjesc un ou sau două?

— Două.

A spart ouăle, apoi a tăiat două felii subțiri de salam *doktorski* și s-a așezat pe un taburet, mai aproape de aragaz, urmărind procesul lor de rumenire.

— La șapte ani, când m-a luat taică-meu cu el la Cernăuți ca să mă dea la școală, acesta a fost primul fel de mâncare pe care am învățat să-l gătesc. În decurs de un an a avut grijă să învăț mai multe, inclusiv să spăl rufele, să le calc… Când m-a pus prima dată să-i calc pantalonii, încă nu aveam opt ani. Mă deprindea cu destinul de femeie, trebuia să-mi știu de mică rostul în viață…

Dădu focul mai încet și întoarse cu grijă cele două felii de salam pe cealaltă parte. Mama Iuliana gătea nu rău, dar fără pasiunea cu care o făceau mama Marta și mămuca Marfina. Aceeași lipsă de entuziasm se manifesta și când trebuia să spele ori să calce haine, sau să deretice prin casă. Gătea întotdeauna doar pentru ea și pentru mine. Tata Nicu gusta din bucatele pregătite de mama Iuliana doar dacă rămânea ceva de la noi. El și mămuca Marfina aveau fiecare tigăile, ceaunele, cratițele și farfuriile lor, de care noi nu ne atingeam niciodată. Acest regim de apartheid se extindea și dincolo de pereții bucătăriei. Mama Iuliana nu spăla niciodată hainele sau rufele lui tata Nicu, nu făcea niciodată curat la el în odaie și nici nu țin minte s-o fi văzut vreodată ieșind din camera lui.

— Tata Filip era foarte sever cu tine? am întrebat eu pentru a umple cu ceva tăcerea.

— Sever?!

Îmi puse pe masă farfuria cu ochiuri și se așeză pe taburet cu un surâs rece. Zâmbea întotdeauna neprefăcut, dar zâmbetul ei nu însoțea niciodată un sentiment pozitiv. Cred că nici nu putea râde de bucurie sau din plăcere. Avea un suflet decolorat. Trăia parcă

dintr-un devotament pentru o cauză necunoscută, nu din pasiune pentru ceva și nici din dragoste pentru viață.

— Ba, deloc. Un molău ca el poate fi în cel mai bun caz indiferent. Așa a și fost. Considera, probabil, că acel comportament se cheamă indulgență, că-mi făcea o mare favoare dacă nu mă probozea când luam o notă proastă sau că mă lăsa cât e duminica de mare să umblu dezlegată prin oraș…

Se opri cumva neașteptat din vorbă. După intonația vocii ei simțeam că trebuie să schimb tema.

— E foarte bună pâinea asta…, am zis eu plin de convingere. De la Storojineț ai luat-o?

— Nu, de la noi. Au început să aducă și aici pâine mai bună de când s-a schimbat directorul *selpo*[13]-ului. Să-ți mai tai o felie?

— Da, te rog… Ma, tu ce citeai când erai mică?

Nu mi-a răspuns îndată. Privi cu o placiditate malignă undeva în gol, apoi a spus:

— Citeam mai multe, dar din principiu nimic din ce-mi sugera tata. Era, probabil, o formă ascunsă de protest. Ce știu eu…

Tăcu din nou, parcă adunându-și gândurile ascunse prin cine știe ce tărâmuri crepusculare ale lumii ei.

— De altfel, am păstrat obișnuința asta până azi: resping tot ce-mi recomandă cineva ca fiind foarte bun.

— Înțeleg… Auzi, ma, dar de ce ai vrut să devii pădurar? De ce nu ai făcut altceva?

— Eu am vrut?!

S-a uitat la mine surprinsă, apoi expresia feței i s-a schimbat subit. Ochii îi sclipiră cu îndârjire și o rumeneală nervoasă i se ivi în obraji.

— Am știut de mică că nu trebuie să vreau nimic. Mi s-a băgat în cap din toate părțile că tot la ce pot aspira în viață e să fiu pădurar, să stau fără ca să crâcnesc sub un bărbat și să umblu în căile Domnului, cum îi plăcea să zică lui taică-tău Filip.

Se opri brusc, frecându-și încordată mâinile, apoi se ridică și se apropie de geam. Cunoșteam bine starea asta de agitație, pe care o avea uneori atunci când vorbea despre trecutul ei, însă niciodată nu știam cum să reacționez la ea. Cred că simțea în acele clipe prea multe lucruri odată. Nu mă refer la sentimente amestecate. Nici nu cred că la un om atât de ordonat și perfect acordat ca dânsa sentimentele se puteau amesteca – ele coexistau simultan, cu niște variațiuni de intensitate, dar numai în paralel.

— Și mama Marta… Tot așa zicea?

O umbră i se așternu pe chip. Tăcea, de parcă nici nu mă auzise.

— Ea n-a spus niciodată nimic…, șopti dânsa într-un târziu. Am locuit numai doi ani cu ea în același apartament.

Se așeză din nou pe taburet, lăsând-uși mâinile pe genunchi. Starea de euforie fu înlocuită subit cu una de depresie nostalgică, care nu știu de ce mi se părea că e condiția ei cea mai firească. Niciodată nu am putut să-mi explic ce anume mă făcea să fiu convins de asta.

— Ea o avea pe Laura, păpușa ei talentată și alintată, căreia trebuia să-i spăl și să-i calc rochițele, pentru că cucoanele nu au gust

și aplecare pentru așa îndeletniciri. Ele au cenușărese. Cred că maică-ta Marta mă confunda uneori în acei ani cu Perla, fosta ei servitoare. Cum puteam fi bună și eu de ceva, crescută fără mieunăturile ei siropoase despre maniere, istorie și artă!? Eram un rebut, o necioplită.

Expresia din privire i se schimbă din nou, devenind dură și neclintită, parcă biciuită de o suferință invizibilă. Înghiți în sec și își împreună mâinile la piept. Așa făcea întotdeauna atunci când vorbea cu însuflețire, de parcă se temea să nu scape vreun gest. Ea nu gesticula niciodată.

— Ah, ce rău îmi părea uneori că nu m-am născut bărbat și că nu mi-a nimerit nevasta asta sub mână! Ce-aș fi făcut din ea! Ar fi știut atunci ce-i acela destin de femeie…

Deslușeam foarte vag ce voia să spună, mai mult din intonație și expresia feței decât din cuvinte. Trebuia să o îndrept repede spre alte subiecte.

— Auzi, ma… Tu cum te jucai când erai mică?

— Cum mă jucam?…

Se lumină din nou la față. De data asta am nimerit bine.

— Până la șapte ani, cât am stat la mămucă-ta Marfina, la canton, mă jucam ca toți copiii din vremea aceea, de-a mijatca, de-a maturii, umblam prin grădini, coceam noaptea cartofi sau porumb, ne spuneam pătăranii…

Făcu una din acele pauze în care parcă deschidea sertarele cu amintiri.

— Era sărăcie mare îndată după război, se trăia greu. Țin minte cum veneau pe la porți basarabenii să ceară de mâncare. Dădeau pentru o căldare de cartofi un covor ales. Se zicea că era foamete la ei, secetă mare, nu plouase doi ani la rând. Lumea necăjită și pe la noi, dar trăiau, trăgeau nădejde că va fi și bine, făceau copii, îi creșteau… Veneau mulți copii din sat la pădure, mai ales când era vremea cositului. Coboram și eu deseori în sat. Mai rămâneam cu înnoptatul pe la neamurile lui tata și umbla mămucă-ta Marfina din casă în casă să caute pe unde m-am oploșit. Eram tare șotioasă de mică. Îmi știau de frică toate fetele, mă băteam și cu băieții… Au fost cei mai frumoși ani, dar am înțeles asta abia mai târziu, când am văzut ce înseamnă ani grei cu-adevărat. Un singur lucru îmi înnegura fericirea: îmi era nespus de dor de mama. Numai eu știu ce dor îmi era… Toți credeau că am uitat-o, dar nu era așa. O țineam bine minte, deși aveam numai patru ani când au ridicat-o… Apoi am auzit că are o altă fetiță… Țin minte ce se bucuraseră toți de vestea asta, chiar și tătucă-tău Arhip, care n-a suferit-o niciodată pe maică-ta Marta. Tata a venit radiind la canton să ne anunțe vestea, m-a cuprins și mi-a spus extaziat că am o surioară, că mama și-a găsit acolo o fetiță… Mi-a stat inima în loc. Ce fetiță să-și caute acolo, când aici o așteptam eu cu atâta dor și jale! Am alergat prin omăt în fundul grădinii, m-am ascuns după o tufă de tisă și am plâns adânc-adânc. Cred că abia atunci m-am simțit cu adevărat abandonată, când în mintea mea tulburată de copil s-a cuibărit gândul că mama și-a găsit o altă fetiță și că de asta nu va mai veni la mine niciodată… Și avusem dreptate…

Cunoșteam bine istoria asta, dar oricum aveam sentimentul că fetița aceea de cinci ani plânge adânc după tufa de tisă de fiece dată când mi-o spunea. Am auzit-o de atâtea ori și întotdeauna mă durea la fel de tare. Voiam cumva s-o alin, însă nu știam ce trebuia să-i zic sau să fac, pentru că mamei Iuliana nu-i plăceau „dulcegăriile” de niciun fel. Și, de fapt, nu pe ea voiam s-o alin, ci pe fetița abandonată cu cârlionți blonzi și ochi albaștri-cenușii. Eram convins că ea mai trăia ascunsă undeva în inima mamei Iuliana și poate că anume din cauza ei, a acelui copil cu sufletul vătămat, cu care simțeam o înrudire profundă și obscură, o iubeam cu tărie în pofida la tot, iertându-i orice.

— Auzi, ma… Tu ai avut vreo prietenă?

— O prietenă?!…

Mă examină mirată. Un licăr nemaivăzut de durere îi fulgeră scurt în privire.

— Nu… Nu am avut niciodată…, zise ea, parcă dând glas unei replici venite dintr-o altă discuție.

Se ridică apoi precipitată să strângă masa. Avea în ochi acea expresie de regret devorator pe care o observam doar în timpul meditațiilor ei de care mă temeam cel mai tare.

— Eu nu cred că așa ceva poate exista între două femei… Și nici între doi bărbați… Prietenia poate fi doar între copii și între bătrâni, asta s-o știi.

Am dat din cap că am însușit lecția. Simțeam că am atins o temă prea sensibilă și trebuia să dreg cumva lucrurile cât mai repede.

— Pot să-mi mai fac un ceai?

— Fă-ți… Eu o să urc în odaie. Mă doare capul azi toată ziua…

— Aha… Îmi pare rău… Eu pot să ies după asta puțin afară?

— Da, dar să nu ieși decât prin curte. M-auzi?!

— Da, bineînțeles. Doar până la iaz…

Îmbrăcasem repede paltonul și ieșii afară. Soarele se ascundea deja după gheburile Carpaților, care aruncau umbre tot mai adânci peste văile înțepenite în așteptarea nopții. Pic-pic-pic, plescăiau abătător țurțurii vinetii de la streașina pridvorului. M-am așezat pe oslon[14], gândindu-mă la discuția de adineauri. Mă atingea întotdeauna această răceală cu care vorbea mama Iuliana despre tata Filip și mama Marta. Niciodată n-am putut înțelege până la capăt motivația ei adevărată, dar acum mă frământa altă temă – cea a prieteniei. Era pentru prima dată când am întrebat-o pe mama Iuliana dacă a avut o prietenă. Ceva din privirea și intonația vocii ei m-a făcut să nu revin mai mult niciodată la tema asta și chiar să evit cu grijă subiectul prieteniei în discuțiile noastre.

Am stat o vreme în pridvor cu Bim și Ceaika, apoi am coborât până la iaz. „Înserează, constatasem eu cu tristețe. Tata Nicu cred că va rămâne peste noapte la Storojineț. Mai trebuie să trec cu bine de cină, apoi de niște lecții…” De asta mă temeam cel mai tare: să n-o aduc pe mama Iuliana la stările ei îngrozitoare în plină noapte, fiind acasă doar cu ea. Eram ca paralizat de frică numai la gândul despre o astfel de perspectivă.

Tocmai când mă porneam spre casă, deslușii în vale conturul neclar al saniei lui tata Nicu. Venirea lui era ca o întoarcere la

normalitate. Bim și Ceaika îi ieșiră în întâmpinare, sărind ca niște zăluzi în jurul saniei, iar el îi probozea drăgăstos.

— Iaca și Voldic! făcu dânsul, vorbind parcă mai curând cu câinii decât cu mine.

Se vedea de la o poștă că era cherchelit.

— Ți-am adus un mărțișor, măi Voldic, zise el coborând din sanie. Și bomboane dintr-acelea, ca fasolițele, de care-ți plac.

Scotoci prin buzunarele adânci ale cojocului. Găsi mai întâi mărțișorul mototolit, de care se lipiseră și câteva coji de semințe de floarea-soarelui, apoi scoase și fișicul de hârtie de ziar în care era un pumn de arahide în crustă de zahăr.

— Ei…, zise el scăpând o lacrimă, am lăsat-o pe săraca mămucă-ta la spital. Așa îmi era jale de dânsa s-o lepăd singurică acolo, măi Voldic, ca după mama mea…

Când se îmbăta, tata Nicu devenea sentimental, dar adevărul e că mămuca Marfina era singurul lui aliat. De regulă, ea îi spăla hainele și mătura la dânsul în odaie, iar uneori, când i se făcea tare milă de el, îi mai scăpa prin buzunare și câte-o rublă pentru țigări. Dacă afară era vreme bună, mâncau împreună lângă cuptoraș. Alteori, pe înserate, după ce terminau mulsul vacilor, se așezau pe malul iazului și depănau amintiri, sau vorbeau despre vreme, despre treburile din gospodărie ori despre întâmplările din sat. Veneam atunci repejor și eu lângă ei, cuibărindu-mă în poalele străbunicii. Închideam ochii și le ascultam vorba domoală, pe care o asociam cu torsul motanilor. Steblele de rogoz fremătau potolit în bătaia vântului, iar din iarba înmiresmată de răcoarea serii se auzea

țârâitul zimțat al greierilor. Când și când câte un pește sărea plescăind prin apa încropită a iazului.

— Un crap să fie, măi Nicușor?

— Plătică, mămucă, asta-i plătică, răspundea el scormonindu-și cu zel nasul.

Tăceam o vreme toți trei, urmărind cercurile care se vălurau lin pe oglinda plumburie a helești eului până erau înghițite de netezimea apei.

— Apoi iaca, mămucă, o mai trecut și ziua asta…

— O trecut, măi Nicușor… O trecut și asta. Toate așa se trec…

Ofta mai întâi el, apoi ea, după care se ridicau încetișor – mai întâi ea, apoi el – și, fără să mai spună ceva, se duceau așa tăcuți, cătinel-cătinel, spre casă.

VIII

Mama Iuliana trebuia să plece la Storojineț îndată după micul dejun. Îmbrăcase costumul de velur cafeniu și o cămașă albă, după care s-a parfumat și și-a dat buzele cu ruj, de unde am dedus că era vorba de o reuniune importantă. Dânsa purta doar costume și nici nu am atâta imaginație ca să spun cum ar fi arătat într-o rochie. Cosmetice nu utiliza practic deloc, decât numai un ruj aproape incolor, pe care-l aplica când erau niște ocazii mai deosebite. Am impresia că un tub de ruj îi ajungea lesne pentru cinci ani. Mai folosea cremă de față și parfum. În toți anii copilăriei mele flaconul de parfum a rămas neschimbat, nu doar pentru că mama Iuliana făcea relativ rar și cu moderație apel la el, dar și pentru că era o sticlă neobișnuit de mare, din cristal. Se chema *Yves Eau de Cologne* și avea un miros dur ca o lovitură de boxer. Pudre, rumeneli, lacuri pentru păr sau oje nu au fost în casa noastră niciodată: mama Iuliana zicea că e frumoasă și fără ele. Era, într-adevăr, dar avea un fel de frumusețe străină, neobișnuită și inexpresivă. Dacă ar fi fost actriță, putea fi candidatura cea mai indicată pentru rolul unei astronaute cu trăsături nordice, venite din vreo societate post-biologică.

— Zici că ai terminat de citit *Aventurile căpitanului Vrungel*? mă întrebă ea, masându-și obrajii în fața oglinzii.

— Aha.

Îmi mâncam terciul de hrișcă cu lapte, așteptând cu nerăbdare s-o văd ieșită, dar procesul pregătirilor ei era întotdeauna de durată. Oboseam de încordare până când o vedeam dusă: se învârtea pe la bucătărie, prin birou, căuta ceva prin sertare, își amintea că mai are ceva de făcut sau de spus. De asta mă temeam mai ales: de însărcinările pe care nu uita niciodată să mi le lase, așa ca să nu-mi pară viața prea dulce în lipsa ei.

— Ți-a plăcut cartea?

— Da. Foarte mult.

— Ai înțeles totul?

— Da, totul.

— Câte cuvinte ți-ai scris?

— Cred că erau 81.

— Să mi le arăți și mie diseară. Acum ce vrei să citeşti?

— Mă gândeam la…

— Să iei *Habarnam în Orașul Soarelui*. Trebuie să citești mai mult în rusă. Asta e foarte important.

— Of, ma!… E la fel ca *Habarnam pe Lună*? Tare nu mi-a plăcut!

— Eu te-am întrebat dacă ți-a plăcut?! Ți-am zis că asta trebuie să citești. Și vezi, ai grijă să fie făcută tema la matematică până când mă întorc.

„Of, păi mai întâi de te-aș vedea odată plecată!”

— La prânz ce să mănânc?

De fapt, nu asta era întrebarea. Voiam să știu dacă avea de gând să se întoarcă până la amiază.

— N-ai grijă, n-o să mori de foame. Eu o să revin până atunci.

„Ce păcat!!!”

Îndată cum auzii îndepărtându-se scârțâitul roților de la brișca pădurăriței, m-am îndreptat spre grajduri cu gândul să încalec pe Jderu și să merg până pe vârful Gorsului. Dintre cei câțiva cai ai cantonului Murgu și Jderu, doi armăsari tinerei, erau preferații mei. Mama Iuliana nu-mi prea dădea voie să ies singur călare în munți, zicea c-o să-mi rup capul în vreun hindichi, dar mie-mi plăcea să călăresc chiar în singurătate și cu toată frica încălcam uneori pravilele. Lângă grajduri îi văzui trebăluind pe tata Nicu și pe nea Volodea, de care-mi plăcea mai puțin. Spre deosebire de majoritatea lucrătorilor din gospodăria silvică, nea Volodea venea la canton și iarna, și vara, pentru că-l ajută pe tata Nicu la îngrijirea oilor și cailor.

— ’Neața, mă, soldatule, zise trăgând din țigară nea Volodea. Acuma te-ai trezit? E-e-e, putoare, din ăștia-mi crești? Hai, mai ajută-l pe tat-tu oleacă.

— E mic încă, mai lasă-l, făcu îngăduitor tata Nicu. Uite la toamnă merge la școală și vom avea noi altă vorbă după asta, așa-i Voldic?

— E-e-e, ce mic, bădie!? Al meu de la cinci ani mă ajută. Și cu văcuța, și-n grădină. Aista al matale-i cam ogar, neam boieresc, zise el hlizindu-se.

N-am răspuns nimic. Am strâmbat disprețuitor din nas, sprijinindu-mă de peretele grajdului, la oarecare distanță de ei.

— Hai să vezi că-i jugănim acuși pe Murgu și pe Jderu, zise nea Volodea mai împăciuitor.

— Asta ce înseamnă?

Nea Volodea îmi explică lapidar, dar clar și cu plăcere, operația care urma să le fie aplicată celor doi tineri armăsari. Rămasei cu gura căscată! Nu-mi venea să cred că așa ceva putea să li se întâmple!

— De ce le faci asta? întrebasem eu cu vocea tremurândă, după ce șocul îmi mai trecu.

— Păi că-s mari de-acuma, gata. Sunt buni de dus la armată.

Înghiții în sec și văzui negru în fața ochilor. Nu-mi puteam imagina că așa ceva ți se întâmplă când crești mare și trebuie să pleci la armată. N-am întrebat mai mult nimic. Cei doi cai fură scoși din grajd. Erau nervoși și tremurau, poate de frig, poate pentru că presimțeau ce o să li se întâmple. Îi privii cu jale drept în ochii lor mari și speriați. Am avut senzația că mă strigau în tăcere, chemându-mă în ajutor, că vedeau în mine ultima lor nădejde. Voiam să țip, să răcnesc, să fug de acolo, dar o putere invizibilă, sau poate o curiozitate bolnavă, mă țintuia locului lipsit de glas. Urmărisem oripilat întreg procesul, cu răsuflarea întretăiată și ochii larg deschiși. Bim și Ceaika săltau veseli cu limbile scoase afară în jurul cailor trântiți la pământ, așteptându-și un supliment proaspăt la micul dejun. Se vede că nu erau pentru prima dată în astfel de împrejurări.

Când procedura se sfârșise, m-am trezit ca după un vis urât. M-am desprins de peretele grajdului de care am stat rezemat toată vremea și m-am pornit cu pași împleticiți spre pădure. Am mers așa, dus pe gânduri, de-a lungul pârâului până departe în inima

munților. Era o zi frumoasă, călduță, impregnată de o lumină lăptoasă. Văzduhul era învăluit de cântecul păsărilor și de mireasma amăruie a mugurilor desfăcuți. Mă pomenii într-o râpă adâncă, în care nu țin minte să mai fi ajuns vreodată. Aici pârâul forma o cascadă de aproape doi metri, care cădea bolborosind într-un căuș mare de piatră. Mi-am plimbat un pic mâinile prin apa rece și limpede. Răcoarea apei m-a deșteptat. L-am chemat la joacă pe Peter Pan. Pentru o vreme căușul cascadei deveni Oceanul Mondial, în care se desfășurau scene inspirate din istoriile căpitanului Kristofor Bonifatievici Vrungel. Dar jocul nu prea mergea. Peter Pan era neascultător și înclina spre o prietenie cu șarlatanul de Fux, pe când eu aș fi vrut să-i dau o mână de ajutor amiralului Hamura Kusaki, care ura Uniunea Sovietică la fel de mult ca și mine. Problema nu era doar în diferențele de viziuni ideologice cu Peter Pan. Gândurile mi se întorceau constant la scena de la grajd, așa că l-am trimis pe Peter Pan acasă și m-am așezat pe un bolovan din preajma cascadei, sprijinindu-mi capul în palme. Un gând nu mă lăsa în pace: „De ce trebuia să li se facă asta cailor și care-i legătura cu armata?”

Am avut de mic un fel de excitare misterioasă atunci când era vorba de tot ce ținea de armată. Cred că pentru prima dată am simțit acest lucru pe la cinci ani. Probabil, ceea ce mă intriga la vederea uniformelor militare era relația dintre tinerețe și moarte, moartea precoce, eroică, ca destin al bărbaților. Mor și femeile, desigur, dar moartea lor nu era cea a unui ostaș. Anume tema morții soldatului era una recurentă în imaginația mea, atingându-mă

nelămurit și incitant. Eram parcă săgetat de un fel de durere covârșitoare și în același timp voluptuoasă. Nu puteam înțelege originea acestei reacții ciudate, dar scena cu cei doi tineri armăsari și fraza scăpată în legătură cu armata au amplificat și complicat și mai mult lucrurile. Nu-mi era clar, de ce fraza asta se înscria atât de perfect în tema preocupărilor mele mai vechi legate de armată. Am stat așa, furat de gânduri, mai bine de două ore. Aveam frecvent astfel de căderi prelungite în meditații, care nu-i plăceau deloc mamei Iuliana. Când m-am deșteptat, mi-am dat seama că soarele începea să coboare. Cu siguranță, mama Iuliana o fi revenit de la Storojineț și m-o fi strigat vreo jumătate de oră la prânz. Știam bine ce va urma, așa că am luat-o mohorât îndărăt spre canton.

Trecuse de chindii când am ajuns, dar nu m-am grăbit să intru în casă. Am mers mai întâi pe la grajd, să-i văd pe Jderu și Murgu. Am deschis ușa. Ei și-au întors capul spre mine. Mi s-a părut că aveau ochii înlăcrimați. Aș fi vrut să-i mângâi, dar avui senzația că mă privesc cu un așa reproș încât m-a cuprins o rușine amestecată cu jale. Bim și Ceaika au apărut în fața mea ca din senin, adulmecându-mă și gudurându-se la picioarele mele, dar i-am alungat supărat. Nu mai erau prietenii mei după episodul de azi-dimineață.

Intrasem în casă cu resemnarea unui condamnat la moarte. Mama Iuliana a fost la înălțimea așteptărilor mele. Mă zdupăcea așa de tare, că-mi clănțăneau dinții. Tata Nicu, care, de regulă, nu se implica în reglările de conturi ale mamei Iuliana cu mine, strigă din odaia lui:

— Ai să-l omori, fa nebuno, nu mai da în el atâta!

Aceste bătăi îmi păreau nu doar disproporționate sau de o utilitate practică îndoielnică, dar și absurde prin frecvența și motivația lor, nu întotdeauna clară. Admiteam deja atunci că nu erau doar niște acte gratuite de agresivitate nativă, niște impulsuri cauzate de cine știe ce genă atavică ajunsă din sălbăticie, dar cred că le-am înțeles geneza abia mai târziu: nu mă bătea pe mine! Pe cine? Poate pe bărbați în general, sau pe mama Marta, cu care aveam o oarecare asemănare și de care eram foarte legat, sau, foarte probabil, pe Laura.

După bătaie am fost ospătat cum se cuvine, apoi chemat în camera ei. Pentru un program deplin nu putea fi doar chelfăneală, trebuia să mai fie și poezie sau niște matematică, ori, în cel mai bun caz, o partidă de șah. Nu greșisem. Mama Iuliana stătea întinsă pe canapea ca o sultănească, având lângă ea un teanc de cărți. În lumina lămpii de masă, fața și mâinile ei aveau o culoare palidă de sepia, ceea ce-i dădea o înfățișare și mai înfricoșătoare. Îmi arătă cu privirea scaunul de lângă ușă. M-am așezat, sughițând spasmodic și frecându-mi când și când locurile cele mai usturătoare.

— Spune „Luceafărul”, murmură dânsa pe un ton neutru.

— „Luceafărul”?!… m-am minunat eu.

— Ești surd?! se răsti ea, înviorându-se periculos.

Seara se anunța lungă. Recitam poemul fără prea mare chef, așa că atunci când ajunsesem să povestesc despre supărarea maiestuoasă a marelui astru, observai că mama Iuliana își dădu a lehamite ochii peste cap. Semn foarte rău. Am redus sunetul și viteza.

— Ai să spui „Luceafărul” până mâine-dimineață, dacă nu începi chiar acum de la capăt și nu-l reciți așa cum trebuie.

Toate talentele mele declamatorii au fost trezite instant și puse cu vigoare în aplicare. Știam că nu e o amenințare gratuită.

— Bine. Mai spune „Somnoroase păsărele”, „La steaua”, „Viața”, „Dintre sute de catarge”, „Sfârșit de toamnă”, „Iarna”, „Oaspeții primăverii” și „Жди меня”[15].

Mi s-a întunecat în fața ochilor. Programul era pentru o oră. Asta cu condiția că se acceptă prima evoluare, ceea ce nu era deloc o regulă, ci mai curând o excepție. Se întâmpla să recit încă o dată aceeași poezie și dacă prestația era excelentă. Era un fel de chemare la *bis*.

După ce-am încheiat de recitat cu tot patosul posibil în circumstanțele respective poezia lui Simonov, fui invitat mai aproape de canapea.

— Așază-te aici.

Făcui docil așa precum ordonase.

— Mâine, ca să nu mai umbli brambura pe dealuri, înveți poezia asta.

Era „Stepa seara” de Afanasi Fet. Mi-o citi mai întâi ea, cu intonația pe care o credea potrivită. Nu înțelegeam nimic. Mi se părea că-i o cascadă de cuvinte.

— Ce n-ai înțeles? se interesă ea cu un aer ceva mai milostiv.

— Păi… unele cuvinte nu prea le-am înțeles. Adică…

— Hai să le luăm unul câte unul de la început, ca să ți le explic. Adu caietul de cuvinte la limba rusă.

— Клубиться, nu am înțeles ce e, recunoscusem eu.

— E a se învolbura.

— A-a-a…, m-am minunat eu exclamativ-interogativ.

— Ce te uiți așa?! Ce înseamnă a se învolbura?

— A se învolbura înseamnă… Când… Nu știu, am consimțit eu, frecându-mi pregătitor urechile.

— Așa, făcu mama Iuliana cu căutătura unui om pus serios pe treabă. Adu caietul de cuvinte la română și dicționarul explicativ.

M-am grăbit să-i îndeplinesc porunca. Obosisem, dar mă temeam să n-o supăr, că o mai și încasam pe deasupra. Să fiu sincer, nu înțelegeam deloc de ce era indispensabil să știu atâtea versuri și mai ales atâtea cuvinte cărora nu le vedeam rostul. Mă uitam la dicționarul lui Ojegov[16] și mă întrebam, cine a stat să inventeze acele zeci de mii de cuvinte de acolo! Cine, Dumnezeule, avuse atâtea a spune cu ele?! Când am ajuns la cuvântul *коростель*[17], îl auzii pe tata Nicu căutându-și de mâncare pe la bucătărie. Încălca ordinea prezenței la masă doar atunci când avea motive temeinice să creadă că nu eu voi fi primul care va cina în seara dată. Iar eu mai aveam de descifrat încă o strofă, țesută cu cuvinte tot din astea, unu ca unu, ca niște hățișuri în care te încurcai în lămuriri și nu mai știai ce trebuia explicat – cuvântul din poezie sau cel cu care ți-l tălmăceau în rusă și română cele două dicționare. Speram că mama Iuliana va reacționa cumva la sunetele din bucătărie și își va da seama că ar trebui deja să gătească cina, dar n-a fost să fie. Ea își făcea întotdeauna lucrul până la capăt. M-a pus să aduc o carte mare cu păsările Uniunii Sovietice – avea o mulțime de cărți cu

păsări și plante din anii studenției – și am căutat să văd cum arată un cristel de câmp, altminteri explicațiile nu păreau îndestulătoare. Nu văzusem până atunci o așa pasăre. Nici nu bănuiam că exista. Nici mai târziu n-am văzut-o, dar dacă aș întâlni-o, aș recunoaște-o negreșit și azi.

IX

Soacră-mea Marfina se simțea tot mai rău. A stat două săptămâni la spitalul din Storojineț, apoi Filip a adus-o la Cernăuți, unde s-a și constatat că avea o tumoare avansată, care evolua rapid.

— Pronosticul nu e deloc bun, zise medicul care o examinase, fiul bărbierului la care mergea Filip de ani de zile. O mai duce trei-cinci luni, cel mult.

— Nu se poate de făcut nimic?

— De o intervenție chirurgicală nu mă apuc, e prea în vârstă… Și-s afectate prea multe organe. Nu are rost s-o chinuim în zadar. Luați-o acasă, să moară liniștită în așternutul ei. Acesta-i și sfatul unui prieten, nu doar al unui medic.

Filip veni acasă foarte amărât după discuția asta. A fost legat de maică-sa. Și tu ai ținut mult la dânsa. Cred că nu exagerez dacă afirm că ea a fost singurul om în preajma căruia te-ai simțit în largul tău, nu te-ai silit să-ți controlezi orice mișcare ori cuvânt, n-ai fost întruna de veghe. Eu, în schimb, nu avusem o relație prea strânsă cu dânsa. A persistat toată vremea între noi o distanță. În pofida căsătoriei cu Filip, am rămas pentru ea fiica baronului Randa și nici chiar după patru decenii această barieră nu s-a răsturnat: nu ne-am zis nicicând pe nume, nu am fost niciodată la per tu. Am avut ambele aceeași problemă în a ne adresa una alteia: căutam amândouă să formulăm astfel propozițiile încât să nu fie nevoie să apelăm la adresări directe. Așa a fost până la exil, așa a rămas și

după. Cu socru-meu, Arhip, relația a fost chiar glacială, practic nu ne-am vorbit niciodată. Ne dădeam binețe sau ne spuneam formule de rămas-bun fără a ne privi în ochi. A fost un om rigid, complicat. Cred că Iuliana a moștenit multe din trăsăturile lui de caracter.

Filip a luat-o pe maică-sa de la spital chiar în sâmbăta din ajunul Floriilor. Țin minte că era o zi rece de început de aprilie, cu niște averse urâte de lapoviță.

— Știi…, îmi zise el înainte de a merge la spital, aș vrea ca mama să fie cu mine în ziua asta de sărbătoare, să doarmă diseară la noi…

Își feri privirea. Îi era frică, ca oricărui bărbat, să nu pară sentimental. Tuși forțat, apoi adăugă pe un ton neutru prefăcut:

— O s-o iau mâine-dimineață la utrenie, iar după slujbă o s-o duc cu mașina la Crasna.

Marfina trecea rar pe la noi, iar când venea, nu stătea prea mult. Uneori mă gândesc că Filip nu încuraja aceste vizite, cel puțin așa cred că a fost la început, apoi lucrurile intraseră în obișnuință. Avea și el metehnele lui, moștenite tot de la taică-său, un fel de mândrie masculină prostească. S-a simțit tot timpul în gazdă la mine, or, apartamentul de pe strada Kobâleanska fusese procurat în mare grabă în iunie patruzeci, atunci când plecau românii, iar eu mă zbăteam între viață și moarte după nașterea Iulianei, cu bijuteriile și obiectele de preț pe care le mai aveam.

— Bineînțeles, am spus. Poate sta și mai mult. Îi așez patul în salon.

Au venit după-prânz. O găsii slăbită. Simțea apropierea morții, o aștepta împăcată. Îmi aduse un buchet de narcise albe. Știa că-mi plac florile și-l rugase pe Filip să treacă pe la piața agricolă să-mi ia măcar niște narcise, ca să nu intre în casă cu mâna goală. Și-a schimbat în tăcere hainele și s-a așezat discret într-un ungher al salonului, frământându-și îngândurată bărbia. Filip s-a dus îndată la biserică, invocând niște treburi. Nu era deloc în apele lui, deși atunci ar fi fost potrivit să rămână împreună cu noi.

— Un ceai, poate? am întrebat-o eu.

Tresări. Mă privi mirată, ca și cum voia să se convingă că auzise bine ce i-am spus, apoi acceptă propunerea cu un clătinat din cap, urmat de un „bogdaproste” stins. I-am pus ceaiul pe masa din salon, invitând-o cu un gest să ia loc. M-am așezat în fața ei, privindu-i mâinile vlăguite și gândindu-mă la vreo banalitate pe care aș putea s-o spun pentru a curma tăcerea. Sorbea ceaiul cu înghițituri mici, fără a-și ridica privirea spre mine. Mă cuprinse un fel de jale inexplicabilă pentru această neîndemânare a ei și simții pentru prima dată un regret adânc „că pleacă”. Nu mi-aș fi imaginat până atunci că acest sentiment de regret va fi atât de puternic. Poate pentru că îmbătrâneam și eu, pentru că „plecarea” ei indica apropierea „plecării” mele? Venea rândul altei generații „să se treacă”?

— Despre Iuliana am vrut să vorbim…, zise ea la un moment dat, ascunzându-și privirea.

M-am uitat la ea atent. Inima îmi tresăltase ușor.

— Să fiți cu ochii pe dânsa.

Așteptam întrebător continuarea.

— Nu e bine cu ea. Nici n-a fost vreodată.

— Adică? Cum să înțeleg?

Ea dădu a lehamite din mână.

— Are ea un gânci… Are o durere mare pe care-o ascunde. Nu i-am zis niciodată lui Filip. E bărbat și nu înțelege. Un suflet de femeie trebuie să caute ce-i în inima ei. E neagră ca tăciunele inimioara fetei.

Tăcu un moment, sorbindu-și ceaiul, apoi puse atent ceșcuța pe masă și continuă, fără a se uita spre mine:

— Copilul cela poate-i mai chibzuit să-l luați aici după ce mor, la oraș, cu voi. Tare-l bate uneori… Poate nu l-a calici la trup, dar sufletelul să nu i-l hrentuiască.

Vorbele ei mi-au căzut adânc și greu în suflet. O să fiu sinceră cu tine: n-am dorit niciodată să știu ce e într-adevăr cu Iuliana, în ce constă exact problema ei. Am preferat să mă amăgesc conștient că are un caracter extrem de complicat, o consecință explicabilă a vieții, mai cu seamă a copilăriei ei, a lipsei afecțiunii materne. Alungam orice gând că problema ei ar fi mai mult decât una de caracter. Eram și eu conștientă de impactul pe care-l avea felul ei de a fi asupra ta. Acesta și era motivul pentru care insistam să stai cât mai mult la noi, dar n-am recunoscut pe față acest lucru decât după discuția cu Marfina. Anume în seara aceea temerile mele au căpătat un profil clar. Dar ce mai puteam face?

Ar fi greșit să spun că Iuliana nu ținea la tine. Sper că niciodată nu ți-a trecut prin minte una ca asta. Știu bine că te-a iubit cu un fel

de dragoste vorace, cum nu poate și nu trebuie o mamă să-și iubească un fecior. Și-a proiectat pe tine toate visurile ei tăinuite și ruinate, toate năzuințele ei neîmplinite, ți-a dat cu prisosință toată atenția de care n-a avut parte ea. N-a știut doar să-și manifeste iubirea, nu avea de unde ști cum să o facă: pe ea n-a iubit-o nimeni niciodată. Cel puțin ea a crescut cu sentimentul ăsta și mă tem că nu era chiar departe de adevăr. Eram prea tânără, prea naivă, prea ocupată de sine ca s-o fi iubit cu adevărat când era mică, iar mai târziu… a fost prea târziu.

Amintindu-mi de acea seară, îmi dau seama de un lucru, Woldemar. Tu ai fost zidit așa cum ești de trei femei. Trei femei incredibil de diferite din toate punctele de vedere – ca vârstă, ca viziuni, ca valori, ca aspirații. Prima a fost Marfina, țăranca bătrână și blajină, cu poveștile ei, cu graiul molcom bucovinean, cu rânduielile ei patriarhale, așezate. Eram apoi eu, o femeie între două vârste, o așchie rătăcită a vechii nobilimi habsburgice, care-și retrăia cu o tenacitate masochistă drama vieții dintr-o lume de mult apusă, o lume care poate nici măcar n-a existat vreodată cu adevărat așa cum mi-am închipuit-o și ți-am descris-o. Apoi, Iuliana, femeia tânără, viguroasă, autoritară, neîmplinită. Fiecare din noi te-a vrut altceva, și-a proiectat pe tine năzuințele ascunse. Inconștient, am vrut să renasc prin tine, să retrăiesc cu ajutorul tău o altă viață. Am greșit amarnic, desigur. Viața ta, valorile tale, concepțiile existențiale trebuiau să fie altele decât cele la care râvnise cândva o tânără din epoca interbelică. Iuliana? Cred că voia să te vadă bărbatul care n-a fost. Greșise și dânsa la fel de mult ca și mine,

pentru că ea nu avea cum să știe ce e un bărbat. Dintre noi trei doar Marfina a vrut să te vadă pe tine însuți. Ea a fost singura ta întâlnire scurtă cu normalitatea…

A doua zi, după-prânz, Filip a condus-o pe Marfina la Crasna. S-a întors seara cu tine. Iuliana ți-a permis să stai la Cernăuți două săptămâni. Țin minte că ai calculat atunci câte ore sunt în cele două săptămâni. Ai făcut pe o foaie dublă dintr-un caiet de matematică un segment de 33 de centimetri. Fiecare porțiune de cinci milimetri însemna cinci ore. Calculai periodic timpul trecut și timpul rămas. Partea de segment ce indica timpul trecut era periodic hașurată cu o cariocă roșie. Aveai de mic o sensibilitate dureroasă la timp, la trecerea lui.

Ieșeam zilnic împreună în oraș, hoinărind deseori fără ținte precise. Alteori, când diminețile erau senine și uscate, luam o pătură și ne duceam pe malul Prutului, punând numaidecât în geantă o carte cu povești de Andersen, Hoffmann sau Grimm ori vreun volum de versuri, mai ales poeți germani în ediții vechi. Îți citeam ce-mi plăcea mie, apoi venea rândul tău să faci același lucru. Îndată după Florii se așezase o vreme frumoasă. În parcul central înfloriseră narcisele și zambilele. Ne duceam la cafeneaua de acolo, comandam înghețate cu dulceață de cireșe albe în niște cupe de aluminiu, apoi ne beam, cu înghițituri rare, acele amăgitoare cafele de orz, după care ne plimbam alene prin cartierele vecine. Seara mergeam la teatru ori la filarmonică.

Îmi amintesc că în una din acele seri am fost la un spectacol montat după un roman de Olha Kobâleanska. Știai cine e autoarea,

pentru că locuiam pe strada care-i poartă numele. Cred că de asta ai și fost curios să mergem la acel spectacol. Nu știu dacă ți-a părut interesant, pentru că încă nu vorbeai ucraineana, dar atunci când ți-am propus în pauză să mergem acasă, ai refuzat. Aveai de mic această obsesie compulsivă a lucrurilor duse până la sfârșit: nu lăsai niciodată o carte necitită până la capăt, nu ieșeai la mijloc de concert ori spectacol, chiar dacă nu-ți plăceau. Notai apoi în carnetele tale la ce concert ori spectacol ai fost, toate cărțile citite, toate muzeele și orașele vizitate. Sunt sigură că faci asta și acum, că-ți contabilizezi neîncetat existența.

Era târziu când am ieșit de la teatru. În drum spre casă am căutat să intrăm pe la o cafenea, dar erau toate închise, chiar și în localul hotelului chelnerii strângeau vesela de pe mese. Am vrut să cumpărăm niște dulciuri de la un magazin, dar întârziasem și aici. Femeile de serviciu îndemnau cu gesturi nerăbdătoare ultimii clienți ai alimentarelor să părăsească incintele. Te-ai oprit în fața unui magazin de electrocasnice, căutând să vezi dacă între timp s-a mai schimbat ceva în vitrina lui prăfuită, luminată palid de un tub de neon, apoi ai citit atent o placardă propagandistică în limba ucraineană, încleiată pe geamul unei farmacii de alături. Păreai brusc interesat de ceva. Când traversam piața mare din fața consiliului orășănesc, m-ai întrebat:

— Auzi, ma, eu sunt ucrainean?

— Așa ești trecut în acte.

— Dar prin ce se deosebește un ucrainean de un român?

— Vorbesc limbi diferite, au o cultură diferită. Au și niște trăsături fizice, de aspect exterior, diferite.

— Atunci cum pot fi ucrainean dacă nu vorbesc ucraineana?

— O să o înveți, numaidecât.

— Da, înțeleg, o voi învăța, dar cum e posibil ca acum să fiu ucrainean și să vorbesc mai mult în germană și română?

— De fapt, tu ești un amestec. Ești un pic ucrainean, un pic român, un pic german. Noi toți suntem un amestec.

— Și din acestea trei s-a ales să fiu ucrainean? Pentru că-s mai mult ucrainean?

— Pentru că locuind în Ucraina, s-a decis că e mai potrivit să fii ucrainean.

— Cine a decis?

— Noi.

— Eu nu cred că sunt ucrainean, ma, ai zis tu boțind buzele.

— Tu ce crezi că ești?

— Nu cred că ați decis corect, ma. Eu nu sunt ucrainean, ai obiectat tu pe un ton care nu admitea vreo concesie.

Seara stăteai cu noi. Îți plăcea să vorbim sau să ne auzi pe mine și pe Filip vorbind în germana noastră demodată. Cândva jumătate din locuitorii Cernăuțiului erau de limbă germană, acum eram cu certitudine singura casă din oraș în care se mai vorbea nemțește. Să știi că nu a fost întotdeauna așa. Până la exil am vorbit cu Filip doar românește. Abia după ce am revenit, trecuserăm fără să ne dăm seama la germană. A fost limba în care mă salutase Filip în gară, când coborâsem cu Laura din trenul Moscova – Ivano-Frankovsk. Cu

Iuliana am vorbit doar românește. Ea a avut dintotdeauna o aversiune față de tot ce e german. La școală chiar a refuzat să aibă germana ca limbă străină, cerându-se în clasa de engleză.

Într-o seară, după ce ne luaserăm ceaiul la cafeneaua din parcul central și flanam pe aleile lui semipustii, mă întrebasei:

— Ma, țara ta e cea în care te naști, în care trăiești sau în care mori?

— În care te naști, mai curând.

— Deci țara ta e România?

— E mai complicat să-ți explic. Când m-am născut, țara mea deja murise…

M-ai privit mirat, așteptând o lămurire. Îmi era greu să ți-o dau. Nu m-ai fi înțeles.

— În fine, zisei eu, grăbindu-mă să alung confuzia care se citea pe fața ta. Eu am rămas întotdeauna pe loc, dar frontierele se mișcau întruna… Putem spune și-așa, că țara mea e România.

— Deci țara mea, indiferent de ce se va întâmpla, va rămâne Uniunea Sovietică?

Stătui un pic pe gânduri, apoi îți răspunsei:

— Mă tem că da.

Te-ai uitat meditativ undeva în gol, apoi ai zis:

— Foarte interesant… Chiar dacă nu-mi place.

Nu ai stat prea mult cu noi în seara aceea. Ai făcut baie, apoi ți-ai luat cartea și ai mers la tine în odaie. Țin bine minte că citeai *Als ich ein kleiner Junge war*[18]. E prima carte pe care ai citit-o în

germană, o lectură nostalgică precum erau toate discuțiile noastre despre trecut.

A doua zi era Sâmbăta Paștelui. Cred că ții bine minte acea zi, mai ales seara, pentru că a fost prima dată când ai stat la o slujbă de Înviere de la început până la capăt. N-am crezut că vei rezista, dar ți se părea interesant, pentru că ai fost întotdeauna un copil curios. Așa ai și rămas, Woldemar, copil și curios…

În zori, când slujba era pe sfârșite, te-ai desprins din loc și ai ieșit afară. Erai plictisit ori obosit de-a binelea. Te-ai așezat pe scaunul din curte, rezemându-ți capul de masă. Mulțimea se rărea, ducându-și lumânările aprinse și coșulețele cu pască și ouă roșii sfințite. În ograda bisericii mirosea a tămâie și a dimineață. Spre răsărit cerul deja se înalbăstrea. Crezusem că ai adormit. M-am apropiat de tine și ți-am pus mâna pe creștet.

— Woldemar?…

— Nu dorm, spusei tu. Mă gândeam doar…

— La ce?

Nu te-ai grăbit să-mi răspunzi. Am luat loc lângă tine, punând pe masă coșul împletit din lozie în care aveam cozonacul de Paști și ouăle încondeiate. Ți-ai ridicat capul, privind în urma ultimilor oameni care ieșeau din curtea bisericii.

— Acuși vine tata Filip și mergem și noi spre casă, te-am asigurat eu.

Ai încuviințat cumva impasibil.

— Hristos a Înviat, dragii mei, ne salută voios Filip, îmbrățișându-ne. Să mergem, să mergem…

Se crăpa de ziuă când am închis după mine portița bisericii. Te-ai postat între noi, ceea ce nu făceai altă dată, luându-ne pe ambii de mână, ceea ce iarăși nu se întâmpla. Filip era furat de gânduri, mai fredona din inerție „Hristos a Înviat din morți” și nu ți-a observat gestul, dar eu am zâmbit în sinea mea. Încă mai simt și azi acea strângere de mână călduță și moale. Era ca o rugăminte, ca o iertare. Nu-mi amintesc să mai fi mers așa tustrei, ținându-ne de mâini, poate de asta am și memorizat atât de bine dimineața aceea albastră de Paști. Mi se pare că tocmai în acele câteva minute de drum noi toți trei am fost cel mai împreună cu putință, că tocmai atunci, fără ca să conștientizăm, am trăit câteva clipe, în tăcere, fiecare separat și toți laolaltă, cea mai veritabilă, cea mai temeinică comuniune și legământul nostru erau mânuțele tale de copil.

X

Sârșitul lui aprilie a fost ploios, apoi, în ultimele zile ale lunii, cerul se limpezise și natura se primenea cu repeziciune. În grădină dăduseră în floare cireșii și vișinii, iar în fața casei prinse a se desface liliacul. Era o dimineață frumoasă de început de mai și, pentru că era Ziua Muncii, tata Nicu decise să serbeze cum se cuvine, organizând o mică clacă cu nenea Boris, Vlăduț și Săndel, care urmau să-l ajute la tăiatul iepurilor. I-am văzut de la masa de la balcon, unde-mi beam ceașca de lapte cu cacao. Descinseră mândri din „Moskvici”-ul roșu, căutându-mă cu privirea.

— Hei! îi strigasem eu. Acuși cobor la voi!

Mi-au făcut alene un salut din mână.

— Dar mai întâi să spui cum trebuie niște poezii și tabla înmulțirii, îmi strigă zeflemitor Săndel.

Le-am auzit râsetele. Cred că au comentat ceva în spiritul lor. Simții că roșesc de necaz. Mi-am terminat repede ceașca de cacao și am zbughit-o afară, cât nu m-a observat mama Iuliana. Eram curios să văd cum are loc tăierea iepurilor, pentru că nu văzusem asta niciodată. Tata Nicu nu-mi spunea când îi tăia.

— Iepuroaicele trebuie să rămână, doar iepuroii trebuie tăiați, zise tata Nicu. Am să lăsăm numai doi mai mari de sămânță. I-am pus deoparte.

Faptul că iepurii fac sămânță a fost o revelație. Nu observasem așa ceva. Alt lucru nou era că există iepuroi și iepuroaice. Pentru

mine erau toți la fel. Săndel cu Vlăduț făceau trierea, apucându-i de lăbuțele din spate și ridicându-i în aer cu capul în jos. M-am apropiat de iei, încercând să le înțeleg meșteșugul, dar nu fui în stare.

— Aista-i iepuroi, zise satisfăcut Vlăduț. La carne cu tine!

Iepurele se zbătea agitat, rotindu-și ochii înspăimântați și rugători. Mi se făcu jale de el. I-am netezit cu regret blănița călduță și simții cum îi bate cu putere inima.

— Poate nu e iepuroi… E așa de frumușel și cuminte.

— Ei, las'că m-am uitat. Și-n farfurie tot frumușel va fi, zise Săndel.

— Auzi Săndel, întrebasem eu cu rușine, tu cum de știi care-i iepuroi și care-i iepuroaică?

Cei doi frați se prăpădeau de râs. Nenea Boris veni să vadă ce se întâmplă, dar Săndel și Vlăduț roșiră și nu-i spuse ce-am întrebat.

— Ei… Voldic face glume, zise Vlăduț.

Faptul că nu au vrut să spună despre ce discutaserăm m-a intrigat. Înțelesei că nu e genul de discuții pe care-l porți cu maturii.

„Cu toată rușinea, dar va trebui să găsesc un moment potrivit ca să-l mai întreb o dată pe Săndel despre asta."

— Era ultimul iepuroi, îi zise Vlăduț lui taică-său.

Mersei în urma lor spre locul unde se producea sacrificarea. Pe drum Săndel mă trase mai într-o parte și-mi șopti:

— Bă, Voldic, cum să-ți explic… Iepuroii sunt ca băieții și iepuroaicele ca fetele. Pricepi?

— Aha-a-a! am exclamat eu, ca și cum înțelesesem ceva prea bine.

De fapt, n-am înțeles chiar totul. Faptul că printre iepuri există fete și băieți era ceva nou, desigur, dar nu chiar ieșit din comun. Dar cum de-i putea deosebi eram curios să aflu, pentru că nu observasem nicio diferenţă?! N-am mai apucat să întreb despre asta. Unul din acești iepuroi fu luat de picioare și trăsnit cu putere cu capul de peretele grajdului. Sângele-i năpădi pe nas și el se zbătu spasmodic. Încremenii pentru o clipă. Urmării cu ochii să-mi sară din cap agonia bietului animal și șiroaiele de sânge ce i se prelingeau pe blănița gri și tot atunci am văzut rânjetul zeflemitor al lui Vlăduț ațintit asupra mea.

— *Slabak*[19], scăpă el către frate-său.

Am bătut repede și rușinos în retragere sub privirile usturătoare ale lui Vlăduț și Săndel, îndreptându-mă spre păpurișul din coada iazului. Acolo nu mă vedea nimeni și puteam să meditez în voie. Îmi pierdui o vreme privirea în luciul cald al apei, apoi am sărit în luntre. Se auzi pleoscăitul molicel al valurilor. Steblele tinere de rogoz se clătinară stingher, iar dublura soarelui din oglinda iazului s-a cutremurat, despicându-se în valuri. Broaștele, care tăcură o vreme speriate de sosirea mea, prindeau una câte una la curaj, reluându-și orăcăitul haotic. Câteva libelule albastre se învârteau curioase în jurul meu. Le-am urmărit câteva clipe amuzat de felul cum rămâneau suspendate în aer și avui un sentiment ușor de invidie: zboară toată ziua, nu-și fac niciun fel griji. „Oare o fi având și ele băieți și fete?”

Îmi părea tare rău de iepuri. Mă dureau și glumele acelea cețoase ale lui Vlăduț și Săndel. Constatam încă o dată că sunt atâtea subtilități neguroase în viața asta. „Și eu nu le cunosc! Cum mă voi descurca mai departe dacă nu știu atâtea lucruri importante?!” O neliniște angoasantă îmi dădu târcoale. Mai erau patru luni până să merg la școală. Simțeam că șanse ca ceva să intervină și acest lucru să nu se întâmple practic nu erau.

— Nu am credință, șoptii eu.

Gândurile îmi reveniră din nou la măcelul iepurilor. De ce anume băieții-iepuri trebuiau sacrificaţi? De ce tuturora nu le plac anume băieții? Pe cei ai oamenilor îi trimit la război, pe cei ai iepurilor îi taie? Și vorbele astea răutăcioase spuse în permanență de mama Iuliana despre băieți… Simt că ascund și ele ceva despre care încă nu știu nimic.

În aerul parfumat al primăverii simții izul iute al fumului de la cuptoraș. Mămuca Marfina aprinse focul. M-am ridicat și am alergat într-o răsuflare spre ea.

— Să-ți aduc ciocălăi din studoală?

— Am destui, mamă, bogdaproste…

Se așeză oftând pe scăunelul ei.

— Adu mai bine Psaltirea și mai citește-i mămucăi niște psalmi. Dar îi citești și ne gândim la ce-i scris acolo, nu vorbim nimica. Bine?

— Bine. Vin îndată!

Îmi plăcea să-i citesc mămucăi Marfina. În ultimul an al vieții a ascultat o bună parte din Biblie în lectura mea. Uneori se întindea în

pat la amiază și mă chema lângă ea, rugându-mă să-i mai citesc ceva. Ce-i drept, o plictiseam repede, pentru că, după ce-i citeam câteva rânduri, veneam cu un șir de întrebări, la care ea sărmana nu prea avea răspunsuri și atunci, ca să scape de mine, îmi dădea alte sarcini sau pornea altă vorbă. Găsii Psaltirea pe masa din odaia ei și revenii în grabă. Îi citisem psalmii 50, 90 și 102, care-i plăceau nu știu de ce mămucăi Marfina cel mai mult, dar gândurile îmi erau la băieții iepurilor.

— Auzi, mămucă, toate animalele au băieți și fete?

— Da, Voldic, așa e. La păsări și animale e ca la oameni.

— De ce e așa?

— Așa e rânduit, Voldic.

— Asta în ce carte din Biblie scrie oare?

— Nu știu, mamă, dacă așa ceva scrie în Biblie.

— Atunci de unde știm că anume așa e rânduit?

Ea săltă a lehamite din umeri și oftă.

— Adu mai bine un borcan cu chisăliță din beci. Să cauți să fie din perje verzi, de care-ți place ție. Am să fac și o mămăliguță, și-ți prăjesc jumări, și-oi pune și niște brânză de oi. Mănânci cu mămuca?

— Da, bine. Am să mănânc.

Adusei repede borcanul cu chiseliță din beci și mă așezasem din nou pe muchia cuptorașului.

— Auzi, mămucă, iepurii și toate celelalte animale au fost create după chipul cuiva anume?

Ea oftă iarăși.

— Ajută-mă, Voldic să deschid borcanul ista… Nu știu, mamă, nu știu. Așa le-a zămislit Dumnezeu. Pentru oameni le-a făcut. Să-i fie omului de mâncare, de plăcere, de ajutor în lucru.

— Da-a-a?! Și broaștele alea din beci, de ce oare Le-o fi zidit? Și guzganii din studoală?

— Of, Voldic, mamă. Nu știe mămuca din astea. Pe tat-tu Filip să-l întrebi.

Veni rândul meu să oftez:

— Nici tata Filip nu știe chiar așa de multe…

Luă cu o lingură de lemn untura cu jumări dintr-o cratiță imensă de fontă și o întinse pe tigaia înfierbântată. Trasei cu poftă pe nări mirosul îmbietor.

— Auzi, mămucă… De ce tata Nicu taie numai iepuroii, iar iepuroaicele le lasă?

— Pentru că iepuroaicele o să fete iepurași.

— Ah, ia te uită!!! am exclamat. Și iepuroii?

— Ei sunt ca bărbații… Nu e nevoie prea mult de dânșii.

Rămasei cu gura căscată.

— Cum adică?!

— Ei, o să crești și-o să înțelegi. Acuma n-am ce să-ți mai spun, ești mititel încă…

— Aha…

Asta mă puse și mai tare pe gânduri. Dacă până și mămuca Marfina vorbește așa pe ocolișuri, înseamnă că e ceva foarte serios și important.

— Auzi, mămucă… Știi ce voiam să te mai întreb… Cu Murgu și cu Jderu, știi… De ce nea Volodea și tata Nicu le-au… Adică, știi tu ce le-au făcut, nu?

— Da, mamă, știu… Pentru că ei sunt ca toți băieții, răi și puși pe pozne. Asta îi cumințește.

Un junghi mă arse pe sub coaste.

— Ah, așa deci… Sunt și ei ca băieții…, am strecurat eu, mai mult ca pentru sine.

Bunica șterse cu un prosop curat din cânepă o strachină metalică și turnă chiselița din borcan în ea.

— Ție-ți pun în farfurioara asta mică.

— Bine, spuse-i eu fără poftă.

— Adu-ți de la bucătărie încă o farfurioară să-ți pun niște jumări și mămăliguță. Ce năravprost, măi Voldic, să nu mănânci dintr-o farfurie cu nimeni.

— Hm… Mda…

Nu m-am grăbit să mă desprind de lângă cuptoraș. Stăteam cu privirea mijită spre lumina reflectată de întinderea sclipitoare a iazului. Jumările sfârâiau apetisant în tigaie. Și chiselița arăta bine. Era din prune verzi, așa cum îmi plăcea mie. Altădată aș fi mâncat cu plăcere, dar acum îmi pieri cheful…

— Nu, mămucă, mulțumesc. Nu vreau să mănânc nimic acum… Poate mai târziu… Poftă bună! Dacă mă caută mama Iuliana, zi că m-am dus să mă întind pe iarbă în partea cealaltă a iazului, lângă sălcii.

XI

Cu venirea primăverii ritmul vieții la canton căpăta alte turații. În fiecare dimineață, pe la opt, eram trezit de glasurile și râsetele lucrătorilor *leshoz*-ului, bărbați și femei de diferite vârste, care umpleau curțile gospodăriei, apoi se îndepărtau, la fel de gălăgioși, spre locurile de muncă ce le erau repartizate. Stam în pat cu ochii închiși, nemișcat, încă sub impresia viselor și prindeam frânturi din vorbele lor, care străbăteau printre obloanele trase. Ajungeam să-i recunosc pe majoritatea după voce, deși după nume îi știam selectiv, doar pe acei care se remarcau prin ceva și-mi trezeau interesul. Printre aceștia erau Valera, unul din tractoriștii leshozului, și tanti Darina, care lucra în *zvenoul*[20] lui tanti Valea.

Valera era un flăcău roșcat, robust, deși nu prea înalt. Înfățișarea lui îmi amintea de o fotografie a lui Stahanov[21] pe care o văzusem în revista *Ogoniok*. Chiar m-am mirat de asemănarea lor izbitoare și m-am gândit: „cum de Stahanov era atât de harnic, pe când Valera pare să fie așa de leneș?!” Nu puteai zice nicidecum că e frumos, dar toată lumea îl iubea, pentru că avea o fire veselă și un suflet larg cât o stepă, fiind inima vieții estivale a leshozului. Cânta binișor la chitară și la acordeon, deși nu prea avea voce. Mai era și un bun jucător de tenis. Bărbații îl numeau Valeric, iar femeile îl dezmierdau Valeruș și prindeau a cotcodăci toate laolaltă, bucuroase ca niște găini după ouat când le apărea prin preajmă. Mama Iuliana se înădușea de ciudă când auzea felul ăsta de zarvă. Atitudinea ei

față de Valera îmi era neînțeleasă. Pe de o parte, dânsul o încasa cel mai des și mai tare de la mama Iuliana, pentru că ar fi fost un dugliș fără pereche și un curvar fără stavilă, care avea să fie o mare nenorocire pentru acea biată fată ce se va mărita cu el. Pe de altă parte, Valera era bărbatul cu care mama Iuliana vorbea cel mai mult, mai ales când erau meciuri importante de volei ori de handbal. Atunci putea să stea cu el la taifas în pridvor o oră întreagă, discutând aprins fiecare detaliu al jocului. Dacă echipa favorită a mamei Iuliana se remarca printr-o prestație bună, atunci Valera avea parte de un ceai, iar în cazuri excepționale chiar și de un păhărel de coniac „Koktebel". Noi nu am avut niciodată televizor, așa că mama Iuliana afla toate știrile sportive doar de la radio, din *Sovetskii sport*[22] și din discuțiile cu Valera, care povestea cu atâta har actoricesc felul cum decurgeau meciurile, încât mulți comentatori sportivi de la televiziunea sovietică l-ar fi privit cu pizmă profesională. Cred că mama Iuliana vedea aievea meciurile acelea, care nu-s sigur că decurgeau întotdeauna chiar așa cum povestea Valera. Îi unea și pasiunea pentru tenis și-n serile de vară jucau frecvent amândoi în curtea cantonului. De altminteri, anume Valera avea să fie mai târziu primul meu profesor de tenis și chitară.

Cu tanti Darina lucrurile erau mai complicate. Bălaie, sprintenă, cu trupul bine sculptat și obrajii sănătoși și rumeni, ea era întruchiparea frumuseții femeii bucovinene. Nu eram deloc singurul care o urmărea atent pe tanti Darina, mai bine zis, tocmai faptul că o urmăreau alții îmi trezise și mie interesul pentru dânsa. Ea era pricina multor ieșiri nervoase de-ale lui ma Iuliana, care pretindea

că tata Nicu ar umbla după ea „ca un vier în călduri”. Nu știam nimic pe atunci despre „căldurile” vierilor, dar remarcasem și eu că tata Nicu se uita, într-adevăr, cu un fel de tângă după tanti Darina. Observasem nu doar asta, dar și faptul că acel regret din ochii gri ai lui tata Nicu era aproape identic cu acel din ochii albaștri ai mamei Iuliana, care sta uneori în pridvorul casei, în umbra tufelor de liliac, petrecând-o pe tanti Darina cu vederea. Nu țineam minte să se mai fi uitat așa la altcineva. Acele priviri lungi îmi trezeau un fel de curiozitate nesănătoasă, pentru că nu știam cum să le descifrez, deși simțeam că-n spatele lor putea fi ceva foarte important, care-mi scăpa.

Tata Nicu se uita și după alte femei. Observasem asta ori de câte ori mergeam cu el în sat, când dânsul credea că nu-i urmărit de nimeni și-și da frâu liber ochilor. Se uita după unele cu jale lung-lung, dar la nicio femeie nu se uita așa ca după tanti Darina. Curios mi se părea și faptul că mama Iuliana îi făcea zile fripte lui tata Nicu din pricina ei, deși el nu vorbea cu dânsa niciodată, abia de-i răspundea la bineț̦e. Aveam uneori impresia că chiar o evita cu grijă, cu o timiditate resemnată. Simțea de față cu dânsa un fel de jenă, de disconfort.

Lui tanti Darina mama Iuliana nu-i zicea niciodată nimic, deși pe ceilalți lucrători, mai cu seamă pe bărbații mai tineri, îi certa rău. Se purta cu ea într-un fel ciudat, oarecum deosebit decât cu restul angajaților. Era singurul om față de care părea să aibă până și dânsa o umbră de sfială. O tristeț̦e neclară se abătea asupra ei ori de câte ori tanti Darina era undeva prin preajmă, iar seara, după aceste

scene silențioase, urmau adevărate dezlănțuiri nevrotice – neclare, violente, dureroase. Ținta era tata Nicu, deși nu puteam pricepe până la capăt motivul. Crizele astea ale mamei Iuliana erau printre cele mai înfricoșătoare și căutam să nu-i apar niciodată în față în timpul lor: eram oripilat de privirea ei din acele momente. Avea în ea ceva sfâșietor de dureros, care te țintuia locului.

Tanti Darina avea o fetiță pe nume Evelina, cu vreo doi-trei ani mai mică decât mine, o făptură aproape angelică, bălăioară și frumușică precum era și maică-sa. Se învârtea întruna ciripind pe lângă tanti Darina ca un pui pe lângă cloșcă. Vara venea adesea la canton, pentru că nu-i plăcea deloc să meargă la grădiniță, și ori de câte ori își aducea aminte de acel loc îngrozitor, pe obrajii ei moi se rostogoleau niște lacrimi mari și rotunde ca niște boabe de mazăre. Maturii o mai zădărau uneori în glumă, întrebând-o dacă nu i s-a făcut dor de grădiniță, și ei îi pierea pentru câteva minute piuitul. Îmi era așa de jale de dânsa în acele clipe! Nu înțelegeam deloc motivul acestei distracții crude și lipsite de sens a celor mari.

În anul acela încă n-o zărisem pe Evelina, dar într-o zi, pe la mijlocul lunii mai, tanti Darina veni cu dânsa la canton. Le-am observat din verandă, când tocmai mă pregăteam să-mi iau micul dejun. Fetița mergea la câțiva pași după maică-sa, ducând un coșuleț cu jucării. Părul îi era legat cu o fundiță roz disproporționat de mare, care i se bălăbănea ritmic pe creștet la fiecare pas. Purta o rochiță galbenă de cit, cam decolorată și scurtă, rămasă, fără îndoială, moștenire de la careva din numeroasele ei verișoare mai în vârstă. Ziua nu le-am văzut, pentru că aveam un caiet de sarcini

cam încărcat și mama Iuliana sta ca un cerber în biroul ei de la parter. Dacă încercam să ies, mă lua numaidecât la întrebări. Abia la amiază, după ce i-am recitat cu zel o poezie de Tiutcev și i-am arătat exercițiile făcute în caietul de matematică, obținusem învoirea de a ieși afară.

Era o zi neobișnuit de caldă pentru luna mai. În jurul iazului deja se adunau în pâlcuri lucrătorii cantonului pentru pauza de prânz și curtea se umplea iarăși de vocile lor. Așteptam întotdeauna această oră ritualică a amiezii, grăbindu-mă să-mi ocup locul obișnuit, pe buturuga de salcie de lângă masa cea mare din lemn strujit, la care mâncau, de regulă, femeile din echipa lui tanti Valea și tractoriștii. Ca să-mi justific prezența, mă prefăceam că citesc ceva concentrat sau că mă uit în vreun atlas, dar, de fapt, veneam să-i ascult cum vorbesc. Își spuneau păsul, problemele de acasă, diverse întâmplări din sat și istorii auzite prin autobuz sau în piețele din Cernăuți ori Storojineț. Erau unele femei care știau să ambaleze totul în niște vorbe așa de mustoase, că ți se topeau urechile de plăcere ascultându-le. Și-apoi aveai să afli întotdeauna ceva nou din gura lor.

Am alergat într-un suflet spre iaz, unde tanti Darina și alte câteva femei își desfăceau deja desagile cu merinde. Tractoriștii încă nu se vedeau. Fui neplăcut surprins să observ că locul meu, pe buturuga de salcie, era ocupat de Evelina, care pieptăna o păpușă goală, proaspăt îmbăiată în iaz. M-am așezat pe iarbă, în apropiere, uitându-mă supărat, pe sub sprâncene, la intrusa care continua imperturbabilă să-și vadă de treabă, fără a-mi acorda nicio atenție.

Tanti Darina coborâse la Evelina și-i așternu pe buturuga mea un șervet de cânepă, pe care-i puse ceva bucate, apoi o dezbrăcă din rochița galbenă de cit, lăsând-o numai în chiloței.

— Uite, mamă, un oușor fiert.

Copila mâncă cu poftă oul fiert din mâna lui maică-sa, apoi își scoase dintr-o pungă încă două păpuși. M-am uitat inițial dezinteresat la ele, dar apoi îmi trecu prin minte o întrebare: „de ce oare toate păpușile sunt fete?”

— Să-ți dea mama și niște mămăligă cu brânză de oi?

Fetița dădu negativ din cap. Tanti Darina se ridică de lângă ea și reveni lângă celelalte femei. Între timp veniră și tractoriștii.

— Soare rău, fetelor, azi! Poftă mare să aveți!

— Mulțumim! Poftă mare și la ’neavoastră! ziseră ele într-un glas.

— Soare, soare…, adăugă tanti Darina. Nouă ne-a mers la culesul florilor de salcâm, dar cei care-s azi pe tractor au dat de greu, așa-i?

— Las’ că-i bine și la noi, Darino, interveni tanti Valea, șefa de echipă. Să nu creadă cineva că chiar ne-am boierit. Nu vedeți că suntem toate cu mâinile zgâriate de parc-am tras toți motanii satului de coadă?

Bărbații râseră cu chef. Observai și eu că mâinile și picioarele femeilor erau toate numai zgârieturi.

— Mai aveți, fetelor, de strâns flori? Cât e planul leshozului?

— Șapte tone, așa ne-a zis Iuliana Filipovna, icni revoltată tanti Valea. Anul trecut am trimis totul la ulei eteric și cântăreau florile

proaspete, dar anul ăsta tot salcâmul merge la fabrica farmaceutică și vor socoti greutatea florilor uscate.

Simțeam că ar fi spus mai multe dacă nu eram eu acolo, pentru că tare le plăcea să o bârfească pe mama Iuliana. Făceau asta cu multă tragere de inimă, folosind niște expresii mustoase, dar aveau mare grijă să nu fiu cumva prin apropiere. Totuși, măsurile lor de precauție nu erau întotdeauna îndestulătoare, pentru că eu știam cum să mă furișez ca un motan, să mă pitesc printre tufari și să trag cu urechea. Ele credeau că stau înadins pe lângă dânsele ca să le spionez, dar, de fapt, mama Iuliana nu agrea acest interes al meu pentru discuțiile lor, găsindu-l nefiresc. Ea nu bârfea deloc și nu se interesa niciodată de ce spunea lumea despre dânsa. Nici eu nu-i povesteam nimic din cele auzite, pentru că aș fi încasat-o numaidecât, or, mama Iuliana zicea că bărbații nu trebuie să poarte minciunile și nici să tragă cu urechea la vorbele femeilor.

— De unde atâtea flori?! interveni tanti Darina. Tot zvenoul a făcut ieri, cu chiu, cu vai, nouă centnere. Ce mi-s florile astea de salcâm la cântar!? Parcă-s pene. Darămite cele uscate! Nu cred că îndeplinim planul ăsta al lor nici să ne bată Iuliana Filipovna cu biciul. Ce li-i lor să dea cu creionul prin carnete? Ia să-mi vină vreun cărăbuș din acela de la raion să culeagă și el niște floricele cu noi măcar o zi.

Toți au râs cu poftă, imaginându-și, probabil, un nacealnic sever de la Storojineț culegând flori de salcâm cu echipa de femei.

— E multișor, multișor… Mai aveți oleacă de lucru.

— Avem, avem. Și-acuși înflorește teiul, și-apoi e culesul afinelor.

Stam cu capul pe genunchi și ascultam vorbele lucrătorilor, ferindu-mi ochii de lumina puternică reflectată de oglinda apei.

— Să nu mergi departe!

Mi-am ridicat privirea la strigătul Darinei și o văzui pe Evelina scăldând în iaz cu o dăruire totală cele două păpuși, care acum erau complet goale ca și dânsa. La strigătul lui maică-sa ea se întoarse cu fața spre mal, se clătină puțin și scăpă o păpușă în iaz… Încremenii. Ceea ce vedeam, mai exact ceea ce nu vedeam, era cu totul ciudat. Mi-am scuturat capul și mi-am frecat cu putere ochii, ațintindu-mi privirea spre ea. Mirarea mea era atât de grăitoare, încât fu îndată observată de meseni. Auzii în spatele meu hohote puternice de râs. Întoarsei involuntar capul și înțelesei pe dată că toți râdeau de mine. Bărbații făceau niște glume al căror sens îmi scăpa. Simții că-mi urcă sângele în față de rușine și nu știui cum să reacționez. Un zâmbet beteag îmi amuți în colțul gurii. Fără să vreau, privii încă o dată la fetița goală, care încerca să-și recupereze jucăria care se îndepărta încet de mal, dusă de valuri. Fundul ei rotund tremura la fiecare mișcare ca un jeleu. Rămasei așa câteva clipe cu gura căscată de nedumerire: „asta e o regulă ori e o excepţie?”

Tanti Darina își lăsă șlapii, intră în apă și o luă pe Evelina în brațe, dându-i la fund cu drăgălășenie o palmă răsunătoare.

— Ei, obrăznicătură! Bagi în boală băieții de pe acum?!

Apoi se întoarse către mine:

— Ce zici, Voldic, frumoasă fată am, așa-i? Ți-a lăsat gura apă?

Toți mesenii hohoteau de râs.

Nu zisei nimic. Stăteam nemișcat, cuprins de o rușine neclară. M-am ridicat numai după ce plecară toți și le auzii vocile departe de mine. Abia atunci mi-am întors capul privind îndărăt. De încordare îmi amorțise un picior. Pornii încet, șchiopătând, spre casă. Aveam nevoie să găsesc undeva un răspuns la cele văzute, dar cine mi-l putea da?

O văzui pe mămuca Marfina umblând pe lângă cuptoraș cu un teanc de vreascuri în poală. M-am asigurat că mama Iuliana nu-i prin preajmă și m-am apropiat de ea.

— Vrei să aprinzi focul?

Ea îmi confirmă din cap.

— Focul, Voldic. Să-și facă mămuca un scrob pentru amiază. Mâncarea la cuptoraș e mai bună decât la aragazul lui mâne-ta. Ai să mănânci scrob cu mine?

Dădu-i negativ din cap.

— Am mâncat deja… Mămucă!…

Ea părea să nu mă audă. Ofta încet, tot scormonind cu vătraiul în gura cuptorașului. Se așeză apoi pe scăunelul ei și-și șterse cu capătul broboadei ochii înlăcrimați de fum.

— E bătrâna mămuca, Voldic, dragă… Mă lasă puterile. Cred că vine moartea.

Altădată ar fi fost interesant să discut cu ea despre moarte. Era una din temele mele preferate, dar acum voiam să ajung la alt subiect. Am așteptat să-i tracă accesul furibund de tuse. Îmi părea tare rău de ea. Vedeam cât suferă.

— Vine ea, dar greu vine… De chin mă tem, măi Voldic.

— Auzi, mămucă…

— Ce-i, te-a bătut iar?

— Nuuu!… Încă nu.

Sparse un ou în tigaie. Uleiul încins începu să pocnească aruncând stropi în jur.

— Mămucă, dar fetele… prin ce sunt altfel decât băieții?

Ea mă cercetă cu coada ochiului.

— Prin multe, Voldic, mamă, sunt altfel. Așa a făcut Dumnezeu să fie parte femeiască și parte bărbătească. Și la trup îs altfel, și la suflet tot.

Dădui din cap că pricep. Partea cu sufletul acum era mai puțin actuală. M-am așezat în pirostrii, uitându-mă cum se zburlea fâlfâind para focului în cuptoraș.

— Și la trup prin ce se deosebesc?

— Prin multe, mamă, prin mai multe. Bărbații îs mai înalți, mai puternici. Când cresc mari, le apare barbă. Asta înseamnă că e bun de însurătoare de-acuma. Fetele au sâni, să alăpteze copiii. Și când li se rotunjesc sânii, înseamnă că-s bune și ele de măritat și pot fi mame. Ei și…

Am ciulit urechile, scrutând-o cercetător, pentru că acest „ei și…” era ceea ce așteptam.

— Mai sunt și altele, despre care nu se cade să vorbești. Sunt părțile cele de rușine și ocară ale oamenilor, care la femei sunt într-un fel și la bărbați altfel. Acelea-s părți date de diavol, după ce Dumnezeu i-a alungat pe Adam și Eva din rai. Până atunci nu le

aveau oamenii, pentru că erau veșnici, nu știau ce e moarte, ce e aia rușine. Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul lui, de aia trupul omului trebuie păstrat fără prihană, numai acele părți diavolești nu-s curate.

Deși mămuca Marfina vorbea tare cețos, înțelesei perfect totul. Dar era ceva în ceea ce spunea care-mi trezea un fel de protest, deși nu puteam pricepe de ce anume.

— Dar pe Eva, după chipul cui a creat-o?

— Pe Eva?!…

Privi îndelung la focul din cuptoraș, mestecând parcă întrebarea mea.

— Pe Eva a făcut-o pentru Adam, ca să nu fie singur. Că nu se cade omului să fie singur, așa a zis Domnul.

— Da, dar nu înțeleg de ce trebuia să inventeze pentru asta o femeie? Putea să facă, tot după chipul Lui, un alt bărbat. Poate că atunci nici nu mâncau merele acelea și rămâneau să trăiască mai departe în rai.

Bunica oftă.

— Nu știu, mamă, ce să-ți spun. Lumea lui Dumnezeu e plină de taine și noi, oamenii, nu putem ști rostul la toate cele câte Le-a gândit și zămislit.

XII

Chiar în prima zi de vară ne ajunse și nouă rândul să cumpărăm mașină. Mama Iuliana o aștepta de cinci ani. M-am vârcolit toată noaptea în pat, imaginându-mi cum vor veni rudele noastre din sat și se vor uita cu zavistie la noua achiziție. Vedeam aievea invidia prost ascunsă a tuturor, dar mai ales uimirea admirativă a lui Săndel și Vlăduț. Speram tare mult că vor veni și ei la petrecerea pe care o dădea cu ocazia asta mama Iuliana. „Acum nu se vor mai ține așa de trufași când vor ieși din mașina aceea a lor. Și-n plus, a noastră e nouă!”

— Ma, ce culoare are mașina noastră?

— Albă.

„Ce păcat că nu neagră, ca mașina lui tata Filip! Ce frumoasă mașină are el, deși e cam veche, are patruzeci de ani și o scoate rar de tot la drum. Stă toată lumea înmărmurită și se uită la noi când ieșim cu ea: imensă, neagră, strălucitoare. Mama Marta mi-a spus că a fost mașina mamei ei și că e o marcă care nu se mai produce de mult. Se cheamă „Horch”.

— A noastră ce fel de mașină e?

— „Zaporojeț”.

Dădui mulțumit din cap. Nu știam de așa mașină. Puteam recunoaște repede doar modelele vechi de „Volga” și pe cele noi de „Jiguli” și „Moskvici”.

„Ce bine că nu era „Moskvici”, ca și la nenea Boris! Și-n plus, alb e o culoare mai frumoasă decât roșu. Mie chiar nu-mi place roșu deloc. Desigur, dacă era neagră ori albastră, sau albastru cu negru, ar fi fost și mai bine, dar nu am văzut nicăieri mașini vopsite în două culori.”

— Ma, dar de ce nu sunt mașini vopsite în două culori?

— Nu știu. Hai lasă-mă-n pace cu întrebările tale prostești, că nu-mi văd capul de treabă. Cară-te de aici!

Așa se întâmpla că uneori mamei Iuliana tare nu-i plăceau întrebările mele. N-am mai stat să întind vorba. Am îndeplinit cerința cât era lucru cu cinste.

Nenea Boris venise pe la amiază ca să meargă cu mama Iuliana la Cernăuți, de unde trebuia luată mașina cea nouă. Ce mult mi-aș fi dorit să merg și eu cu dânșii, să asist la momentul despachetării ei, să văd cum urcă mama Iuliana la volan, cum învârte cheia și pornește motorul! Asta mi se părea poate cel mai interesant: să văd cum poate o femeie conduce o maşină! Nu mai văzusem niciodată așa ceva, deși mama Marta îmi spunea că maică-sa știa să conducă mașina aia frumoasă și mare din garajul bisericii.

Săndel venise cu taică-său la canton și rămase să-mi țină companie. Era în prima zi de vacanță, dar nu părea chiar în apele lui. Cred că era măcinat de invidie și asta mă gâdila plăcut. După ce „Moskvici”-ul lui nenea Boris dispăru din câmpul nostru vizual, am pornit tăcuți spre iaz.

— E bine în vacanță, Săndel?

El mătăhăi din cap fără să mă privească și scuipă în lături, așa cum făceau băieții mai mari.

— Și ce, bă, maică-ta va conduce mașina asta nouă?

Dădui mulțumit din cap. Asta era, într-adevăr, ceva tare de tot! Toți își puneau întrebarea asta.

— Auzi, bă, Voldic, dar de ce la voi în casă conduce maică-ta Iuliana?

— Păi…

Întrebarea mi se părea ciudată și neînțeleasă. E adevărat că la noi totul era un pic altfel decât la restul lumii. Poate pentru că noi trăiam în pădure… Nu văzusem nici eu femei care conduc mașini, dar întrebarea cu „conducerea” casei mă luase prin surprindere.

— Păi… Cum de ce, Săndel?!

El se uită la mine cu decepție:

— În casă bărbatul conduce, bă. Ce spune bărbatul în casă asta-i lege. Așa e de când lumea. Așa mi-au zis și tata, și mama, și toți ceilalți.

Dădui descumpănit din umeri. În casa noastră așa ceva nu putea fi.

— Tata zice că taică-tu Nicu e cam tontălău. Spune că el în locul lui i-ar pune căpăstru repede lui mă-ta.

Am surâs îngăduitor. Asta chiar nu credeam!

— Ei, Săndel, mai lasă-mă. N-o știi tu pe mama Iuliana.

Tăcurăm o clipă, apoi adăugasem.

— Păi, Săndel, mama Iuliana e șefa leshozului. Ea are studii, e deșteaptă. La dânsa e ștampila de la canton și toate actele. Tata Nicu

e un neica-nimeni, așa zice mama Iuliana.

— Cum spui tu, bă?! Ea e șefa?

Săndel schiță un zâmbet plin de dispreț și mai scuipă o dată cu suflet în lături.

— Tata când e supărat și mama dă glas, când ți-o apucă de plete și-o învârte o dată prin casă, apoi o târâie-n cealaltă odaie și o mai ține acolo, după care iese roșie și asudată și-și strânge părul împrăștiat. Nici nu mai crâcnește după asta. Să vezi ce mulțumită e. Îi trece totul.

Îmi imaginasem pe dată scena. Nenea Boris e iute la mânie și are mâinile mari și grele, iar tanti Nastea are un păr lung și des, pe care-l strânge într-un coc mătăsos. Oare ce-ar fi făcut mama Iuliana dacă ar fi avut un soț ca nenea Boris?!… „Nu, la noi așa ceva nu poate fi. Tata Nicu e subțire, un pic grebănos și are mâinile uscățive… Iar mama Iuliana e voinică și poartă părul tuns scurt. Numai la televizor și prin orașe am mai văzut femei cu părul scurt ca al ei.”

Ne-am așezat pe oslonul de pe malul iazului, privind o vreme tăcuți peste suprafața ondulată a apei.

— Hai să ne scăldăm, vrei? propuse Săndel.

— Mama Iuliana nu mă lasă să intru în iaz când ea nu-i acasă…, spusei eu ezitant.

— Mai lasă-mă, bă, cu mă-ta Iuliana! Toți băieții de vârsta ta merg singuri la iaz.

Stăteam la îndoială. Chiar dacă mama Iuliana nu mă vedea, îmi era frică să încalc așa de sfidător regulile. „Dacă mă observă cineva

și mă pârăște!? O încasez de văd stele verzi.” Între timp Săndel intră în apă. L-am urmărit cu repentir câteva minute. Înota bine, ajunsese repede la celălalt mal, apoi s-a întors la fel de hotărât înapoi, fără pauză. Încrederea lui în sine îmi atingea inexplicabil niște coarde tainice ale simțurilor: o găseam parcă fascinantă, dar și cumva neliniștitoare. Mie-mi era frică să merg la mijlocul iazului, deși nu înotam rău și făceam, fără a mă depărta prea tare de mal, înconjurul bazinului. „Eh, fie ce-o fi…” Am lăsat hainele și am sărit și eu în apă. Mi-am luat inima în dinți și am pornit țintă spre celălalt mal. Singur n-aș fi făcut asta niciodată, dar acum voiam să-i demonstrez lui Săndel ce pot. De unde pogorâse peste mine acel neașteptat spirit de competiție, acea dorință nestăpânită de a mă impune? Când am ajuns la mijlocul apei, mă cuprinse o frică de mi se tăia respirația, dar am închis strâns ochii și am mers mai departe. Peste câteva minute simții proximitatea mâlului de la fund. Eram aproape de celălalt mal. Puteam ieși din apă, să mă odihnesc un pic, dar m-am înverșunat să fac tot atunci cale întoarsă. De astă dată m-am forțat să țin ochii larg deschiși, deși-mi era frică la fel de tare.

— Tu înoți bine, bă, bravo, constată surprins Săndel când am ajuns la mal. Credeam că ți-i teamă să intri cu mine în apă pentru că nu prea înoți.

Am schițat un zâmbet mulțumit, chipurile „tu încă nu mă cunoști”. M-am așezat pe iarbă lângă dânsul și am stat câteva minute în tăcere, uscându-ne la soare. Simții că mă analiza cu coada ochiului. Faptul că înotam aproape la fel de bine ca el i-a schimbat îndată atitudinea față de mine.

— Vine mămuța Dochița, zise Săndel, arătându-mi cu capul spre bătrâna care urca drumul cantonului, sprijinindu-se în cârjă.

— Aha…

— Prima rândunică la balul lui mă-ta. Ha-ha, se hlizi el. Auzi, înțeleg că mămucă-ta Marfina e cam pe ducă? Degrabă mâncăm sarmale la priveghi?

Nu-mi plăcu tonalitatea șăgalnică cu care atinse tema asta, despre care nu voiam să discut cu nimeni, decât cu Peter Pan. Toată trufia mi se mistui subit. Am coborât privirea în pământ, înghițind un nod amar.

— Da… E cam bolnavă…, am scăpat eu abia auzit.

Săndel mă privi atent. Deși nu-i vedeam expresia feței, am știut că atitudinea lui față de mine s-a schimbat din nou, revenind la cea obișnuită. Parcă am și deslușit cum rostise în gând: „*slabak!*”

Musafirii din sat prindeau a veni unul câte unul. La un capăt al mesei de pe malul iazului se adunau bărbații, la celălalt femeile. Săndel se dădu mai aproape de grupul de bărbați, să tragă cu urechea la discuția lor. Mi se părea mai puțin interesant despre ce vorbeau ei: noile mașini sau combine din colhozurile vecine, capacitățile motoarelor, viteza cu care ajunsese cutare ori cutare în șanț cu *Jawa*, cine și cum a evoluat în meciurile de aseară ori amintiri din armată. Femeile vorbeau mult mai interesant: despre cine și cum a murit ori trage de moarte, pomenile de la praznic, cine și pentru ce a plătit recent slujbă rabinului, fluctuațiile prețurilor la bazarul din Cernăuți și toate dedesubturile noilor înțelegeri de nuntă sau divorț.

Pe după chindii văzui urcând la deal mașina lui nenea Boris, iar după ea, la ceva distanță, apăru și silueta albă a mașinii noastre.

— Așa deci…, am scăpat eu pe un ton intermediar între surprindere și nedumerire.

— Ha-ha, făcu mulțumit Săndel, „Zaporojeț”! Asta-i o mașină pentru invalizi!

Simții cum lacrimile-mi dau târcoale pe la ochi. Într-adevăr, mașina nu era deloc cea pe care mi-o imaginam. Era mai mică decât „Moskvici”-ul și scotea un sunet zimțat, ca o capră. Avea și un exterior mai neobișnuit. Părea o compoziție de uși de garderob.

Săndel își băgă adânc mâinile în buzunarele pantalonilor și rânji satisfăcut. Făcu turul mașinii, apoi se apropie de mine, scuipă cu poftă într-o parte și-mi zise cu o grimasă condescendentă:

— Merge. E ceea ce trebuie pentru o femeie. Eu n-aș urca la volanul ei pentru nimic în lume.

Nu-i răspunsei. Stăteam descumpănit, uitându-mă printre gene la noua achiziție. Musafirii făcură roată în jurul mașinii. Auzii ba de ici, ba de colo, ca un ecou, aceeași constatare liniștitoare: „Merge, Iuliana Filipovna. Pentru o femeie…”

Mama Iuliana, ajutată de câteva gospodine, a întins repede masa de pe malul iazului. Tanti Nastea făcuse două oale cu sarmale și aduse un bidon mare cu cvas gătit de ea, iar Valera cu nenea Boris puneau la fript frigăruile de berbec. Mașina fu „stropită” îndelung și cu prisosință și nu doar cu cvas ori vișinată, dar și cu rachiu de prune din cel mai bun din beciurile cantonului.

Amurgise, apoi înnoptase, iar ecoul sunetelor zaiafetului pădurăriței se tot unduia prin văi. Apoi veni și momentul pe care-l așteptam cel mai mult. Valera, deja bine rumenit la față, luă acordeonul verificându-i, încruntat, cu aer de meseriaș, sunetul, în timp ce mesenii, tineri și bătrâni, vreo patruzeci la număr, se împărțeau, fără vorbe multe, ca la comandă, în patru grupuri pe voci. După felul pregătirilor știam că va urma numaidecât „*Ihav kozak za Dunai*”[23], cheia de boltă a seratelor muzicale de la canton. Mamă, ce-mi mai plăcea cântecul acela și ce bine-l mai cântau sătenii! Cred că nici corul armatei sovietice nu-l interpreta așa de bine și cu atâta suflet. Cum îi auzeam primele acorduri, mă dădeam îndărătul tufelor de păducel de lângă mal și mă tăvăleam pe jos de plâns după cazacul acela tânăr și prost care nu-și văzuse de treabă pe malurile Niprului, dar se încăpățânase se treacă neapărat Dunărea. Se succedau apoi fără ostoire cântece mai vesele românești și cântări mai triste ucrainești. Frumoase mai erau acele petreceri de la canton! Sunt printre cele mai luminoase amintiri pe care le am de acolo.

Oaspeții au stat până târziu. Toți bărbații erau chercheliți și nu se mai dădeau plecați. Femeile au ajutat-o pe mama Iuliana la strânsul mesei, apoi și-au luat de subsuori soții și au pornit perechi-perechi, cătinel, pe drumul ce ducea spre sat. Vocile și râsetele petrecăreților se mai auziseră încă multă vreme dinspre șleaul din vale.

Trecuse de miezul nopții, dar mama Iuliana mai trebăluia pe la bucătărie. Era în bună dispoziție, așa că puteam profita nestingherit

de noaptea aceea frumoasă de vară, fără a fi trimis la culcare ca de obicei. Stăteam în pridvor, cu bărbia proptită în mâini și mă uitam, dus pe gânduri, la culmile mângâiate de lucoarea difuză a lunii pline, care se ascundea prin boarea albicioasă a norilor aproape străvezii. Spirale de tenebre vagi, evanescente, alunecau mute prin întuneric, căutându-și parcă vreun punct de sprijin. În lumina selenară totul apărea în nuanțe întunecate de albastru – și stânjeneii de lângă iaz, și barca, și păpurișul din depărtare, și zulufii săltăreți ai valurilor – și doar culmile gârbovite ale munților se profilau pe cer aidoma unor prăpăstii negre.

— A fost bine, nu? Mașina ți-a plăcut? întrebă mama Iuliana, așezându-se lângă mine.

— Foarte bine, da.

După care am adăugat fără prea multă convingere:

— Și mașina…

Am stat câteva minute ambii în tăcere, adulmecând mirosul învăluitor de micsandră. În sălciile din coada iazului cântau cu însuflețire privighetorile, acompaniate de corul monoton al broaștelor, iar din inima pădurii se auzeau din când în când doi huhurezi, care spintecau liniștea nopții cu țipătul lor tânguitor.

— Ma, dar de ce mașina o conduci tu?

Ea își aprinse o țigară, stinse chibritul fluturându-l energic în aer și inspiră o primă porție de fum.

— Pentru că ăla-i un prost și nu știe să conducă nici măcar o mașină, strecură ea.

— A-a-a…

Mă pătrunsem câteva clipe de cele auzite, apoi am continuat cu ezitare:

— Auzi, ma… Dar în casă… cine conduce?… Bărbatul sau femeia?

Ea se uită la mine cu un fel de zâmbet pe care nu-l mai văzusem: satisfăcut, crud.

— Păi tu nu vezi cine?

Dădui din cap că văd, desigur.

— Femeile conduc și casa, și lumea. Asta e de când vremea și pământul. Bărbații se uita numai la femei, iar ele fac din voi ce vor, pentru că după ele vă curg balele toată viața.

O privii atent prin perdeaua întunericului. Ceva nu mi-a plăcut în sentința ei. O incredibilă îndârjire ascunsă mă fulgeră din creștet până-n tălpi, dar tăcui, zâmbind scurt. Nu mi-a surprins acel surâs, nici n-ar fi putut să-l deslușească cred, dar știu cum arăta. Acum știu și ce însemna…

XIII

Într-una din dimineţile de iunie mama Iuliana mă întrebă dacă vreau să merg cu ea până la pichetul de grăniceri. Înţelesesem din nişte frânturi de convorbiri telefonice şi din explicaţiile însufleţite pe care i le-a dat mămucăi Marfina că avea ceva important de rezolvat cu administraţia de acolo. Aveam impresia că bătrâna, care abia de se mai ţinea pe picioare, nu pricepu toate cele despre care i-a vorbit mama Iuliana, dar o ascultase, ca întotdeauna, atent, după care îngânase ceva de genul:

— Ei, Iulică, mamă, ţi-i greu, ştiu. Mie-mi zici!? O viaţă de om am stat lângă Arhip. La români era altfel, dar cum o venit rușii, a fost sărmanul tot numai cu hârtii, controale, revizii, OBHSS[24]. Dumnezeu n-o lăsat povara asta pentru noi, femeile, mamă, dar ce să-i faci, dacă aşa o venit vremurile acum, că şi femeia poate să comande…

Mama Iuliana făcea mutre strâmbe când auzea astfel de judecăţi, dar nu zicea nimic. Dădea a lehamite din mână şi-şi vedea de treabă. Uneori îmi vorbea despre problemele ei şi mie. Cred că înţelegeam pe atunci tot atât de multe ca şi mămuca Marfina, dar imaginaţia îmi era copios stimulată. Îmi părea că în jurul gospodăriei noastre silvice se petrec o sumedenie de lucruri importante, iar de fânul şi caii leshozului condus de mama Iuliana mai că nu depindea siguranţa naţională a Uniunii Sovietice. Tata Nicu mi-a spus odată că în armata sovietică cavaleria nu s-a păstrat

decât în trupele de grăniceri din zonele de munte, cum era la noi, dar la câte înțelegeam eu atunci despre afacerile militare, asta mi se părea suficient ca însuși mareșalul Ustinov[25] să urmărească zilnic, îndeaproape, toată corespondența dintre mama Iuliana și comandantul unității vecine de grăniceri.

Bineînțeles, acceptasem cu nespusă bucurie neașteptata ofertă. Mama Iuliana mă lua rar cu ea când se ducea undeva cu treburi de serviciu, iar la unitatea de grăniceri încă nu fusesem niciodată. Știam doar din auzite despre acel loc misterios și important. Când urcasem pe bancheta din spate a „Zaporojeț”-ului, eram atât de excitat, încât nici chiar în ajunul călătoriilor spre cele mai exotice colțuri ale planetei, pe care le-am avut mai târziu, n-am mai ajuns la o astfel de fierbere emoțională.

Inima îmi bătea nebună când se deschiseră porțile metalice de culoare gri cu steaua roșie pe ele. Nu am o amintire foarte clară a ceea ce văzusem atunci în spatele lor, poate tocmai din cauza acelei exaltări. În fața ochilor parcă îmi zvâcnesc niște flash-uri luminoase, care îmi decupează din memorie câteva imagini statice: un gazon tuns scurt, clădiri curat văruite în alb, cu uși și ferestre ruginii, siluetele unor soldați pe care nu apucasem să-i văd bine și un miros nou și străin, o combinație hilară de izuri de iarbă proaspăt tunsă, motor de automobil, sală de sport și praf de spălat. Nu-mi pot da seama de ce anume această imagine olfactivă mi s-a întipărit atât de puternic în memorie, dar tot restul vieții am avut senzația că astfel mirosea armata sovietică.

Îmi amintesc mult mai bine discuția cu contabila unității, o brunetă mărunțică și uscățivă, cu mutricică răutăcioasă de mic prădător. Așa este, o asociasem îndată cu un dihor în rochie. Părea cam înțepată și-mi era un pic frică de dânsa, poate din pricina că nici nu-mi observa prezența, se uita cumva prin mine. Încercam să înțeleg cum se poziționează în raport cu ea mama Iuliana. Asta mă preocupa în acel moment atât de mult, încât nici nu ascultam despre ce se discuta – urmăream atent felul în care își vorbeau cele două, pentru a înțelege care din ele e „mai tare”. Pentru mine mama Iuliana era o autoritate atât de mare, puterea ei mi se părea atât de extinsă, încât orice „detronare” a ei ar fi echivalat cu o inversare a polilor. La un moment dat, simții că totuși mama Iuliana e mai tare pe poziții și chiar a ridicat vocea. Abia după asta m-am liniștit și am prins firul discuției. Era vorba de cantitatea de fân care urma să fie livrată unității militare. Mama Iuliana spunea că nu avea suficienți oameni pentru cosit și cerea să i se trimită câțiva soldați ca să cosească ei înșiși cât le trebuie. S-au înțeles că a doua zi va veni un pluton de grăniceri, iar lucrătorii leshozului se vor ocupa ulterior de stoguirea lui.

Nu știu câți creștini așteaptă venirea Mântuitorului așa cum așteptam eu sosirea acelor soldați la canton. Eram foarte curios să-i cunosc mai îndeaproape. Până atunci vedeam soldați doar în treacăt, prin oraș. În acei ani nu exista băiat sovietic care să nu se uite cu admirație și interes la o uniformă militară. Eu nu făceam excepție, deși cred că motivele mele erau deja pe atunci foarte

diferite de ale celorlalți. Pentru mine armata și războiul au fost de foarte timpuriu teme extrem de sensibile.

În dimineața zilei cu pricina m-am trezit mai devreme ca de obicei. Mama Iuliana îmi pregătise un terci de lapte cu miei, pe care l-am mâncam repede și cu de-a sila, tot uitându-mă la ceas. Reținusem din discuția de ieri că mașina grănicerilor avea să vină pe la 08:30.

— Toată noaptea s-a văicărat, zise mama Iuliana, atrăgându-mi atenția la vaietele de durere care se auzeau dinspre odaia mămucăi Marfina. Azi nu s-a mai ridicat din pat. Cred că e gata. Merg acuși la poștă să-i trimit telegramă lui nea Tudor.

Terciul mi se opri în gât. Uitasem pe dată de tot. Cred că doar atunci am conștientizat cu adevărat că mămuca Marfina murea, deși despre asta se vorbea în șoaptă de câteva săptămâni. Mă cuprinse brusc o durere surdă. Ochii îmi jucau în lacrimi și mi-am plecat capul mai adânc în farfurie, ca să nu mă vadă mama Iuliana. Am băut repede ceașca de lapte cu cacao, după care m-am grăbit spre odaia bătrânei. M-am oprit ezitant în fața ușii, așteptând o pauză între vaietele ei, apoi m-am ițit nesigur în încăperea semiobscură. Ea își întoarse privirea. Avui senzația că vrea să-mi spună ceva, dar n-a zis nimic.

— Vrei să-ți citesc Psalmul 50?

Cuvintele parcă mi se pierdeau pe drum și simțeam un fel de iuțeală obositoare în gură.

— Citește, mamă, citește…, zise ea cu voce stinsă.

Am luat de pe noptieră Psaltirea cu copertă slinoasă și m-am așezat lângă patul ei, pe taburet. Am așteptat până să mi se obișnuiască ochii cu lumina zgârcită, care abia pătrundea printre obloanele întredeschise de la geam, apoi am găsit Psalmul 50.

„Miluiește-mă, Dumnezeule, după mare mila Ta,

Și după mulțimea îndurărilor Tale, șterge fărădelegea mea…”

Citeam, dar simțeam că nu-mi pot stăpâni lacrimile și mi-am întors scaunul în așa fel ca să nu-mi poată vedea ochii.

„Nu mă lepăda de la fața ta și Duhul Tău cel sfânt nu-l lua de la mine…”

M-am oprit pentru o clipă din citit și tușii ca să înlătur o senzație neplăcută în laringe, apoi am reluat rândul:

„Dă-mi mie bucuria mântuirii Tale și cu duh stăpânitor mă întărește…”

Din pricina lacrimilor nu vedeam ce scria mai departe. Am încercat să-mi șterg pe neobservate ochii cu mâneca tricoului, dar ea îmi surprinse gestul. M-a cuprins încet de mijloc cu mâna ei slăbită și m-a tras spre dânsa, apoi își trecu degetele uscățive prin părul meu și zise:

— Nu mai plânge, mamă… Lasă… E bătrână mămuca…

N-am mai putut rezista, am cuprins-o strâns și am răbufnit într-un clocot de plâns adânc, intens. Uitasem și de frica mamei Iuliana, căreia tare nu-i plăcea să mă vadă plângând, pentru că bărbații nu au voie să plângă.

— Hai, du-te afară. Să vii seara și să-mi mai citești niște psalmi.

Ieșii repede afară, încă hărțuit de niște sughițuri convulsive de plâns. Am aruncat o privire furișata să nu fie mama Iuliana prin vecinătate, apoi mi-am spălat cu grijă fața la lavoarul din curte. Tot atunci, privindu-mă în oglinda lavoarului, am observat camionul militar parcat lângă iaz. Soldații veniseră deja. O zbughii repede spre postata de pădure în care reținusem că urmau să coseasca. Erau acolo. Tata Nicu și nea Volodea le arătau unora cum se mânuiește coasa. Se vede că nu prea erau deprinși cu astfel de îndeletniciri. „O fi venind de pe la orașe”, mi-am zis eu. Erau vreo 10-12 băieți. Mă oprisem cam la 20 de metri depărtare și mă uitam la ei cu un amestec de fascinație și frică. Mi se păreau desprinși din povești. Aveam impresia că toți sunt înalți, puternici și frumoși, iar faptul că nici nu mă luau în seamă mă atingea cumva neclar.

I-am urmărit așa câteva ore. Păstram o oarecare distanță, dar câteodată nu rezistam tentației și mă dădeam mai aproape. Era cald și își lăsaseră maiourile. Aveau un râs sănătos și molipsitor. Mă surprindeam că zâmbesc doar din pricina râsului lor. Nu auzeam bine despre ce vorbesc, dar îmi plăcea să le ascult vocile răgușite.

Pe la amiază au terminat de cosit și au început a-și strânge lucrurile.

— Hei, vorbești rusește? îmi strigă unul din ei.

Inima îmi zvâcni: „oare mie mi se adresează?”

— Da, vorbesc.

— În iazul ăsta al vostru se poate de scăldat?

— Da, desigur! Apa e foarte curată și nu e foarte adânc. Vreți să vă conduc?

Făcuseră un schimb de vorbe între ei, râzând, fără ca să-mi răspundă. Și tocmai în momentul acesta crucial auzii săgetătoarea strigare la prânz a mamei Iuliana… Eh, niciodată încă nu țin minte să fi avut un așa sentiment de necaz! Privii cu atâta tângă în urma soldaților care se îndreptau spre iaz!

Pornii cu capul între umeri spre casă, dar la un moment dat mă fulgeră un gând: „mănânc repede și poate reușesc să-i mai prind acolo!”

— Ce, ai terminat de mâncat? întrebă mirată mama Iuliana.

Dădui energic din cap, arătând cu privirea spre farfuria golită.

— Bine. Haidem sus să facem niște teme la matematică.

Avui sentimentul că planeta aia misterioasă, care trebuia să lovească Pământul pe 7 iulie, căzu chiar în clipa aceea în creștetul meu. Scăpasem involuntar un oftat scurt, dar grăitor și am urmat-o pe mama Iuliana în verandă. Dinspre iaz se auzeau vocile și râsetele grănicerilor. Îi privii câteva clipe de la depărtare, cu nețărmurit regret. Lecția a durat vreo două ore. Pe la mijlocul ei am auzit motorul camionului. Plecau. Cred că n-am mai avut vreodată atâta ură pentru matematică precum în acel moment.

După ce mama Iuliana se plictisi de activitatea didactică și merse la ea în odaie să-și facă în voie siesta, am coborât necăjit la parter. Mă oprii pentru o clipă în fața ușii mămucăi Marfina, ascultând cu răsuflarea întretăiată. Nu se auzea niciun sunet. Am deschis încet ușa. Dormea. Atunci m-am îndreptat spre iaz, unde-l zării pe tata Nicu înotând.

— Caldă zi azi, mă Voldic, îmi strigă el bucuros.

M-am așezat pe buturuga de salcie fără ca să-i răspund.

— Nu vii și tu în apă?

Dădui negativ din cap. Nu pe el am vrut să-l văd cum se scaldă aici.

— Lasă-ți hainele și vino în apă! continua el să insiste. Știi ce caldă e?! Ca laptele mamei, nu alta!

Nu ascultam ce spune. Urmăream cu atenție concentrată cum iese din iaz.

— Ta, tu la armată ai fost?

— Da.

Își luă prosopul ștergându-se îndesat.

— Și acolo, la armată, ce ți-au făcut?

— Ce să-mi facă… Ehei, acolo-i disciplină. Acolo te învață să fii cu adevărat bărbat.

Am strâmbat din nas. Asta e foaie verde. Nu mă interesa.

— Da, e clar. Dar ce-ți fac când te iau la armată?

El se așeză lângă mine pe iarbă să se usuce. Pe fața lui slabă apăru o umbră nemaivăzută de nostalgie. Scoase din buzunarul pantalonilor pachetul de țigări „Pamir”, aprinse una, apoi trase din ea cu nesaț, uitându-se undeva în zarea portocalie. Soarele începu deja să se încline spre cocoașele munților.

— Ce vrei să-ți facă? Te tund chilug, îți dau haine militare. Și disciplină! Ehe-he… Stai c-ai să vezi tu acolo!

Apoi chicoti neclar și mă trase în șagă de păr. Toți aveau ceva cu părul meu.

— Tu ești deprins cu bătăile și disciplina. O să-ți fie ușor.

Făcui o grimasă de lehamete. Nu-mi ardea acum de glume.

— Înțeleg, te tund. Dar ce-ți mai fac altceva?

— Adică?

— Păi… Cred că-ți mai fac ceva, nu?

— Apoi, parcă-ți zic: te bat de te usucă. Soldații mai în vârstă. Apoi vine rândul și dai la bot tu la cei tineri.

— De ce?

— Ce, de ce?

— De ce trebuie să le faci asta?

— Pentru că așa e viața.

Trase un fum adânc în piept și continuă:

— Așa e între bărbați. Trebuie să fii puternic. Și în viață, dacă nu ești puternic, ești trântit la pământ.

Privii cu milă la corpul lui costeliv. Am vrut să-l întreb dacă l-au bătut tare, dar mă răzgândii repede. Îmi păru rău să-l întreb și nici nu voiam să-l fac să mintă.

XIV

Pe la mijlocul lui iunie, într-o dimineață, Iuliana ne sunase să ne spună că Marfina nu s-a mai putut ridica din pat. I-a trimis telegramă lui Tudor, dar și în Elveția, lui Vlad, celălalt frate al lui Filip.

Marfina a zăcut la pat o săptămână, îngrijită mai mult de vară-sa Dochița. Erau foarte legate una de alta. Pe Dochița am cunoscut-o puțin, dar știu că ție-ți plăcea de ea. Era o povestitoare înnăscută, ca și maică-sa. Nu știu dacă ți-am spus vreodată, dar singurul om de la canton de care am fost cu adevărat legată înainte de exil era mama Dochiței, mătușa Chilina. Murise cu un an înainte de revenirea mea din Uzbekistan. Mi-a părut tare rău că n-am prins-o în viață. Mă gândeam des la ea în anii de surghiun.

Tudor venise cu fiică-sa, Margareta, cu două zile înainte de moartea Marfinei. I-am întâmpinat la gară, în Cernăuți, apoi am mers cu toții la canton. O găsii pe Marfina încă conștientă, deși slăbită mult. A doua zi venise și Vlad, care fusese ultima oară pe la noi la funeraliile lui socru-meu. Era contabil la o mare fundație elvețiană din Winterthur și vicepreședinte al societății de prietenie cu URSS. Am avut tot timpul o bănuială că lucra pentru serviciile sovietice. Posibil să fi fost racolat de ruși încă în anii războiului, pe vremea când studia la Zürich și semnase în 1941 o declarație contra alianței României cu Axa. Știu, unchiul Vlad nu ți-a plăcut niciodată. Nici mie. Nu prezintă nimic ca persoană. E un fanfaron.

Vorbea tot timpul în tâlcuri, de o manieră aproape exhibiționistă, chipurile se proteja pe sine, sau ne proteja pe noi de potențialii „urmăritori”. Nu mă îndoiam că era într-adevăr supravegheat. Știam cum lucrează KGB-ul după 12 ani de exil și după numeroasele întrevederi pe care am fost obligată să le am cu ei după revenire. Am fost întotdeauna sigură că și printre rudele lui Filip fuseseră cooptați destui informatori. Pe unii chiar îi bănuiam cu temeinicie. Am avut unele supoziții până și în privința lui Filip…

Marfina murise în zorii zilei de 22 iunie. În ultima zi avuse conștiința începătoșată, poate și din cauza anabolizantelor foarte puternice. Ai fost foarte afectat de moartea ei, țineai mult la dânsa, crescuseși lângă ea, și-apoi, era primul deces care s-a produs în ochii tăi, prima ta întâlnire cu moartea. Erai retras și tăcut în ultimele ei zile. Pândeai momentul când nu era nimeni în odaia bătrânei, te strecurai neobservat înăuntru, te așezai tremurând de emoții pe taburet și-i citeai cu glas scăzut psalmii. Era atât de mișcător tabloul acesta, atât de dramatic mi se părea contrastul dintre bătrâna care murea și băiețelul care-i străjuia timid și pierdut ultimele ore ale vieții.

Dochița te alunga, spunându-ți că bunica trebuie să doarmă, dar tu oricum nu te lăsai dus prea departe și reveneai îndată ce găseai momentul prielnic. Te căuta și ea cu privirea, iar uneori te chema cu glas stins.

Casa era ca niciodată plină de lume în acele zile, dar tu evitai discuțiile cu noi. Seara, după cină, dacă vedeai că Dochița ori Tudor e în camera Marfinei, mergeai la tine în odaie. Nu te-am văzut

niciodată cu ochii plânși, dar în dimineața când a murit și am urcat la tine, te-am găsit cu fața scufundată în pernă. Știam că ești treaz.

— Woldemar…

Ai tăcut, prefăcându-te că dormi adânc și nu mă auzi. Apoi, dându-ți seama că am înțeles că ești treaz, ai spus scurt:

— Știu…

Am pus mână în părul tău, încercând să te mângâi. Ți-ai ferit capul și simții perna udă de lacrimi. Nu te-am văzut plângând nici în zilele de priveghere. O singură dată lacrimile ți-au scăldat ochii și am simțit cum te forțezi să te calmezi: atunci când tanti Nastea te-a probozit că n-o jelești pe bunica Marfina.

— Apoi, măi Voldic, să nu plângi tu măcar oleacă după mămuca? Ha?

Se întoarse către mine și continuă:

— Așa-s băieții, iaca. Îi crești. Nu ți-or vărsa o lacrimă lângă sicriu. Ea tare era după dânsul, sărmănica. Mama Dochița zice că pe el îl chema tot timpul cât zăcuse.

— Ei, Năstică, zise Dochița, e copil încă, ce-nțelege el săracul?!

Ai stat câteva clipe privind în pământ, apoi te-ai ridicat încet și ai ieșit afară. Moartea Marfinei m-a făcut să descopăr în ce măsură erai închis în sine. Și nu doar închis, dar aveai un fel de stăpânire de sine dureros de matură. Urmărindu-te în acele zile, mi-am dat seama cât de puțin te cunoșteam noi toți.

În ziua înmormântării ai fost tot timpul alături de bunică-ta Irina. Ai mers cu dânsa de mână până la cimitir, dar după ce ne-am întors acasă, nu te-am mai văzut. La praznicul de pomenire din

curtea cantonului ai lipsit și nu te-a găsit nimeni nici în casă, nici în curte. Îndată după parastas i-am rugat pe băieții lui Boris să te caute. Eram puțin îngrijorată deja. Te-au găsit stând singur pe malul celălalt al iazului. Ai refuzat să vii.

— El uneori e tare îndărătnic, constată Săndel.

După ce strânsesem de pe mese, m-am dus să te caut. Amurgea. Lumina devenea tot mai scundă, copacii de dincolo de iaz contopindu-se într-un zid vag, verde-închis. Printre flocii rari de nori pulsau primele stele. Mi-ai simțit apropierea, dar nu ți-ai întors privirea. Mă așezasem pe un trunchi de răchită de lângă mal. Dinspre iaz venea un miros proaspăt de apă și rogoz. N-am venit alături de tine, pentru că vedeam că nu doreai asta. Am stat câteva minute în tăcere, privind unduirile suprafeței apei, după care constatasem ca pentru mine:

— Frumoasă seară. Întotdeauna mi-a plăcut cantonul la începutul verii.

Tu nu ai reacționat. Tăcui și eu. Apoi, m-ai întrebat, fără a te uita spre mine:

— Ma, oamenii câți ani trăiesc?

— În jur de optzeci, nouăzeci. Unii trec de nouăzeci și chiar de o sută. Se numesc longevivi.

— Cel mai mult cât poate să trăiască un om?

— Nu știu. Cred că până la 120 de ani.

Te-am văzut posomorât și am adăugat:

— Dar sufletul nu moare niciodată. El continuă să trăiască după moartea trupului. Viața pământească e doar un fel de pregătire

pentru cea de apoi. Tot ce facem în prezent e ca o școală pentru viața cea adevărată. Cum ne vom forma aici, așa vom trăi în veșnicie.

Te-ai ridicat și mă privii atent.

— Prezentul când anume este?

— E ceea ce trăim acum, în clipa asta.

— Clipa e ca o secundă?

— Ceva de felul ăsta…

— Deci, prezentul durează doar o secundă?!

Avui un moment de ezitare.

— Putem spune și așa, ca să simplificăm lucrurile.

— Și-n rest ce e?

— În rest e doar trecut și viitor. E tot ce am trăit și tot ce vom trăi.

— Deci noi trăim în prezent doar o secundă?!

— Woldemar, noi trăim veșnic, dar astea-s întrebări complicate pentru tine. Și pentru mine ca să-ți răspund la ele pe înțeles. Ești încă prea mic pentru astfel de preocupări.

Ai dat afirmativ din cap și ai revenit la locul tău, întorcându-mi spatele, după care ai întrebat:

— Tu ai 56 de ani, ma?

— Da, în curând voi împlini 56.

— Deci mai ai de trăit cam 25-35 de ani?

— Sper. Nimeni nu știe cu exactitate cât are a trăi. Dacă am ști, ne-am gândi toată viața doar la ora și ziua asta.

— Eu voi avea cam 32-42 de ani când tu va trebui să mori… Voi fi așa ca mama Iuliana acum.

— Exact.

— Ma, dar viitorul e veșnic?

— Da, întrucât timpul e infinit și oricât am înainta în el, oricum rămâne încă infinit de mult înainte.

— Și trecutul e la fel, veșnic?

Avui un moment de încurcătură.

— Veșnicia e un concept paralel, care se referă la toate timpurile.

— Și-n veșnicie ce e mai mult – trecut ori viitor?

— E la fel de mult, cred.

Ai stat dus pe gânduri preț de câteva minute, sprijinindu-ți capul în palme. O adiere de vânt îți răscoli părul des și moale.

— Ma, cum crezi, eu cel adevărat când anume voi fi?

— Cum adică, tu cel adevărat?! Tu ești cel adevărat oricând.

Te-ai întors spre mine și te-ai uitat cu neîncredere. Îți văd și acum ochii clari, de un albastru intens, ațintiți cercetător asupra mea. Puteam să jur că ești un mic înger căzut.

— Nu, ma…Noi cei adevărați suntem doar într-un anumit moment al vieții. Eu cred că tu cea adevărată ești numai în fotografiile acelea vechi, de până la război.

Cred că ți-am zâmbit confuz. Nu am avut ce-ți răspunde. Contrar regulilor logicii, contrar legilor naturii, aveai dreptate. Eu nu mai eram cea adevărată! Te-am privit concentrată, cu oarecare frică. Erai un amestec imposibil de „foarte copil” și „foarte matur”. Mă

tem că așa ai rămas pentru totdeauna, Woldemar. Și poate că chiar în acel moment ai și fost pentru o clipă, care s-a scurs iute în veșnicie, tu. Tu cel adevărat…

XV

N-am dormit toată noaptea dinspre 7 iulie, deși mama Iuliana mi-a dat cele mai ferme asigurări că nu avea să se întâmple nimic cu Pământul:

— Niște aiureli în care doar prostălani ca taică-tu Nicu ori nenea Boris pot crede.

Speram că are dreptate, dar oricum, ceva mă neliniștea… Pe la șase dimineața m-am ridicat din pat, am deschis cu precauție geamul și mi-am ațintit privirea spre cer. Mă așteptam să descopăr un cer străin și vrăjmaș, chiar lumina zilei să-mi apară dușmănoasă, dar nu văzui nimic ieșit din comun. Totul părea la locu-i rânduit – bolta era senină, frunzele nucului de lângă geam foșneau, soarele răsărea, păsările cântau – dar cu cât acul ceasornicului se apropia de ora șapte, cu atât deveneam mai nervos. Îmi era tare ciudă pe pomul acela de nuc, care-mi îngusta câmpul vizual.

„Uite că-i șapte…” Devenisem ca un ghem de nervi. Șapte și cinci… Respirația mi se scurtă, palmele îmi erau transpirate de emoție. Scrutam cu înfrigurare cerul. Șapte și șapte… Liniște, nicio schimbare. „Poate că ceasul merge prea repede?” Șapte și zece… Șapte și cincisprezece… Nimic. Eram sigur că ceasornicul din camera mea nu putea fi cu atâtea minute înainte, pentru că aveam personal mare grijă ca toate ceasurile din casă să meargă impecabil.

M-am întins înapoi în pat, răsuflând ușurat, deși continuam să mai arunc, din când în când, niște ocheade afară. La drept vorbind,

aveam în acele clipe niște sentimente amestecate. Mă bucuram că Pământul a rămas întreg, dar eram cuprins și de un fel de regret din pricina faptului că n-a fost chiar nimic: „Măcar o planetă micuță de tot să se fi arătat!”

După micul dejun, mama Iuliana m-a dus la Cernăuți. A zis că mă lasă acolo pentru numai 24 de zile:

— În august trebuie să stai acasă, e timpul să te pregătești ca lumea de școală.

„De parcă nu fac asta de doi ani!”, mă gândii eu.

Mama Iuliana n-a stat prea mult în apartamentul bunicilor. A schimbat câteva vorbe cu mama Marta, i-a dat obișnuita indicație – „vedeți, nu-l alintați chiar tare!” – și a plecat la o reuniune regională a sindicatului lucrătorilor din sectorul silvic. Urma să mă întorc la Crasna cu tata Filip pe 31 iulie, la parastasul de patruzeci de zile pentru mămuca Marfina.

— I-am zis lui Grișa că vii azi la Cernăuți. Va trece după prânz, să ieșiți împreună în oraș, spuse mama Marta îndată ce am rămas singuri.

Grișa, nepoțelul lui Perla Leibovna, era singurul meu partener de joacă în timpul șederilor la Cernăuți. Nu pot spune că eram chiar prieteni, așa cum mi-aș fi dorit eu, adică nu aveam cu dânsul o relație ca și acea pe care o aveam cu Peter Pan. Era cu doi ani mai mare decât mine, cânta foarte bine la chitară, vorbea germana. Mai era și un excelent jucător de șah și participa des la diferite competiții republicane și unionale. Grișa era un băiat cuminte, foarte deștept și educat, dar… era cam slutișor. Știu, nu asta ar

trebui să conteze într-o prietenie. Așa mi-a zis și mama Marta, căreia, din câte observasem atunci, i s-a părut foarte straniu acest motiv al meu.

— Grișa e un băiețel foarte binecrescut! Nu poți avea un prieten mai potrivit! Și vine dintr-o familie foarte bună.

Așa era. Și totuși, Săndel al lui nenea Boris, chiar dacă se purta uneori ca un nesuferit și nu era deloc binecrescut, se potrivea, cel puțin la exterior și în reacții, mult mai bine cu Peter Pan decât Grișa.

Grișa venise după prânz însoțit de doi colegi de clasă, Edik, un șaten pistruiat de statura mea, și Max, un băiat blond, mai zvelt. De el îmi plăcuse îndată. Mama Marta ne-a servit cu ceai și prăjituri. Cei doi colegi ai lui Grișa își plimbau curioși privirile prin salon. Nu erau foarte vorbăreți.

— Tu cânți la pian? se interesă Max.

— Da. Vrei să-ți cânt ceva? am întrebat eu bucuros.

Cei doi băieți râseră scurt, privindu-se cumva ciudat.

— Eu nu ascult muzică de asta, răspunse Max.

— Ție ce fel de muzică îți place?

Cei doi făcură un schimb de priviri.

— „Abba”, „Boney M”, „Vesiolâe rebeata”… Ei și ceva gen Bobby Solo, Alla Pugaciova, „Cervona ruta”, dar nu chiar așa de mult.

— Ai auzit de ei? mă întrebă Edik, care și-a dat seama după privirea mea că nu am înțeles mare lucru din ce-mi spuse Max.

— Mmm… Nu prea.

Grișa roși. Cei doi zâmbiră ușor zeflemitor.

— Hai să jucăm domino, propuse Grișa, ca să anime cumva atmosfera.

— Nu-mi place să joc domino, strâmbă din nas Edik. E mai mult pentru moșnegi.

— Poate jucăm o partidă de belotă, mai bine? propuse Max.

— Eu nu joc cărți, recunoscu rușinat Grișa. Ai mei nu-mi dau voie… Și nici Woldemar nu joacă cărți.

Colegii lui Grișa mă priviră iscoditor. Eu am săltat din umeri în semn de regret.

— Atunci poate mergem să ne plimbăm prin oraș? întrebă Edik.

Am ieșit afară, hoinărind o vreme fără niciun scop. Eu mergeam în urma lor, analizându-i din spate. Găseam o deosebire dintre băieții din Cernăuți și cei de la sat, dar nu puteam spune prin ce anume erau diferiți. Nu era vorba doar de limbă sau de haine. Aveam impresia că merg altfel, privesc altfel, se poartă altminteri și chiar… miroase diferit.

— Tu ești evreu? mă întrebă Max.

Dădui negativ din cap.

— Român?

— Nu… Sunt ucrainean.

Am intuit că dacă voiam să-i plac, nu trebuia să spun că mă consider român.

— Și eu la fel, dar nu știu ucrainește.

— Hm… Nici eu.

— Iar Edik e rus.

— Hai să mai vedem ce e prin piața agricolă, propuse Edik, mândru de originea lui nobilă.

Ne-am îndreptat tăcuți într-acolo. Discuția nu se prea lega. La piața agricolă nu era multă lume. Cea mai mare înghesuială pe acolo era dimineața ori duminica. Veneam deseori aici cu mama Marta. Ei îi plăcea să cumpere de la țărani lapte, brânză, zarzavaturi. Zicea că-s mai bune decât la magazin. Cei mai mulți dintre precupeți o cunoșteau și intrau cu dânsa în vorbă, adresându-i-se respectuos „matușka Marta", iar unele bătrânele chiar se avântau cu râvnă creștinească să-i sărute dreapta.

— Prune, prune…, striga o bătrână. Gustați, băieți, să vedeți ce prune dulci are bunica. Gustați doar!

Avea vocea moale și privirea bună. Aducea de la dânsa a busuioc și a bătrânețe, ca și de la mămuca Marfina. Luaserăm cu toții câte un pumn de prune albe din căldările pline vârf pe lângă care se învârteau agitate câteva viespi. Prunele erau bune, mustoase și miroseau plăcut. Eu și Grișa i-am mulțumit bătrânei: el rusește, eu românește.

— Să fiți sănătoși, copilași! ne răspunse ea în română.

— Români, făcu cu dispreț Max, după ce ne depărtaserăm puțin de ea.

Mă duruse, dar am zâmbit confuz, fără să spun nimic.

— Tu știi românește? mă întrebă el.

— Da… Vorbesc… Acolo unde locuim sunt mai mult români.

— Locuiești într-un sat?

— Nu… E un orășel…

Prezentam, ca și în cazul cu originea etnică, un „adevăr oficial”. În acte, localitatea noastră nu era un sat, ci o „așezare de tip urban”.

— Da, sunt mulți prin zonă. Bunelul mi-a spus că au venit aici în perioada când teritoriul era sub ocupație românească. Le-a plăcut și au rămas aici. Puterea sovietică trebuia să-i trimită pe toți de unde au venit, dar deoarece noi suntem un popor iertător din fire, i-au lăsat să trăiască aici mai departe.

Am vrut să-i spun că tata Filip mi-a spus exact contrariul, că românii au fost aici dintotdeauna, dar am preferat să tac. Zâmbii din nou confuz.

— Bunelul tău de unde e? l-am întrebat eu.

— Din Makeevka. Ai auzit de așa oraș?

— Nu, n-am auzit. Eu voi merge în vacanță la Moscova, am adăugat eu după o scurtă pauză. Avem rude acolo. Unchiul meu e un fel de șef la uzina unde se produc ZIL-urile.

Asta mi-a ridicat pe dată statutul în ochii lui Max.

— Eu la Moscova încă nu am ajuns, oftă el. Bunelul îmi spune că e cel mai mare și mai frumos oraș din lume.

— Da’ de unde?! Cele mai frumoase orașe din lume sunt Roma, Viena, Parisul, Leningradul. Bunica mea, când era tânără, chiar a fost la Paris și la Viena. Și la Leningrad a fost. Iar cel mai mare oraș e Tokyo, capitala Japoniei. Are 11 milioane de locuitori, pe când Moscova are numai 7, spusei eu hotărât.

— Ce prostii! Spune-i lui bunică-ta că-i timpul să meargă în clasa întâi! Auzi, Edik, ăsta, micul, zice că nu Moscova e cel mai mare oraș din lume, ci Tokyo, și că sunt pe lume orașe și mai frumoase!

— Ha-ha, se hlizi Edik, fără barem a se uita la mine. El de unde să știe. Nici la școală încă nu merge.

— Punem rămășag! nu mă ogoiam eu.

— Punem!

— Hai să mergem chiar acum la librărie și să căutăm în *Atlasul lumii* orașele după populație!

— Haidem! Dar pe ce punem rămășag?

— Pe un *eskimo*[26]! Sau nu… Mai bine pe un bilet de cinema.

Ajunși la librăria cea mare de lângă consiliul orășenesc, deschisesem cu înfrigurare *Micul atlas al lumii*. În anexele de la sfârșit, printre alte date statistice, găsii topul celor mai mari orașe ale lumii: Tokyo – 11,67 milioane (1975), New York – 7,9 milioane (1970), Moscova – 7,66 milioane (1976), Londra – 7,45 milioane (1971)… Max și Edik făcură grimase de neîncredere, dar era scris negru pe alb și ce-i scris…

— Da… bine. Mare treabă. Japonia asta e o țară mică și prăpădită. O nimicim cu două bombe.

— Ba e una din cele mai dezvoltate țări din lume! i-am replicat eu cu o iritare prost reprimată. Știi ce tehnologii au!?

— Du-te, bă, de-aici! îmi zise cu răutate Max. Tehnologii… Cine se poate compara cu noi! Noi am făcut primele rachete…

— Primele rachete?! am exclamat eu, înecându-mă de ciudă. Primele rachete le-au construit nemții! Fratele bunicii mele a fost un mare inginer și a lucrat la construcția lor!

— Ce povești ne tot îndrugi, bă, țăranule?!

— Lasă-l, Max, n-avem ce întinde vorba cu el, zise Edik. *Deriovnea*[27]… Un român nespălat. Haide, Grișa, să mergem mai bine în parcul central, sau vrei să rămâi cu debilul ăsta?

Grișa roși, uitându-se împrăștiat pe jos. Alegerea era cam dificilă. Erau colegii lui de clasă.

— Îmi trebuie să caut niște cărți… Mă stau oleacă.

Max rânji disprețuitor:

— Cum vrei…

Cei doi ieșiră din librărie fără să privească în urmă. Le-am mai auzit câteva minute glasurile vesele venind de afară. Eram sigur că vorbeau urât despre mine.

Faptul că Grișa n-a mers după ei m-a făcut să-l privesc altfel. Ne uitam tăcuți peste rafturile cu cărți, la oarecare distanță unul de altul. Peste câteva minute mă întrebă ezitant:

— Ai citit cartea asta?

Privii la coperta cărții pe care mi-o arăta, *Pământul stâncilor sărate* de Sat-Ok.

— Nu.

— Ți-o recomand. Este despre un băiețel amerindian din Canada. Foarte captivantă. Mi-a plăcut mai mult decât *Aventurile lui Tom Sawyer*, pe care cred că ai citi-o, nu?

Dădui încă o dată negativ din cap. Îmi părea rău că trebuie să spun a doua oară că nu citisem ceva. Privirea îmi căzu pe *Călătoriile lui Gulliver* a lui Swift.

— Tu asta ai citit?

— Nu… Mi-a spus bunica Perla să o citesc, dar am văzut un film în baza ei și nu mi-a prea plăcut.

— Este foarte interesantă, spusei eu cu convingere.

Mințeam. Cartea nu-mi plăcuse chiar atât de mult. Preferata mea rămânea *Peter Pan*, dar despre ea discutaserăm deja odată.

Am ieșit din magazin. Afară era o zăpușeală de iulie. Mirosea a asfalt încins. Grișa se uită pe sub sprâncene dacă Edik și Max nu erau prin apropiere. Lângă frigiderul ambulant unde se vindea înghețată erau numai câțiva cumpărători.

— Vrei să te servesc cu un *eskimo*? l-am întrebat eu.

— Da, mulțumesc. De fapt…, mie îmi place mai mult *plombir* în gofră.

— Iar eu tocmai pe asta nu pot să o sufăr! Nu-mi place înghețata în gofră.

Găsii cele 50 de copeici pe care mi le-a dat mama Marta la ieșire. Nu era nici *plombir* și nici *eskimo*. Se vindea numai *slivocinaia*. Luasem două înghețate și ne-am pornit spre Piața Teatrului.

„Are dreptate mama Marta… E foarte bun băiat Grișa, dar…” Privii cu părere de rău la gâtul lui lung și subțire și la spatele încovoiat. Eu aș fi preferat ca prietenul meu să fie cineva ca Max… Era ceva care mă atrăgea în obrăznicia și siguranța lui, ceva care nu mă lăsase indiferent. „Și ce dacă nu știa care-i cel mai mare oraș din lume?! Ce prost sunt! Trebuia să fiu de acord cu el sau cel puțin să tac. Ce-mi pasă dacă-i Moscova ori Tokyo mai mare!? Ar fi fost el acel prieten pe care-l caut! Și l-am scăpat…”

În Piața Teatrului ne așezarăm pe singurele locuri rămase libere, pe o bancă de lângă havuz, alături de un bătrânel cu un pudel jucăuș. Mâncam înghețata repede, pentru că se topea, privind când la droaia de copii care se împroșcau cu apă, când la cățelul care urmărea cu jind festinul nostru, scheunând expresiv.

— Bunica Perla spune că tu ești neamț. De ce i-ai zis lui Max că ești ucrainean? întrebă deodată Grișa.

— Păi… Pentru că așa sunt în acte.

— Clar… Și eu la fel. În acte sunt ucrainean, deși taică-meu e udmurt.

Ne zâmbirăm unul altuia cu subînțelesuri, apoi surâsul îi dispăru subit, mă privi cumva ciudat și mă întrebă:

— Tu l-ai văzut vreodată pe tatăl tău?

Pentru câteva secunde dinții îmi rămaseră încleștați în masa moale și aromată a înghețatei. „Ce vrea să zică?! Știe doar de existența lui tata Nicu.”

L-am privit întrebător, drept în ochii lui căprui.

— Pe tatăl tău adevărat, mă lămuri el, analizându-mă curios.

Am încercat, nu știu de ce, să-i surâd, dar am simțit cum zâmbetul lua repede conturul unei grimase de contrariere. Cred că a fost un moment în care gândirea mi s-a oprit în loc. După ce mi-am revenit, am dat negativ din cap, vrând să-l încurajez să spună mai mult decât atât.

— Nici pe mama ta n-o cunoşti? continuă el să mă iscodească, urmărindu-mă cu o curiozatate crescândă. Cea care a fugit în Belgia și te-a lăsat?

Am auzit clar și corect ce-a zis, dar conștiința mea respingea să-i intercepteze întrebarea, fiind brusc preocupată de lumina orbitoare reflectată de parbrizul unei mașini care staționa alături. Căutam insistent să înțeleg legătura dintre această lumină și cuvântul „Belgia”. Simțeam o nevoie impetuoasă, ostenitoare, de a găsi conexiunea potrivită, apoi am realizat brusc că era vorba de culoarea galbenă, în care apărea tradițional această țară prin atlasele geografice sovietice. Îndată ce-am făcut această descoperire, un roi de puncte negre se ivi ca din senin în fața ochilor, lansându-se într-un dans ilar.

„Care a fugit în Belgia…”, îmi răsuna ca un ecou undeva prin ungherele conștiinței. Câteva clipe am stat nemișcat, zguduit de undele acelei reverberații: „…și te-a lăsat.”

Pic-pic-pic… O zeamă vâscoasă îmi alunecă pe gleznă. Mișcarea ei unsuroasă, ca a unei râme, mă făcuse să-mi revin. Am dat încă odată negativ din cap, fără a găsi curajul să privesc înspre Grișa.

— Nu… Și-i-i… ce mai spune Perla Leibovna?

— Despre ce?

Am reprimat printr-o inspirație adâncă un nod ce-mi stăruia în piept, apoi am aruncat mecanic resturile răzmuiate de înghețată în coșul pentru gunoi.

— Despre… despre mine.

— Nimic altceva… Că tatăl tău era diplomat la Moscova atunci când s-a cunoscut cu maică-ta. Apoi el a plecat în Belgia. Ea rămase însărcinată și, după ce te-a născut, avuse un concert peste hotare,

unde s-au reîntâlnit și a rămas acolo. Iar pe tine te-a lăsat, și sora lui maică-ta te-a înfiat.

— Da… Așa este…, am murmurat eu indecis.

Un junghi tăios mă înțepă adânc în inimă. Toate piesele acestui puzzle se puneau perfect la locul lor. „Și de ce i-ar fi povestit Perla Leibovna aceste lucruri, dacă ele n-ar fi fost adevărate?! Nu poate fi nicio îndoială… Totul pare să fie anume așa. Cum spunea mămuca Marfina, că-s tare străinel?! Deci asta avea ea în vedere! Și asta vrea să zică mama Iuliana cu amenințările ei că voi rămâne pe drumuri! Și de asta se privesc toți cu subînțelesuri ori de câte ori vorbesc despre Laura! De asta m-am și născut la Moscova, nu la Storojineț!”

Mă podidiră lacrimile și simțeam că nu le mai pot reține. Cel mai mult voiam să fiu singur, dar nu-i puteam nicidecum spune asta lui Grișa. Ca să-mi ascund emoția care mă cuprinse, mă repezisem spre havuz și mi-am spălat cu gesturi energice fața. Acum nu mai putea înțelege nimeni că plângeam.

— Ce s-a întâmplat, Woldemar?! De ce-ai sărit așa?

— E foarte, foarte cald, Grișa… Nu?! Și-s încleiat de la înghețata asta. S-a topit și mi s-a prelins pe mâini, pe picioare. Nu sufăr când sunt așa de cleios!

El mă privi cu neîncredere. Probabil că eram excesiv de agitat. M-am așezat înapoi pe bancă. Bătrânul cu cățelul jucăuș plecase. Rămăseserăm doar noi doi.

— Vrei să mergem la cinema? propuse Grișa. Te invit eu. Am 20 de copeici.

Am dat negativ din cap.

— E „Ciuk și Ghek” la cinematograful de alături, la cinci, mă convingea el.

— Hai să facem asta mâine. O să merg cu plăcere. Acum… Vreau să mă duc acasă. Mi-i cam foame.

— Vrei să cumpărăm pateuri cu carne? Îmi ajung bani.

— Nu, mulțumesc, Grișa. Hai să ne vedem mâine.

— Bine, zise el fără poftă. Te conduc…

Am mers în tăcere până pe strada Kobâleanska. Voiam să vorbesc despre ceva, ca să nu-mi trădez emoțiile, dar nu găseam niciun subiect potrivit. Cuvintele mi se opreau în gât și trebuia să depun un efort prea mare ca să mă stăpânesc.

Grișa mergea și el tăcut. Ne opriserăm în fața blocului nostru. Am stat câteva clipe ambii locului, privind în pământ. Altădată i-aș fi propus să urce la noi. Mama Marta ne-ar fi servit cina, după care am fi ieșit din nou în oraș sau ne-am fi găsit ocupații acasă.

— Sper că ești bine…, zise el cumva vinovat. Nu te-am ofensat eu cu ceva?

— Fii pe pace, Grișa! Totul e bine! Să vii, te rog, mâine-dimineața. Te rog mult! Te invit eu la „Ciuk și Ghek” și te servesc după asta cu un *plombir* în gofră la cafeneaua din parcul central. Am bani și pentru o sticlă de *buratino*. Promiți?

Grișa dădu afirmativ din cap, luminându-se ușor la față:

— Bine, ai grijă!

Îmi plăcea cum spunea Grișa la despărțire: „bine, ai grijă”. Ceilalți băieți pe care-i vedeam își spuneau altfel: „hai, noroc” sau „hai, *poka*[28]” și-și strângeau cu plesnituri mâinile. Cu Grișa nu

băteam palma niciodată, așa cum făceau băieții, și ăsta era un motiv în plus să mă simt cu el mai în apele mele.

— Bine, Grișa, pe mâine!

Am intrat în scara blocului și rămasei câteva minute în răcoarea prăfuită de acolo. Nu voiam deloc să merg acasă. Eram prea emoționat și mama Marta ar fi observat îndată că ceva nu e în regulă. Și nici nu doream să văd pe nimeni ori să vorbesc cu cineva. Simțeam pentru întâia dată o stare de lehamite cumplită, generală. Aveam nevoia să fiu singur, să mă liniștesc, să-mi adun gândurile, dar îmi părea că pe tot pământul rămas întreg în acea zi nu era niciun loc unde puteam să fac asta. M-am ghemuit sub scări, pe betonul rece, acoperit de colb, am pus capul între genunchi și mi-am dat frâu liber lacrimilor. Plângeam înăbușit, în mine, ca să nu mă audă cineva, trăgându-mi doar uneori cu putere nasul. Am stat așa vreun sfert de oră, apoi ieșisem în drum. Grișa nu se vedea. Pentru orice eventualitate am luat-o în direcția opusă celeia în care se îndreptase el. Mergeam abătut prin mulțimea indiferentă, cu chipuri și suflete străine, care se mișca haotic prin împletitura străzilor centrale ale urbei. În fața ochilor îmi pluteau zidurile vopsite în culori spălăcite ale caselor din cartierele vechi. De prin curțile interioare se auzeau strigătele copiilor ieșiți la joacă și chemările la cină ale gospodinelor. Pretutindeni mă însoțea mirosul de borș acru, ardei copt și gunoi dospit. Percepeam toate astea involuntar, cu capătul simțurilor. În acea stare hipnotică, pașii m-au adus la biserica lui tata Filip. Știam că el nu e acolo, dar nici nu-l căutam.

Femeia de la pangar mă recunoscu:

— Nu e aici bunelul. Pe dânsul îl cauți?

— Nu, doar vreau să șed puțin în biserică… E foarte cald afară.

Am stat o clipă parcă nehotărât, apoi o întrebasem:

— Pot să cumpăr două lumânări? Am 20 de copeici.

Femeia îmi întinse două lumânări mici și subțirele, privindu-mă iscoditor.

În biserică nu era nimeni. M-am apropiat de altar sărutând sfintele obraze, așa cum am fost învățat de tata Filip, apoi am venit la icoana sfinților apostoli Petru și Pavel. Aici aprindeam întotdeauna lumânări, rugându-mă pentru sănătatea celor dragi. Am cântărit o clipă pentru cine să le aprind acum. Una am pus-o pentru mine, dar fără niciun scop anume, fără a cere nimic. Pe cea de-a doua am aprins-o pentru mămuca Marfina, pentru că doar ea nu m-a mințit niciodată. M-am așezat apoi pe un oslon, lângă perete, sprijinindu-mi capul între palme.

Pic-pic-pic…, cădeau una câte una broboane de lacrimi grele pe podea.

„…iar pe tine te-a lăsat…”

Cele două lumânări s-au stins cu un sfârâit scurt. Femeia de la pangar își strângea lucrurile. Mi-am șters obrajii și ochii, pregătindu-mă să ies și eu. Încă nu știam unde voiam să mă duc. În mod sigur nu acasă… În acea zi de 7 iulie 1977 planeta mea într-adevăr se sfărâmase… A fost ziua în care am aflat și eu cum doare sufletul.

XVI

Era trecut de șapte seara, iar tu încă nu veniseși. Am sunat la Greta Vladimirovna să întreb dacă nu ești la ei cumva, dar Grișa mi-a zis că ai fi venit acasă de mult. Asta m-a alarmat de-a binelea, ceva nu era în regulă. Am mai stat o oră ca pe ace. Ieșeam periodic la balcon scrutând strada cu privirea. Așa ceva nu se mai întâmplase, nu știam ce să cred. Filip veni din oraș pe la opt și mi-a spus că s-a întâlnit la alimentară cu femeia de serviciu de la biserică, care te văzuse acolo pe la șapte. Erai singur. Știrea mă mai liniștise, dar tot nu înțelegeam, de ce trebuia să-i spui lui Grișa că vii acasă și să ajungi la biserică? Și încă atât de târziu?! A mai trecut o oră. Afară se întuneca deja.

— Eu merg să-l caut, i-am zis lui Filip.

Dânsul încuviință cu privirea. Era încruntat și-mi părea și el îngrijorat. Mi-am schimbat repede hainele, dar tocmai când mă porneam să ies, ai sunat la ușă. Nu știam cum să reacționez. Eram concomitent bucuroasă și supărată.

— Ce s-a întâmplat, Woldemar?! Pe unde ai umblat așa de târziu?!

Îți fereai privirea.

— La biserică.

— E de mult închisă biserica! replică cu asprime Filip.

— Am stat în curte, pe banca de lângă fântână.

— Cu cine? am întrebat eu.

— Am stat singur.

Te-ai dus în baie, fără ca să-ți ridici privirea din pământ. Ai încuiat ușa și ai dat drumul la apă să umpli cada.

— Nu vii să mănânci mai întâi? ți-am strigat eu de după ușă.

— Vreau să fac baie. Am transpirat. Era foarte cald afară.

Cât ai stat la baie, l-am rugat pe Filip să nu te certe.

— Lasă-l să se calmeze. Și noi să ne mai liniștim. O să vorbim cu el mâine.

Ai mâncat puțin și fără chef. Erai mai mult decât doar trist.

— Totul a fost bine cu Grișa? Cum au fost colegii lui?

— Bine.

— Pe unde ați fost?

— Prin oraș.

— Cu ce v-ați ocupat?

— Nimic deosebit. Era cald.

Răspundeai forțat. Vedeam că nu-ți ardea de discuții. Te-am lăsat în pace. De cum am ieșit de la bucătărie, ți-ai luat ceaiul și te-ai dus în odaia ta.

— Eu o să citesc puțin, apoi o să mă culc.

— Bine. Noapte bună!

În alte seri mergeai greu la culcare, mai cu seamă în primele zile după ce veneai la Cernăuți. Stai mai mult cu noi. Îți plăcea să ne auzi depănând amintiri, ne puneai tot felul de întrebări despre trecut, despre religie, despre istorie, apoi ascultam muzică sau ne uitam în albumele mele vechi de pictură.

Am fost sigură că e vorba de vreo tristețe temporară. Mă gândeam că te-ai certat cu acei băieți, colegii lui Grișa, te-o fi jignit cumva și nu doreai să vorbești despre asta. Nu erai deprins să discuți cu semenii tăi. Știam că acesta era unul din marile tale handicapuri. Am sunat a doua zi la Grișa să-l întreb dacă a fost totul bine, dacă n-ai avut vreun conflict cu cei doi băieți. N-a spus multe, dar am simțit că a fost ceva. Într-un fel, asta mă liniștise. Am pus totul pe seama acelei certe banale. „E foarte sensibil. Nu-și dă încă seama că astfel de ciocniri pot avea loc și de câteva ori pe zi”, mi-am zis atunci.

Nici în zilele următoare n-ai fost mai vesel. Ieșeai din casă dimineața devreme și veneai seara târziu. Nici chiar la prânz nu te vedeam. Spuneai că mergi cu Grișa și că mâncați undeva în oraș. Faptul că erai împreună cu el mă liniștea cumva, dar peste ceva timp am aflat că nu întotdeauna erai cu Grișa, că stăteai ore în șir pe undeva singur.

Se apropia ziua ta de naștere. Ți-am promis că-ți fac o masă de sărbătoare la care puteai invita pe oricine dorești. Era foarte frumos în dimineața acelei zile de Sfinții Petru și Pavel. Ai îmbrăcat tricoul de poliester alb, cadoul pe care mi l-a lăsat pentru tine Iuliana. Ea a fost prima care te-a sunat să te felicite de aniversare. Am mers apoi la biserică. Eu am stat doar la utrenie, pentru că aveam de pregătit masa, dar tu trebuia să stai și la liturghie.

În curtea bisericii mirosea a iarbă proaspăt cosită. Câțiva copii, veniți de la țară cu părinții ori bunicii lor la slujbă, se zbenguiau în jurul mesei din ogradă. În interior era destul de multă lume, chiar

dacă era zi de lucru. Filip citea cu însuflețire din *Faptele Apostolilor* în rusește, apoi în românește și ucrainește. Dinspre altar răzbătea mirosul puternic de tămâie, care se amesteca cu izul discret al lumânărilor de ceară și cu acel al colacilor îngrămădiți pe masa de lângă pangar. Enoriașii erau preponderent bătrâne de la țară. Se clătinau obosite de atâta stat în picioare, îndreptându-și în permanență când broboadele multicolore, când fustele negre, lungi, apoi, își făceau mecanic semnul crucii și cădeau cu pioșenie în genunchi.

— Ia-mi, te rog, două lumânări…, mi-ai zis.

— Pot să-ți iau, ca de obicei, mai multe.

— Mulțumesc. Două e suficient.

Ți-am cumpărat două lumânări mai mari. Le-ai luat fără să zici nimic, deși altădată spuneai numaidecât pentru cine vor arde. Candelabrele de lângă icoana Sfinților Apostoli Petru și Pavel erau încărcate, așa că ai mers la icoana arhanghelilor Mihail și Gavriil. Ai aprins ambele lumânări și ai stat câteva minute uitându-te țintă în ochii celor doi sfinți. Știam că te rogi, deși nu-ți mișcai buzele, te rugai întotdeauna în gând. Într-un moment mi-ai surprins privirea și ai roșit, făcând câțiva pași îndărăt. Actul rugăciunii a fost pentru tine dintotdeauna ceva foarte intim, te fereai să fii văzut de cineva închinându-te icoanelor și preferai să stai în biserică mai ales când acolo nu era nimeni.

— Am pus o lumânare pentru mămuca Marfina, mi-ai zis. Iar cealaltă… Am pus-o chiar așa… Să ardă…

Explicația ta evazivă mă îndreptase spre altă pistă, greșită și ea, că această stare a ta s-ar fi datorat morții Marfinei.

— Bine, Woldemar, eu mă grăbesc acasă. Mai am de aranjat masa. Te aștept să vii cu tata Filip, după slujbă.

Fui foarte mirată când ai venit acasă cu mult mai devreme decât conveniserăm.

— S-a întâmplat ceva? De ce-ai venit atât de repede? De ce n-ai stat până la sfârșitul slujbei?

— Știi, e… E năduf acolo… Ce bine miroase plăcintele tale!

— Da, sper că au ieșit bine. Am făcut și cu vișine, așa cum îți plac ție. Și înghețată în straturi, cum a gătit anul trecut tanti Amanda.

Ți-ai făcut un ceai și ai revenit în salon. Faptul că nu te-ai retras îndată în camera ta, cum obișnuiai să faci în ultimele zile, m-a bucurat. Am pus într-o vază de cristal un buchet mare de gladiole albe și violete.

— Îți plac?

Ai confirmat din cap.

— L-ai invitat doar pe Grișa?

— Da.

— Puteai invita pe oricine dorești…

— Doar pe Grișa l-am invitat…

Te-ai apropiat de buchetul de gladiole și ți-ai trecut palmele peste flori. Ți-au plăcut florile dintotdeauna. Ai luat apoi un pix și ai făcut într-un caiet niște calcule.

— Ma, știi ceva, eu am trăit până acum 2555 de zile.

— Dacă ai calculat corect, înmulțind 365 cu 7, atunci cred că-s 2557, pentru că 1972 și 1976 au fost ani bisecți, ani cu 366 de zile.

— Aha… Am înțeles… Dar de ce oare oamenii își măsoară viața în ani? De ce nu în luni sau în zile?

— Nu știu. Poate pentru că anii dau impresia a ceva mai stabil, mai lung. Dacă numărăm lunile, trecerea timpului e mult mai evidentă, iar oamenii vor să aibă impresia că timpul e îngăduitor și-i așteaptă.

Te-ai îndreptat spre sertarul unde țineam discurile și ai pus Simfonia a șaptea a lui Beethoven, sărind deodată la *allegretto*. Eu așezam tacâmurile pe masă, urmărindu-te atent cu coada ochiului. Cred că ai simțit asta, pentru că ți-ai schimbat poziția în așa fel ca să nu te văd. Nu-ți plăcea să fii observat când ascultai muzică. Era o altă mică stranietate a ta.

— Totul e bine, Woldemar?

— Da.

— De ce n-ai pus discul de la început?

— Tocmai partea asta am vrut să o ascult acum.

M-ai privit cercetător o clipă, parcă adunându-ți curajul pentru un salt, apoi ai întrebat pe un ton neutru:

— Eu la ce oră m-am născut?

— La unu de zi. Era într-o duminică.

Dădui din cap că înțelegi. Avui impresia că asta te interesa mai puțin în acel moment. Bănuiam că doreai să întrebi altceva.

— Ma…

Ai înghițit un nod, surâzând într-un mod pe care nu-l mai văzusem, cu un amestec de reproș și condescendență, apoi parcă ai reculat de la o decizie luată și ai întrebat pe același ton inert prefăcut:

— Grișa cu Perla Leibovna la ce oră crezi că vin?

— Chiar la unu le-am și zis să vină. Voiai să mai întrebi ceva?

Ai dat negativ din cap și ți-ai ascuns privirea. Ceasul de perete arăta 11:20. Continuam să-mi văd de treabă, aruncându-ți când și când priviri iscoditoare. Stăteai ghemuit ca o pisică nervoasă, cu picioarele sub tine.

— Mai sunt 100 de minute până fac 7 ani, spusei tu atunci.

Ai tras adânc aer în piept, apoi ai întrebat răspicat, dar cu o voce cam înăbușită:

— Ma, eu de ce m-am născut la Moscova?

Am stat locului. Intonația cu care era pusă întrebarea trăda o preocupare mai profundă decât cea enunțată.

— Așa s-a întâmplat… Eram atunci la Moscova. Nu puteam ști… De ce întrebi asta?

Păreai să nu-mi fi auzit întrebarea. Ai stat câteva clipe privind distrat în gol.

— Și… atunci când m-am născut, cu mine era doar… Laura?

Nu puteam crede că aud asta. Simții un zvâcnet palpitant în urechi, atât de puternic încât mă temeam că nu te mai aud. Parcă te văd și-acum stând ghemuit pe canapea. Continuai să te uiți impasibil spre geam, cu capul sprijinit în genunchi. Păreai liniștit, uimitor de liniștit.

— Eram și eu… Și tanti Varvara mai era.

Realizam că știi totul. „De unde?!” M-am așezat pe scaun, lângă masă. Aș fi vrut să vin lângă tine, să te cuprind, dar… nu puteam. Am simțit pentru prima dată un sentiment de rușine față de tine. Ce senzație uluitoare e când o femeie în toată firea, la 56 de ani, stă rușinată, fără cuvinte, în fața unui copil de 7 ani!

— E o istorie cumplită, Woldemar… Ți-aș fi vorbit despre ea numaidecât. Aș fi fost prima care ar fi făcut asta, chiar dacă Iuliana s-ar fi supărat. Știu, adică îmi dau seama… Trebuie să-ți fie greu, dar o să înțelegi și tu mai târziu cât de complicate sunt lucrurile și viețile noastre…

Făcusem o pauză, ezitând dacă e cazul să merg mai departe sau am spus destul. Tu stăteai imperturbabil, de parcă n-ai fi auzit nimic. Știam bine că auziseși totul.

— Laura se îndrăgostise de Dietmar… Noi nu știam nimic despre relația lor. Ne-a informat despre toate Tudor abia când s-a iscat scandalul. Laura a fost chemată să dea explicații la KGB, iar Dietmar a fost rechemat de la post. Încă nu știam că e însărcinată. Am aflat asta peste câteva săptămâni. Ea ar fi dorit să scape de sarcină, dar medicii au prevenit-o că era târziu și aveau să fie consecințe pentru tot restul vieții, n-ar mai fi avut copii niciodată. Panicată, dânsa i-a spus totul Margaretei. Ea ne-a și sunat. Era într-o noapte de sfârșit de martie, în Postul Mare. Bineînțeles, eu cu Filip am fost categoric împotriva întreruperii sarcinii. I-am zis că luăm noi copilul în grija noastră. Înțelegeam bine circumstanțele. Era tânără, avea toată viața

înainte. Singură, cu un copil în spate, în condițiile de atunci, își punea cruce pe întreaga viață, pe cariera la care aspira…

Ai întors capul spre mine. O scânteiere dureroasă de reproș ți-a fulgerat în priviri.

— Poate nu trebuia să faceți asta?

Mă podidiră lacrimile. Voiam să te strâng în brațe, să-ți spun că la nimeni n-am ținut în toată viața atât de mult ca la tine, dar nu puteam. Stăteam țintuită locului de teamă că mă vei respinge. Simțeam că în acele zile ți-ai pierdut copilăria, Woldemar. Deveniseși un om matur, imposibil de matur. În doar câteva zile, sub ochii mei! Eram sigură că înțelegeai tot ce-ți spuneam, deși-ți vorbeam astfel pentru prima dată. O piatră grea mi se luase de pe suflet după acea spovedanie, lăsând în loc un gol imens, care părea că nu se va mai umple cu nimic. Nu te-am mai putut trata după asta niciodată ca pe un copil.

— Așa te-ai născut… Ți-am pus numele Woldemar în cinstea lui Woldemar Bargiel. În acte te-a trecut cu numele ei de familie, întrucât tatăl era, chipurile, necunoscut. Patru luni mai târziu, Laura primi permisiunea de a participa la un festival la Helsinki. Nu știu dacă se gândise atunci să rămână în Vest. Ea mi-a spus că n-ar fi recurs la pasul ăsta dacă în sala unde avu loc concertul nu l-ar fi zărit pe Dietmar. Venise de la Stockholm, unde era la post. Își luase câteva zile de concediu tocmai pentru a o reîntâlni. Asta a convins-o că ținea la dânsa cu adevărat și că relația lor nu a fost o aventură banală. În aceeași seară a mers la el, n-a mai revenit la hotel, nu s-a

mai întors la Moscova… Tu erai la noi. Aveai doar patru luni… În scurt timp ai fost înfiat de Nicu și Iuliana.

Acum pot să-ți spun mai multe decât atunci. Inițial majoritatea erau siguri de paternitatea lui Dietmar, dar ulterior au început să bântuie niște îndoieli. Se pare că erau și alte variante posibile, printre care un cunoscut actor, dar și un ofițer KGB. Laura are un caracter mai deosebit – vrea să ia totul de la viață și poate face multe concesii pentru a-și atinge scopul. Și, în fond, ce vorbea despre faptul că anume Dietmar era tatăl tău? Doar scurta, deși febrilă, relație cu Laura în perioada când puteai fi conceput? O iubea mult, asta cred, pentru că a luat-o de soție în pofida rezervelor inițiale ale familiei lui. Părinții săi se numărau printre cei care nu credeau că ești fiul lui Dietmar. Taică-său e o figură influentă în partea germanofonă a Belgiei, avea relații importante, inclusiv în Germania de Vest, așa că nu i-a fost dificil să afle repede despre niște istorii mai sulfuroase din viața Laurei.

— Eu o să mă întind puțin, mi-ai spus.

Am dat înțelegător din cap, apoi ți-am vorbit, șovăielnic, cu vocea strivită de emoție:

— Woldemar… Știu că nu te simți bine, dar voiam să îți mai spun ceva…

Te-ai oprit în ușa camerei tale, intrigat de intonație, dar fără a te întoarce spre mine.

— Ești destul de mare, o să mă înțelegi… Să fii, te rog, atent la ce-ți zic…

Atunci te-ai întors, ridicându-ți întrebător privirea în așteptarea continuării:

— Să te ții bine… Și azi, dar și mai departe, în viață. Cele mai dure lovituri nu sunt de la pumni și vin pe neașteptate. Să le suporți în tăcere, cu demnitate. Să nu-ți dai niciodată pe față suferința și să-ți stăpânești sentimentele, ura, dar mai cu seamă dragostea. Să nu te plângi și să nu contezi pe ajutorul nimănui. Să știi că-n fața destinului suntem întotdeauna singuri și că-n viață putem conta cu-adevărat doar pe noi înșine. Și pe Dumnezeu, desigur, dacă știm să-L găsim…

Un licăr ciudat ți-a sticlit în privire. Un început de surâs ți-a jucat pe muchia gurii. Știam că m-ai înțeles, așa cum altcândva am înțeles și eu, o puștoaică de 11 ani, o predică identică pe care mi-o ținuse, în alte împrejurări ce-i drept, bunica mea, ultima baroneasă Waldburg.

Grișa și Perla Leibovna veniseră la ora convenită, odată cu Filip. Le-am auzit vocile pe scări. Ai ieșit și tu să-i întâmpini. Te stăpâneai bine, deși-ți ascundeai întruna privirea. Ai schițat chiar un zâmbet forțat când ai salutat-o pe Perla Leibovna.

Filip ți-a cumpărat *Atlasul mare al lumii* și un portret al lui Esenin, gravat pe lemn.

— L-am luat pentru că seamănă cu tine, ți-a zis el. Să ajungi și tu la fel de celebru ca dânsul.

— Numai să nu aibă chiar aceeași soartă, remarcă Perla Leibovna.

Ea ți-a adus, ca de obicei, ceva legat de muzică, un album de note, integrala sonatelor pentru pian de Schubert.

— Să știi că are talent! Trebuie doar să mai muncească. De o școală bună ar mai fi nevoie. Păcat că nu-l lasă Iuliana aici, la Cernăuți. Cine știe, poate ajunge și el un pianist tot atât de renumit ca și Laura.

La auzul acestei remarci am roșit și m-am pierdut cu firea. M-am grăbii să-ți întorc spatele. La masă încercam să par binedispusă, îi tot înduplecam pe Perla Leibovna și pe Grișa să guste din una și din alta, dar simțeam că o făceam inabil.

Când am servit desertul, te-ai așezat la pian și ne-ai cântat *andantino* din Sonata a 20-a a lui Schubert. Corespundea, probabil, cel mai bine cu starea ta de atunci. Încercai să-l imiți pe Wilhelm Kempff, căutând să păstrezi același ritm, aceeași tonalitate, făceai aceleași pauze. Cred că-ți reușea mai ales partea introductivă, care-ți plăcea cel mai mult. Ascultai deseori vechile mele discuri cu lucrări de Beethoven și Schubert în interpretarea lui Kempff.

— Este excepțional! exclamă Perla Leibovna. Nu știu dacă aș interpreta mai bine bucata asta.

La ceai o invitasem în bibliotecă. I-am povestit despre discuția pe care am avut-o cu tine în acea zi. Și-a dat repede seama cum puteai să afli și era foarte supărată pe Grișa, dar mai cu seamă pe ea însăși, pentru că procedase atât de imprudent povestindu-i totul. Am rugat-o insistent să nu-i zică nimic:

— Nu mai are niciun rost. Și poate chiar e mai bine că a aflat totul acum.

Îndată ce au plecat oaspeții, te-ai retras în odaia ta, fără a spune nimic. Ai închis ușa, iar peste puțin timp ai stins lumina.

— Nu se simte prea bine? întrebă mirat Filip.

— Așa se pare…

N-am vrut să-i spun nimic deocamdată. Spălam vesela, furată de gânduri. Mă frământam cum să vorbesc cu Iuliana, mă întrebam cum va reacționa, care vor fi relațiile dintre voi mai departe? Ele deja nu erau deloc simple. Abia când am mers la culcare, sub acoperirea nopții, i-am povestit totul lui Filip, cerându-i sfatul. Mă ascultase cu atenție, fără a mă întrerupe, apoi, într-un târziu, îmi zise:

— Voi discuta cu ea… Când voi găsi un moment prielnic.

De mult n-am plâns așa la pieptul lui…

XVII

O stare de dureroasă deznădejde mă cuprinse în dimineața când am pornit cu tata Filip spre Crasna. „Peste o lună începe școala… Zece ani pierduți, după care nici nu mai vreau să mă gândesc la cele care vin. Mama Marta și tata Filip vor îmbătrâni, apoi vor și muri. Ce contează că omul poate trăi și 100 de ani, dacă acei ani nu mai sunt anii copilăriei?! Și oare așa cum a trecut copilăria, fără ca să-mi dau seama, fără ca să simt cum trece, nu va fugi și restul vieții?”

La canton erau în toi pregătirile pentru parastasul de patruzeci de zile de la moartea mămucăi Marfina. Praznicul era mare, cu lume multă. Dinspre cuhnia de vară a cantonului, care se folosea doar cu prilejuri deosebite, veneau miresme îmbietoare de pâine coaptă, de colaci, de plăcinte, dar și de babă neagră, de babă albă, de sarmale. În cele două cuptoare, mari cât niște autobasculante, au fost închise oale de lut ars cu fasole cu carne de rață, cartofi înăbușiți cu carne de porc, hribi în smântână, iar pe tigăile de pe vetre se gătea tochitură, se fierbea mămăliga, se prăjea crapul cu mujdei. În pivnițe erau puse la prins piftiile și jeleurile de fructe, se răcorea cvasul și rachiul de prăsade.

Pe la amiază prinse a veni lumea, mai cu seamă rude de-ale mămucăi Marfina. Femeile purtau haine negre. Toți afișau un aer posac. Dădeau mâna cu plecăciune cu nea Tudor, săreau să-i pupe dreapta lui tata Filip. El o trăgea cu îndărătnicie. Numai că pioșenia și tristețea musafirilor trecea repede. Îndată ce se depărtau la câțiva

pași de tata Filip și nea Tudor către grupulețele deja formate – femei deoparte, bărbați de altă parte – se salutau între ei cu strângeri de mână și râsete. Îmi era curioasă această schimbare bruscă. Acum un minut erau triști, femeile scăpau chiar și câte o lacrimă, dar îndată ce-i întorceau spatele lui tata Filip și nea Tudor deveneau binedispuși. „Niște prefăcuți…”

Veniseră și mulți copii, băieți și fete, mai mari și mai mici. Se grupau și ei. Fetele de-o parte, băieții de alta. Cei mai măricei stau în mijloc, cei mai mărunței se învârteau în jurul lor, urmărindu-i cu teamă, respect și invidie. Toți mă priveau cu oarecare curiozitate, pentru că eram ca și cum amfitrionul, dar eu mă țineam deoparte. Încă nu-i cunoșteam și nu aveam abilitatea de a intra în contact cu copii necunoscuți, nu știam nici cum ar trebui să vorbesc cu dânșii și parcă nici nu prea aveam despre ce.

M-am bucurat când i-am văzut venind pe cei doi feciori ai lui nenea Boris. Vlăduț era chiar la volanul „Moskvici”-ului. Coborâse mândru din mașină, sub ploaia de priviri zavistnice ale tuturor băieților. Se apropie apoi de cei mai mari dintre ei și se salutară cu un fel de plesnituri ale mâinilor. Toți îl băteau pe umăr, îl lăudau pe taică-său că lasă pe mâna lui mașina, îl întrebau dacă n-avea vești de la Vasile, care fusese luat la armată la sfârșitul lui iunie. Urmăream reacțiile lor cu multă luare-aminte. Le căutam mai ales privirile. Ele mi se păreau cele mai grăitoare: încotro se uită, cum o fac atunci când spun anumite lucruri.

— Ce faci bă, neamțule? întrebă Vlăduț zărindu-mă.

— *Gut, danke*[29], răspunse-i eu dezinvolt.

— El chiar știe nemțește, bă Vlăduț? îl întrebă un băietan mai măricel, pe care nu-l cunoșteam.

— Păi, da cum? Ia spune-le, bă Voldic, ce știi.

Mă simții flatat că am ajuns așa, brusc, în centrul atenției. Privii cu coada ochiului la cei mici, care nici nu se apropiau de ăștia mari și ne urmăreau cu venerație de la câțiva metri. Îmi făcui cu poftă, cum putui mai bine, o autoprezentare în germană. Ei se uitau uluiți și râdeau cu chef, tot scuipând nu știu de ce în lături. Nu am înțeles niciodată semnificația ascunsă a faptului de ce băieții scuipă în felul ăsta:

— Fritz, bre, fritz adevărat!

Toți se strânseră roată în jurul meu. Veniseră și câțiva bărbați din grupul celor maturi. Tot atunci se apropie de noi și nenea Tudor, salutându-se politicos. Toți îl priveau cu respect și admirație, ferindu-se din fața lui de parcă întreg biroul politic al PCUS descindea printre ei.

— Vino să-ți spună nenea Tudor ceva.

Mă luă într-o parte și-mi vorbi pe tonul lui didactic, absolut nesuferit:

— Nu te face așa de râs, Woldemar. În germană se vorbește numai cu buneii, acasă. Tu nu știi ce poate să iasă din asta! Îți pui în pericol părinții, familia. Sunt lucruri pe care tu nu ai cum să le înțelegi, dar nu sunt de glumă. Trebuie să vorbesc cu Marta și Filip să aibă grijă de tine. Maică-ta Iuliana are dreptate. Buneii te-au alintat prea tare și se vede că ai multe lacune în educație, deși ești destul de mare.

Vrui să-i răspund ceva obraznic, în stilul mamei Iuliana, dar m-am abținut. Mă cuprinse deodată așa o ciudă și rușine! Tocmai când parcă intram în discuție cu băieții aceia, hop și ăsta cu educația lui. Bosumflat, i-am întors spatele și m-am dus glonț în crângul de sălcii, la celălalt capăt al iazului. Îmi pieri subit orice chef. Stătui singur cam un sfert de oră privind la oglinda cenușie a iazului, dar la un moment dat auzii foșnetul unor pași. Era Săndel.

— Mama Marta te-a trimis? l-am întrebat eu.

— Aha… Ce streche te-o pișcat iar, bă, să pleci așa ca un smintit?

— Ei…

— Ce-i? Unchiu-tău te-a luat la dresat? se hlizi el, bătându-mă peste umăr. Păi trimite-l și tu în mă-sa.

Doar Săndel mă bătea așa uneori peste umăr. S-a așezat lângă mine, a rupt un fir de iarbă și l-a strivit între dinți privind în zare. Îl analizam atent cu coada ochiului. El îmi surprinse privirea, îmi făcu șmecherește din ochi și mă cuprinse în șagă.

— Interesant mai ești tu, bă, Voldic, constată el râzând.

Avea un râs sincer și atât de cuprinzător, încât îmi părea uneori că-i râdeau nu doar ochii verzi de pisică șireată, dar și cămașa de pe el.

— Auzi, Săndel… Cum a fost la petrecerea aceea a lui Vasile?

— Eh, *klass*! Tu n-ai fost. De ce? Nu ți-o dat voie mă-ta?

— Ei…

N-am vrut să-i spun motivul. Eram sigur că ar fi râs de mine și le-ar fi spus despre asta și celorlalți băieți.

— Și Vasile cum era? Îi era frică, îi părea rău că pleacă?

Săndel tresări de mirare.

— Ce frică, Voldic!? Ce-i cu tine? Cum poate unui pațan[30] ca Vasea să-i fie frică de armată?

— Hm… Nu știu. Sper că acolo nu-ți fac nimic așa…

El mă privi nedumerit.

— Ce să-ți facă?

— Ei… Știi tu…

Îl privii cât putui de expresiv.

— Chiar nu știu despre ce aiurești. Asta cine, mă-ta Iuliana te-a speriat așa?

I-am zâmbit ușor rușinat.

— Și în scrisori ce spune?

— Spune că totul e normal, că acum e la Harkov, pentru trei luni. A nimerit în trupele de desant aerian. Asta e cel mai *klass*. Eh, tu nu-nțelegi nimic!… Toți pațanii se pișă de zaviste când aud asta.

Mă privi cu un fel de compasiune, apoi adăugă:

— Ai să vezi că Vasea se va întoarce din armată cu epoleți de sergent sau chiar de sergent-major. Vlăduț zice că Vasea nostru o să-i dreagă pe toți ăștia care-au revenit acum și se îmbârzoiesc noaptea pe la club în uniformele lor de efreitori[31] ori sergenți inferiori de pe la comunicații sau infanterie. Mare treabă!

Scuipă în lături cu însuflețire.

— Auzi, Săndel… Voiam să te întreb, tu de ce scuipi așa? Asta înseamnă ceva?

El se uită la mine cu ochi mari:

— Voldic, tu pui niște întrebări, să te spânzuri, nu alta. Păi toți băieții așa scuipă. Așa e obișnuit… Așa se face… Nu știu.

— Aha…

— Știi ce… Hai că te-așteaptă mă-ta Marta. Și mie tare mi-i foame. Hai că mai mâncăm, mai stăm cu băieții și vorbim noi mai târziu.

Se ridică, își băgă adânc mâinile în buzunare și scuipă iarăși într-o parte.

— Știi, Voldic, mi se pare tare interesant să stau de vorbă cu tine. Tu nu ești ca pațanii. Când spui câte una…

Am revenit cu Săndel și ne-am ocupat locurile la partea de masă rezervată copiilor. Acolo se vorbea despre ceva agitat, dar în șoaptă, în centrul atenției fiind Vlăduț. Fui primit binevoitor, dar discuțiile se frânseră îndată.

— Ce-i, neamțule, vii și tu la băieți? întrebă Vlăduț, făcându-mi loc chiar lângă el.

— Ia zi, Voldic, făcu Săndel, așa-i că tu ai văzut marea, că ăștia nu mă cred?

— Ba da, am zis eu cu însuflețire, am fost la odihnă la Marea Neagră, vara trecută, cu mama Iuliana… Are sute de kilometri lungime, sau poate chiar o mie. E ca de aici până la Moscova de lungă. Se ridică pe ea niște valuri când e vânt, cât casa de înalte. Le-am și văzut. Sunt îngrozitoare. Știți cu ce putere lovesc? Se preling pe mal ca de aici până în sat.

Nu mințeam, exageram doar și o făceam pentru ei, ca să-i fac să înțeleagă ceea ce simțisem eu atunci când am văzut pentru prima

dată marea. Dacă le-aș fi spus că valurile erau cât mine de înalte și că limbile lor acopereau jumătate din lățimea plajei, n-ar fi priceput mare treabă. Descrierile precise nu-s capabile să reconstituie o impresie prea puternică, forțându-ne astfel să recurgem la exagerări.

Toți tăcură, privindu-mă cu oarecare neîncredere, dar și cu o invidie furișată.

— Auzi, Voldic, interveni Săndel, care părea imun la toate acele minuni ale naturii pe care tocmai le zugrăvisem cu atâta pasiune, ia spune-le ce mi-ai zis atunci, că acolo stau fetele dezbrăcate pe nisip.

M-am uitat pe furiș dacă cei mari n-au auzit cumva întrebarea asta. Ochii băieților se aprinseră, privindu-mă țintă. Am simțit că roșesc.

— Păi, da… Așa stau… Se bronzează.

— Cum așa, bă, cu țâțele afară?! întrebă careva din ei.

— Mda… Așa… Cele care erau mai mici…

— Și ce simțeai, bă, când te uitai la ele?

Roșii și mai tare.

— Păi… Ce să simt… Nu mă prea uitam, adică… Mă uitam mai mult la mare.

Toți chicotiră neclar. Discuțiile o luară pe alte cărări, spre filmul indian care rulase la căminul cultural cu o seară mai devreme, *Aradhana*, avându-i în rolul principal pe Rajesh Khanna și Sharmila Tagore. Nimeni din cei prezenți nu văzuse filmul, pentru că directorul casei de cultură era „un dur și nu lăsa puștanii sub 14 ani să intre în sală”, dar, din spusele celor mai mari, ceea ce le-a fost dat să vadă părea să fie incendiar. Dincolo de niște bătăi absolut

copioase s-ar mai fi întâmplat și multe alte lucruri fierbinți în acel film. Întâmplările de acolo îi agitau pe camarazii mei și-i făceau să râdă pe sub mese, dându-și cu inimă unul altuia ghionturi. Sharmila Tagore era dezbrăcată și descrisă în cele mai mici detalii, majoritatea dintre care-mi erau absolut necunoscute și neînțelese. Apoi filmul ca filmul, dar ceea ce urmase după el! Desigur, după asemenea scene spectatorii trebuiau să-și calmeze cumva nervii. Toți îl imitau pe Rajesh Khanna, care jucase rolul unui locotenent de aviație pe nume Arun Verma. Ceva mă făcea să cred că-n anumite privințe Rajesh Khanna fu depășit de flăcăii din sat, pentru că la un moment dat la căminul cultural descinse și o mașină a miliției din Storojineț.

Praznicul, după tradiție, a durat până seara. Toți uitau cu regularitate motivul zaiafetului, râdeau, glumeau și spuneau pătăranii și pățanii, și doar când tata Nicu, tata Filip ori nea Tudor se ridicau și făceau turul mesei cu turnatul în pahare, mesenii se prefăceau pe dată triști și ziceau:

— Hai să-i fie țărâna ușoară babei Marfina! Omenoasă femeie, săraca, la cale. Să trăiți și ’neavoastră și s-o pomeniți!

— Închinați sănătoși, ziceau paharnicii casei.

Slujba de paharnic nu s-a ținut prea mult de tata Nicu. Pe la mijlocul chefului s-a răzmuiat și-l auzeam cotcodăcind monosilabic la cealaltă masă. Nea Tudor s-a ținut mai mult, dar pe la amurg îl văzui și pe el desfăcut ca un nufăr de baltă. Numai tata Filip, șontâc-șontâc, cu cârja lui neagră din lemn, a rezistat până la capăt. Nu mai are rost să spun că-n acel moment toți bărbații erau ori pe

mese, ori pe sub mese. Camarazii mei se uitau cu admirație la isprăvile lor și la carafele goale de rachiu, încercând să ghicească care și la cât a rezistat.

— Tata la un *pollitru*[32] e treaz-treaz, se fălea Vlăduț. Cred că a dughit un litru.

Acum, când îl văzui pe nenea Boris lat, îmi fu clară manevra cu Vlăduț la volanul mașinii.

A doua zi am mers cu nenea Boris și tata Nicu în satul lui de baștină, la bunica Irina. Tata Nicu mergea rar acolo și întotdeauna cu scandal, deoarece mama Iuliana nu-i permitea să ia brișca cantonului.

— Dacă vrei să ți-o vezi pe mă-ta, mergi cu autobuzul, îi zicea ea.

Cred că atunci era a doua oară când am fost la bunica Irina. N-am înțeles nicicând motivele atitudinii pe care o avea mama Iuliana față de dânsa. Nu văzusem niciodată ca ele să-și fi vorbit ca lumea și nu-mi amintesc ca mama Iuliana să fi trecut decât de două sau trei ori pe la baștina lui tata Nicu. Nici bunica Irina nu venea pe la noi. Doar o singură dată țin minte s-o fi văzut la canton, la înmormântarea mămucăi Marfina. Îmi amintesc și azi cât de mult mă atinse faptul că mama Iuliana abia de i-a răspuns atunci la bineț̦e. M-a durat atât de tare privirea întrebătoare a bătrânei! Părea să fie un cățel ciomăgit. Mi-o amintesc stând singurică pe oslonul din pridvor, străină, neglijată de toți, frecându-și rușinată mâinile zbârcite. De asta am căutat în ziua aceea să stau mai mut pe lângă ea, mai ales că nu voiam să văd pe nimeni. Am mers alături de

dânsa până la cimitir și am strâns-o cu putere de mână atunci când primele lopeți de pământ au căzut peste sicriul mămucăi Marfina.

Când am întrebat-o pe mama Iuliana seara, după praznic, dacă-mi permite să merg a doua zi cu tata Nicu la bunica Irina, nu credeam că-mi va da voie, dar am prins-o în duși buni:

— Duceți-vă toți învârtindu-vă și dați-mi pace!

Bunica Irina locuia la o margine de sat, într-o casă de lut văruită, acoperită cu paie, pe care creștea un covor mustos de mușchi verzi. Era cea mai mică casă pe care o văzusem vreodată. Avea o singură odaie, jumătate din care era ocupată de o vatră și un cuptor înalt. Mai era o tindă întunecoasă, care servea și ca depozit pentru saci și lemne. În spatele casei se găsea un mic coteț, în care coabitau câteva găini și o capră albă, frumușică și neastâmpărată. Avea o curte foarte mare, neîngrădită, în care creșteau mai mulți pomi fructiferi semisălbăticiți – pruni, meri, peri, vișini. Da, mai erau și florile: niște pâlcuri de brumărele albe și purpurii lângă prispă, apoi niște nalbe neobișnuit de înalte, presărate ici-colo prin toată curtea. Găseam curioasă atmosfera acelei case, în parte chiar datorită florilor de nalbă, care în lumina și umbrele intense ale acelei zile lăsau, nu știu de ce, o impresie ciudată de ireal. Era o lumină sticloasă, neobișnuit de limpede, separată clar, aproape violent, de pârtiile unduite de umbră. Totul părea străbătut de un fel de cumințenie și resemnare. Uneori mai revăd în vis curtea năpădită de nalbe a acelei case singuratice. Interesant e că nu văd foarte deslușit ograda ori casa, ci retrăiesc intens un sentiment sfredelitor de solitudine și uitare pe care l-am simțit atunci în aer.

Nenea Boris s-a dus la Cernăuți, urmând să ne ia la întoarcere, pe la chindii. Între timp, tata Nicu i-a ajutat bunicăi Irina ceva prin grădină, apoi a cosit iarba din curte. După-prânz bunica m-a chemat la ea, a scos dintr-o batistă trei ruble și mi le-a întins. De mult nu-mi dăduse nimeni atâția bani, dar îmi era jale să-i iau, pentru că mi se părea că e cea mai săracă și mai oropsită ființă din lumea asta.

— Ia-ia, de la mămuca. Pentru școală, ți-o fi de caiete.

— Caiete am, dar o să-i pun în pisicuța mea de ghips în care-mi adun banii. Am strâns deja 49 de ruble, m-am lăudat eu.

— Bine, mămucă, bine.

Mă netezi pe cap, apoi se așeză lângă tata Nicu pe prispa casei, în timp ce eu am urcat într-un pom pe jumătate uscat să mănânc mere *papierowka*[33], uitându-mă din când în când spre ei. Nu auzeam despre ce vorbeau, dar mi se părea interesant mai curând tabloul, imaginea. Ceva mă atingea în mod deosebit în acești doi oameni cu chipuri și priviri potolite. Ceea ce simțeam că văd era un fel de aliniere a două singurătăți distincte. Cred că tot atunci am simțit că tocmai asta e cea mai năucitoare și mai dureroasă dintre toate singurătățile posibile: singurătatea în doi.

XVIII

Noaptea m-am ridicat de câteva ori la geam, privind printre ramurile stufoase ale nucului la cerul primelor ore de toamnă. Eram cuprins de o frică feroce de necunoscut, dar și de un regret violent după anii trecuți. Ceva-mi spunea că anii cei mai buni s-au consumat în acea noapte, că în viitor s-ar putea să mai fie doar niște clipe, niște zvâcniri rătăcite de bucurie, dar în rest va fi o luptă continuă, pentru care nu mă simțeam deloc pregătit. Conștientizam pentru întâia oară atât de deslușit ce frică îmi era de maturitate.

Între toaleta de dimineață și micul dejun mi-am luat și porția matinală de îmbrânceli, ocară și pișcături. Le-am înghițit pe toate cu calmul unui condamnat la moarte, dându-mi seama că acesta e doar începutul, apoi am îmbrăcat straiele noi, cămașa albă și costumul cafeniu, am primit un buchet de dalii purpurii și am urcat în „Zaporojeț”. Îmi tremurau literalmente genunchii când coborâi din mașină în fața școlii. Eram cuprins de o anxietate aproape asfixiantă.

— Bună dimineața, Iuliana Filipovna, duceți-vă la Aglaia Policarpovna, la capătul careului. Acolo e clasa 1 B a băiatului.

— Asta e șefa de studii, Xenia Ignatievna, îmi spuse pe un ton confident mama Iuliana. Ea este a doua cea mai importantă în școală după director. Este sora Nastei.

O auzeam ca prin vis. Mergeam ca împiedicat, cu privirea în pământ, purtând stângaci buchetul de dalii. La periferia câmpului

vizual mișunau costumele maronii ale elevilor. Treceam pe lângă clasele mai mari. Erau incredibil de mulți. N-am văzut în viața mea atâția copii adunați împreună! Doamne, ce frică-mi era de ei! „Acuma-s sub protecția mamei Iuliana, dar mâine… Mâine va trebui să le fac față singur!”

— Bună dimineața, Aglaia Policarpovna. Sunt mama lui Woldemar Skawronski.

— Bună dimineața. Ah, da, sunteți șefa leshozului. Am vorbit azi cu Xenia Ignatievna despre băiatul vostru. Înțeleg că e un caz mai complicat.

— De ce complicat? întrebă aproape răstit mama Iuliana.

Eu mă dădui mai în spatele ei. Primirea nu era deloc prietenoasă. Această Aglaie Policarpovna părea foarte înțepată. Avea părul ruginiu, tuns scurt ca și la mama Iuliana și un fund mare, care se profila în exces prin rochia de crimplene albastru, aproape mulată pe trup.

— Din mai multe privințe… E singurul din clasă care n-a fost nicio zi la grădiniță. Cred că are probleme de comportament, de comunicare. Mi s-a spus că a crescut izolat.

Mama Iuliana pufni disprețuitor:

— Păi o să-l înveți dumneata, pentru asta și ești plătită.

Aglaia Policarpovna o privi cu răutate. Mi s-a părut că din nările ei, în formă de virgule perfecte, a ieșit un fornăit ușor. Efectiv, începutul se anunța prost.

— Bună ziua, Iuliana Filipovna, ce-i, l-ai adus pe băiat? Cum te cheamă, bre?

Cea care-mi vorbea era o femeie mai în vârstă, scundă și uscățivă. Mirosea plăcut de la dânsa a apă de colonie și părea mai cuminte decât Aglaia Policarpovna, care între timp se îndepărtase de noi.

— Wol-de-mar, spusei eu înghițind de emoție silabele.

— Eu sunt Alexandra Grigorievna, a doua voastră învățătoare. Pe mâna mea veți fi la programul prelungit.

Dădui afirmativ din cap. Nu știam ce trebuie să spun.

— Mulțumesc, am bâiguit eu încurcat.

— Să ai, Sașa, grijă de el. E timid, știi. Să nu-l ofenseze băieții. Cu învățătura probleme nu va avea.

— Stai fără grijă, Iulica, se deprind ei aici cu toate.

Afirmația era absolut destabilizantă: „Doamne, cu ce mai trebuie oare să mă deprind!?”

— Asta, făcu mama Iuliana arătând cu capul spre Aglaia Policarpovna, să nu se lege de el, că vin și o flocăiesc. Așa să-i spui. Nu-mi pasă că-i soția secretarului de partid.

— Taci, Iulica, taci… Totul o să fie bine.

Faptul că mama Iuliana părea atât de apropiată de această Alexandra Grigorievna mă liniștise cumva.

— Dă-i lui Alexandra Grigorievna buchetul, îmi porunci mama Iuliana.

Sării ca ars, îndeplinind ordinul.

— Mulțișori în clasă. Avem 30 și încă 31 în cea paralelă, zise Alexandra Grigorievna către mama Iuliana.

Se întoarse apoi spre mine, îmi puse mâna pe creștet și-mi spuse:

— Haide, Woldemar, uite, aceștia-s colegii tăi. Cunoști pe cineva?

Lunecasem cu privirea peste ceea ce-mi era sortit să suport alături zece ani. Nu cunoșteam pe nimeni. Dădui negativ din cap, trântindu-mi din nou ochii în pământ.

— Ei cum să nu! zise mama Iuliana. Cum, pe Catea n-o cunoști?! A fost și la mort, și la praznic. E fina noastră de botez.

Aruncasem o căutătură scurtă înspre fetița la care-mi arăta mama Iuliana. Nu mă uitasem prea atent la grupul de fete de la praznic, n-o reținusem, dar n-avea niciun rost să dau acum explicații. Fui împins încetișor de Alexandra Grigorievna să ocup locul lângă ea. Toți noii mei colegi se zgâiau la mine. Le simțeam privirile indiscrete. Strânsei buzele și trasei adânc aer în piept, continuând să mă uit în pământ. Așa am stat cât durase careul. Nu țin minte prea multe din acea ceremonie, care părea să nu aibă capăt. De nemișcare îmi înțepeniseră picioarele, mă durea și spatele. Într-un final, Aglaia Policarpovna ne-a îndemnat să ne luam câte doi de mână și să ne aranjăm în șir pentru a face turul de bun venit al careului, așa-numitul „primul clopoțel”.

— Ia-l, Catiușa, de mână pe Voldic, porunci mama Catei.

Copila mă luă sfioasă de mână. Credeam că plesnesc de încordare, dar mi-am lăsat mâna în voia ei. Nu ținusem niciodată de mână un alt copil și această atingere mi se părea ceva ieșit din comun, aproape că o intrare în suflet. Mă simții ușor îmbrâncit. Aglaia Policarpovna aranja șirul. Toți colegii mei făcuseră antrenamente la grădiniță, iar eu nu știam cum se merge într-un șir.

Un băiat cu bonetă roșie ieși în fața careului, își crăcănă semeț picioarele, duse la gură o goarnă de bronz de care atârna un drapel roșu și suflă în ea cu tenacitate. În același timp un alt băiat, cu o bonetă identică pe cap, bătea cu spor într-o tobă micuță. Toți s-au liniștit, cuprinși de acea pioșenie cotropitoare pe care doar în spectacolul maselor o poți sesiza. O fată cu bonetă roșie și privire de monument al eroului necunoscut ieși în mijlocul careului cu pas cadențat, se roti militărește în jurul axei și strigă răstit:

— Detașament! V-aliniați! Drepți!

Făcu o nouă mișcare militărească în jurul axei, îndreptându-se cu fața spre o colegă dintr-o clasă mai mare, cu privire și mai înfricoșătoare, dar fără cravată și bonetă roșie, și-i raportă ceva neclar. Ceremonialul mă intrigase, pentru că-mi amintea vag de succesiunea călăreților Apocalipsei. Colega mai mare îi aruncă fetei cu bonetă roșie o privire mistuitoare de prădător și-i porunci ceva scurt, după care toată obștea a prins a fremăta, iar noi, îndemnați răspicat de Aglaia Policarpovna, am purces la înconjurul careului. Cineva suna întruna dintr-un clopoțel, dar eu nu vedeam decât iarba și picioarele colegilor din față. De undeva de sus veneau chicotelile, comentariile și râsetele celor din clasele mai mari.

După careu am mers în clasa noastră. Primul lucru pe care l-am văzut a fost podeaua vopsită în roșu ruginiu, culoarea îndrăgită a edificiilor publice din URSS. Ridicând ochii am observat trei rânduri de bănci meșterite din lemn, vopsite în culoare verde. Simțeam un miros străin și înfricoșător de clor, vopsea și lapte fiert. Mi se părea că acesta e mirosul înstrăinării, mirosul vieții mele de mai departe.

— Aceasta e a doua voastră casă, copii, zise Aglaia Policarpovna, adresându-se mai mult mamelor, care periodic se iţeau înduioşate de după uşa discret întredeschisă. Ocupaţi-vă locurile în bănci, câte un băiat şi o fată în fiecare. Sunteţi 16 fetiţe şi 14 băieţi, deci într-o bancă vor sta două fetiţe, Serafima şi Olesea.

Catea ocupă o bancă şi mă privi întrebător. Am strâns şi mai tare buzele şi m-am aşezat cu un efort de voinţă lângă ea, dar la oarecare distanţă, pe muchia băncii. Ne-am făcut apoi toţi prezentările, ridicându-ne în picioare şi rostindu-ne numele şi prenumele. Aşteptam cu emoţii să-mi ajungă şi mie rândul. Când m-am ridicat să mă prezint, aveam senzaţia că-mi aud vocea venind din altă parte, că nu eu eram cel care vorbea.

Aglaia Policarpovna ne-a explicat regulile de comportament în şcoală. Căutam să reţin tot ce spune: cum şi când ridici mâna, cum răspunzi, cum stai în faţa tablei, cum saluţi profesorii, cum te adresezi, când şi cum vorbeşti, cum mergi, ce-i aia recreaţie, program prelungit, temă pentru acasă. Începeam să intru treptat în atmosferă. Abia acum mi-am dat seama că am cămaşa udă pe la subsuori de emoţie.

Am cercetat-o cu mai multă luare-aminte şi pe Aglaia Policarpovna. Nu se evidenţia prin ceva anume. Avea acel chip şablon al învăţătoarei sovietice în spatele căreia putea fi lesne ghicită prezenţa unui soţ „autoritate locală”: corpolentă, cu părul ruginiu ca şi podeaua clasei, ochii albaştri spălăciţi şi un surâs neutru, oarecum dezangajat, care se ivea numaidecât după ce-şi încheia frazele interogative mai lungi.

Privii pe sub sprâncene spre viitorii mei colegi. Nimic interesant, cu trei excepții: două fete, Olesea și Serafima, și un băiat pe nume Vladilen. Ei păreau a fi mai diferiți. Era o fată frumoasă Serafima. Părul ei castaniu închis, ca și al meu, era tuns până la umeri. Era singura fată din clasă care nu avea părul lung. Ochii ei căprui emanau o privire expresivă, clară și rece ca un izvor de munte. Avea ceva care-mi plăcea în felul ei de a se comporta, de a nu observa pe nimeni în jur. Această răceală, care se deslușea din toată făptura ei, mă intriga cel mai mult. O găseam cea mai frumoasă din clasă, chiar cea mai frumoasă dintre fetele pe care le văzusem până atunci. Simțeam că toți ceilalți o tratează cu respect, ca pe o prințesă. Și Olesea, colega ei de bancă, era frumoasă, dar nu ca Serafima. Înțelegeam că sunt prietene, că se mândresc ambele cu această prietenie, în spatele căreia se ascundea o competiție și multă invidie. Și de Vladilen îmi plăcu. Era un brunet zvelt, la fel de înalt ca mine, bine proporționat, cu ochi cafenii și trăsături regulate, foarte virile, ale feței. Părea să fie cea mai respectată figură în tabăra băieților. Simții toate aceste raporturi cumva din aer, din frânturi de reacții, din sclipiri în privirile colegilor.

Prima lună de școală a fost cea mai grea. Suferam mult din cauza regimului, dar cel mai greu îmi era să suport atâtea ore în șir societatea cuiva. Efortul de a mă controla în permanență mă consuma efectiv. Așteptam recreațiile pentru a găsi undeva vreun loc retras, pentru a fi măcar câteva minute cu mine însumi. Era greu să găsești astfel de locuri. Școala era mare, copiii mișunau peste tot. Din cauza asta, încălcam constant prescripțiile Aglaiei Policarpovna

de a nu părăsi neautorizat teritoriul școlii în timpul orelor, furișându-mă neobservat în cimitirul de alături. Acolo erau multe bănci și puteam sta în deplină liniște în decursul celor zece minute de recreație. O altă soluție era să-mi cer voie la toaletă în timpul orelor. Asta mă scutea și de problema folosirii toaletelor din curtea școlii în timpul recreațiilor, când acestea erau suprasolicitate. Acest „colectivism” al folosirii toaletelor mi se părea o practică sălbatică, era ceva insurmontabil pentru mine. N-am putut trece peste bariera asta niciodată și în decursul celor zece ani de școală nimeni nu m-a surprins mergând la toaletă.

Lecțiile începeau la 08:30 și se încheiau la 17:00, fiind lipsite pentru mine de orice interes. În primul trimestru se învățau alfabetul, cifrele, se număra până la o sută. Eu știam toate astea de la cinci ani, dar majoritatea colegilor mei le însușeau abia atunci. Cei mai mulți dintre ei o făceau cu greu, chiar și la sfârșitul anului colega mea de bancă încă nu înțelegea cum se citește „i scurt” și confunda „semnul moale” cu litera „b”. Această imensă discrepanță dintre mine și restul elevilor era atât de vizibilă, încât înstrăinarea dintre noi deveni și mai mare, ca și invidia ascunsă pe care mi-o purta Aglaia Policarpovna, mama lui Vladilen. Nu-mi observa niciodată mâna ridicată pentru a răspunde. Înțelesese repede că eram cel puțin la nivelul clasei a treia, că eram net superior în comparație cu fiu-său, care era un fel de lider informal al gintei masculine din clasă. Probabil pentru a nu-i inhiba pe ceilalți colegi, prefera să mă neglijeze în mod vădit. Cu timpul, relațiile mele cu

Aglaia Policarpovna deveniseră și mai complicate, chiar dacă nu ajungeam încă la ciocniri deschise.

Dimineața mă aducea la școală mama Iuliana, dar seara veneam singur, făcând cinci kilometri pe jos. Toată ziua așteptam să vină ora cinci seara, toată săptămâna așteptam să vină seara zilei de sâmbătă. Îmi amintesc de acea primă seară de sâmbătă din anii mei de școală, de sentimentul de extaz pentru libertatea regăsită, fie și pentru o zi. Alte dăți zăboveam pe drum, mă abăteam din cale fără vreun scop definit, făcând popasuri prin pădure, dar atunci mă grăbeam să ajung cât mai repede acasă. Nu atât duminica o așteptam, cât seara de sâmbătă, pentru că ea îmi lăsa o iluzie mai plină a timpului liber. Am mâncat repede, analizând-o pe furiș pe mama Iuliana care frământa aluatul pentru pâine, apoi am întrebat ezitant:

— Ma, pot să-l iau pe Murgu? O să merg doar până în poiană, la prisacă. Mă întorc într-o oră…

Tăcu câteva clipe, apoi se învoi condescendent:

— De nu vii până la opt acasă, nu știu ce-ți fac!

— Aha.

Am alergat la grajd, sărind iute pe cal fără a-i mai pune șaua. I-am cuprins strâns grumazul aspru și am pornit în galop spre inima munților învăluiți de lumina opacă ce se prelingea printre norii aurii ai amurgului. Era o seară caldă. Pâlcuri de aburi pluteau unde și unde peste costișele de un verde obosit. Trestiile din văgăună fremătau uscat. Dinspre defileu veneau valuri de miresme mentolate. Toamna se simțea deocamdată doar în ecouri.

Când ne-am apropiat de poiană, Murgu își încetini pasul. Am coborât de pe cal, mi-am lăsat repede hainele și m-am aruncat gol-goluț sub șuvițele de apă rece ca gheaţa ale cascadei. O durere tăioasă, dar plăcută m-a săgetat din tălpi până-n creștet. Percepeam fizic, prin fiecare fibră a nervilor, gustul libertății regăsite. Am ieșit iute din apă și m-am întins pe iarba fragedă din poiană, cu mâinile împreunate sub ceafă și privirea proptită în cerul tot mai condensat. Eram singur, gol și liber! Eram iarăși în stihia mea, din nou numai cu mine însumi.

XIX

În vacanța de toamnă nu mi s-a permis să merg la Cernăuți, iar ca să nu „pierd timpul aiurea”, mi s-a dat o listă din cinci poezii, ca să le învăț pe de rost, precum și două cărți pentru lectură – *Capul profesorului Dowell* de Aleksandr Beleaev și *Țara lui Sannikov* de Vladimir Obrucev. Orele se scurgeau monoton. Erau niște ore extenuante, apatice ca și vremea de afară. Aproape că nu ieșeam în curte, stând mai mult în odaia mea. Mă apropiam câteodată de fereastră și urmăream, cu fruntea proptită în sticla rece a geamului, piruetele ultimelor frunze care se desprindeau în bătaia vântului de ramurile negre ale nucului de lângă casă, melancolia uniformă a sfârșitului de toamnă. Uneori deschideam geamul ca să respir acest aer amar al istovirii. Petreceam cu privirea vălătucii de nori violeți, apoi pâcla cenușie, care se mișca în falduri peste valea pustie, confundându-se cu oglinda plumburie a iazului. Mai erau și sunetele, la fel de dezolante și ele: tristețea vrăbiilor, care țipau zgribulite printre crengile pleșuve, croncănitul ciorilor și strigătul mohorât al corbilor solitari, care răsună cu un fel de amărăciune aparte exact în pustietatea serilor cenușii de noiembrie, când văzduhul amestecă miasme de fum, de burniță și de frunze moarte. În acele seri mohorâte ale primei mele vacanțe școlare m-am îndrăgostit de sfârșitul toamnei, mai precis de toamnă și de sfârșit… Căpătasem certitudinea că sfârșitul lumii va veni cândva, neanunțat, anume într-o seară ca asta, de noiembrie.

Îndată după vacanță, pe la mijlocul lunii, iarna intră în forță, nimicind ultimele focare de rezistență ale toamnei, care părea să-și caute adăpost prin văgăunile mai dosite. Câteva zile a nins aproape fără pauze, așa că tata Nicu mă ducea dimineața la școală cu sania. Apoi, în ajunul Vovideniei pe stil vechi, cerul se însenină și se așeză un ger uscat. Ulițele satului, mai ales cele de pe povârnișuri, se umplură de copii. După programul prelungit toți își dădeau întâlniri prin locuri prielnice pentru săniuș. Mă uitam cu oarecare invidie la ei. Aveam și eu o sanie, încă de pe la cinci ani. Mă și dădeam cu ea pe drumul care urcă la canton, dar nu aveam parte de farmecul îmbietor al săniușului în grup despre care povesteau cu atâta însuflețire toți colegii mei.

— Tu mergi undeva la săniuș, Săndel? l-am întrebat eu într-o recreație.

— Da, pe valea Laurei. Acolo e cel mai *klass*! Și nu trec deloc mașini. Mulți băieți dintr-a patra și a cincea din școala cealaltă vin acolo.

— Înțeleg…

— Tu unde te dai cu sania?

— Eu?!… Singurel. Pe drumul cantonului…

Săndel mă privi cu compasiune.

— Da, bă, ai și tu o viață… Eu m-aș spânzura în locul tău.

N-am zis nimic. Mie nu mi se părea chiar atât de insuportabil.

— Auzi, dacă vrei, poți să-ți ceri voie de la maică-ta Iuliana și să rămâi sâmbătă seara peste noapte la noi. Mergem împreună la săniuș.

— Merge și Vlad?

— Da, și Vlad. Vin și niște băieți dintr-a șasea. E *klass*, știi. Mai vorbim despre ce se întâmplă. Eh, tu nu știi… Mai sunt și niște bătăi cu cei din cealaltă școală.

Dădui înțelegător din cap. Bătăile erau mai puțin interesante, pentru că aveam parte de ele aproape zilnic și nu era nevoie să le aflu și din alte surse, dar săniușul în grup mă incita. Sâmbătă dimineața, înainte de a merge la școală, cerui permisiunea mamei Iuliana să rămân peste noapte la nenea Boris. Eram aproape sigur că voi primi un refuz sec, așa ca să-mi treacă dorul pentru multă vreme de astfel de solicitări, dar contrar temerilor mele, mama Iuliana îmi dădu voie.

La săniuș erau vreo zece-doisprezece băieți, majoritatea din cealaltă școală. Unii erau de vârsta lui Săndel, alții mai măricei, de seama lui Vlăduț. Săndel mi-a făcut repede prezentările. Fui primit cu răceală și dezinteres. Eram prea mic și nici nu știam să dau mâna cu îndemânarea cuvenită.

— Dă, bă, noroc cu băieții, mă ghionti Săndel.

Făcui precum spuse, dar această procedură de protocol îmi ieșea cam stângaci. Văzui grimase ușor batjocoritoare pe fețele lor.

Săndel a mers cu băieții mai mari să fumeze după brazi, iar eu rămăsesem în drum cu alți trei copii, doi mai mici, veniți cu frații lor mai în vârstă, și unul mai măricel, de prin clasa a doua, probabil.

— Cum zici că te cheamă? mă întrebă el.

— Woldemar.

— Ce nume-i ăsta, Woldemar? E ca Volodea?

— Nu. E un nume german.

— Ce le-a venit la ai tăi de ți-au pus un nume de neamț? se minună el.

— Așa-l chema pe un compozitor. Mama mea e pianistă și s-a cunoscut cu soțul ei la un concert, la care dânsa interpreta o piesă a acelui compozitor.

Avui impresia că nu prea înțelegea ce-i spun. Se uita la mine cu un fel de zâmbet prostănac.

— Pe tine cum te cheamă?

— Alioșa. Sunt într-a doua. Tu nu ești de la școala noastră, așa-i? Ești cu Săndel?

— Da, sunt de la cealaltă școală.

— Ești singur sau mai ai frați, surori?

Stătui un pic încurcat: „eram sau nu singur?”

— Știi, cum să-ți spun… Aici sunt singur, pentru că mama mea adevărată, atunci când s-a dus peste hotare, în Belgia, m-a lăsat la sora ei, care acum e mama mea. Înţelegi?

— Parcă da…

— Dar acolo, în Belgia, bunul Dumnezeu le-a mai dat la cerere două fetițe, care-s surorile mele.

Tăcui câteva clipe, ștergându-mi nasul înghețat.

— Nu le-am văzut niciodată. Doar în fotografii. Sunt foarte drăguțe. Mai mici decât mine.

Alioșa înțelegea bine totul, mai puțin rolul Domnului în această extindere a familiei mele și ceru niște explicații:

— Bine, dar de ce trebuia maică-ta și taică-tău să se roage lui Dumnezeu pentru asta? Așa se obișnuiește acolo, în Belgia, că întâi te rogi și apoi faci ce trebuie ca să ai copii?

— Păi nu doar în Belgia, ci oriunde. Așa e regula. Așa apar copiii. Mama și tata se roagă lui Dumnezeu, mama rămâne însărcinată și peste nouă luni se naște un copil.

— Cum?! Doar atât?! Mai mult nu trebuie să faci nimic?!

Uimirea lui părea să nu aibă margini. Îl privii și eu mirat.

— Păi… da… Ce altceva să mai faci?

Se dădu mai aproape, privindu-mă hăbăuc drept în ochi.

— Cum zici tu, bă!? se hlizi Alioșa cu gura până la urechi. Te rogi lui Dumnezeu și-i-i… nimic-nimic altceva?!

Nu știu ce-l amuzase atât de mult.

— Hei, pațani, ia veniți aici să vă spună aista cum apar copiii!

Subiectul părea de interes, pentru că în câteva secunde se adunară toți gloată în jurul meu. Îmi părea că ecoul hohotelor lor va doborî brazii din munți. La început încercam să-mi ascund jena, asumându-mi ca și cum voit rolul de bufon al serii. Mă prefăceam vesel și răspundeam cu chef silit la întrebările lor. Dar încet-încet simții că nu mai rezist acestei înjosiri publice și că nu-mi mai pot stăpâni lacrimile.

Mă salvase Săndel, căruia poate i se făcu jale de mine, ori poate-i fusese afectat orgoliul familiei, pentru că eram rude.

— Bine, băieți, hai că ne vedem și mâine-seară. Trebuie să-l duc și pe mucosul ăsta acasă, că-i târziu.

Toți își luară rămas-bun de la Săndel, strângându-i mâna. De mine nu se apropiase nimeni. Am mers așa în tăcere câteva sute de metri, ducându-ne săniile după noi.

— Bă, Voldic, da' tu ești prost rău, bă-ă-ă! constată deodată Săndel.

Mă podidiră lacrimile. El îmi auzi smiorcăitul și s-a mai înmuiat.

— Hai că mergem acasă, bem câte un ceai și-apoi ne uităm la „români" la televizor. Sunt filme interesante sâmbătă seara la ei… Păcat că nu înțeleg nimic, că-s în limbi străine. Ție ți-i bine, tu știi toate limbile, numai că nu aveți televizor. Cum trăiți voi, bă, fără televizor, asta chiar nu pot înţelege?!

Am săltat din umeri, în semn că nu înțelegeam nici eu, și mersei ascultător după el. Săndel mă bătu pe umăr, apoi îmi povesti în detalii, viu și explicit, cum are loc întreg procesul procreării, de parcă chiar el făcuse astfel de multe ori, după care îmi văzu descumpănirea și-mi adăugă încruntat:

— Auzi, bă, Voldic, da să nu-i spui lui mă-ta Iuliana asta, că te face lături pentru porci și-o mai încasez și eu de la ai mei. Asta-i așa, între pațani.

Dădui din cap că înțelesei perfect. „Vorbă să mai fie! Să-i spun așa ceva mamei Iuliana!"

Era pentru prima dată când am rămas peste noapte la nenea Boris. Până atunci n-am dormit în alte case decât ale noastre și ale bunicilor. Ceea ce m-a surprins întâi și întâi în casa lor a fost mâncatul împreună. Tanti Nastea făcu o strachină mare de colțunași cu cartofi și cu brânză și toți au prins a mânca din ea. Asta mă

blocase la început, pentru că așteptasem să mi se dea o farfurie aparte. La o nevoie, puteam să mănânc împreună cu Vlăduț și Săndel, dar cu cei maturi, era cam prea de tot. M-am lăsat convins cu greu de tanti Nastea să iau și eu furculița și să mănânc cu ei. Îmi era tare foame, dar… Luasem mai mult din politețe un colțunaș, de care parcă, din câte observasem, nu s-a atins până atunci furculița nimănui. Era foarte bun. Tanti Nastea gătea bine, asta-mi spunea și mama Iuliana. Am mai luat unul, din zona pe unde umblau mai mult furculițele lui Săndel și Vlăduț. Tare mă enerva nenea Boris, care clefăia și-și plimba furculița prin toată strachina, căutând colțunașii cu brânză. Urmăream atent pe unde umbla, ca nu cumva să mi se nimerească un colțunaș de care s-a atins. Tanti Nastea se limita la un perimetru mai clar și nu răscolea așa prin strachină. Am băut apoi un ceai bun de măceșe și crenguțe de zmeură și vișin și ne-am uitat cu toții „la români”, la *Stan și Bran*. Eu le citeam subtitrarea cu grafie latină și nenea Boris îmi tot lăuda îndemânarea:

— Vedeți, bă, toromacilor, mititelul ăsta cum citește românește!? zicea el, dându-mă exemplu celor doi feciori, care nu aveau prea multă aplecare pentru carte.

Seara nenea Boris și tanti Nastea au mers să se culce împreună în odaia mică de alături, iar eu am rămas să dorm cu Săndel și Vlăduț pe cuptor. Aveau un cuptor înalt și lat. Era fierbinte și mirosea îmbietor a lut încins, iar pe plită se auzea sfârâind monoton ceainicul.

— Dacă o să vă fie noaptea sete, luați și beți, că-i plin, ne îndemnă tanti Nastea. Și vedeți că acolo pe vatră sunt semințe de bostan. Cred că s-au prăjit deja. Dacă vreți, mai ronțăiți până vă culcați, dar să nu-mi stați până târziu.

Era pentru prima dată când dormeam alături de alți copii, sub aceeași plapumă și eram foarte emoționat de experiența prin care urma să trec. Îndată ce s-a stins lumina Săndel aduse vorba la discuția noastră de la săniuș. Vlăduț s-a amuzat copios.

— Bă, Voldic, tu nici măcar asta nu știi!?

Tema părea să se potrivească bine cu atmosfera de pe cuptor, pentru că Vlăduț s-a dat mai aproape de mine și mi-a povestit detaliat, expresiv, cu multă tragere de inimă și cu un nebănuit talent pedagogic toate dedesubturile subiectului. Chiar și Săndel părea să fi descoperit în acea noapte câteva lucruri noi.

Multă vreme după asta n-am putut adormi. În noaptea dinspre Vovidenie valențele lumii și relațiilor dintre oameni se schimbau cardinal. Aveam șapte ani și jumătate. Cunoșteam la acea vreme ordinea aranjării planetelor în Sistemul Solar și ce diametru are fiecare dintre ele conform Marii enciclopedii sovietice, capitalele tuturor țărilor și coloniilor lumii, suprafața și populația statelor europene, cum se aranjau marile puteri după potențialul economic, cum fluctuaseră hotarele Germaniei și României de-a lungul secolului XX, ce pierderi suferiseră marile puteri beligerante în cele două războaie mondiale și abia în acea seară aflasem, în sfârșit, taina nașterii oamenilor.

XX

Era în seara de ajun pe stil nou. Trenul Sofia-Moscova, cu care venea de la București Amanda, avea o mare întârziere. Viscolise puternic undeva, sau apăruseră niște probleme tehnice. Am așteptat-o în restaurantul gării câteva ore împreună cu doctorul Șveț și cu Agata, fiica lui, bând niște ceaiuri dulci-sălcii. Dânșii veniseră de la Secureni pentru câteva zile tocmai ca să o revadă pe Amanda.

Ea coborâse din vagon, ducând două valize imense din dermantină cafenie. Purta aceeași căciulă de vulpe cu care veni la Cernăuți și în 1957, după reîntoarcerea mea din exil. Paltonul era vechi și el, cu un guler de astrahan aproape pleșuv. Cât de tare mă durea această sărăcie a ei! Amanda era fina de botez a părinților mei și cea mai bună prietenă a mea. Era nepoata baronului Orenstein și singura fiică a unui mare moșier bucovinean. Și-a pierdut averea și și-a stricat viața într-o căsătorie nefericită cu un aventurier și șarlatan pe nume Cazimir Iosif, profesor de geopolitică la Universitatea din Cernăuți. În martie 1944 se refugiase la Sibiu, dar profesorul Iosif a fost scos din învățământ după venirea comuniștilor la putere și pe la finele anului 1945 s-a sinucis, spânzurându-se chiar în ajunul Crăciunului în curtea liceului unde predase. N-au avut copii și, întrucât Amanda nu avea frați sau surori, eu îi eram cel mai apropiat om.

— Amanda-Amanda, zise Grigore Șveț deschizându-și larg brațele, primii răvașul tău și venii numaidecât să te văd. Cred că-i

pentru ultima dată. Mă lasă puterile. Simt că mi se apropie ceasul. Ce vrei… 87 de ani! Și ce ani!

De la gară am luat troleul. Amanda era agitată, vorbea dezlânat. Ba plângea, ba râdea. Suferea, fără îndoială, de o nevroză. Îl tot îmbrățișa pe doctorul Șveț, pe care nu-l mai văzuse de vreo trei ani.

— Orașul ăsta… Îmi apare în vis în fiecare noapte, zise ea privind prin geamul troleului. Mă trezesc deseori din somn plângând. Pe străzile lui revin în fiece vis, în fiecare noapte… Toți cei care mi-au fost atât de dragi reînvie atunci. Mă surprind uneori că aștept noaptea ca să mai trăiesc puțin. Înnebunesc, Marta. Da, doctore…

— Mda…, oftă doctorul. Ce să-ți spun, Amanda. Uite-așa, noi, ăștia pe care ne vezi aici, suntem tot ce-a mai rămas din orașul de odinioară.

Doctorul se ținea mai greu pe picioare, sprijinindu-se de brațul Agatei. Altminteri, în pofida vârstei, a celor nouă ani de lagăr și a tragediei care i-a măcinat familia după arestarea sa în primăvara lui 1944, era foarte lucid. Agata, în schimb, arăta îmbătrânită. Se gârbovise, încărunțise. N-ai fi spus că grăsuleana gheboasă, îmbrăcată în cel mai ieftin palton din pluș negru, era fiica unuia dintre cei mai respectați doctori ai Cernăuțiului interbelic. După arestarea lui taică-său, urmată de confiscarea averii și demența maică-sii, a locuit la bunicii ei, la Secureni. S-a gândit să fugă în România, dar n-a izbutit. Era doar o adolescentă pe atunci și bunicu-său nu i-a permis să se aventureze prin străini de una singură. După școala medie n-a putut face alte studii, așa că se

măritase repede și tot atât de repede divorțase. Crescuse singură două fete, îi purta de grijă lui taică-său și lucra ca infirmieră la spitalul raional.

— Strada asta, Iancu Flondor, așa a rămas cum era pe vremea noastră. Nu?! Filip? Zi că nu! Și casa voastră, și ușa, și scările… Ah, Marta, de-ai ști!… De-ai ști cât mă bucur că mă întorc aici măcar pentru câteva zile! Că există acest colț viu al trecutului meu!

— Vei sta cu mine, Amanda, în dormitorul nostru. Filip va dormi pe canapeaua din bibliotecă, doctorul va ocupa canapeaua din salon, iar Agata fotoliul extensibil, tot în salon. Cam înghesuiți, dar toată lumea cazată. Mai e odaia lui Woldemar, dar acolo nu plasez pe nimeni. Sper să-l aducă Iuliana peste câteva zile, iar el nu doarme decât singur.

— Doamne, Marta, nicio grijă! Ce bine! Suntem toți ai noștri, o familie! Ce oameni! Trecutul nostru! Nu-i așa, doctore?! Agata?

Amanda își desfăcea bagajele. Radia de bucurie.

— Da, vine și Woldemar! Mare deja, nu?! La școală, nu?! Laura a trimis pachet. Toată valiza asta sunt cadourile ei. Îmi trimite întruna. Vouă nu vă trimite? Nu e voie?! Pe mine mă alintă. Ce noroc avem de ea, nu?! Ce suflet, nu?! Aici cadouri pentru voi, cafea, coniac, parfum pentru tine, ciocolată belgiană. Aoleu, Marta, ce m-au boțit ăștia cu vămile și întrebările lor! Le-am dat ciocolate, ceaiuri, o cafea, ca să scap de ei! Uite aici, haine pentru băiat. Ține la el, nu?! Astea-s toate pentru Woldemar. Blugi, nu?! Adidași, nu?! Cam mari, nu? Se potrivesc?

— Îmi fac griji pentru el, Amanda. Are probleme la școală, se integrează mai greu… Și Iuliana…

Am vrut să spun că-mi fac multe alte griji, dar am lăsat-o pentru mai târziu.

— Sper că va veni peste patru zile, îndată ce se încheie trimestrul școlar. Filip a convins-o pe Iuliana să-l aducă cu mașina.

— Ah, Iuliana! Ce fetiță dulce era! O dulce, nu!? Știi, mi-a rămas în memorie așa mică, cu cârlionți blonzi și obraji rumeni, jucându-se cu crucea de argint a lui Filip, la el în brațe. Îți aduci aminte, nu?! Ultima noastră cină împreună, aici, nu!? Ții minte, nu?! Iolanta Filigger, Wanda Wolczinski, eu cu Cazimir, voi, nu?! Doamne, ce vremuri! Înfricoșătoare, înălțătoare, îngrozitoare, frumoase, nu!? Era potopul, se clătina din temelii lumea! Ce mi-s toate filmele lor pe lângă ce trăiserăm noi atunci cu-adevărat, nu?! Ce știu toți lacrimogenii ăștia americani, care turnează filme despre războiul nostru?! Aveam fiecare câte un vulcan în inimă. Atâta durere, atâta speranță, atâta disperare trăiam în clipele acelea cât nu încape în toate viețile lor grase și prosteşti!

— Era cina de rămas-bun, așa e… Erau ultimele săptămâni ale Cernăuțiului…

— Da! Da! Cina de rămas-bun. Marta…, rosti ea cu frenezie, apoi mă cuprinse strâns și începu să plângă ca o nebună.

Tu veniseși cu Iuliana chiar în seara când ați încheiat trimestrul școlar. N-ai mai trecut pe la Cernăuți din vară. Numai eu știu cât am suferit în acele luni! Mi-am făcut mari griji pentru tine. Îmi tot aminteam de discuția cu Marfina. Erau nopți când mă trezeam cu

gândul ferm că merg a doua zi și te aduc la Cernăuți, chiar cu riscul unei rupturi dure și depline cu Iuliana. Filip m-a oprit să fac asta…

— Nu mai suntem tineri, Marta. Gândește-te la impactul pe care-l va avea acest al doilea abandon asupra copilului. El e și așa excesiv de sensibil. Apoi, nu uita și de Iuliana… E fiica noastră. Băiatul e singurul ei reazem. Greșește în multe privințe, dar în unele trebuie să-i dăm dreptate. Woldemar are nevoie să crească în lumea de azi, în armonie cu valorile ei.

Mă tem că am greșit dându-i ascultare. Ți-am mai spus asta: știu că Iuliana te iubește mult, dar felul ei de a iubi mă speria uneori. Erau momente când mă amăgeam cu gândul că această nebunie a ei ți-a umbrit copilăria, dar ai avut și de câștigat în anumite privințe: ea voia să te călească, să te crească puternic, să te facă matur. Apoi, într-o zi, venise și clipa aceea de năprasnică deșteptare, când am întrezărit că nu copilul din tine a fost ucis de ea… Numai că era prea târziu să mai pot face ceva…

Iuliana n-a stat mult cu noi. Era rece cu mine și cu Filip, dar mai ales cu prietenii mei. Îmi îngheța inima uneori din pricina reacțiilor pe care le avea la cele spuse de Amanda ori de doctorul Șveț. Îmi stătea pe suflet ca o piatră de moară și doream să o văd plecată cât mai repede. A privit nepăsătoare la micile cadouri cumpărate pentru ea de Amanda, cred că nici nu i-a mulțumit. Le-a și uitat la noi. Amanda n-a zis nimic, dar a fost vizibil afectată. N-am văzut-o de mult atât de necăjită și mă durea sufletul uitându-mă la dânsa.

— Cred că vă stric cu prezența mea sărbătoarea… Trebuia să faceți revelionul în familie. M-am băgat și eu așa… Nu mi-am dat

seama.

— Liniștește-te, Amanda, liniștește-te… Eu am insistat să vii. Ești unul din puținii oameni de care mai sunt legată sufletește în lumea asta. Îmi ești ca o soră.

Era rândul meu să-i cad la piept și să plâng. Mi-am deschis în acea seară inima. Când ne liniștiserăm ambele și am ieșit în salon, tu discutai cu doctorul Șveț, iar Agata pregătea cu Filip cina. Te văd și acum ascultând atent ce-ți spunea bătrânul doctor. Aveai ochii larg deschiși, înghițeai fiecare cuvânt și te zvârcoleai emoționat ca un șarpe pe jăratic.

— Ei ce vârstă aveau? l-ai întrebat, privindu-l parcă vinovat, parcă implorator.

— Erau foarte tineri. Niște copii. Unii nu aveau nici douăzeci de ani… Nu apucaseră să înțeleagă nimic din viață. Erau nemți, unguri, români…

— Și unde-i îngropau?

— Îi aruncau în gropi comune. Pe zi mureau uneori câteva sute.

— Despre ce vorbiți? intervenisem eu îngrijorată.

Știam deja că exista o temă care te atingea într-un mod cu totul special – moartea celor tineri, a soldaților mai cu seamă. Uneori cred că de vină am fost eu, povestindu-ți circumstanțele morții tatălui meu, în aprilie 1945, când sovieticii au intrat în Königsberg. Era în legătură cu acel fenomen din Prusia Orientală a primelor luni de după război, cunoscut sub numele de „lupișori”, copii germani rămași fără părinți sau rătăciți din pricina bombardamentelor coloanelor de refugiați. Au fost zeci de mii de astfel de copii, care se

ascundeau prin păduri și mlaștini, formând, în încercarea de a supraviețui, cete semisălbăticite. Erau vânați efectiv. Mii dintre ei au murit sau au fost uciși. Bineînțeles, în literatura sovietică această pagină a istoriei era ținută în taină, dar eu am avut neatenția să-ți vorbesc despre ea. M-ai întrebat cum a murit tata și așa ajunsesem să-ți povestesc despre „lupișorii" prusieni. Cred că aveai șase ani atunci.

Părinții mei n-au reușit să se evacueze din Prusia Orientală și au rămas în Königsbergul asediat. Pe la sfârșitul lui martie, tata adăpostise doi copii din Tilsit[34], doi „lupișori", un băiat de 14 ani și o fetiță de 9 ani, sora lui. Pe băiat îl chema Alex și amintea cumva și fizic de fratele meu dispărut, cred că asta l-a și atins pe bătrân. Mama spunea că era un flăcăuandru răsărit, îi puteai da ușor 16 ani ori chiar mai mult. După ce generalul Lasch predase orașul sovieticilor, a început verificarea minuțioasă a ceea ce mai rămase din vechea capitală a Prusiei. În noaptea spre 10 aprilie un grup de ostași sovietici a intrat și în vila noastră din Amalienau[35]. Tata vorbea ucrainește și le-a explicat că în casă sunt doar doi bătrâni și nepoții lor. Au întrebat de vârsta copiilor, apoi au vrut să-l vadă pe băiat. L-au scos în curte și l-au întrebat dacă a făcut parte din *Volkssturm*[36]. Negase. N-au crezut, cum n-au crezut nici faptul că avea doar 14 ani. Îl băteau atât de crunt, sfărâmându-i fața cu cizmele, încât tata n-a rezistat și a ieșit să-i ia apărarea… Întâi l-au împușcat cu bestialitate pe băiat, apoi pe tata… Mama a rămas cu fetița, Elfride, pe care a și adoptat-o ulterior, după ce au fost expulzate în vara lui 1946 din Prusia.

Reveneai des la istoria asta, care te-a marcat mai mult decât crezusem, punând temelia unei viziuni foarte eterodoxe asupra războiului. Ai întrebat de două sau trei ori în decursul următoarelor luni, folosind tradiționalele tale ocolișuri, dacă motivul pentru care a fost împușcat Alex era acela de a fi băiat…

Mi-am dat seama că doctorul vorbea despre lagărul de prizonieri de război, o temă care în prezența ta trebuia evitată cu grijă. Voiam să-l opresc, dar nu știam cum să o fac mai delicat, ca să nu-l jignesc și, mai ales, să nu-ți dau un motiv în plus de bănuială. Deja aveai grevat în inimă sentimentul că adevărul despre toate câte sunt – începând de la biografia ta și terminând cu istoria lumii – îți e ascuns, că e înlocuit cu falsuri.

— Ce-i, Marta, vorbesc mult… Sunt bătrân, crede-mă și tu. Dar să știi că el înțelege mai multe decât ți-ai imagina.

— Știu. De asta și-mi fac griji. Pentru că înțelege multe, dar nu totul.

Doctorul gustă din ceașca cu ceai. Tu ți-ai ascuns privirea, ghemuindu-te în fotoliu. Știam că ai văzut aievea acel lagăr de prizonieri, că ai deslușit fețele tuturor și te-ai pus în locul fiecăruia dintre ei. Această capacitate a ta de a empatiza plenar, de a te pune în locul altuia, de a gândi din perspectiva celuilalt, am atestat-o foarte devreme. Sunt convinsă că ai dezvoltat-o în timp. Trebuie să fie groaznic să poți trăi atât de viu vieți străine.

Agata cu Filip terminase de aranjat masa.

— Ei, Agata, uite ce fel de gospodină sunt eu. V-am chemat în musafirie și tot voi sunteți cu gătitul și aranjatul mesei.

— Șezi liniștită, Marta Maximovna, că nu-mi cad mâinile. Mai odihnește-te oleacă, că stăm atâtea zile pe capul matale. Ia să vedeți ce gâscă în sos de smântână și ce turte de cartofi ca la Secureni am gătit eu! Mămăliga a făcut-o părintele. E priceput tare la gătit, n-am ce zice.

— Niște vin roșu, bun, basarabean, trebuie să deschidem, zise Filip. Am pus la balcon niște sticle de cabernet.

— Și muzică să pui, și muzică, săltă deodată Amanda, ca altădată! Nu?! Marta, nu?!

Am căutat niște discuri cu dansuri populare basarabene, pe care le credeam mai potrivite pentru chef, dar în afară de Agata nimeni nu părea să-mi aprecieze alegerea. Ea își turna cu dărnicie câte un pahar de cabernet de Șabo și sălta din când în când pe scaun, zvâcnindu-și mâinile în sus:

— Hei, și-așa, și-așa…

Doar gura îi râdea. Ochii îi avea triști, ca întotdeauna.

— Hai mai bine să cântăm noi, zise Amanda. Ceva mai așa, de odinioară…

Filip își drese glasul și începu să îngâne:

„E noapte iar

Și frig ca niciodată…”

Doctorul Șveț se alătură și el:

„Ca un hoinar,

Pornesc ca altădată”

Apoi intervenii și eu cu Amanda:

„Și cât aș vrea

S-ajung la ea odată…”

Agata umbla cu batista pe la ochi smiorcăind, iar tu ne sorbeai din priviri, cu gura căscată. Ochii tăi bleumarin licăreau curios, cu însuflețire, cu durere, de parcă ai fi fost și tu în lumea aceea, a amintirilor noastre.

— Eh! Nu mai cântă nimeni azi așa precum Cristian Vasile, zise Agata printre sughițuri. Biata mamă, ce-i mai plăceau cântecele lui. Aveam toate discurile cu el de la Electrecord. Of, Dumnezeule mare și bun, toate au rămas aici când ne-au confiscat casa. N-am putut lua o ceașcă, un prosop.

Ne pieri pe dată cheful. Am stat în liniște câteva minute, cu capetele plecate. Te-am surprins urmărindu-ne pe toți cu o atenție meticuloasă. Căutai să intri în sufletele fiecăruia din noi. Cu fiecare fibră a ființei tale doreai să simți suferințele din spatele acelei tăceri.

— Avem noi un disc, am zis eu. Mi-l făcuse cadou la împlinirea vârstei de 15 ani Ana Mikuli.

Făcurăm un schimb de priviri cu doctorul Șveț. A fost o aniversare memorabilă pentru noi amândoi.

— Păi, haide, Marta, să dansăm, zise Amanda. Haide, că suntem în sărbători, nu?!

— Aici încă suntem în Postul Crăciunului, dragă Amanda, se scuză Filip, privind cu dojană la farfuria din față, în care se vedeau câteva oase de gâscă.

— Nu-mi spune, Filip, că ții calendarul neîndreptat!?

— Chiar dacă acasă ținem sărbătorile și posturile pe stil nou, biserica de aici respectă calendarul iulian și… ne aud vecinii.

Amanda o invită la dans pe Agata. Filip ezită câteva clipe, apoi mă luă la dans. Ne învârteam mai mult pe loc. Salonul era neîncăpător, Filip șchiop, iar Pomul de Crăciun prea mare. Tu ne urmăreai cu un licăr viu în privire împreună cu doctorul Șveț. Era o frântură desprinsă din lumea aceea de care-ți vorbisem atâta, o lume în care fără să vreau te-am făcut să trăiești cu-adevărat…

XXI

Am stat la Cernăuți zece zile și am avut parte de una din cele mai memorabile nopți de revelion din viață, ultima în care mama Marta a reușit să adune în apartamentul de pe Olha Kobâleanska o parte din prietenii ei de odinioară, eroii acelor povești adevărate cu care m-am ridicat – Perla Rubinskaia, Amanda Iosif, doctorul Șveț și fiică-sa Agata. Pe la două dimineața, când cheful era în toi, a venit și Greta Vladimirovna, mama lui Grișa, cu soțul ei, Fedot Ipolitovici, prorectorul Institutului de Medicină. Veniseră și Grișa cu Vera, sora lui mai mare, studentă la medicină. Nu țin minte să mai fi fost vreodată apartamentul bunicilor atât de plin. Eu cu Grișa nu aveam loc la masa cea mare, așa că tanti Agata ne-a improvizat o mică masă de sărbătoare în bibliotecă, dar noi oricum ne trăgeam în salon, ne așezam ambii în unghere, pe podea și ascultam cu gurile căscate discuțiile maturilor. Fedot Ipolitovici și Vera nu știau românește, iar tanti Amanda nu vorbea rusește, așa că s-a trecut la singura limbă cunoscută de toți cei prezenți, la germană. Îmi ieșeau lacrimi de bucurie și emoție ascultându-i, după care mă uitam cu regret la ceasul cu pendul, urmărind neputincios fuga nestăvilită a timpului. Știam că o noapte ca aceea nu se va mai repeta vreodată.

A fost ultimul revelion al lui Grigore Șveț. Peste exact 11 luni avea să moară. Mi-a rămas în memorie așa cum l-am văzut în acele zile de iarnă: cu părul lung și rar, veșnic răscolit, cu ochii întotdeauna umezi, ducându-și emoționat mâinile măslinii la gură

atunci când vorbea. Avea un râs scurt, vinovat și nostim. Îmi părea că seamănă cu o veveriță, poate din pricina celor doi dinți de aur care ieșeau ilar în evidență atunci când râdea. Îi plăceau copiii și știa să vorbească cu ei, asta-mi spunea și mama Marta. Discutam cu el ore în șir despre trecut, despre cărți, dar și despre anii lui de detenție în lagărul din Republica Komi. Povestea altfel și cu totul alte lucruri decât mama Marta și vedeam că ea era un pic nervoasă din pricina destăinuirilor lui uneori prea neatente și sincere. Mă interesa mai cu seama perioada de după 1945, când a fost folosit pe post de doctor și traducător în lazaretul lagărului de prizonieri de război. Poate că într-adevăr, multe detalii din acele povestiri puteau fi omise, dar…

Mama Iuliana m-a luat acasă în seara de Crăciun pe stil vechi, când mama Marta și tata Filip sărbătoreau Sfântul Ioan Botezătorul. Era o mare încurcătură cu sărbătorile în casa lor și în mintea mea. Cu Floriile, Paștele, Ispasul și Duminica Mare îmi era ușor, chiar dacă în fiecare an li se schimba data, dar cu celelalte praznice bisericești era complicat. Bunăoară, în seara de 6 ianuarie tata Filip oficia la biserică slujba de Ajunul Crăciunului, dar întorcându-ne acasă aveam o cină festivă de Bobotează. Astfel, în capul meu s-a creat o legătură statornică, deși nu prea clară, dintre Crăciun și Bobotează, ca și cum acestea ar fi fost cam una și aceeași. Ulterior am înțeles că instinctiv aveam dreptate și că Nașterea Mântuitorului și Botezul Lui chiar erau genetic unite și evoluaseră istoric dintr-o singură sărbătoare.

Ultimele trei zile de vacanță trecură fără incidente majore. Am stat mai mult în casă, citind *Aventurile lui Huckleberry Finn*. În acele zile mi-am lansat „listele”. Într-un caiet de matematică de 24 de foi am introdus lista cărților citite, într-un alt caiet – cea a locurilor vizitate, iar în cel de-al treilea – spectacolele vizionate.

Apoi reîncepu școala. Se schimbaseră doar anul și trimestrul, în rest totul decurgea în același ritm pe care-l învățasem pe de rost mai devreme: trezirea la 06:45, spălatul, micul dejun, îmbrâncelile de dimineață, drumul spre școală, salutul scurt cu Catea, cele trei sau patru lecții cu Aglaia Policarpovna, ceai cu pâine și magiun în recreația a doua, prânzul la cantina școlii, programul prelungit cu Alexandra Grigorievna, rămas-bun de la Catea, drumul spre casă cu pauza din pădure, cina, verificările mamei Iuliana cu îmbrâncelile de seară, apoi baia și culcarea la 22:15. Trăiam din nou cu așteptarea nopții, a serilor de sâmbătă și a vacanței de primăvară, care începea tocmai pe 23 martie. În această monotonie interveneau doar mici variațiuni, cum ar fi sărbătorile publice sau orele educative, pentru care Aglaia Policarpovna selecta întotdeauna niște „teme la zi”. Acele lecții îmi păreau interesante pentru că aflam „versiunea oficială” a unor subiecte din actualitatea politică, istorie ori religie. Primeam cu circumspecție informațiile învățătoarei, dar mă feream să intervin în discuții. Știam de pe atunci că pentru a supraviețui în lumea asta trebuie să faci tot felul de compromisuri lugubre cu propria conștiință, să te prefaci că nu vezi, nu auzi sau nu înțelegi o sumedenie de lucruri. Mama Iuliana mi-a dat de grijă

încă din primele zile de școală să mă gândesc bine înainte de a deschide gura:

— Ascultă ce-ți zic acolo, reține bine și repetă și tu asta. Mama Marta și tata Filip sunt deja bătrâni, au avut altă școală, au trăit o cu totul altfel de viață. Ei nu înțeleg multe din ce se întâmplă azi în lume. Ce-a fost, nu mai întoarcem. A fost bine sau rău, nu mai contează. Și-apoi e o prostie să strici viitorul tău apărând trecutul lor.

Sărbătorile publice erau foarte așteptate pentru că în acele zile nu mergeam la școală, dar și pentru că în preajma lor nenea Tudor ne trimitea întotdeauna colete, al căror conținut, de regulă, se cam repeta: ciocolată de la fabrica „Krasnâi okteabr”, mandarine, ceai indian, conserve de sardelușe afumate, pate de ficat *Prajski*, pâine *Borodinski*, servelat, maioneză, măsline. Uneori erau și mici completări la această listă – piper, portocale, borcănașe metalice cu sucuri cubaneze de mango, cașcaval olandez sau caramele de la fabrica „Babaev”. Bunăoară, în coletul primit în ajunul zilei de 8 martie nu erau mandarine, ci 12 portocale, pe care mama Iuliana le-a pus la păstrare în verandă, la răcoare. Vă dați seama că nu aveam voie să pun mâna pe ele fără permisiune.

— Ma…, zisei eu după ce-mi terminasem micul dejun, mâine e 8 martie…

— Și?

Am înghițit în sec pentru curaj și am continuat:

— Azi se dau cadouri la fete…

— Ce fel de fete?! Nici opt ani încă n-ai, dar deja te duce gândul pe la fete! Holerelor.

Pusei capul în pământ rușinat, dar insistai.

— Catea mi-a făcut cadou de 23 februarie. Mi-a dăruit cărțulia aia de Vasile Alecsandri…

Replica veni repede, ca un glonț:

— Ia 20 de copeici din portmoneu de la mine și cumpără-i și tu o cărțulie.

Privii cu tristețe la moneda din palmă. Voiam atât de mult să-i fac un cadou și Serafimei… Era o ocazie așa de rară și potrivită ca să devenim prieteni. Dar ce puteam să-i dau? „O portocală! mă fulgeră deodată un gând. Doar că trebuie să găsesc un motiv ca să urc la etaj.”

— Ce mai stai? Hai, cară-te, că taică-tău te-așteaptă deja în sanie.

M-am scărpinat după ceafă și am zis:

— Am uitat creioanele în odaie și azi avem lecția de desen.

— Acum ți-ai adus aminte ce lecții ai azi, hadină ce ești!?

Scăpasem doar cu o pișcătură, dar important era să nu întrebe de ce urc la etaj, deci trebuia să găsesc o scuză plauzibilă. Desigur, mai exista un alt pericol, ca, Doamne ferește, să nu-i vină în gând să-mi verifice ghiozdanul la ieșire, cum o mai făcea uneori. Pentru camuflarea intențiilor am intrat mai întâi în odaie, chipurile pentru a-mi lua creioanele, apoi m-am furișat tiptil în verandă și am înhățat o portocală. Alături, într-o căldărușă de tinichea, era un kilogram de bomboane *Iubileinaia*, care-mi plăceau cel mai mult. O clipă m-am

uitat la ele indecis, apoi am șterpelit o ciocolată și am ascuns-o în buzunar. „Așa e mai solid, o portocală și o ciocolată. E și mai multă culoare… Poate că mama Iuliana nu va observa lipsa chiar azi, ca să facă conexiunile logice de rigoare, iar pe urmă… O să-i spun că n-am putut rezista ispitei și le-am mâncat eu fără voie.” Știam ce trebuia să urmeze, dar…

Am zbughit-o pe lângă ușa întredeschisă a bucătăriei, ca să scap de întrebările și privirile ei, urcând fără zăbavă în sania lui tata Nicu. Pe drum vedeam băieții mergând cu pungi de polietilenă în care se puteau ghici cadourile pentru favoritele lor. Unii dintre cei mai măricei aveau și buchete de lalele abia îmbobocite. Ăsta chiar era un lux, pentru că flori în acea perioadă nici la Storojineț nu prea găseai. Eu nu aveam flori, aveam în schimb o portocală și o bomboană bună, de la „Krasnâi okteabr”, *Iubileinaia*, de care-mi plăceau tare. Am deschis ghiozdanul și le-am analizat pe furiș. Eram sigur că Serafima nu mâncase niciodată așa bomboane, chiar dacă era fiica președintelui consiliului orășănesc. I-am zis lui tata Nicu să trecem mai întâi pe la librărie, deși nu eram sigur că va fi deschisă. Oficial avea program de la opt dimineața, dar vânzătoarea, care era soția comandantului pichetului de grăniceri, ori întârzia, ori lipsea toată ziua. Spre surprinderea mea, magazinul era deschis. M-am uitat repede ce-i puteam cumpăra Catei de cele 20 de copeici. Alegerea era cam restrânsă. Ca preț se potrivea bine *Manifestul Partidului Comunist* de Marx și Engels, *Statul și Revoluția* lui Lenin și *Materialele Congresului XXV al PCUS*.

— Aveți o carte pentru copii mai interesantă, dar care să coste nu mai mult de 20 de copeici?

Vânzătoarea își întrerupse băutul ceaiului și-mi aruncă o privire acră.

— Al cui ești?

— Al Iulianei Filipovna.

La întrebarea „de-ai cui sunt”, toți copiii spuneau numele tatălui, dar mie niciodată nu-mi trecu prin gând să zic că-s al lui Nicanor Dulgheru, pentru că și pe el toată lumea îl cunoștea ca „Nicușor al pădurăriței”. Și nici nu purtam numele lui de familie, ci pe al mamei, pentru că și ea rămase Skawronskaia după căsătorie.

După această prezentare vânzătoarea s-a mai îmblânzit. Cu mama Iuliana nu se punea în poară prea multă lume. Se ridică de pe scaun și selectă de pe rafturile de sus câteva cărțulii subțirele. Alesei *Istoria unui erete* de Aleksandr Grin, pe care o citisem deja și mi se părea cea mai serioasă dintre toate.

Apropiindu-ne de școală, am observat în fața porții „UAZ”-ul de serviciu al tatălui Serafimei. O aducea șoferul întotdeauna cu mașina, deși nu locuiau chiar așa de departe de școală.

— Oprește aici, te rog, i-am zis lui tata Nicu. O să cobor.

— De ce să nu te duc până la poartă, Voldic?

— Vreau să mai merg pe jos.

Vorbă să fie. Serafima tocmai cobora din „UAZ”-ul possovet[37]-ului, iar eu din sania cantonului. Și nici tata Nicu nu era cea mai arătoasă făptură în pufoaica lui, care aducea de la zece metri a borhot și țigări „Pamir”.

— Cum vrei.

Chiar la începutul primei lecții, care era citirea, au început felicitările. Fete și băieți, unul câte unul, își scoteau de prin pungi pachetele foșnitoare de celofan și se așezau la rând să o felicite pe „draga noastră Aglaia Policarpovna”. Vaze, fructiere, cutii de bomboane, prosoape, o șalincă portocalie, buchete de lalele îmbobocite, un fular de șifon roz, o lampă de masă… Toți își analizau cu invidie cadourile concurenților. Avea și Catea un cadouaș, pe care-l mototolea rușinată pe sub bancă: o ceașcă cu cocostârc, învelită într-o foaie de celofan legată cu o panglică purpurie. Se uita pe furiș la cadourile bogate ale colegelor ei mai avute și nu îndrăznea să se așeze la rând. Am încurajat-o inabil:

— Îmi plac cocostârcii. Frumoase păsări. Mari… Iar eu n-am niciun cadou pentru învățătoare…

Din toată clasa doar eu și încă doi colegi nu aveau cadouri pentru Aglaia Policarpovna: un băiat dintr-o familie foarte numeroasă de baptiști, care nu păreau să aprecieze prea mult inițiativele sociale ale Clarei Zetkin și o fetiță oligofrenă dintr-o familie de bețivi.

Lecția de citire a fost o sărbătoare continuă. Aglaia Policarpovna avea masa plină de pomeni ca un mormânt la prohod. Le-a mulțumit călduros tuturor pentru felicitări, apoi i-a dojenit molcălуț, rugându-i să nu mai facă așa ceva și la anul.

Apoi… Veni recreația dintre lecția de citire și cea de matematică, cheia de boltă a zilei. Toți băieții își luau aer în piept

și-și mai analizau o dată cadourile. Fetițele ciripeau, bântuite de emoții, urmărind cu sufletul la gură pungile lor de polietilenă.

Am scos și eu din ghiozdan cărțulia pentru Catea și i-am întins-o uitându-mă jenat în jos:

— Te felicit de 8 martie… De asta, Catea… De ziua femeilor.

Îmi mulțumi și ea la fel de rușinată. Deși împărțeam de o jumătate de an aceeași bancă, practic nu ne vorbeam și nu ne cunoșteam deloc. Era o fetiță cumincioară și sfioasă. Citirea îi reușea cam greu, matematica și mai. O lăsam întotdeauna să copieze, prefăcându-mă că nu observ asta, iar uneori chiar puneam caietul în așa fel ca ea să poată vedea mai lesne. „Eminentele” o țineau cam la distanță, poate din pricină că sta cu mine în bancă, sau pentru că ea niciodată nu participa la dezbaterile lor pe seama mea.

Ceasul de perete de lângă sobă arăta că din recreație mai rămâneau 8 minute. Lângă masa Serafimei era Vladilen. Nu vedeam ce are în punga pe care tocmai i-a întins-o. Serafima roșise puțin, ținându-și privirea mai mult într-o parte. Ea practic nu discuta cu băieții și se prefăcea mereu că nu-i observă. Olesea urmărea de alături scena cu o invidie prost camuflată. Cred că deja îi plăcea de Vladilen. Apoi veni și rândul ei să primească o pungă de la el.

Mai rămâneau 5 minute. Colea, prietenul cel mai apropiat și rivalul principal al lui Vladilen, schimbă garda la masa celor două prințese ale clasei. Era un băiat scund, tuciuriu și foarte răutăcios. Maică-să, de neam boșchir, era noua șefă a selpoului, iar taică-său era profesor de pregătire militară.

„Încă două minute. Acuși va intra în clasă Aglaia Policarpovna”.

Trasei adânc aer în piept pentru curaj și mă îndreptai ca o torpilă spre banca Serafimei. Țineam strâns în mâinile transpirate de emoții portocala și bomboana învelită în hârtie violetă. Credeam că dau în clocot.

— Skawronski! exclamă surprinsă Olesea.

Mai era un minut. Și nici nu mai aveam cale de retragere. Intenția mea era deconspirată. Serafima mă urmări aproape șocată câteva secunde cu coada ochiului, apoi își reveni și întoarse privirea spre Olesea.

— Uite, Serafima… Te felicit de 8 martie…

Vocea îmi tremura neplăcut, iar fața îmi ardea de parcă stăteam în gura cuptorului. Mă oprii, neștiind cum să procedez mai departe. Ea continua să nu mă observe și asta mă blocase.

Toată clasa înțepeni urmărind scena. Femeia de serviciu suna deja pe coridor din clopoțel. Trebuia să închei repede.

— Am pentru tine o portocală și o ciocolată de la Moscova.

Le pusei pe masă, în fața ei. Olesea râse vesel și bătu din palme:

— Vai, fetelor!!!

Serafima strâmbă cu dezgust și împinse cu mâna ciocolata, care căzu pe podea.

Fetele râseră aprobator. Nu vedeam cine anume râdea, pentru că în fața ochilor era întuneric. Am luat de pe masă portocala, dar nu m-am aplecat să ridic ciocolata căzută. După zgomotul din clasă mi-am dat seama că tocmai intrase Aglaia Policarpovna.

M-am retras spre bancă. Nu vedeam și nu auzeam nimic în jur, doar portocala din mână mă frigea ca un bol de foc și-mi lumina

puternic în ochi. Știam că toți privesc spre mine. Faptul că-mi plăcea de Serafima devenise acum evident pentru toată clasa, dar cel mai rușinos și dureros era modul în care mă respinse.

Am așteptat să treacă acea lecție, urmărind fiecare minut la ceasul de perete. Simțeam că-mi pulsează puternic tâmplele și aveam fruntea transpirată. Nu auzeam nimic din ce se întâmpla în jur, dar interceptam cumva din aer bucuria răutăcioasă din privirile unora. Atunci am descoperit cât de mult mă urau.

— O să vă rog, Aglaia Policarpovna, să-mi permiteți să merg acasă, zisei eu în recreație.

— Ce-ai pățit, Skawronski, de vrei să mergi acasă?

Mi se păru că știa ce se întâmplase, pentru că sesizam un aer jucăuș-batjocoritor în voce.

— Mă simt rău. Mă doare capul.

— Ai luat-o în scăfârlie de la fete, cred că. Așa e dacă nu știi să te porți cu ele. Bine, mergi acasă.

Când ajunsesem lângă poartă, auzii pașii grăbiți ai cuiva în urma mea. N-am căutat să văd cine e, apoi mă auzii chemat:

— Woldemar…

Mi-am întors privirea. Era Catea.

— Ce-i? am întrebat-o eu înăbușit.

Am regretat pe dată tonalitatea cu care am pus întrebarea. Ea mai făcu câțiva pași, apoi îmi întinse fără să spună nimic ciocolata pe care, probabil, o ridicase de pe podea în recreație. Privii descumpănit câteva clipe la bomboana învelită în hârtie violetă din

mânuța ei. Nu puteam să o privesc în ochi. Îmi era rușine și jale. Am stat așa câteva clipe, fără să ne spunem nimic.

— Ia-ți-o ție, Catea…, am zis eu cu vocea curmată de emoție. E foarte bună. Nimeni din clasă n-a mâncat o așa ciocolată… Mi-a trimis-o unchiu-meu de la Moscova.

Dădu din cap că înțelege, după care scăpă cu nehotărâre ciocolata în buzunarul șorțului. Și-a ridicat pentru o clipă privirea spre mine, vrând parcă să spună ceva, apoi renunță, îmi întoarse spatele și se îndreptă negrăbită, cu capul plecat, spre clădirea școlii. Am stat un pic locului petrecând-o cu vederea. Îmi părea că trebuia să-i mai fi spus ceva, se cerea parcă o explicație. Nu știu de ce mi se făcu atât de jale de ea, deși cel de care ar fi trebuit să-mi fie jale eram chiar eu. Cel mai mult îmi părea rău de faptul că nu i-am dat de la bun început ciocolata asta ei. Din acea zi Catea a devenit singurul meu prieten adevărat din anii de școală. Din păcate, nu puteam fi mai mult decât atât…

Mama Iuliana a aflat repede de istoria cu portocala, chiar în după-amiaza acelei zile. Venisem de la școală și i-am spus că mă simt rău și că de asta mi-am cerut voie acasă. Nu arătam prea bine, vedea că nu mint. A doua zi eram liberi, 8 martie fiind sărbătoare oficială în URSS. Am mers în odaie și m-am culcat. Între timp mama Iuliana a fost sunată de Alexandra Grigorievna, care i-a și povestit despre cauza îmbolnăvirii mele. Nu m-a trezit, dar, atunci când a auzit că-s treaz, m-a chemat jos, la ea în birou. Stătea la masă și făcea niște calcule contabile. Părea să nu mă vadă.

— Mergi la bucătărie și mănâncă, apoi vino aici, că avem o discuție.

Expresia feței ei nu prevestea nimic bun. Mâncam fără chef cartofii cu carne. Gândurile îmi erau la „discuția” care urma. Am băut încet compotul de gutui. „Să merg acum, sau poate mai iau o ceașcă de compot?”. Am decis să nu mai trag de timp. N-avea niciun rost. De destin nu fugi prin amânări de felul ăsta.

— Așază-te.

Am luat loc pe unul din scaunele de lângă perete. Tonalitatea vocii spunea totul: „știe”.

— Și, ia zi-mi, cum a fost cu portocala azi? Ha?

Tăceam. Simțeam că-mi arde fața și trebuia să fiu roșu ca drapelul leninist. Nu de bătaie îmi era frică. Îmi era tare rușine de ceea ce mi se întâmplase.

— Ți-am spus să-mi vorbești, spurcăciune!

Își ridică spre mine o privire care te îngheța.

— Dă pantalonii jos…

Încremenii. Nu credeam că aud asta. Nu țineam minte să fi stat vreodată gol în fața ei. Până la 6 ani mergeam la baie cu mămuca Marfina, dar mai apoi intram singur și încuiam cu grijă ușa după mine. La Cernăuți, cel care mă ajuta să fac baie până la 6 ani era tata Filip. Mama Iuliana și eu gol era un tablou imposibil, pe care nici în cele mai chinuitoare coșmaruri nu puteam să mi-l imaginez.

— Tu nu auzi ce zic?! Pantalonii jos!

Mă ridicasem ezitant. Ochii stăteau să-mi iasă din orbite. Simțeam că nu am aer. Aș fi preferat să mă lase lat în bătaie, dar

asta… Făcui cum spuse, acoperindu-mă cu mâinile.

— Mâinile sus…

Tresării de la prima lovitură, care mă aduse la realitate. Nu înțelegeam ce-a fost, apoi auzii coarda de elastic șuierând a doua oară în aer și înfășurându-se în jurul meu.

— Dacă, Doamne ferește, mai aud vreodată despre istorii cu fete până nu termini școala, ai să vezi ce-ți fac atunci.

Nu știu când am ajuns în pat. Nici cum. Mi-am dat seama la un moment dat că în odaie e întuneric, că sunt sub plapumă și că tot trupul îmi arde. Adormisem buștean. M-am trezit de la scârțâitul scărilor. Ușa se deschise și văzui în lumina care răzbătea din coridor silueta mamei Iuliana. Venea cu un talger.

— Te-ai trezit?

— Aha.

— Ți-am adus un ceai și pâine cu unt. În farfurioară e dulceață de mandarine.

Ieși fără să mai spună altceva, închizând ușa după dânsa. Dulceața de mandarine era preferata mea, dar mama Iuliana o cumpăra rar, numai când mergea la Storojineț. Am aprins lampa de masă. Ceasornicul de pe noptieră arăta că e 21:42. Mi-am analizat mai întâi cu atenție vârcile roșii, proeminente, lăsate de la pișcăturile coardei. Cu coarda încă nu fusesem bătut, era ceva nou. După această trecere în revistă a daunelor înregistrate, am servit cu poftă ceaiul și feliile de pâine cu unt, acoperite generos cu dulceață de mandarine. Era bună. „Cred că e și scumpă”, mă gândii eu. Mă cuprinse îndată o mare jale după mama Iuliana, pentru că ea era

atât de bună cu mine, atâta îmi purta de grijă, iar eu… „Eu îi fur portocalele și bomboanele ca să le dau la fete. La niște fete care mă detestă, pe când ea lucrează pentru mine toată ziua, strânge bani, face economii, îmi spală hainele, îmi face de mâncare, îmi cumpără dulceață din asta scumpă…” Am plâns puțin de necaz și de dragoste pentru mama Iuliana, apoi am stins lumina și m-am culcat împăcat, cuprinzându-l strâns-strâns pe Peter Pan.

XXII

Constat cât de greu îmi e să-ți fac un portret comprehensiv al copilului care erai atunci. Țin minte atâtea lucruri despre tine, o mulțime de situații pe care le-am trăit, am în inimă miriade de stări pe care le-am conservat proaspete pentru totdeauna, dar sunt neputincioasă să transpun toate astea în cuvinte, pentru că cuvintele au, de cele mai multe ori, un conținut imprecis. Te-ai schimbat mult în primul an de școală. Cred că exact atunci ai trecut prin cele mai rapide și mai puternice modificări interioare. Poate că impresia asta mi s-a creat și din cauză că te vedeam mult mai rar, cu pauze de câteva luni? După vacanța de iarnă nu te-am văzut mai bine de două luni. Pe la mijlocul lui martie Filip s-a dus la Crasna, la o înmormântare. Trecu seara pe la canton și-i ceru Iulianei permisiunea să te lase să mergi cu mine în vacanța de primăvară la Moscova, la Tudor. Nu i-a dat niciun răspuns, abia a doua zi spre seară m-a sunat să-mi spună că pot să-ți procur bilet. A ținut în permanență să-mi accentueze că dânsa este cea care ia deciziile în ce te privește, te-a tratat ca pe o proprietate și n-a admis să te împartă niciodată cu nimeni. Era extrem de geloasă pe relația noastră. Cu timpul această gelozie a căpătat chiar niște accente patologice și cred că unul din motivele relațiilor noastre foarte complicate erai tu.

Filip a mers la Crasna cu mașina și te-a luat îndată după lecții. Veniseși la școală cu bagajul pregătit. Mi-ai zis că toți colegii te

urmăreau cu invidie. Nimeni din clasa voastră nu fusese la Moscova. Te văd și acum intrând valvârtej în antreu, îmbujorat de emoții. Ți-ai schimbat în pripă hainele și ai mâncat la fel de grăbit, deși-ți spuneam că mai avem suficient timp până la plecare. Erai agitat și voiai să mergem cât mai repede la gară. Aveai ochii veseli. Atât de rar îi vedeam astfel – limpezi și veseli. Purtai blugii trimiși de Laura și un pulover albastru-închis, pe care ți l-a făcut cadou de revelion biata Amanda. Te prindea foarte bine.

Era o după-amiază mohorâtă de sfârșit de martie. Niciodată nu mi-a plăcut perioada asta a anului, cred că ți-am mai spus. La casele de bilete din gară erau niște cozi uriașe. Vocile mulțimii se confundau în acel zumzet lenevitor pe care-l emană toate aglomerările de oameni adunați în spații închise. Venisem cam devreme, așa că am mers la cafeneaua gării cu intenția de a-ți lua un ceai și o prăjitură „coșuleț”, de care-ți plăcea ție. Sala semiobscură era impregnată de mirosul tradițional de clor, salam ieftin și ouă fierte, specific localurilor din gările sovietice. Era un rând mare și acolo, toate mesele fiind ocupate. Două vânzătoare se învârteau cu fețe oțetite pe după tejghelele semipustii de sticlă, aruncând cu gesturi mecanice tacâmurile pe talgerele unsuroase din plastic cafeniu. Aproape toți mușteriii păreau indecișii, poate din pricina alegerii foarte reduse sau pentru că-i bloca reacția neprimitoare a vânzătoarelor, care la întrebările lor șoptite răspundeau iritate, cu voce tare: „n-avem așa ceva, poate doriți și somon afumat sau niște salam uscat să vă dăm?!” Rândul se mișca prea greu, implicit, deciserăm să ne bem ceaiul în tren.

Între timp, forfota de la casele de bilete se înteţise. Femei surescitate îşi aruncau una alteia sudălmi piperate. Unii clienţi, mai aprinşi, se şi îmbrânceau. Casierele isterizate ameninţau că închid casele şi cheamă miliţia. Te-ai oprit locului urmărind altercaţia care se încingea.

— Ţărănci proaste! răcnea în ruseşte o muieruşcă durdulie între două vârste, care purta o perucă cam caraghioasă de culoarea bostanului răscopt. Voi în trenul acesta în general nu aveţi ce căuta! Să ne pupaţi picioarele că v-am adus lumină în casă şi v-am spălat de păduchi!

— Cetăţeancă, cetăţeancă, alegeţi cuvintele! Nu se cuvine să spuneţi chiar aşa, încerca moderat s-o calmeze un bărbat mai în vârstă de pe la mijlocul rândului.

Grupul celor patru femei cărora li se adresau sudălmile se prefăceau a nu auzi insulta. Se vedea de la o poştă că vin de la ţară. Mergeau, probabil, la Moscova ori Breansk să vândă fructe, pentru că aveau mai multe genţi imense, din stofă, ticsite cu mere.

— Ce se întâmplă aici? întrebă a lehamete un miliţian burtos.

— E dezordine, tovarăşe locotenent-major, strigă supărată femeia cu perucă bostănie. Puterea sovietică în gara asta încă n-a ajuns. Stă înaintea mea ţăranca aceasta şi, când colo, mă trezesc în faţă cu încă trei tovarăşe de-ale ei. Chipurile sunt împreună şi le-a ţinut ea rând.

Ţăranca încercă să intervină ca să explice ceva.

— Să taci, nespălato! Pute de la voi! Nici ruseşte ca lumea nu ştiţi să vorbiţi!

— Tovarășă, tovarășă, mai încet, o ogoi cu bonomie milițianul, care părea să fi băut nu doar apă minerală pe la bufetul gării.

— Eu sunt udarnic[38] al întrecerii socialiste, dacă vreți să știți, cavaler al ordinului „Insigna de Onoare”! se lăuda femeia cu perucă, foindu-se nervoasă pe picioruşele ei scurte și grăsulii. Tatăl meu a ajuns cu războiul până în Japonia. A venit aici să-i scoată pe ăștia din epoca de piatră, dar eu stau modest la coadă. Educație trebuie să aveți! se răsti ea în direcția celor patru femei.

— Are dreptate, se solidarizară cu dânsa mai multe voci din spate. N-au ce se băga peste rând!

Numărul locurilor pentru trenurile de tranzit spre Moscova la casele de vânzări curente era limitat, biletele se eliberau doar persoanelor prezente fizic, lume era multă, așa că scoaterea din cursă a patru pretendenți mărea șansele celor din spate să aibă parte de un bilet.

— Așa-s întotdeauna țăranii ăștia… Dacă scapi unul în față, așteaptă-te la o brigadă, spuse o voce de bărbat.

— Tovarăși…, încercă să intervină milițianul.

— Români! Ai noștri așa nu fac, punctă satisfăcută femeia cu perucă.

— Tovarăși!

Cele patru femei, vădit izolate și speriate, își fereau privirile în pământ, încercând să nu observe ce se întâmplă.

— Așa deci, mergeți cu toate la coadă, le-o tăie hotărât milițianul.

— Păi, eu stau la rând aici de două ore. Am spus la toți că sunt încă trei femei cu mine. Ne schimbam, când una…

— Ah, ah, ah! Au și început lacrimile, icni triumfătoare femeia cu perucă.

Ai fost foarte afectat de această scenă. Reveniseși de câteva ori în tren la tema celor patru femei, întrebându-mă dacă vor ajunge și ele la Moscova. Erai de timpuriu sensibil la suferința altora, dar mai era o temă care te-a atins: cea a identităților tale, de care trebuia să te dezici în public.

— Ma… De ce toată lumea îi urăște pe români? m-ai întrebat tu deodată, după ce ne-am servit în tăcere ceaiurile aduse în niște pahare pe suporturi de cositor.

— Nu toată lumea, Woldemar. Sunt oameni mai prost-crescuți, care au niște prejudecăți și care…

— Ai dat din cap că înțelegi, apoi ai adăugat cumva abătut:

— Și pe nemți la fel…

— Ce vrei să spui?

— Toată lumea îi urăște.

— E ca și cu românii, Woldemar…

— De asta e bine să fiu ucrainean? De asta, când suntem printre oameni străini, vorbim în rusă?

Țin minte că trenul nostru tocmai se oprise la Ocnița, că era deja noapte și becul de neon al bufetului gării, pe care-l vedeam din geam, avea un defect din pricina căruia pulsa obositor. Nu ți-am răspuns nimic. Oricum, toate argumentele mele ar fi fost infirme. Nici tu n-ai insistat, pentru că nu mă întrebasei nimic în realitate,

constatasei doar. Ai deschis *Micul atlas al lumii* frunzărindu-l o vreme, apoi ai întrebat, fără a ridica capul:

— Ma… De ce toți iubesc mai mult fetele decât băieţii?

Trenul se urni lent din loc. Mă gândeam că era a doua întrebare la care trebuia să dau numaidecât un răspuns și nu unul oarecare, dar fui cât se poate de banală.

— E de la caz la caz, Woldemar. Nu generaliza. Noi te iubim foarte mult.

Păreai să nu mă fi auzit. Te-ai folosit de faptul că cei doi pasageri cu care împărțeam compartimentul, doi bătrânei din Kolomeea, au mers în vagonul-restaurant, ai stins pentru câteva minute lumina ca să-ți îmbraci hainele de dormit și ai urcat pe cușeta de sus, fără ca să mai spui ceva. Acest sentiment al tău de a fi neiubit din pricina mai multor motive s-a manifestat foarte timpuriu și mă tem că s-a întărit în timp. Cred că toți copiii suferă un pic de un complex al neiubirii, dar în cazul tău era ceva mult mai periculos – existența unor factori aparent raționali, care te convingeau că tocmai acesta e adevărul. Și nu era…

A doua zi te trezișești cu noaptea în cap, ca nu cumva să scapi Kievul și podul peste Nipru. Ai fost încântat să vezi cât de lat poate fi râul. Păreai binedispus și urmăreai atent traseul în atlas, spunându-mi cum se cheamă râurile peste care treceam ori orașele mari de care ne apropiam. Apoi te-ai cam plictisit. Timpul curgea monoton, peisajele nu se prea schimbau.

Tudor și Varvara ne așteptau în Gara Kiev. În mașină ne-au spus că-mi satisfăcuse solicitările, făcându-ne rost de bilete la un

spectacol de balet la Teatrul Mare, la un concert la Sala cu Coloane și la un spectacol la Teatrul Mic. Găsise chiar și patru bilete la Circul de Stat, unde aveai să mergi cu nepoții lor, Felix și Jana. Tudor era foarte mulțumit de această reușită a lui, deși nu-l rugasem așa ceva. Mi-a accentuat de câteva ori că era mai ușor să faci rost de un ananas decât de un bilet la circ și că doar datorită relațiilor pe care le avea obținuse acele bilete la spectacolul cu Iuri Nikulin. În opinia lui, ceea ce-i trebuia unui copil de vârsta ta era un spectacol la circ, o vizită la grădina zoologică, o zi la Expoziția Realizărilor Economiei Naționale și un meci de hochei la stadionul „Dinamo”.

— Sunt de treizeci și trei de ani la Moscova, dar nu am fost niciodată pe unde-l duci pe băiatul ăsta. El trebuie să meargă la cinema, la stadioane, la circ!

Erai cam nemulțumit de remarcile lui. Nu-i prea aveai la inimă pe cei doi frați ai lui Filip. Cu Varvara te împăcai mai bine și-ți plăcea să stai de vorbă cu ea când Tudor nu era acasă. Lui, în schimb, nu-i plăceau taifasurile voastre. Le găsea nefirești. Nici Iulianei nu-i plăcea atracția ta pentru societatea femeilor mai în vârstă, dar ție îți plăcea să discuți cu ele ori doar să le asculți cum vorbesc între dânsele. Varvara ținea și ea mult la tine. Te-a tratat tot timpul ca pe propriul ei nepot. Și Tudor, la fel, deși dragostea lui se exprima într-un mod pe care nu-l apreciai atunci. Abia mai târziu v-ați apropiat, când deveniseși un fel de „student-minune” al Institutului Secenov. Se mândrea mult cu tine! Cred că acum ține la tine mai mult decât la propriul nepot sau cel puțin tot atât de mult.

Pe Felix al Margaretei l-ai văzut atunci a doua oară. Era cu un an mai în vârstă decât tine. Un băiat cam dolofan, șmecher și șotios. Margareta fusese cu el la Crasna pe când aveai patru ani, dar îl țineai minte vag. Doreai mult să-l revezi și mă întrebai des despre el. Te uitai la fotografiile făcute cu patru ani mai devreme la Cernăuți, încercând probabil să-ți imaginezi cum ar fi arătat acum, dar se pare că așteptările ți-au fost înșelate. Relațiile voastre nu s-au prea închegat. Aveați interese și caractere diferite, dar ceva mă făcea să cred că acestea nu erau singurele motive pentru care nu-ți plăcuse de el. Nici cu Jana, soră-sa, care e cu un an mai mică decât tine, nu te-ai împrietenit prea tare, dar asta mi se părea cumva în firea lucrurilor. În general, aveai niște așteptări cam ciudate de la o legătură de prietenie. Uneori aveam sentimentul că puneai un alt înțeles într-o astfel de relație, că o vedeai mult mai apropiată, mai durabilă și oarecum exclusivă, ceva care nu putea lăsa loc și pentru alte legături.

A doua zi ai mers cu mine, cu Varvara și cu Felix la grădina zoologică. Te-ai oprit în fața cuștii leilor, ai privit câteva minute atent cele câteva fiare, ai citit explicațiile, apoi te-ai întors spre mine și ai întrebat mirat:

— Cel frumos e leul și alea, mai pipernicite, sunt leoaicele?!

— Da.

— Hm. Interesant… Nu știam că se deosebesc atât de mult.

Ai făcut o remarcă oarecum similară, plină de surprindere, la voliera cu cerbi, apoi la cea cu păuni, la păsările-liră și în alte câteva locuri. Felix se cam plictisise și te privea cu lehamite, pe sub

sprâncene, iar tu nici nu-l observai. Erai plin de energie și țineai să vezi numaidecât toate animalele, oprindu-te îndelung în fața unora. Ceva te preocupa. La ieșire din grădina zoologică ne-am oprit la o cafenea, unde ai băut pentru prima dată pepsi-cola.

— Ma… Crezi că cerbii aceia, atât de frumoși, se îndrăgostesc de cerboaice?

Te-am privit amuzată.

— Da.

— Hm… Ele nu-s cine știe ce…, ai continuat tu îngândurat. Nici n-aș fi zis că sunt rude cu cerbii.

Nu m-am putut abține să surâd.

— Așa e în lumea animalelor. Masculii sunt mai frumoși decât femelele, pentru a fi mai atrăgători în ochii lor.

— Interesant…, ai zis tu, asta fiind constatarea cu care sigilezi de mic unele discuții, apoi ți-ai mutat privirea spre sticla goală de pepsi-cola.

O vreme n-ai spus nimic, furat de cine știe ce gânduri.

— Zici că asta e o băutură-simbol a americanilor, așa cum e *buratino* la noi? Cât spui că a costat?

— 33 de copeici.

— Scump…

Te-ai uitat cu regret la pahar.

— Mai vrei una?

Te-ai rumenit la obraji și ai zâmbit pișicher.

— Da, desigur. E foarte bună. Să-ți spun drept, e mult mai bună decât *buratino*.

În ziua următoare ai mers cu Margareta la panorama Bătăliei de la Borodino, de unde te-ai întors foarte entuziasmat de cele văzute. Mi-ai și desenat într-un caiet câteva drapele de luptă ale lui Kutuzov, iar după-amiază Tudor te-a luat cu dânsul la uzină, să-ți arate unde se construiesc „ZIL”-urile. De acolo n-ai revenit chiar impresionat.

Nu i-ai plăcut deloc lui Tudor în acea ședere la Moscova. Te găsea straniu. Eu puneam criticile lui pe seama unei invidii ascunse. Felix nu avea reușite prea mari la școală și ceda vădit în fața ta la toate capitolele. Cred că-l agasa și pe el, și pe Margareta, acest lucru. Tu, un copil din provincie, erai cu trei capete mai sus decât Felix, un băiat moscovit, fiu de jurnaliști.

— El nu manifestă niciun interes pentru lucruri firești la vârsta lui! mă probozea Tudor în acea seară la bucătărie. Tu-ți dai seama de asta!? L-am luat la uzină să-i arăt secția de asamblare, am obținut permis de intrare pentru dânsul, dar n-a fost deloc interesat! Un băiat normal de la țară ar da tot ce are mai scump să vadă cum se pune pe roate un ZIL!

Apoi, într-o altă zi, am mers la Galeria Tretiakov. Sunt sigură că nu ai uitat cât de rece și de umed era în acea dimineață și ce coadă uriașă era la intrarea în muzeu. Am așteptat trei ore încheiate. Erai obosit, dar ai rezistat, refuzând propunerile de a schimba destinația.

— Mihail Vrubel e unul din pictorii mei preferați, ți-am spus eu în una din săli. O să-ți placă și ție. Uite, asta e „Prințesa îndepărtată”. Subiectul e dintr-o piesă romantică a unui dramaturg

francez, Edmond Rostand. E despre atingerea frumosului care se plătește cu prețul vieții. Ce zici? Interesant, nu-i așa?

Ai privit-o cu un interes scurt. Apoi, ca să nu mă dezamăgești, îmi zisei asigurator:

— Da, frumos. Am să citesc piesa asta și atunci o să înțeleg mai bine și tabloul.

— Iar acesta e un alt tablou foarte cunoscut al lui Vrubel, „Demonul”. Știi ce e un demon?

Ai dat afirmativ din cap și încremeniseși cu ochii ațintiți spre figura melancolică și gânditoare a îngerului căzut. Știam că dacă nu pui nicio întrebare, înseamnă că ești extrem de preocupat de ceva. Aveai să revii numaidecât la această temă peste câteva ore sau peste câteva zile. Te vei apropia de ea din direcții neașteptate, fără nicio legătură aparentă cu ceea ce credeam eu că te putea preocupa cu adevărat.

— Să mergem, Woldemar, muzeul e mare, trebuie să reușim să vedem totul și să trecem și pe la Armurărie.

Ți-ai încruntat puțin fruntea, fără ca să mă privești, apoi te-ai desprins din loc. Ai fost tăcut și atent la ce ți-am spus în câteva ore cât am continuat vizita, apoi, când urma să ieșim, mi-ai zis hotărât:

— Ma, să mai trecem o dată pe la „Demon”.

Te-am urmat. Voiam să aflu ce anume te-a pasionat în el.

— Ce-ți place, Woldemar, în tabloul ăsta?

Păreai să nu-mi fi auzit întrebarea.

— Felul cum stă, spuse-i apoi cumva indecis. Și mai e… Dumnezeu de ce l-a pedepsit?

— Căpetenia demonilor, Lucifer, a fost cel mai important dintre îngeri, cel mai frumos și mai perfect dintre ei și asta l-a împins spre păcatul mândriei, încercând să se compare cu însuși Creatorul. O parte din îngeri l-au susținut. Supărat, Dumnezeu i-a alungat din Cer, aruncându-i pe pământ.

Te-ai oprit din mers, reflectând la ceva, apoi ai întrebat, privindu-mă atent:

— Pe el cine l-a creat?

— Pe Lucifer?!… Dumnezeu. Tot ce este în Univers e opera Lui.

— De ce?

— Ce ai în vedere?

— De ce l-a creat? Știa doar ce se va întâmpla? Sau de ce nu l-a creat așa cum trebuia să fie?

— Nu știm niciodată de ce face Dumnezeu unele lucruri, Woldemar. Voia Lui ne este ascunsă și nici n-am înțelege, cu logica noastră omenească, planurile Creatorului.

Noaptea ai avut un vis urât, te-am auzit strigând prin somn. Varvara te-a spălat cu agheasmă. Ți-am propus să mergi cu mine în odaie. L-am convins pe Tudor să-ți desfacă un pat pliant, pentru că știam că nu vei veni cu mine în pat. Ai refuzat cu un clătinat categoric al capului, apoi m-ai întrebat:

— Ma, de ce uneori ne este frică atunci când nu e nimeni în preajmă?

— Oamenii se tem de singurătate.

Ai mestecat răspunsul meu câteva secunde, după care ai spus:

— Nu. Nu cred că din cauza asta… Nu are de cine să-ți fie frică dacă știi că ești singur.

— Faptul că ești singur e înfricoșător în sine. Omul nu poate trăi în izolare. Pentru toate avem nevoie de cineva. Și pentru iubire, și pentru suferință, și pentru bucurii, și pentru necazuri…

Ai dat neîncrezător din cap.

— Atunci de ce crezi că ne e teamă? te-am întrebat eu.

— De faptul că singurătatea aceea nu-i adevărată, pentru că în ea mai poate exista cineva despre care nu știm nimic.

Te văd ghemuit, cu genunchii aduși sub bărbie, în pijamaua de bumbac cu fulgi albaștri, un pic decolorați. Miroseai călduț a somn și a praf de spălat. Ți-am trecut mâna prin păr. Erai un pic transpirat. O energie neclară venea dinspre tine, potolită și suavă, dar în același timp neliniștitoare și dureroasă.

— Ma, noi de ce dormim?

— Pentru că trebuie să ne odihnim. Organismul are nevoie de o pauză, ca să-și revină.

— Noi când dormim nici nu știm că trăim. Păcat… Pierdem aproape jumătate din viață dormind.

— Ei, nu e chiar jumătate. E o treime. Să zicem că dintr-o viață de 75 de ani dormim 25.

— Hm… Cam mult, totuși. Poate că ar fi fost mai bine să trăim numai 50 de ani, dar fără ca să dormim.

— De ce crezi așa?

— Pentru că astfel nu ajungeam niciodată bătrâni. La ce bun să dormi atâția ani în tinereţe? Doar pentru ca apoi să-i trăiești bătrân?

Muream de oboseală la 50 de ani, dar trăind fără pauzele acestea.

— Așa e făcută lumea, Woldemar. Așa a gândit-o Dumnezeu.

Ți-ai frecat ochii, apoi m-ai privit șăgalnic:

— Bine, ma… Noapte bună! Simt că a venit timpul să mă deconectez din nou.

— N-o să-ți fie frică?

— Nu. A fost doar un vis…

Moscova ți-a plăcut și învățaseși repede să te orientezi prin oraș, iar în penultima zi chiar te-ai aventurat să vii acasă singur de la Margareta, luând metroul de pe bulevardul Vernadski. Încremenisem de groază când am înțeles că nu erai cu Felix, dar Varvara nu vedea nimic grav în isprava ta.

— Stai liniștită, Marta, toți copiii de seama lui hoinăresc prin oraș singuri.

Ai mers la baie, apoi ai venit la bucătărie, uitându-te indecis prin farfuriile aflate la vedere.

— Să-ți fac un ceai? te-am întrebat.

— Nu, mulțumesc. O să beau unul mai târziu. La stația Arbat, când am schimbat linia de metrou, mi-am cumpărat o chiflă cu magiun și am luat și un pahar de ceai.

— Ți-am dat numai 10 copeici pentru metrou. De unde ai luat atâția bani?

— Am împrumutat 50 de copeici de la Felix.

Te-ai uitat la mine, surprins de reacția rezervată pe care o aveam și te-ai grăbit să adaugi:

— I-am zis să nu-și facă griji. Eu îi întorc banii când vine el la Cernăuți. Am suficienți în pisica aceea de ghips.

M-am așezat lângă tine, privindu-te sever, cum rar obișnuiam să o fac.

— Woldemar, ascultă-mă atent. O să îți dau 50 de copeici să i le întorci lui Felix. Și să ții minte: nu cheltui niciodată mai mult decât ai, pentru că totul are un preț. Dacă ești strâmtorat, cântărește-ți prioritățile. Moderația nu e dezonorantă. Nu te grăbi să împrumuți nici tu, dar mai ales evită cu grijă să aduni datorii. Mă refer aici la bani, pentru că, desigur, în viață ajungi numaidecât să ai o datorie față de cineva, datorii morale. Acest fel de datorii, chiar dacă-s mici, să nu le uiți niciodată, nici chiar după ce crezi că le-ai întors. Și să le întorci întotdeauna înzecit! Iar dacă din cine știe ce motive nu vei putea face asta, atunci măcar nu uita să fii recunoscător. Recunoștința e o monedă la îndemâna noastră oricând și mulți nici nu-și dau seama ce scumpă poate fi.

M-ai ascultat atent, cu capul plecat. Aveai obrajii îmbujorați. N-ai comentat nimic. Știam că te-ai pătruns pentru totdeauna de ceea ce auzisei.

În ultima seară am mers la un concert la Sala cu Coloane. Țin minte că nu-ți plăcuse partea a doua, ceva de Skreabin.

— O să crești mai mare, o să-l înțelegi și atunci o să-ți placă.

— Oamenilor le place doar ceea ce înţeleg?

— De regulă, așa e, deși… Uneori se poate întâmpla și invers, să căutăm să înțelegem ceva doar din motivul pentru că ne atrage, ne place…

Am mers câteva minute fără ca să ne vorbim, iar la intrare în stația de metrou te-ai oprit brusc și ai întrebat, privind îndărăt, spre Sala cu Coloane:

— Laura a cântat aici?

Fui surprinsă de acea schimbare neașteptată de subiect și de tonalitate. Era pentru prima dată când vorbeai despre Laura în ultimele luni.

— Da.

— Și… Aici l-a cunoscut pe acela? Pe Dietmar?

— Nu. Era un concert în Sala „Rossia”… Vrei să mergem acolo?

— Nu. Nu vreau…

Ți-ai strâns buzele, plecând capul. Am stat în tăcere până la stația Bagrationovskaia. Păreai îngândurat. Când am ieșit din metrou, mergând spre casă pe strada Barclay, te-am întrebat:

— Ei, ești mulţumit? Ți-a plăcut prima ta vizită la Moscova?

— Da, spusei tu cu hotărâre, foarte mult, dar eu nu-s pentru prima oară aici, ma. Tu uiți că eu m-am născut la Moscova. Și voi reveni aici. Numaidecât.

XXIII

Sosiră vremea lăcrămioarelor, castanilor și liliacului. În văzduh se simțea tot mai intens suflul verii, pădurea exalând parfumuri condimentate, mai ales dimineața devreme și seara târziu. Mai erau și culorile, care parcă răbufneau când se spărgea lumina zorilor – proaspete, intense, aprige. Mă trezeam pe la cinci dimineața din pricina păsărilor, care făceau să vuiască împrejurimile de ciripitul lor, deschideam larg geamul și nu mă mai săturam de acest dezmăț olfactiv și sonor. Am avut dintotdeauna o atitudine ambivalentă față de primăvară și un fel de atracție masochistă pentru luna mai. Mă sfredelea într-un fel plăcut și, totodată, dureros această bucurie clocotitoare a naturii. Era în lumina, culorile și emanațiile primăverii ceva care-mi plăcea la nebunie, care mă atrăgea irezistibil și care, în același timp, mă zădăra chinuitor, îmi ardea toți nervii. Probabil că aveam deja atunci un fel de teamă confuză față de orice fericire carnală, față de tot ce-i bucură pe oameni. Cred că pentru prima dată conștientizasem această relație cu primăvara chiar atunci, în clasa I, mergând seara spre casă. Coteam de pe drum în pădure și mă uitam pierdut și uimit, înghițind în sec, la banchetul nebun al creației. Simțeam că nu voi fi niciodată invitat la el. De asta îndrăgisem mai mult toamna, lumina și aroma împăcată a sfârșitului, la fel cum îmi plăcea mai curând amurgul decât răsăritul.

Ultimul trimestru trecu repede și fără mari evenimente. Singura schimbare esențială pe care am simțit-o odată cu încălzirea vremii

erau lecțiile de educație fizică. Așteptam cu groază zilele de luni și miercuri, când Aglaia Policarpovna ne scotea pe stadionul școlii și după o scurtă „înviorare” ne împărțea în două echipe: pe de o parte, fetele, care făceau niște exerciții banale de gimnastică, pe de alta, băieții, care jucau fotbal sau volei. Eu nu știam să joc niciuna, nici alta. Niciun sport de echipă nu s-a legat vreodată de mine. Forțați de Aglaia Policarpovna, băieții au fost nevoiți de câteva ori să mă accepte în jocul lor, dar eram total lipsit de talent. În plus, înțelegeam cât de mult îi încurc și asta mă făcea și mai inabil.

Relațiile mele cu colegii continuau să fie la fel de reci ca la început. Cele mai complicate raporturi le-am avut cu fetele, mai bine-zis, cu ele aveam relații complicate, iar cu băieții nu aveam aproape niciun fel de relații. Între mine și ceilalți colegi se ridicase chiar din primele săptămâni un zid, care a persistat mai mulți ani, dar pe care l-am resimțit mai cu seamă în primul an de școală. Mă deosebeam de ei în toate – aveam alte interese, vorbeam altfel, mă comportam diferit, apoi aveam și un alt mod de a judeca și a privi lucrurile. Eu eram un copil reținut, zâmbeam rar, în timp ce dânșii erau veseli și neastâmpărați. Lor le plăcea să fie tot timpul împreună, eu căutam singurătatea. Eu nu știam jocurile lor, nu ascultam muzica care le plăcea, nu privisem filmele despre care vorbeau, nu mă interesam de bătăile de la căminul cultural, nu urmăream meciurile de hochei la televizor, nu știam să înjur, tot așa cum ei nu citiseră cărțile care-mi plăceau, nu știau ce e o filarmonică, nu au fost niciodată la teatru, nu cunoșteau istoriile cu care crescusem, nu vizitaseră locurile în care am fost. Ei zădărau

fetele, le puneau piedică, le trăgeau de gâțe, în timp ce eu aveam față de ele un comportament neutru și corect. Mă priveau pieziș, nu se salutau, nu intrau în vorbă, dar nici nu se legau de mine, pentru că, în pofida aparentei fragilități, aveam o personalitate mai matură, mai puternică decât a lor și la nivel inconștient această superioritate psihologică era, fără îndoială, resimțită. Nu mă puteam impune prin forță, dar era evident că nici nu eram submisibil. Din cauza asta, m-am pomenit de la bun început într-un fel de „splendidă izolare", o situație în care nu era clar cine pe cine ține la distanță. Altminteri, cu mici excepții, toți colegii mei de școală, inclusiv cei mai mari, erau niște băieți foarte de treabă. Aveam să înțeleg abia mai târziu ce am pierdut prin izolarea mea forțată în raport cu ei. Poate că dacă se comportau altfel, eram și eu nevoit să mă acomodez la regulile lor, să devin ca ei, să fiu parte a lumii lor, să-mi fac aliați. Ei însă au avut față de mine o înstrăinare, care cu anii s-a transformat într-un fel de respect distant.

Cu fetele era altceva, mai ales cu cele care luptau pentru rolul de vedetă, „eminentele". Anume ele, aceste „ființe exemplare", erau extrem de geloase pe performanțele mele „intelectuale". Un alt motiv de tensiune, de care nu eram conștient pe atunci nici eu și nici ele, era felul meu de a fi, acea impasibilitate cu care le tratam și care nu se înscria în niciun fel de tipare. Nimic nu jignește mai tare un suflet de femeie decât indiferența, mai cu seamă indiferența acelora de la care ai aștepta măcar un semn firav de atenție.

Colegele mele… Ce mă mai urau de fiecare dată când aveam vreo evoluție prea frustrantă pentru ele la lecții sau la vreun

matineu! Nu-mi spuneau nimic, nu mi se adresau niciodată direct, dar veneau în recreații în raza atenției mele și discutau despre cât de nefericiți trebuie să fie copiii lepădați de părinți sau ce păcat că au mai rămas în viață nemți, sau preoți, ori urmași de moșieri, sugerând că ar trebui cu toții stârpiți fără milă, apoi bucurându-se de certitudinea că într-o zi asta se va întâmpla numaidecât. Contrar a ceea ce cred maturii, majoritatea copiilor sunt niște ființe nemiloase. Eu eram o excepție de la această regulă, poate pentru că am crescut, cum spunea și mama Marta, într-o lume a bătrânilor și aveam o altă percepție a durerii celuilalt. În forul meu interior sufeream mult din pricina acestor judecăți, dar mă stăpâneam bine, nu dădeam pe față nicio reacție.

Nu chiar toate fetele aveau această atitudine ostilă față de mine. Existau și două excepții – Catea și Galea, colega noastră oligofrenă. Eram singurul din clasă care vorbea cu ea. Venea dintr-o familie foarte săracă, părinții îi erau alcoolici și-mi era atât de jale de dânsa, încât îi dădeam deseori toate tartinele pe care mi le pregătea cu grijă mama Iuliana. Le mânca cu poftă, dar lăsa întotdeauna ceva pentru frații ei mai mici, și asta mă atingea și mai mult.

Dar nu relația cu colegii era cea mai mare problemă, și nici atitudinea sau părerile lor despre mine, ci însăși prezența lor. Suportam încă nespus de greu societatea. Asta a fost cea mai dificilă încercare pentru mine în primul an de școală. Să fiu în preajma cuiva atâtea ore în șir era un supliciu. Cu timpul m-am învățat să mă stăpânesc, să nu-i observ pe cei din jur, dar în clasa I nu puteam evada în lumile mele de față cu dânșii, aveam nevoie de singurătate.

Cel mai greu îmi era după-amiază, în așa-zisul program prelungit. Dacă era vreme bună, după ce terminam de făcut temele pentru acasă, Alexandra Grigorievna ne scotea pe terenul școlii și ne lăsa de capul nostru, supraveghindu-ne de la distanță în compania învățătoarelor de la celelalte clase primare. Fetele se jucau de-a spitalul, familia, magazinul sau școala. Uneori mi se părea interesant să le urmăresc discret, prefăcându-mă ocupat cu ceva. Aveam impresia că jocurile lor erau oarecum aidoma „imersiunilor" mele în lumile imaginare, chiar dacă temele lor erau altele și trăiau aceste experiențe în grup.

— Auzi, Catea, voi când vă jucați de-a familia sau școala, chiar vedeți asta? am întrebat-o eu într-una din zile. Adică…, cum să-ți explic, chiar credeți că asta e realitatea?

Ea mă privi mirată, cu oarecare teamă.

— Nu… Noi ne jucăm doar. Ce vrei să spui?

— Înțeleg că vă jucați, dar uite, adineauri, când chipurile erai asistentă medicală, tu vedeai spitalul? O vedeai pe Serafima sau în fața ta apărea un medic?

Își trase cu putere nasul, continuând să mă analizeze întrebător, apoi răspunse:

— Nu vedeam niciun medic, Voldic. Știam că Serafima e medicul. Noi ne jucam doar, îți spun…

Băieții jucau fotbal sau se jucau de-a războiul cu clasa paralelă. Trăgeau la sorți care-s nemți și care-s ruși. Toți doreau să fie ruși. Jocul de-a războiul mi se părea cel mai dureros, pentru că nimeni din colegii mei nu conștientiza cu adevărat ce a însemnat acesta. Îmi

era curioasă setea lor de luptă, de moarte, dorința de a răpune, de a învinge. De unde venea? De ce toți erau la fel? Eram de undeva convins că și băieții din cele mai îndepărtate părți ale lumii se joacă astfel.

Nu participam niciodată la jocurile lor, urmăream doar uneori cum joacă fotbal băieții din clasele mari. Puteam sta așa, urmărindu-i, o oră întreagă. Îmi era interesant să le văd mișcările, reacțiile, să le ascult strigătele, să le înțeleg impulsurile și motivul care-i făcea pe jucători atât de pasionați de el.

— Vezi, iar tu zici că nu-ți place fotbalul.

Tresării. Alexandra Grigorievna și alte trei învățătoare stăteau nu departe de mine, analizându-mă atent. Nici nu le observasem, într-atât de concentrat eram. Zâmbii confuz, fără ca să răspund nimic. Ce puteam să le răspund? În fond, nici eu nu știam ce mă atrăgea acolo. Știam doar că nu jocul mă interesa, ci jucătorii, dar ele n-ar fi înțeles, în mod sigur, ce voiam să spun.

Uneori venea lângă mine și Galea. Se așeza la oarecare distanță și mă privea. Nu mă feream de ea și nu mă deranja deloc prezența ei. Era ca un animăluț docil și tăcut. Avea față trasă, iar din ochii ei verzi izvora o privire abătută de pustnic. Ceva nedefinit mă atrăgea în privirea ei, dar, ori de câte ori încercam să i-o prind, își cobora rușinată ochii în pământ. Alexandra Grigorievna mi-a zis că nu e bine să stau atâta cu Galea, că râd de mine nu doar copiii, dar și învățătoarele de la alte clase. I-a spus chiar și mamei Iuliana despre asta.

— Ai o nouă prietenă, din câte înțeleg, îmi zise ea într-o seară, servindu-mi cina.

Privii nedumerit la ea.

— Mi-a zis Alexandra Grigorievna că te joci tot timpul doar cu o fetiță debilă, continuă dânsa pe aceeași tonalitate plată. Nu mă mir. Nici tu nu ești chiar teafăr.

Roșii, continuând să cinez fără chef.

— Eu nu sunt prieten cu Galea și nu mă joc cu dânsa niciodată, am îndrăznit eu să obiectez peste ceva timp. Ea e bolnavă. Toți râd de dânsa… Până și învățătorii se poartă urât cu ea.

— Și ție ce-ți pasă?

O privii pe sub gene cu teamă și mirare.

— Mi-i tare jale de ea… Mă gândesc cât de nefericită e… Și că oamenii sunt deseori foarte răi…

Înghiții în sec în așteptarea vreunei replici ucigătoare.

— Of, Woldemar, ce să-ți zic… Ai dreptate. Dar vezi și tu, nu sta numai cu dânsa, că lumea e precum zici, rea. Și dacă-ți merge vestea de pe acum că ești smintit, nu te speli toată viața.

Mi-am dat seama că mama Iuliana nu dezaproba chiar în totalitate atitudinea mea față de Galea, doar că trebuia să salvez niște aparențe. „Nu e rea la suflet”, mă gândii eu.

— Ma, fetele se joacă de-a școala și spitalul pentru că așa ceva e în sufletul lor de la naștere?

Mama Iuliana continua să spele vesela fără ca să mă privească. Știam că mă auzise, dar erau unele întrebări pe care se prefăcea că nu le aude.

— Cred că așa e. De ce întrebi? Ți-ar plăcea să te joci și tu cu ele?

— Eu?!

Încremenii cu ceașca de cacao în mână. Nu puteam înțelege cum de i-a venit așa ceva în gând.

— Ba, deloc! Voiam să știu de ce fetelor le plac astfel de jocuri, iar băieților nu. Și de ce fetelor nu le place să joace fotbal, iar băieților, da.

Mama Iuliana strâmbă abia sesizabil a dezgust din buze.

— Ție fotbalul nu-ți place, din câte cunosc. Și nici mie nu mi-a plăcut niciodată să mă joc de-a spitalele și școlile pe când eram de vârsta ta. Tu ce citești acum?

— *Aventurile lui Tom Sawyer*.

— Îți place?

— Da, foarte mult.

Apoi veni și mult așteptata zi a ultimului clopoțel. De astă dată mama Iuliana mi-a pregătit două buchete mari și frumoase de flori: unul pentru Alexandra Grigorievna și altul pentru Aglaia Policarpovna. Era un semn că se instaura o eră de normalitate în relațiile mele cu învățătorii. Am fost anunțați că vom avea doar o singură lecție, un fel de oră educativă de bilanț, la care ni se vor comunica notele medii pe trimestru și cele anuale. Eram, alături de Olesea, Serafima, Vladilen și Colea, printre cei care aveau nota medie anuală „5” pe linie. Catea era cu ochii în lacrimi. Pentru trimestrul patru avea nota „3” la citire. Încercasem s-o liniștesc cumva, dar nu cred că am fost foarte inspirat.

— Ei, copii, iată că aveți deja un an de școală în spate. Nu-i așa?! La lecția a doua va fi careul mare cu ultimul sunet de clopoțel. O să ne luăm rămas-bun de la colegii voștri din clasa X, care ies în viața mare. Voi mai aveți până atunci, dar deja ați făcut un prim pas important în viață. Ați învățat multe în acest an – să citiți, să scrieți, să numărați, să socotiți. Sunteți fericiți că mergeți în vacanţă?

— Da-a-a!!!

— Bine, copii. Mă bucur pentru voi. Dar ce înseamnă fericirea? Pentru că tocmai aceasta e tema lecției noastre educative de azi. Ce înțelegeți voi prin fericire?

Văzând că nimeni nu se înghesuie să dea un răspuns, Aglaia Policarpovna porni să-i întrebe pe fiecare. Clasa a prins a se agita. Toți ascultau cu interes viziunile colegilor și se gândeau, totodată, ce ar putea răspunde.

— Fericirea înseamnă să ai mamă, părinți, răspunse Olesea.

— Așa e, copii. Cel mai important lucru e familia! Familia e cea care ne aduce fericirea adevărată. Numai împreună cu cei apropiați putem savura bucuriile și simți de le ei sprijinul în momente grele.

— Să fim apărători ai patriei, bărbați adevărați, își dădu cu părerea Vladilen.

Aglaia Policarpovna părea cam încurcată. Se vede că se aștepta ca fiu-său să spună ceva mai inteligent.

— Ei, Vladilen, tu ca de obicei cu valorile tale. E bine, e frumos, înălțător, dar nu suntem toți născuți să fim eroi. Să înțeleg că acesta e visul tău și ideea ta despre fericire?

Vladilen roși și dădu afirmativ din cap.

Urmară apoi destăinuiri dintre cele mai diferite – să locuiești la oraș, să ai mașină „Volga”, să devii medic, să ajungi artist celebru, să trăiești ca Lenin, să mori ca Zoia Kosmodemeanskaia. Clasa a prins treptat gustul pentru această dezbatere. Toți erau atât de captivați, încât uitaseră până și de notele anuale. Unii cereau deja dreptul la părere pentru a doua oară, pentru că între timp, ascultându-și colegii, le veniseră alte idei. I-am ascultat cu interes pe toți și m-am gândit atunci că intuitiv fiecare identifica fericirea exact cu ceea ce s-ar putea să nu aibă niciodată. Inclusiv eu…

— Ia zi-ne și tu, Galea, pentru tine ce înseamnă fericirea? se interesă pe un ton condescendent-ludic Aglaia Policarpovna.

Clasa chicoti. Galea se uită speriată în jur, de parcă ar fi vrut să se convingă că anume ea este cea căreia i s-a adresat învățătoarea, apoi se ridică lent, legănându-se indecisă.

— Mie…, murmură dânsa, privind în direcția mea. Fericirea este… dragoste.

Toți izbucniră în râs, inclusiv Catea. Aglaia Policarpovna zâmbi și ea molipsită de această bucurie generală, invitând-o pe Galea cu privirea să ia loc.

— Liniștiți-vă copii, îi îndemnă Aglaia Policarpovna, bocănind în masă cu bățul. Fiecare vede fericirea la nivelul înțelegerii lui, nu e nimic de râs aici.

Simțeam că ochii îmi joacă în lacrimi. Am vrut atunci să mă ridic și să le strig că anume Galea era cea mai aproape de adevăr, dar am tăcut, plecând capul ca un laș. Tot atunci auzisem comentariile Olesei adresate, probabil, Serafimei:

— Galea e îndrăgostită de Skawronski. Ai văzut că se uita la el?

Serafima râse scurt. Știu că nu privise în direcția mea. Niciodată nu se uita la nimeni din băieți. Aveai senzația că nu ne observa existența.

— Ei, Skawronski, dar pentru tine ce înseamnă fericirea?

Mă făcui ghem. Aglaia Policarpovna mă examina cu ochii ei bulbucați. Simții că roșesc din pricina atâtor priviri ațintite spre mine. M-am ridicat încet în picioare, coborându-mi privirea. Toți tăceau, inclusiv eu. Puteam spune orice banalitate ca să scap, dar ceva mă reținea. Era probabil acel imbold spre diferență care cu timpul pusese stăpânire deplină peste comportamentul meu. Țineam bine minte discuția despre fericire pe care am avut-o cu tata Filip în noaptea de revelion din anul precedent. El spunea că fericirea pe pământ nu există, dar eu nu i-am dat crezare până la capăt, pentru că… Pentru că parcă o zărisem cândva, mai devreme. Am deschis gura, ezitând să spun sau nu ceea ce credeam.

— Nu știu…, am zis eu, simțind că fața mi-i deja în flăcări. Adică…

Am înghițit în sec și mi-am ridicat privirea, uimit de liniștea care domnea în clasă. Toți se uitau la mine cu interes. Până și Serafima mă urmărea concentrată, deși ochii păreau să-i fie îndreptați mai curând spre banca mea decât spre mine. Curiozitatea ei m-a surprins cel mai mult și poate că tocmai din cauza asta am și făcut acele confidențe. Pentru că ei i le-am spus.

— Eu aș fi fericit să rămân toată viața… copil.

Cred că am scăpat un surâs tâmpit, pe care m-am grăbit să-l maschez frecându-mi nasul. Nici nu cutezam să mă uit în ochii cuiva de rușine pentru destăinuirea tocmai făcută, dar, spre surprinderea mea, în clasă continua să fie liniște, nu se auzeau nici râsete, nici comentarii, ci doar un fel de respirație încărcată de surprindere sau nedumerire: „el vrea să rămână copil…”

XXIV

Pe la începutul lui iunie primisem o scrisoare de la Ghiulnazi, sora medicală care mă asistase la naşterea Laurei. După revenirea din Karakalpakia, menţinusem multă vreme legătura cu câţiva dintre localnicii cu care mă împrietenisem în cei 12 ani de exil, dar cu timpul singurul meu contact cu Muinakul rămase Ghiulnazi. Îmi scria că în martie îi decedase soţul şi a rămas singură, cele trei fiice fiindu-i împrăştiate care şi unde, prin diferite colţuri ale Uniunii. Îmi propunea să vin vara la ea în vizită. „Dacă nu vii nici acum, scria ea, nu vei mai avea nici la cine şi nici la ce veni aici. Şi noi ne trecem, şi marea e pe moarte.”

Iniţial nu luasem în serios invitaţia ei, dar apoi m-am gândit că ar putea fi, cu adevărat, ultima ocazie să revăd acele locuri aşa cum le cunoscusem cândva şi să-i prind în viaţă pe unii oameni care mi-au fost alături în cei mai cumpliţi ani ai vieţii. Dintre aceştia erau tot mai puţini, dar şi Aralul, din câte auzisem, seca vertiginos.

Am obţinut relativ uşor acceptul Iulianei ca să mergi cu mine în Uzbekistan. Pe atunci era dificil să pleci vara undeva la mare. Locurile pe la pensiuni ori case de odihnă se dădeau prin sindicate şi era o adevărată bătălie pentru ele. Am procurat bilete de tren spre Moscova, rugându-l pe Tudor să-mi facă rost de bilete până la Aralsk. Voiam să repet cu tine traseul pe care-l făcusem în 1944 – cu trenul până la Aralsk, apoi cu vaporul până la Muinak – dar el mă sfătui să luăm avionul, chiar dacă erau două escale. Aflase că din

pricina scăderii dramatice a nivelului mării circulația navală între Aralsk și Muinak era practic sistată.

La Moscova am stat doar o noapte, a doua zi dimineața am luat avionul spre Tașkent. Călătoreai pentru prima dată cu avionul și erai încântat de experiență, dar entuziasmul te-a părăsit îndată ce am început descinderea spre Muinak. Era un avion mic, un An-2, purtat prin văzduh în toate părțile, ca o frunză în vânt. Acea aterizare mi s-a părut o tortură, credeam că ne prăbușim. Stewardesa, văzându-mă înspăimântată, mi-a zis că acolo ar fi întotdeauna așa, mai ales vara, la apusul soarelui, când se întâlnesc curenții de aer formați deasupra mării cu aerul fierbinte al Kâzâlkumului.

Amurgise. O lumină palidă de seară târzie de vară scălda peisajul deșert, în care se profila ilar mica aerogară din Muinak. Îndată ce-am ieșit din avion ne-a împresurat un val de aer fierbinte, îmbibat cu miros amar de pelin. Câțiva câini vagabonzi hoinăreau în jurul avionului, adulmecându-ne de la distanță. Ghiulnazi ne aștepta la poarta aerodromului, împreună cu frate-său, Niaz. Îmbătrânise, se lăbărțase. Nici n-o recunoscusem. Veni spre mine cu brațele larg deschise, pupându-mă generos pe ambii obraji.

— Tot frumoasă ca o prințesă din povești ai rămas, Marta! Nu te doboară nici anii! Acesta ți-e nepotul? Frumușel rău și el. Așa vă este neamul se vede că. O să plângă multe dudui de dorul lui.

Am urcat tuspatru în mașina cam rablagită a lui Niaz, un GAZ 69, în care mirosea a petrol ca într-o sondă.

— Nu mergem departe, mă liniști Ghiulnazi.

Mă uitam afară cu nesaț prin geamurile murdare ale mașinii. Muinakul se schimbase mult în acești 22 de ani. Apăruseră blocuri noi, unele străzi erau asfaltate, dar cea mai mare schimbare era lipsa mării.

— Ei, Marta, făcu Ghiulnazi, surprinzându-mi mirarea, a rămas numai cheiul care ne mai amintește de Aral. Noaptea, dacă te plimbi pe el, mai simți adierea mării, dar apa e la câțiva kilometri de oraș.

Ghiulnazi locuia nu departe de centrul Muinakului, într-o casă tipică pentru orașele Karakalpakiei, cu pereții din chirpici tencuit, vopsită cu var alb și acoperită cu foi de ardezie. Avea o curte mică, cam neîngrijită. Ne-a repartizat o cameră mare, un fel de salon, în care stăpânea un miros de șoareci și naftalină. Era o odaie întunecoasă, bâcsită cu mobilier cam vechi, cât se poate de eteroclit – o canapea de stofă vișinie, un pat metalic cu picioare ruginite, două garderoburi, un dulap alb pentru veselă, o mașină de cusut, o masă încercuită de niște scaune de mărimi, forme și culori diferite. Ai privit cam descumpănit la acest decor, care în lumina foarte zgârcită a becului electric de culoare albastră arăta străin și apăsător. Ți-ai ales să dormi pe pat.

— Aerul e cam stătut, deși am ținut fereastra deschisă toată ziua și ieri, și azi. Nu doarme nimeni aici, doar când ne mai vin oaspeți, îi culcăm în camera asta, se scuză Ghiulnazi.

Se uită la tine cu luare-aminte, apoi adăugă în rusește, făcându-ți din deget:

— Să nu deschideți geamul noaptea, că vă prăpădesc țânțarii! Mâine o să aerisim din nou.

După care se întoarse spre mine și continuă în kazahă, netezindu-și cu ambele mâini șoldurile voluminoase:

— Așa e la noi, dar sper că o să vă simțiți bine. Dușul e afară. Apa se încălzește de la soare. E caldă, cred. Azi au fost peste 40 de grade. Și vă aștept la masă. Am gătit manți cu carne de miel și am prăjit pește. O să vină și Niaz cu soție-sa, iar mâine-seară o să fac o masă mare, în curte și o să chem mai multă lume, să-i revezi pe toți. Azi m-am gândit că sunteți la drum, vă las să vă odihniți.

Am făcut repede un duș, după care am luat cina în bucătăria de vară, asaltați fără cruțare de escadrile de țânțari. Nu te-ai prea atins de mâncare, deși eram sigură că ți-e foame. Niaz și Ghiulnazi se întreceau la povestit: despre schimbările din oraș, despre diverși cunoscuți comuni, despre soarta mării. Ne-am înțeles cu Niaz să ne pună la dispoziție pe durata șederii doi cai.

— Pe jos nu vă descurcați, zise Ghiulnazi. Trebuie să faceți niște kilometri buni până la mare și cunoști ce soare e vara pe aici. Nu-i de glumă!

Ai fost foarte fericit să afli că vom avea la îndemână doi cai.

— Tu vorbești atât de bine karakalpaka, ma! ai constatat plin de admirație când intrasem noaptea în odaia noastră.

— Eu vorbesc kazaha, Woldemar, care se aseamănă foarte mult cu karakalpaka. Majoritatea localnicilor cu care am lucrat aici erau kazahi.

Ți-am așezat patul, am stins lumina, apoi am continuat:

— Mi-a plăcut să o învăț. Am urmat chiar niște cursuri serale și după doi ani vorbeam și scriam foarte bine. Cineva îmi recomandase

trilogia lui Muhtar Auezov *Calea lui Abai*. O citisem cu mult interes și chiar mă apucasem să o traduc în germană, dar era un lucru migălos și-mi lipsea motivația – nu eram sigură că o voi putea publica vreodată, așa că după mai bine de un an de lucru renunțasem la idee. Pe undeva se mai păstrează caietele acelea…

Am tăcut câteva clipe, băgându-mă în așternutul ușor jilăvit, de la care aducea un pic a mucegai. Știam că aștepți să-ți vorbesc mai departe.

— Kazaha a fost, alături de rusă, neogreacă și poloneză, una din cele patru limbi pe care le-am însușit aici. A fost și cea mai grea limbă pentru mine. Neogreaca am învățat-o repede și cu spor, pentru că vorbeam bine elena și a fost interesant să văd mutațiile unei limbi în timp, evoluțiile semantice ale unuia și aceluiași cuvânt. Și cu rusa și poloneza mi-a fost ușor, pentru că știam de mică ucrainește. Moșia bunicii era într-un sat rutenesc din valea Nistrului și am învățat-o jucându-mă cu copiii țăranilor. Erau mulți polonezi și greci pontici în surghiun pe Tokmak, oameni extraordinari – medici, profesori școlari, preoți, muzicieni și chiar profesori universitari. Să știi, Woldemar, că și-n cele mai urâte împrejurări ale vieții poți să găsești ceva interesant, util și chiar plăcut. Dumnezeu ne pune multe oportunități ascunse pe cărările destinului, trebuie doar să le recunoaștem și să le apreciem.

— Da, ma, tu știi atâtea lucruri, ai constatat tu meditativ. Ești extraordinară! Dar spune-mi, la ce ți-au folosit toate acestea?!

Am râs cu poftă. Simțeam prin întuneric cum te uiți încurcat în direcția mea, neînțelegând ce putea să-mi provoace acel acces de

veselie.

— Cunoștințele, Woldemar, sunt necesare întâi de toate pentru tine însuți, sunt uneltele de care ai nevoie pentru a înțelege și a simți viața și lumea în care trăiești, de asta în toate limbile cuvintele cunoștință și conștiință sunt paronime, adică sună aproape la fel. Nu poți fi conștient fără a cunoaște. Bunăoară, cineva care a citit *Iliada* se va uita cu alți ochi la ruinele Troiei. Fiecare dâmb, fiece rest de zid îi va spune ceva. El va vedea cu adevărat totul, va fi conștient de ce are în față, or noi vedem doar lucrurile pe care le înțelegem. Cel care nu știe nimic despre eposurile homerice va observa acolo doar niște pietre, pentru că el e capabil să deslușească numai atât. Peste o vreme s-ar putea să uite până și numele locului unde a fost, pentru că în creierul lui nu există nicio conexiune cu cele văzute, nu se poate crea vreo asociere cu ceva din cunoștințele ori experiența lui anterioară. Îți dai seama ce existență searbădă au astfel de oameni?!

A doua zi ne-am trezit cam târziu din pricina diferenței de fus orar. Era aproape de amiază. Afară era un năduf insuportabil și un soare demențial. Ghiulnazi ne-a sfătuit să nu ieșim din casă „pe așa un potop”, dar tu ai insistat să mergem la ferma lui Niaz, să ne alegem caii. Aveau o herghelie mare și frumoasă. Niaz ne-a recomandat doi cârlani negri, foarte bine îngrijiți, grațioși, niște animale splendide. Te uitai la ei cu o admirație mută. De mult nu ți-am văzut un licăr atât de aprins în priviri. Îți plac de mic caii, ca și mie.

— Sunt îndemânatici și ascultători, ne-a asigurat Niaz. Când vin cei de la comitetul regional de partid să vâneze în deltă, pe ăștia doi

îi întreabă în primul rând.

Am luat-o în galop spre țărm prin câmpia năpădită de ciulini uscați și pelin prăfuit. Ne-am plimbat toată ziua. Făcuserăm vreo cincizeci de kilometri prin soarele cela dogoritor. Era atât de cald, încât parcă se topise şi cerul. Părea o imensă cuvertură incandescentă ce se prelingea ca o zeamă învăpăiată, inundând totul cu căldură şi lumină. Nu auzeai niciun sunet – natura amuţi de zăpuşeală. Numeroasele ei progenituri înţepeniseră toropite la adăpostul deltei. Totul vibra de lumină – cerul, marea, pământul, văzduhul. Sub puterea ei impetuoasă pieriseră toate culorile. Înaintam prin deșert ca niște jucării mecanice, cu ochii semiînchişi şi gândurile dizolvate de excesul de lumină. Ne era foame și sete. Apa pe care o luaserăm cu noi într-un bidon de aluminiu era aproape fierbinte.

După chindii ajunserăm într-un sătuc pescăresc, Ucisai. Ne-am cumpărat de la micul magazin sătesc o pâine, două pachete de chefir și niște salam și am mâncat cu poftă la umbra unor sălcii de pe malul canalului, contemplând orizontul suspendat între cer şi mare. Prin voalul arşiţei se întrezăreau palpitânde cocoaşele retezate ale unor coline, care se ţineau lanţ, ca o caravană de dromaderi fantasmagorici.

— Ustiurtul…, ți-am zis eu. Sunt nişte tărâmuri magice acolo. Stânci înalte, colorate în roşu, cafeniu, galben și cenuşiu, care se îndreaptă pe neaşteptate, vertiginos, spre mare. Se întind de-a lungul Aralului pe sute de kilometri. Nu întâlneşti săptămâni, sau

poate chiar luni întregi, ţipenie de om pe acolo. Vezi marea, cerul şi un peisaj desprins parcă dintr-o feerie orientală.

M-ai ascultat abătut, cu ochii mijiți spre zarea inundată de lumina orbitoare, apoi ai întrebat:

— Ai fost?

— Da, am fost. Am mers încolo călare, împreună cu o prietenă poloneză. Localnicii ne ziceau cu groază, că în stâncile Ustiurtului s-ar afla palatele lui Iblis[39] și că noaptea, când e luna plină, şaitanii ar lua acolo la dans sufletele păcătoşilor, dar noi am râs și nu le-am dat ascultare. Nu ne-a părut rău. E una din cele mai frumoase privelişti pe care mi-a fost dat s-o văd vreodată.

— O să mergem?

— E un drum anevoios, mai ales pe așa un soare.

M-am oprit din vorbă, adunându-mi amintirile, apoi am continuat:

— Ne-am dus într-o duminică de mai. Platoul era în floare, acoperit cât vezi cu ochii de un covor țesut cu miliarde de maci roșii. Credeam că sunt nebună, că așa ceva nu poate fi, că omenirea nu poate trăi fără a ști de existența acestei minuni. Cerul era alb de lumină, iar în zare se vedea marea, cea mai albastră mare pe care am văzut-o cândva…

Stăteai nemișcat, cu aceeași privire obosită din pricina arșiței.

— Mările de ce mor? ai întrebat într-un târziu.

— Pentru că oamenii intervin prea mult în natură. Apa râurilor e folosită fără chibzuință și nu se mai poate menține echilibrul. Asta se întâmplă cu mările închise, cum e Aralul.

— Aglaia Policarpovna susține că e bine că omul intervine în natură, constatasei tu flegmatic.

— Da, așa e… Când e cu măsură…

N-am vrut să comentez mai mult. În capul tău era deja un conflict permanent între ce auzeai acasă și ce ți se spunea la școală. Trăiai în câteva registre ale unei vieți rupte de realitate. Primul și cel mai pronunțat era acela al lumii interbelice, de care-ți vorbeam atât de des eu și Filip. Fără ca să ne fi dat seama, fără ca tu să fi conștientizat asta, ai crescut într-o altă epocă și imaginea ta despre lume s-a format în totală dizarmonie cu ceea ce era în realitate. Când mergeam spre Iaremcea și ajungeam pe podul de la Sneatin, remarcai numaidecât că aici până la război era hotarul dintre România și Polonia. Ajunși la Rahov, menționai apăsat că până în 1945 aici a fost Ungaria. Aveai o obsesie a corectării granițelor. Toate atlasele geografice pe care ți le luam, și cred ca au fost sute în anii de școală, erau în câteva zile cu hotarele ajustate la lumea ta, acea lume pe care ți-am inoculat-o noi, doi bătrâni nostalgici. Sorbeai din gura noastră imaginile unei realități care nu mai exista și care poate nici n-a existat vreodată așa cum ți-am descris-o noi. Trecutul e modelabil și e mai curând așa cum ni-l imaginăm și-l simțim din perspectiva prezentului, nu cum a fost. Chiar tu spuneai că amintirile sunt oarecum niște ficțiuni, or, până și cele mai fidele reproduceri ale trecutului n-ar fi decât umbre vagi ale realității de cândva.

Era apoi lumea cărților tale. Citeai mult, încă de mic. Chiar înainte să fi mers la școală aveai deja câteva cărți citite. Imaginația

îți era hrănită din belșug de aceste lecturi, ca și de povestirile noastre, de asta nu ți-ai dezvoltat o percepție a lumii bazată pe vizual, nu te uitai la televizor, cum făceau ceilalți copii, dar citeai și ascultai. Cititul îți trezea la viață imaginile la fel ca și povestirile noastre, te excita cumva în același mod. Îți creai lumea tu singur, nu ți-o băga cineva de-a gata, pe ochi. Ai refuzat după asta constant realitățile vizuale. Vedeai nu ceea ce este, ci aceea ce putea fi, sau ar fi putut fi. Lumea era în tine, nu tu în lume. Ai trăit în cărți și cred că mai trăiești în ele. Aveam impresia că lecturile îți erau imersive și te modelai după ele, exemplele tale de comportament fiind eroi din cărți, nu oameni vii. Ghiceam uneori după felul tău de a merge, de a judeca, de a privi, după gusturile tale, ce cărți citiseși între timp.

Dar să revin la acele prime zile ale călătoriei noastre în Uzbekistan. Ne-am întors la Muinak abia seara. Ghiulnazi își făcea deja griji că ne-am rătăcit ori că ni s-a făcut rău de la soare și se gândea să trimită călăreți în căutarea noastră. Ograda era plină de lume, invitații la petrecerea oferită cu prilejul sosirii noastre. Unii ne așteptau de ceva vreme. Veniseră toți cu daruri – care cu pește, care cu pepeni-verzi sau pepeni-galbeni.

— Uite, Marta, nepotu-meu, Kunai, merge mâine pentru două zile cu echipa lui la pescuit pe Sudocie[40], îmi zise Ghiulnazi. Merg și băieții lui cu dânsul, îi deprinde cu meseria. Lasă-l și pe nepotu-tău cu dânșii. Va fi interesant.

N-am crezut că vei dori să mergi, dar ai acceptat propunerea. Seara, înainte de culcare, te-am mai întrebat o dată:

— Ești convins că vrei să te duci cu ei? O să fii singur acolo două zile. Eu nu pot merge cu tine.

Păreai mai puțin entuziasmat decât la început, dar ți-ai menținut decizia. A doua zi, în zori, au venit băieții lui Kunai după tine. Mi-am dat atunci seama că nu știau deloc rusește, dar asta nu te-a descurajat. Te-am condus până la debarcader, unde se adunară cam douăzeci de oameni, inclusiv câțiva copii, feciorii pescarilor.

— Nu vă faceți griji, Marta Maximovna, mă liniști Kunai. O să fie totul bine. E pe mâini bune. Știe să înoate?

— Da, înoată. Nu asta e problema. E pentru prima dată când pleacă undeva de unul singur, cu oameni străini. Nu e obișnuit. E mai timid, e…

— Ehei, râse el, odată și odată vine și prima dată la toate. Stați liniștită. Bărcile sunt cu motor, nu cu vâsle. Va dormi într-un cort cu mine și cu feciorii mei. Iar timiditatea pentru un băiat e lucru nepotrivit și trebuie dezvățat de meteahna asta cât mai repede.

Am stat ca pe ace în acele două zile cât ai lipsit. Regretam tare mult că ți-am permis să pleci. Sudocie e un lac imens, departe de orice loc populat. Mișună o mulțime de șerpi pe acolo, iar noaptea împrejurimile lui forfotesc de țânțari. Majoritatea dintre băieții pescarilor erau mai mari decât tine și-mi era frică să nu te jignească cumva, apoi nici nu știam cum te vei înțelege cu dânșii, pentru că nu știau rusește. Mă gândeam și la ce vei mânca, pentru că nu obișnuiai să mănânci din mâinile unor oameni necunoscuți, mai ales dacă erau bărbați. Era una din multele tale stranietăți. Îmi făceam griji și de cum vei dormi, pentru că nu tolerai apropierea nimănui

alături de tine. Orice expunere a lumii tale intime în fața altcuiva, dar mai cu seamă în fața unor necunoscuți, te inhiba.

În ziua când trebuia să revii făcusem o criză de isterie. Urma să vă întoarceți până la amiază, dar ați ajuns câteva ore mai târziu. Credeam că-mi ies din minți. Am stat șase ore în fața debarcaderului, frângându-mi mâinile. După chindii venise și Ghiulnazi să stea cu mine. Priveam amândouă la canal cu urechile ciulite, să auzim sunetul motoarelor de la bărci. Sărmana Ghiulnazi se simțea foarte vinovată și nu mai știa cum să mă calmeze.

— Fii pe pace, Marta. Au mers pe Sudocie, nu pe mare. Și vremea a fost bună. S-o fi stricat o barcă, n-o fi tras la timp năvoadele… Se întâmplă uneori să se întoarcă chiar și cu o zi mai târziu. Merg atâția băieți de seama lui cu tații lor pe Sudocie, de când mă țin minte aici, dar nu s-a întâmplat nimic niciodată.

Ați ajuns abia seara. Venisei încântat, dar păreai de nerecunoscut. Purtai numai niște pantaloni scurți și nu cred că are rost să-ți amintesc cât de murdari erau. Ca să te protejezi de soare, pe cap aveai legat un turban dintr-un tricou, murdar și el. Erai roșu ca un rac, presărat din frunte până-n tălpi cu pișcături vinețiii de țânțar, iar picioarele, mai jos de genunchi, îți erau acoperite cu o crustă de nămol uscat. Chiar și după două zile mi se părea că aduce de la la tine a mâl și a pește.

Nu mi-ai spus prea multe despre cum a fost, de unde am conchis că avusei și momente când ai regretat că te-ai dus. Mi-ai vorbit doar despre ce te impresionase: cum pleacă seara la culcare stolurile de păsări de baltă, cum își schimbă culorile oglinda lacului în zori, cum

se vede bolta nocturnă din deltă, cum arată cârdurile de flamingo. Cred că expediția pescărească pe Sudocie a fost cea mai memorabilă experiență pe care ai avut-o în acea călătorie, pentru că în discuțiile de mai târziu ți-ai amintit deseori de ea.

Am stat la Muinak zece zile, profitând din plin de ospitalitatea lui Ghiulnazi și a rudelor ei. Ne trezeam la primele ore ale dimineții, luam un mic dejun frugal, apoi încălecam caii și porneam în galop spre mare. Mergeam departe, spre niște faleze de argilă în care-și săpaseră scorburile mii de păsări de apă. Ne scăldam, apoi, când soarele începea să frigă, urcam din nou pe cai și ne îndreptam spre casă, străbătând întinderile gălburii de vegetație prăfuită. Ziua depănam amintiri. O ascultai pe Ghiulnazi vorbindu-ți despre mine și Laura. Nu puneai niciodată întrebări, dar observam cu câtă poftă sorbeai cuvintele când îți vorbea de ea. Seara mergeam din nou la mare, ca să admirăm amurgul. Îți povestisem de atâtea ori despre cum apune soarele în Aral! Aveau ceva mistic amurgurile de acolo, pătrunse de magia incredibilei îngemănări a deșertului roșu și fierbinte al Kâzâlkumului și a unei mări nemaivăzut de albastre. Era onirică pustietatea aceea caldă și lipsită de umbre.

Îți plăcea să urmărești apusul de unul singur, depărtându-te de mine la câteva sute de metri. Te întindeai pe nisip, sprijinindu-ți bărbia în palme și ridicându-ți tălpile sus. Stăteai așa până când coroana solară era înghițită definitiv de oglinda roz-albastră a mării. Veneai apoi încet, prin valurile uleioase, cu picioarele desculțe, dus pe gânduri, după care te așezai lângă mine cu ochii pierduți în orizont.

— La ce te gândești, Woldemar?

Ai făcut o grimasă indecisă, privind undeva în lături.

— Ei… La multe.

Netezișsi cu palmele nisipul, apoi ți-ai ridicat privirea spre mine și m-ai întrebat:

— Ma, dar orbii cum se îndrăgostesc?

— Cred că altfel decât noi. Se îndrăgostesc de suflet, probabil. De miros, de voce. Mirosul contează foarte mult în formarea simpatiilor și antipatiilor noastre. Și vocea la fel. Îmi amintesc că fiind aici, în exil, ascultam în fiecare sâmbătă seara o emisiune la radioul uzbec. Era o emisiune despre literatură, nu foarte bună, dar îmi plăcea vocea crainicului. Avea un glas limpede, cald, învăluitor. Aveam un fel de plăcere fizică ascultându-l. În 1955, de 9 mai, am mers la Nukus cu Laura, care avea acolo un concert, unde l-am și întâlnit pe acel jurnalist. Portretul lui imaginar, pe care l-am creat în mintea mea, ascultându-l ani la rând, s-a destrămat într-o clipă. Era un bondoc scund, brunet, cu chelie și ochelari. Nu era nici pe departe tipul blond, înalt și romantic ca un Siegfrid wagnerian, cu care-i asociam vocea.

— Deci ei greșesc, îndrăgostindu-se astfel.

— Woldemar, aspectul fizic e tot atât de înșelător ca și vocea. Eu nu greșisem: vocea lui era într-adevăr frumoasă, dar nu și aspectul fizic. Din dragoste, îi atribuisem niște calități pe care nu le avea. Abia văzându-l mi-am dat seama că greșisem. La fel e când te îndrăgostești de cineva doar după aspectul fizic. Peste puțin timp

constați că miroase urât sau că are o voce respingătoare, sau că are un suflet hain.

— Ei cum știu dacă cel de care s-au îndrăgostit e… E tânăr sau bătrân, de exemplu?

— După voce, cel mai probabil… De fapt, vârsta nu e cel mai important lucru în dragoste.

Mă privii cu neîncredere, schițând un zâmbet oblic.

— Poate că ei văd vârsta reală a omului, pe cea a sufletului, nu vârsta trupului, care-i tot atât de înșelătoare ca și trupul însuși, am zis.

— Deci orbii știu să se îndrăgostească mai bine decât noi?

— De ce te preocupă întrebarea asta, Woldemar? Ce s-a întâmplat?

— Nimic… Întreb și eu așa… Mă gândeam că ei pot doar auzi și simți marea, dar n-o pot vedea, nu pot ști cum a apus soarele…

Nu mi-ai spus până la capăt ce te frământa, ai schimbat, ca întotdeauna în astfel de situații, tema. Apoi, deodată, ai întrebat, privindu-mă într-un fel curios:

— Ma, cum crezi, poate exista un alt fel de a simți, despre care noi nu știm nimic?

— Cum adică?

— Nu știu cum să îți explic… Uite, cârtițele nu pot vedea. Ele nici nu știu că există vederea, nu știu că noi le vedem. Crezi că poate exista un fel de simț pe care noi nu îl avem, dar alte ființe, a căror prezență noi doar o intuim, să-l aibă?

— Bineînțeles, s-ar putea să fie mai multe feluri de a percepe lumea înconjurătoare, niște simțuri despre care oamenii nu cunosc nimic. Tu ce crezi?

Te-ai uitat câteva clipe atent, cu ochii mijiți, în zare.

— Sunt foarte curios să aflu ce simt alți oameni. Știi, uneori mă chinui foarte mult să aflu asta. Mă gândesc dacă ție ți-e cald și frig la fel ca și mie sau dacă te doare capul în același fel ca și pe mine. Întotdeauna am vrut să știu cum simt alții anumite lucruri – durerea, bucuria, tristețea, frica… Cum e să fii altcineva. Crezi că poate fi un astfel de simț prin care să știi asta?

— Cred că numai Dumnezeu e înzestrat cu acest simț.

Ai zâmbit cu o nuanță de reproș, fără a mă privi:

— Înțeleg… Știam că așa-mi vei spune.

Un ciuf-de-baltă, rapsod rătăcitor al întunericului, îşi răsfiră amenințător aripile, rotindu-se în cercuri largi deasupra noastră.

— Merg să mă scald un pic, ai zis.

Te-am petrecut câteva clipe cu privirea. Apusul mai săpa cărări de lumină printre cascadele de scântei roșii legănate de valurile Aralului. O seninătate nepământească, o liniște aproape materială plutea peste fața palpitândă a mării. Erau aceeaşi mare, acelaşi cer, aceleaşi păsări care se văietau pe bolta înecată în lumina stacojie a asfinţitului ca și în anii de mult apuși ai tinereții mele, care a murit aici. Aripile puternice ale memoriei mă loviră virulent, trezindu-mă parcă într-o altă lume. Tot trecutul mi s-a arătat brusc dintr-o perspectivă nouă şi neaşteptată, ca şi cum aș fi descoperit o altă dimensiune a timpului și o altă măsură a valorilor. N-o să crezi, dar

am înțeles atunci, subit, ca într-o deșteptare la mijloc de vis, toată frumusețea sfâșietoare a acelor ani! Suntem tentați să ne fardăm trecutul, chiar și cel mai hidos, dar conștientizam că-mi era dor de el, de acel trecut, în pofida suferinței și durerii, sau poate tocmai din pricina lor. Au fost anii mei cei mai plini, anii pe care i-am trăit cel mai intens, cu toți porii simțurilor larg deschiși, cu toate velele sufletului răsfirate, or, nicio bucurie, Woldemar, nu ne face să simțim viața la fel de mult ca suferința.

XXV

Călătoria în Uzbekistan e una din cele mai dragi amintiri din copilărie, deoarece am făcut-o împreună cu mama Marta și pentru că era legată de tinerețea ei și de multe din istoriile cu care am crescut. De atunci nu am mai fost în Karakalpakia și, în mod sigur, nici nu voi merge vreodată. Știu că majoritatea oamenilor tind să revină în locurile de care s-au atașat, cu care au niște legături emoționale puternice, mie însă mi-a fost dintotdeauna frică de reîntâlnirile cu ele. Revederea lor mă rănește prea dureros, pentru că sunt altfel decât atunci când m-am legat de ele, pentru că nici eu, cel de altcândva, nu mai exist, cum nu mai sunt nici oamenii care mi-au fost alături în împrejurările de atunci. Muinakul de azi e cu totul alt oraș decât cel pe care l-am văzut acum 20 de ani. Nu mai există nici marea și nici băiețelul de opt ani care se plimba contemplativ seara cu bunica lui prin valurile ei. Toate astea trăiesc doar în amintirile mele și prefer ca toate imaginile din acele câteva zile fericite din viața mea să rămână pentru totdeauna nealterate, așa cum mi s-au întipărit atunci în memorie.

La întoarcere am zburat mai întâi spre Nukus, unde am stat până seara. Ne-am plimbat toată ziua prin capitala karakalpacă, am fost și la un muzeu de artă, pe care-l găseam atunci cam plicticos, deși mama Marta mă convingea că era foarte bun:

— Woldemar, aici e una din cele mai interesante colecții de artă contemporană din Uniunea Sovietică!

Nu puteam înțelege prin ce erau atât de neobișnuite acele tablouri în fața cărora stătea ea ca vrăjită. Eram convins că și eu puteam picta ceva similar. Bineînțeles, muzeul era pustiu. Pașii noștri răsunau prin el cu ecou, iar cele câteva supraveghetoare de săli ne urmăreau de la distanță, nedumerite, ca niște cucuvele, bolborosindu-și una alteia ceva în șoaptă. Orașul nu mi-a plăcut deloc. L-am găsit prăfuit și parcă neînchegat. Țin minte că era extrem de cald, canalele acoperite cu o pojghiță verzuie miroseau grețos, iar vegetația era săracă și puțină. Mergeam cu lentoarea unor țestoase pe sub cerul acela care atârna peste noi ca o umbrelă gigantică, decolorată de soare, căutând cu ochii aparatele pentru vânzarea apei gazoase. Nu erau prea multe, iar când dădeam de ele, pleoscăind din limbă în anticiparea plăcerii unei porții de răcoare lichidă, constatam cu o dezamăgire inexprimabilă că lipseau paharele. De câte ori îmi aduc aminte de acest oraș, prima senzație e cea de sete nepotolită, după care în fața ochilor îmi apare un peisaj spălăcit, în tonalități galben-colburii, apoi niște gazoane cu flori roșii de cană, având petalele învelite cu un omniprezent praf măsliniu. Cred că de atunci mă uit cu rezervă la florile de belșiță, care erau, nu știu de ce, un atribut nelipsit al locurilor publice din orașele sudice ale URSS. Ah, da, mai era și muzica, *Yallami Yorim*[41], un cântec care-mi părea tot atât de galben, fierbinte și plin de praf ca și locurile prin care răsuna.

Seara am zburat la Tașkent, unde am petrecut două zile găzduiți de una din fiicele lui Ghiulnazi. Mama Marta voia să profit din plin de această călătorie, or, nu ajungeam chiar în toată ziua în acea

parte a lumii. Taşkentul mi s-a părut impunător, avea metrou, scuaruri şi bulevarde largi, cu multe clădiri construite într-un stil mai neobişnuit. Am apreciat şi cele două muzee pe care le-am văzut, unul din ele fiind doldora de felurite antichităţi, dar mai cu seamă îndrăgisem tarabele din partea veche a oraşului, unde îmi plăcea să venim seara, când se mai ridica zăpuşeala. În căutarea ultimelor redute ale unui Orient autentic, rătăceam o vreme la întâmplare prin nişte ulicioare duhnitoare, învăluite de aburii unei mizerii umede, în descompunere, prin care mişunau în voie motani de toate mărimile şi culorile. Aveam cu noi o hartă, pe care ne-o dăduseră gazdele noastre, dar în ea erau indicate numai arterele mai importante, aşa că nu ne servea la mare lucru, ba chiar deseori consultarea ei părea să fie contraproductivă. Cred că, tocmai când ne conduceam după hartă, rătăceam cel mai lesne. Într-un final, apelam la ajutorul localnicilor, care ne scormoneau indiscret cu nişte ocheade oblice. Era un exerciţiu inutil şi acesta, pentru că ori de câte ori întrebam despre calea spre vreo stradă mai importantă, fiecare ne îndruma să luăm direcţii diferite. Apoi, osteniţi, când dădeam de un loc mai iluminat cu o ceaihana de cartier sau vreo tarabă improvizată a unui vânzător de fructe şi legume, ne aşezam afară, pe un scaun soios deasupra căruia se vârcolea un nor de muşte zălude de căldură. Ne alegeam struguri ori pepeni-verzi, sau pepeni-galbeni, pe care ni-i feliau pe loc. Erau cei mai buni harbuji şi zemoşi pe care i-am mâncat vreodată. Musteau de sevă, iar coaja le pocnea crocant sub lamele cuţitelor. Mâncam până dădea din mine, după care zarzavagiul chema vreun băieţaş, de care nu era

niciodată lipsă prin curțile ascunse îndărătul porților șubrede ce dădeau la stradă, poruncindu-i scurt și autoritar să fim conduși până la cea mai apropiată stație de autobuz. Totuși, capitala uzbecă mă impresionase mai puțin decât Moscova sau Odesa.

Revenisem la Cernăuți în ultima zi de iulie. Eram cam obosit de drum și mi se făcuse tare dor de casă, de pădure, chiar și de tata Nicu și mama Iuliana. Tata Filip ne-a întâmpinat la gară. Venise cu mașina, pentru că aveam mult bagaj. Nea Tudor ne-a dat o geantă mare, bâcsită cu tot felul de „lucruri deficitare".

Ploua cu găleata. Până am ajuns la mașină, eram ud leoarcă. Mama Marta povestea despre peripețiile din călătorie, iar eu priveam cu nesaț prin geamuri la orașul scăldat de ploaie, peste care sta să cadă un cer ca de funingine. Tata Filip deschise radioul. Orchestra lui Franck Pourcel cânta *Manchester et Liverpool*. Vocea mamei Marta se confunda cu sunetul melodiei, cu zumzetul leneș al ștergătoarelor de parbriz și cu pocnetul stropilor grei de ploaie, care să spărgeau indolent de sticla geamurilor. Stăteam ca hipnotizat de acel amalgam de sunete, fiind aruncat într-un fel de moleșeală tânguioasă, o stare de beatitudine izvorâtă parcă dintr-o dezicere de sine.

— Acasă vă așteaptă o adevărată cină festivă de bun venit, spuse tata Filip, privindu-mă cu duioșie. O să ne oprim în drum doar pentru un minut ca să luăm și un bidon de cvas rece.

Am aprobat mecanic din cap.

— Îmi era tare dor de bucatele de acasă! recunoscui eu peste ceva timp. Mâncarea de acolo era cam… Așa știi. Nu prea… Doar

peștele la grătar era gustos, mai ales cel pe care l-am mâncat în deltă, când am fost cu pescarii. Tu nu poți să știi cât de bun a fost! Făceau și un fel de ciorbă de pește la ceaun… Eu nu am vrut să o mănânc… Deși mirosea bine.

Tata Filip râse scurt și mă trase cu drăgălășenie de păr.

— Ai fost cu pescarii, în deltă!? Abia aștept să-mi povestiți despre toate! Iar mâine mergem numaidecât la frizerie, pentru că deja arăți leit ca micul pescar napolitan al lui Carpeaux.

— Acesta cine-i?

— E o celebră statuie a unui sculptor francez, Jean-Baptiste Carpeaux.

Tata Filip gătise o știucă în mujdei și mămăligă, puse la frigider un vin alb de Masandra, de care-i plăcea mult mamei Marta, și făcu un compot de afine cu zmeură. În congelator ne așteptau și trei înghețate *slivocinaia*.

— La desert, pentru înghețată, avem și dulceață de scorușe roșii, spuse el satisfăcut. Apoi punem samovarul și ne așezăm la taclale, iar acum mergi repede la baie, faci un duș și schimbă-ți hainele, că miroși ca o gară.

În timpul cinei i-am povestit lui tata Filip cu însuflețire și pe îndelete despre toată călătoria, ba chiar i-am făcut și un top 10 al celor mai interesante locuri văzute și experiențe trăite. Mama Marta avea dreptate, pe primul loc era expediția pescărească pe lacul Sudocie, deși am trecut sub tăcere mai multe momente mai grele sau mai delicate din acea călătorie, cum ar fi mâncatul împreună și dormitul în același cort cu Niaz, de la care nu mirosea prea

proaspăt, sau… lipsa hârtiei igienice. Mama Marta mi-a pus în punga cu haine un săpun și pastă de dinți, dar probabil că uitase despre alte necesități.

Îndată după cină mama Marta a mers la culcare, iar tata Filip trebăluia pe la bucătărie, n-a vrut s-o lase pe dânsa să se ocupe de veselă. Eram și eu obosit, dar nu mă grăbeam să dorm. Am analizat o vreme în *Atlasul mare al URSS* locurile pe unde am fost, subliniind cu un creion chimic orașele vizitate recent. Când am dat să pun atlasul la loc, privirea îmi căzu pe un album cu copertă de stofă maronie de pe raftul doi. Era un album vechi, nemțesc, despre sculpturile celebre ale lumii. Mi-am amintit îndată de discuția avută cu tata Filip în mașină. „Ia să văd cum arată pescarul acela napolitan.” Am luat albumul și m-am întins pe podea pentru a-l frunzări mai în voie. Avea foile îngălbenite de vreme și răspândea un iz dulceag de hârtie stătută. Se prea poate ca ultima dată cineva să-l fi deschis încă înainte de război, pentru că multe pagini erau lipite una de alta. Fotografiile, însoțite de explicații în germană și franceză, erau în alb-negru, făcute din diverse poziții. Gânditorul de la Cernavodă, Bivolul din Maikop, Dansatoarea de la Mohenjo-daro, Nefertiti, Afrodita din Milo, Discobolul lui Miron…

Deschisei larg ochii și scăpai o exclamație involuntară de uimire și încântare la vederea statuii tânărului atlet. *Diskobol des Myron, gehört zu den bekanntesten griechischen Statuen überhaupt*[42], citii eu începutul comentariului, urmat de câteva fotografii ale replicii romane din *Palazzo Massimo*[43]. Oboseala mă părăsi imediat. Era atâta frumusețe stăpânită în mișcarea lui încordată, atâta forță și

hotărâre, atâta armonie și grație, încât uitasem chiar atunci de pescarul lui Carpeaux, fiind invadat de un torent de emoții inefabile. Mă uitam lacom la toate detaliile, căutam să nu-mi scape nicio umbră, să aflu rostul fiecărui relief. De altminteri, nici nu pot spune că-l priveam – îl sorbeam din priviri! Un fel de sete necunoscută și indescriptibilă de voluptate îmi dădea târcoale, parcă încercându-mi inocența. Privii cu luare-aminte fotografia de detaliu a feței: nasul perfect simetric, gura ușor întredeschisă. Avui pentru un moment senzația că-i simțeam căldura respirației ușor acetonate din pricina efortului și fui cuprins de o dorință acută de a-mi aluneca palmele peste el. Nu mă puteam sătura privindu-l. Nici nu țin minte să fi avut până atunci o stare de încântare atât de potopitoare. Era un sentiment nou, răscolitor și ciudat, de care am fost cuprins mai târziu de multe ori: neputința de a te dizolva și contopi cu tot ce-ți place. Nu doream doar să văd, să simt, să posed ceea ce mă atrăgea, ci și să devin chiar eu asta…

Nu știu cât timp am stat așa, furat de gânduri deasupra imaginii *Discobolului*. M-am deșteptat când tata Filip a stins lumina în bucătărie.

— Încă nu dormi, Woldemar? Ziceai că ești obosit.

Am îndoit atent capătul paginii cu *Discobolul*, pentru a reveni la el ulterior.

— Ba da… O să merg acuși să mă culc. Am vrut să văd cum arată pescarul acela mic de care-mi vorbeai. Cred că-l găsesc aici, nu?

Tata Filip privi atent la coperta albumului.

— Da, posibil… E un album de-al Martei, mai vechi.

El s-a dus la baie, iar eu am continuat să răsfoiesc cu și mai mult interes albumul. *Atena* lui Fidias, *Nike* din Samotrace, *Amazoana rănită* a lui Policlet, *Dorifor*, tot de Policlet… Mă oprii. Am îndoit și la el capătul paginii. Trecurăm apoi la *David* al lui Donatello, *Pietà* de Michelangelo, *David* al lui Michelangelo…

Inima parcă îmi sări din loc. Respiram rar și adânc, stând ca electrocutat, cu ochii pironiți în imaginea celebrei sculpturi. M-am ridicat împurpurat de pe podea și m-am așezat la masă, lângă lampă, ca să pot vedea mai bine. Era chiar mai frumos decât *Discobolul,* dar nu era deloc lasciv, nici măcar senzual. Avea un fel de frumusețe distantă, maiestuoasă, serenă. Era ireproșabil. Nici nu voiam să-l ating, ci doar să-l admir de la distanță cu aceeași pioșenie resemnată cu care mă uitam când eram mai mic la chipurile sfinților de pe icoanele din biserica lui tata Filip. Era însăși desăvârșirea, culmea a ceea ce poate fi omul. Am schițat un zâmbet scurt de triumf, fiind străbătut de o senzație ciudată de bucurie răutăcioasă: „EL e stăpânul, omul adevărat, cel creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu”. Perfect și… inseductibil. Cred că tocmai asta mă bucura cel mai tare: certitudinea că nu putea fi cucerit de nimeni, că era invulnerabil la orice șarm, la orice farmec străin.

Tata Filip ieși din baie, încheindu-și din mers halatul lung în carouri.

— Nu mai dormi, băiatule?! Uite că-i unsprezece! Ce-ai mai găsit în albumul acela?

— Acuși o să mă culc.

— Să îți fac un ceai?

— Tu nu mergi la culcare?

— Mai stau puțin. Azi am primit revistele pentru luna asta.

— *Ogoniok*? am întrebat eu cu o urmă de ușoară ironie.

Revista era așteptată de tata Filip mai ales pentru faptul că la ea lucrau nepoată-sa Margareta și soțul ei, Serghei, și chiar dacă numele lor licărea foarte rar prin paginile renumitei reviste sovietice, tata Filip o aștepta întotdeauna cu o pasiune particulară, ca pe un fel de carte poștală de la neamuri.

— Și *Ogoniok*, răspunse el un pic agasat.

— Bine. Fă-mi atunci un ceai. Vreau din acela indian, de care am adus acum de la Moscova.

— Am gătit azi infuzie de ceai azer, Woldi. E foarte bun și acesta. Nu mai deschidem acum alte pachete. Te-ai boierit văd că, zise el trăgându-mă în glumă de ureche. Ai mai găsit sculptura lui Carpeaux, despre care-ți vorbeam?

— Încă nu… Mă uitam la altele. E foarte interesant acest album. Michelangelo era grec?

— Nu, italian. E cel mai renumit sculptor din perioada numită Renașterea.

— A-a-a. Am înțeles. Iar Miron era grec, nu?

— Da, elen.

— Păi… grec sau elen?

— Eleni se spune mai curând grecilor antici, care vorbeau elena, una din limbile sfinte ale creștinătății, pentru că în ea a fost scris Noul Testament și s-au ținut consiliile ecumenice la care s-au

redactat canoanele creștinismului. Iar grecii sunt elenii creștinați, poporul modern, care vorbește neogreaca. Ai înţeles?

— Cred că da.

Tata Filip a mers la bucătărie să pună apa la fiert, iar eu am redeschis albumul și am trecut în viteză peste câteva pagini cu sculpturi mai puțin interesante din perioada barocului, până ajunsei la Nisos și Euryalos. *Jean-Baptiste Roman, 1822-1827. Musée du Luvre, Paris*, citii în dreptul imaginii principale. Prima impresie era că unul din cei doi tineri l-a ucis pe celălalt. Părea să fie ceva asemănător cu subiectul Cain și Abel. Tânărul răpus avea o rană vizibilă în zona inimii, iar celălalt ținea în mână o sabie frântă. Privirea-i era aruncată spre cer. Ambii erau goi, atâta doar că cel viu purta un coif grecesc. Un singur lucru părea să infirme prima impresie: tânărul viu ținea cu prea multă tandrețe mâna celui răpus. „L-o fi ucis din greşeală?!”

Citii explicațiile în franceză și germană. Multe nu-mi erau clare, dar înțelesesem că Nisos și Euryalos erau prieteni intimi, că erau troieni și că subiectul e luat din *Eneida* lui Vergiliu. Nisos a fost răpus de rutulieni. Euryalos avea să-i răzbune moartea, dar, frânt de durerea pierderii lui Nisos, avea să moară și el. Se făceau apoi niște paralele nu prea clare cu Alexandru Macedon și Hephaesteon, Ahile și Patrocle, Apollo și Hiacint. Ceva mă intriga în toată istoria asta, ceva care se ascundea în spatele acestor paralele și al cuvintelor neînțelese.

Verificai rând pe rând termenii neclari în *Meier*[44]. Citeam greu, pentru că era o ediție veche, tipărită cu caractere gotice. Aș fi putut

să-l rog pe tata Filip să-mi citească, dar avea să mă întrebe de ce mă interesează tocmai asta, de ce anume la articolele respective am vrut să ajung. Erau niște texte complicate. Obosisem un pic, dar continuam să citesc, trecând de la un articol la altul. Îmi amintii de o carte pe care o văzusem chiar înainte de plecarea la Muinak, tot undeva pe raftul doi. Era ceva despre legendele Greciei antice. Pusei la loc volumul *Meier* și găsii cartea cu pricina, Ludwig Radermacher, *Mythos und Sage bei den Griechen*[45], veche și ea. Tata Filip îmi aduse o ceașcă de ceai și o farfurioară cu biscuiți, privind mirat la alegerea mea.

— Ce vrei să vezi acolo, Woldemar?

— Vreau să citesc… despre zei.

El se așeză în fotoliu, își puse ceașca de ceai pe mica noptieră de alături și începu să răsfoiască cu poftă teancul de ziare și reviste proaspete. Îmi părea rău că n-a mers să citească în salon, ci a rămas cu mine în bibliotecă. Acum nu mă simțeam prea relaxat în preajma lui.

— Eu o să merg să citesc în salon, am zis. Vreau să mă întind pe canapea.

El mă privi atent pe sub ochelari.

— Mai bine te-ai culca.

Găsii repede legenda despre Hiacint. Fiul regelui spartan Amyclas, pe nume Hiacint, era renumit în întreaga Eladă pentru frumusețea lui ieșită din comun, fiind iubit și de Apollo, și de Zefir, zeul vântului de apus, care l-a și omorât din gelozie. Apollo, răpus

de durere, i-a transformat corpul neînsuflețit în floarea care-i poartă numele.

— Woldemar?…

Tresării… Tata Filip mă privea țintă, iar eu stam furat de gânduri, având cartea deschisă la legenda despre Hiacint. O închisei mașinal.

— Ce s-a întâmplat? Pari tulburat de ceva? Ce citeai?

Înghiții în sec…

— Ta… Afrodita ce fel de zeiță era?

— Era zeița iubirii și frumuseții.

— Așa deci… Iar Apollo?

— Era zeul luminii, artelor și frumosului.

— De ce trebuiau să fie doi zei pentru frumuseţe?

— Pentru că elenii distingeau clar două tipuri de frumusețe, ca și două feluri de iubire. Dragostea pe care o ai pentru noi, pentru părinți, sau pentru viitorii tăi copii e altfel decât cea dintre un bărbat și o femeie, cea pe care o vei avea pentru viitoarea ta soție. Apollo era zeul frumuseții ideale, interioare, din artă, din natură, dar și al frumuseții masculine. Afrodita era zeița frumuseții senzuale, feminine, pentru că era și zeița iubirii.

— Tu știi bine elena?

— O învățasem bine la facultate, desigur. Citisem mult, am ținut și predici, am scris și niște articole când făceam doctoratul. Azi… Nu mai vorbesc nici eu de mult cu nimeni. Mai citesc câte ceva, iar uneori mai exersăm în glumă cu maică-ta Marta, făcând schimburi de replici. Ea a făcut elenă și latină temeinic la filosofie, așa erau

rigorile. Acum, mă rog, sunt alte necesități, alte priorități… E o limbă moartă…

— Limbile cum mor?

— Fie că popoarele care le vorbesc dispar, fie că sunt înlocuite treptat de alte graiuri ori evoluează cu timpul în alte limbi, așa cum elena s-a transformat în neogreacă.

— Ah, da! Mama Marta mi-a zis că în exil a învățat foarte ușor neogreaca pentru că știa elena. Auzi, ta, dar zeii elenilor, ce s-a întâmplat cu ei?

Tata Filip se așeză alături de mine pe canapea și-și netezi barba.

— Sunt niște povești, Woldemar. N-au existat astfel de zei. Erau imagini ale diavolului cu care se înfierbântau inimile și sufletele bieților oameni. Abia apostolii aveau să aducă în primele veacuri de după Cristos credința cea adevărată în Elada, deschizând ochii acestui mare popor spre adevăr.

Mă privi cu un surâs probozitor. Știam că vrea să mă trimită la culcare.

— Așa a murit religia elenilor?

— Da. Elenii s-au dezis de minciună, îmbrățișând creștinismul.

Ultimul cuvânt i se contopi cu un căscat grăitor.

— Auzi, ta, dar de unde știm noi că tot ce cred creștinii e adevărat, iar ceea ce credeau elenii nu e adevărat? S-ar putea să ne înșelăm și noi. Doar ei credeau sincer că religia lor e dreaptă.

Tata Filip își luă privirea de pe mine și deveni pe dată serios, imobilizându-se pentru câteva clipe în postura austeră a unui bust de bronz.

— Woldemar, adevărul, ca și păcatul, se simte cu inima, nu cu rațiunea. Ferește-te de credințele bazate pe înțelegere.

Nu-mi părea deloc convingător.

— Haide, c-o încurcăm cu vorbăraia noastră pe Marta să doarmă, conchise el. Mergem la culcare. Vom mai vorbi despre toate astea, desigur. E important.

Se ridică, mângâindu-mă ușor după ceafă, apoi stinse lumina.

— Da, păcat…

— Ce anume?!

— Păi… Cum să-ți spun… E bine, desigur, că li s-a adus credința asta adevărată… Dar, ta… Sfinții noștri sunt cam urâți și au viețile triste, iar zeii lor erau atât de frumoși și aveau o existență atât de interesantă!

XXVI

La mijlocul lui august Iuliana plecase cu un bilet de tratament la Morșin și te-a adus pentru două săptămâni la Cernăuți. Chiar a doua zi am mers să-l vizităm pe doctorul Șveț. Era ziua lui de naștere, împlinea 88 de ani. Știam de la Agata că nu se simțea prea bine. Aveam cu toții o presimțire că putea fi ultima lui aniversare, de aceea l-am și rugat pe Filip să pregătească mașina ca să mergem la Secureni. Pe drum am făcut un mic detur, ca să vezi cetatea Hotinului. Am stat acolo mai mult decât prevăzuserăm, pentru că ai insistat să intri peste tot, te-ai cățărat pe ziduri, apoi te-ai alăturat unui grup de turiști din Bielorusia. Între timp, Filip a mers la un magazin din apropiere să cumpere apă minerală pentru drum și câte o înghețată, iar eu am stat cu tine, ascultând de la o oarecare distanță explicațiile ghidului. Nu mi s-au părut deloc interesante. Era un individ de vreo 35 de ani, subțire, blond, cu ochelari și început de chelie. Avea în el un fel de exaltare respingătoare și se vedea de la o poștă că e nemulțumit de condiția lui. M-am gândit, examinându-l, că o fi fost un student sârguincios, activist comsomolist și poate chiar informator KGB. O fi râvnit să obțină ca recompensă un post la catedră sau un loc la aspirantură, dar n-a putut ajunge decât ghid la biroul turistic.

Soarele era dogoritor, incursiunile ghidului erau lungi, cu niște căderi lirice inutile, de aceea, când a început să recite cu o emfază deșănțată fragmente din *Oda la cucerirea Hotinului* de Lomonosov,

m-am retras la umbră, urmărindu-vă de departe. Atunci s-a și produs acel incident pe care l-ai avut cu el. I-ai reproșat că s-a abătut de la adevărul istoric, când afirmase că fortăreața ar fi fost ridicată de cneazul halician Daniil. Te-ai strecurat în fața lui și l-ai contrazis cu hotărâre, spunându-i că ctitorul cetății e voievodul moldovean Alexandru cel Bun. Turiștii s-au amuzat pe seama micului polemist, dar ghidul se dovedise a fi un tip versatil, după cum am și intuit, arătându-se foarte afectat de intervenția ta. Ți-a ripostat pe un ton aproape isteric, insistând pe „versiunea halicianăˮ, dar nici tu nu reculai, stârnind prin înverșunarea cu care te angajaseși în dispută admirația acelui grup de turiști bielorușI, deja cam plictisiți de comentariile sofisticate ale ghidului. Majoritatea păreau cam nedumeriți de reacția lui vădit inadecvată. Când mi-am dat seama că s-a iscat o gâlceavă și m-am grăbit spre voi, el căuta să afle cine e însoțitorul copilului rebel, cu viziuni atât de netradiționale. Un bărbat între două vârste încerca să-l calmeze:

— Tovarășe, vă puneți mintea cu un copil?! Nouă nu ne e totuna cine a construit această cetate, frații noștri ucraineni ori frații noștri moldoveni?

— Așa e, îi ținu isonul o colegă de-a lui, făcându-și de zor vânt cu un ziar. Toți suntem frați, toți avem o singură țară.

Abia atunci, văzându-te postat cu mâinile la spate și cu o privire îndărătnică în fața ghidului roșu de mânie, înțelegeam că erai în epicentrul zarvei. Cam în același timp apăru și Filip.

— Ce se întâmplă, Woldi? ți se adresă el alarmat în română.

— Ghidul susține că cetatea n-a fost construită de Alexandru cel Bun, așa precum mi-ai zis.

Filip n-a apucat să mai spună nimic, că ghidul a și punctat satisfăcut, plesnind din palme:

— Ziceam eu că-s moldoveni!

Examină triumfător grupul de turiști, apoi continuă răstit către Filip:

— Al dumneavoastră-i copilul?

— Nu suntem deloc moldoveni, i-o tăie sec Filip, dar băiatul e într-adevăr nepotul meu. Pot ști ce s-a întâmplat?

— Ce s-a întâmplat?! se indignă el. Nu mă mir… După cum arătați, se vede cine-i este profesorul de istorie.

Se întoarse teatral spre grupul de turiști, căutând sprijinul în privirile lor. Aspectul nostru nu prea proletar părea să le mai fi potolit simpatiile pentru tine. Urmăreau deja mai detașat duelul verbal.

— Arăt indecent? se interesă Filip cu o ușoară ironie în voce.

— Arătați ca și istoria pe care o propovăduiți!

— Nu știu la ce vă referiți… Dacă la cel care a construit această cetate, atunci putem discuta. Înțeleg că, spre deosebire de mine, sunteți istoric de meserie.

Se vede că remarca a atins o coardă prea sensibilă a ființei lui, cea de meseriaș în domeniu. Înghiți nervos un nod și făcu câțiva pași înspre noi, privindu-ne agresiv.

— Istoric!? Da! Și vă asigur că am făcut o școală mai solidă decât dumneavoastră. Sunt absolvent al Institutului Istorico-arhivistic din

Moscova.

Filip râse sarcastic, ceea ce a încins spiritele și mai tare.

— Nu știu ce școală o fi asta, dar dacă cei de acolo v-au zis că cetățile zidite în veacul XIII de Daniil al Haliciului arătau ca aceasta, atunci ar trebui grabnic închisă.

Tipul icni nervos și într-o clipă era deja lângă Filip, apucându-l cu răutate de braț.

— Acum chem miliția, cetățene! Văd ca aveți viziuni nu doar antiștiințifice, dar și cu iz antisovietic. Vreau să aflu numele dumneavoastră! Pentru cei ca dumneavoastră este și lege în țara asta.

— Numele meu n-o să vă servească la nimic, spuse Filip cu un calm jucat, iar miliția nu cred că poate media o dezbatere ca a noastră. Adevărul istoric nu se stabilește la miliție. Istoria e o știință, nu un cod penal.

— Despre asta o să și mărturisiți la organele de drept, dragă cetățean, pentru că acolo mergem chiar acum!

Lucrurile păreau să ia o întorsătură foarte neplăcută. Eram deja alarmată și vedeam că ești și tu speriat, dar Filip s-a smucit cu putere din strânsoarea lui. Probabil că individul nu bănuise atâta forță în bătrânelul cu alură interbelică. Câțiva bărbați din grupul de turiști interveniseră să-i despartă, calmându-l pe ghidul scandalizat.

— Filip, să plecăm… E inutilă discuția, am zis eu, trăgându-l de mână.

Mergeam tustrei tăcuți, simțind în spate privirile cercetătoare ale grupului de turiști bieloruși. Ghidul le vorbea exaltat despre

ultimele focare ale naționalismului ucrainean și românesc din Galiția și Bucovina:

— Ați văzut aceste exemplare. Sunt rare, dar mai există. Mai avem de lucru, tovarăși. Internaționalismul proletar încă…

Filip aruncă supărat la coșul de gunoi punga cu cele trei înghețate deja topite. Mașina a stat la soare și era fierbinte ca un furnal. Am deschis toate ușile să aerisim puțin interiorul, în care stăpânea un miros iute de piele încălzită. Toți eram încă emoționați. Ți-am surprins privirile furișate, pe care le aruncai când și când spre poarta cetății. Îmi dădeam seama că ți-e frică să nu vină după noi ghidul cu miliția. Ai răsuflat ușurat abia când ne-am urnit din loc.

— Ți-a plăcut, Woldemar? te-a întrebat Filip.

— Cetatea, da, mi-a plăcut foarte tare, răspunsei tu oftând.

Ai mai aruncat o privire în urmă, apoi ai adăugat:

— Seamănă cu Cetatea Albă, pe care am văzut-o cu mama Iuliana, când am fost la Zatoka.

— Așa e. Acestea sunt cele mai frumoase cetăți moldovenești.

Era trecut de amiază. Se făcuse foarte cald. Filip părea un pic obosit, mașina noastră e cam greoaie și el nu era deprins să conducă la distanțe mai mari. Îl afectase și altercația cu ghidul. La intersecția de lângă gara Vășcăuți a cotit greșit și am intrat în Șișcăuți.

— M-am încurcat nițel, recunoscu el, ștergându-și cu dosul palmei fruntea transpirată. N-am mai mers de mult spre Secureni. Nu-i nimic. Facem un scurt popas la prima fântână, scoatem o căldare de apă proaspătă și continuăm calea. Suntem deja aproape.

În grădina de lângă fântâna unde ne opriserăm, doi băieți, puțin mai mari decât tine, culegeau pere împreună cu mama lor. I-am salutat pe românește și le-am urat spor la muncă. Toți trei ne-au mulțumit într-un glas, analizându-ne curioși. Băieții se zgâiau mai ales la mașină, ca mai toată lumea. Așa ceva nu vedeai decât poate o dată în viață pe un drum sovietic. Le-ai observat interesul și i-ai întrebat cu satisfacție:

— Vă place?

Ambii copii au mătăhăit din cap, apropiindu-se sfioși de gard.

— Dă-le, măi Petrică, oamenilor știa niște prăsade, îi îndemnă maică-sa.

Băiatul mai răsărit s-a întunat repejor spre dânsa, a luat câteva pere dintr-o găleată de zinc și a revenit cu ele la gard, întinzându-ni-le în tăcere.

— Vreți să intrați în mașina noastră? i-ai întrebat tu.

Ochii copilului scânteiară. Te-ai întors spre Filip, întrebându-l și pe el:

— Se poate să intre puțin în mașina noastră?

— Da, desigur.

Cei doi băieți au sărit sprinteni gardul, dând năvală în mașină. Ai mers și tu cu ei, oferindu-le mulțumit explicații. Între timp Filip intrase în vorbă cu mama copiilor. Îmi amintesc că discutau despre biserica de la Mendicăuți, pe care sătenii o salvaseră de închidere. La un moment dat, l-am auzit pe cel mai mare dintre băieți spunându-ți hotărât:

— Noi grăim moldovenește, pentru că suntem moldoveni.

Ți-am privit amuzată nelămurirea de pe chip. Păreai foarte contrariat de remarca lui, deși n-ai mai zis nimic. Te uitai întrebător, așteptând niște explicații, însă noi n-am intervenit. Incidentul de la Hotin părea să fi fost suficient pentru acea zi.

— Să mergem, altfel nu mai ajungem azi la Secureni, zise constatator Filip.

Ne-am luat rămas-bun de la femeie și cei doi copii și ne-am continuat calea.

— Ta, care e deosebirea dintre moldoveni și români? ai întrebat tu nedumerit, îndată ce am intrat în mașină.

— Niciuna. Românii din Basarabia au fost convinși că sunt un alt popor și că vorbesc o altă limbă decât noi[46].

— Aici e Basarabia?

— Da, raionul Secureni e în Basarabia.

Ai privit afară cu mai multă luare-aminte. Tocmai treceam prin Romăncăuți.

— Da, casele de aici arată parcă mai altfel decât în Bucovina, remarcai tu. Și ei nu observă că noi vorbim la fel?!

— Se pare că nu.

L-ai privit cu un amestec de uimire și neîncredere.

— Să nu te miri, Woldi. Trebuie să fii prea inteligent, prea nebun sau prea copil ca să accepți uneori adevărurile prea evidente.

— Toate astea se pot spune deschis?

— Ce anume?

— Că moldovenii sunt ca și noi, bunăoară?

— Nu. În niciun caz. E o constatare primejdioasă, care nu trebuie făcută public. Se cade să ne prefacem că le dăm dreptate, că sunt altfel și că îndată ce trecem podul peste Prut, la Marșenița, se schimbă și neamul, și limba.

Tăcu o clipă, uitându-se concentrat la drum, apoi adăugă cumva nepăsător:

— În lumea de azi istoria e o știință periculoasă.

— În istorie cum știi ce trebuie spus și ce nu?

— E ca și cu păcatul. Vine vremea când simți lucrurile astea cu sufletul. Mai complicat e să te lămurești în minciunile poleite cu adevăr. Sunt cele mai al naibii.

Era de mult trecut de orele amiezii când am ajuns la poarta casei Agatei. Era o casă bătrânească, de lut văruit, în mahalaua lipovenilor. Îi aparținuse cândva socrului doctorului Șveț. Agata ieși în prag la auzul vorbelor noastre și potoli un cățel bătrân, cu coada retezată, care ne lătra cu însuflețire de după gardul de nuiele.

— Ei, credeam, Filip Arhipovici, că nu mai veniți. V-am și sunat de câteva ori acasă.

I-am explicat că am făcut în drum câteva popasuri, omițând detaliile. În casa mare mirosea a bucate de sărbătoare și se auzeau vocile, deja cam vesele, ale mesenilor.

— Fetele mele au venit, ne lămuri ea. Cea mare e cu soțul și cu fetița. Și niște vecini mai sunt.

Ne făcu prezentările de rigoare în acel idiom amestecat româno-ucrainean, care se vorbea în multe părți din regiunea Cernăuți până prin anii șaizeci. Toți ne examinau cu interes nedeghizat, de unde

deduseserăm că am fost mai multă vreme nu doar așteptați, dar și pomeniți copios în timpul acelei mese.

— Serviți-vă, vă rog, Marta Maximovna, Filip Arhipovici, ne poftea Agata, umblând agitată în jurul nostru. Oh, așa ne bucurăm că ați venit! *А як же*[47]*!?* Woldemar, ia și tu să mănânci ceva, că ți-o fi foame. Cu ce să te servească *mitка*[48]? Ia uite aici mâncărică de curcan, răcituri de porc. Acuși *mitка* aduce și cartofițe cu carne, haide, te îndemna ea, netezindu-ți spatele.

Doctorul arăta mult mai vlăguit decât de revelion. Vorbea cam nedeslușit și părea să piardă uneori firul discuției. Privea undeva în lături cu ochii umeziți, scuturând încetișor din cap, apoi ofta, după care zâmbea, parcă cerându-și scuze pentru aceste abateri.

— Luați, gustați și credeți-ne, nu se ogoia Agata. Și babă am făcut, albă. Am uitat să vă spun, Marta Maximovna, că și Ana Mikuli, și Amanda, i-au trimis felicitări lui tata, exclamă ea voioasă, apucându-se de inimă. Frumos! N-au uitat. S-a bucurat, săracu', a plâns. *А як же!?*

Am plecat de la Secureni noaptea târziu. Agata ne îndemna să rămânem la ei ori să mergem la fiică-sa, dar Filip refuză propunerea.

— Fii pe pace, Agata. Avem cel mult două ore de drum. Mai facem un popas dacă obosesc.

La întoarcere m-am așezat pe scaunul din față, alături de Filip. Voiam să-l țin de vorbă, iar ție să-ți las bancheta din spate ca să dormi. N-a fost să fie. Până aproape de intersecția Hotinului ai avut tu grijă să ne menții pe ambii în formă. Te-ai întins pe banchetă, cu

mâinile adunate sub cap, și ai pornit a ne lua la întrebări, așa cum îți plăcea ție.

— Ta, în ce limbă a fost primul cuvânt?

— Cum adică?

— Se zice că la început a fost Cuvântul. În ce limbă era acel cuvânt? Și ce cuvânt era acela?

— E vorba de Dumnezeu. Tocmai că Dumnezeu era Cuvântul.

— Ah, ia te uită! Și Dumnezeu în ce limbă vorbeşte? În elenă?

— De unde ai scos asta?

— Chiar tu mi-ai zis că elena e o limbă sfântă și că în ea s-au scris Evangheliile. Nu Dumnezeu le-a șoptit evangheliștilor ce să scrie?

— Așa este, dar nu ți-am spus că e limba în care vorbește Dumnezeu.

— Și Hristos în ce limbă vorbea? Nu în elenă?

— Nu, doar numele se trage din elenă. Limba maternă a Mântuitorului era aramaica.

— Nu am auzit de așa limbă. Unde se vorbeşte?

— Niște dialecte moderne se mai vorbesc în Iran, Irak și Siria. În trecut însă, era cea mai importantă limbă a Orientului antic, apoi a fost înlocuită de elenă.

— Tu vorbești limba asta?

— Nu. Conducătorul meu de teză o vorbea bine.

— Sfinții tot în limba asta vorbeau?

— Doar unii dintre ei, cei mai importanți de fapt, cum ar fi Sfânta Maria, Ioan Botezătorul, sau cei 12 Apostoli. Restul aveau

limbi diferite, pentru că sunt de cele mai diverse origini.

— Și între ei acum în ce limbă vorbesc?

— Îmi pare rău, Woldi, dragă, dar nimeni nu știe care e limba de comunicare dintre sfinți.

Pentru o vreme te opriseși din întrebări, apoi, deodată, ai constatat meditativ:

— Poate e o limbă aparte, cerească.

Filip a făcut un gest indecis.

— Iar diavolul ce limbă maternă are? te-ai aprins tu.

— Nici despre limba maternă a necuratului nu se vorbește nicăieri. Știe și el toate limbile.

— Asta mi-i clar, dar în ce limbă gândește? În ce limbă visează?

— Nu sunt convins că diavolul visează, Woldi.

— Crezi că el nu visează? Nu doarme niciodată? te-ai minunat tu, ridicându-te de pe banchetă.

— Nu cred. Nu știu. N-am citit nicio disertație despre regimul de viață al necuratului.

— Eu cred că diavolul vorbește aceeași limbă ca și Cerul, pentru că s-a născut și el înger, ai conchis tu îngândurat, peste ceva vreme.

— Posibil…

Te-ai întins din nou pe banchetă cu mâinile adunate sub cap.

— Îngerii, la fel, nu visează niciodată?

— Înclin să cred că nu.

— Ta, ei nu dorm, nu visează, nu mănâncă, nu au familii, nu se îmbolnăvesc, nu se ceartă, nu fac pozne, știu deja toate câte sunt și

câte au fost pe lume, inclusiv toate limbile. Cu ce se mai ocupă ei în toată veșnicia lor?

— Multe ce pot face. Noi nu avem de unde știi. Scripturile ne spun că-L slăvesc pe Creator, cântându-i imnuri, se bucură necontenit de măreția operei Lui.

— Cântă așa, bucuroși, o veșnicie întreagă?!

Filip sălță din umeri.

— Eu m-aș plictisi de atâta bucurie… M-aș sătura să cânt chiar și o zi, darămite o eternitate…

Apoi, după o pauză mai lungă, ai continuat:

— Trebuie să le fie foarte, foarte trist… Cred că diavolul era un înger care s-a plictisit să cânte.

Remarca era provocatoare, dar Filip obosise și n-a comentat nimic. Parcă te liniștiseși și tu. M-am întors să văd ce faci. Stăteai culcat cu fața în sus, dar aveai ochii deschiși. Mi-ai observat privirea și ai zâmbit, revenind la întrebările tale.

— Ta, dacă diavolul și-ar cere iertare de la Dumnezeu, ce s-ar întâmpla? L-ar ierta?

— Așa ceva nu se va întâmpla niciodată.

— Dar dacă s-ar întâmpla?

— Nu are rost să ghicim, zise el un pic iritat. E un scenariu imposibil.

M-am gândit atunci că dintr-o perspectivă filosofică, scenariul era mai curând unul improbabil decât imposibil, dar m-am abținut să fac astfel de comentarii pentru a nu supăra teologul de la cârma mașinii.

— Dar dacă oamenii s-ar ruga lui Dumnezeu ca să-l ierte? Dacă toate bisericile ar face asta și toți preoții și călugării ar plânge, s-ar ruga în genunchi și ar ține post negru, atunci l-ar ierta?

— Ar fi o inițiativă de-a dreptul ciudată, dacă cineva ar veni cu ea… Oricum, nu cred că ar avea sorți de izbândă, pentru că păcatul lui e prea greu și nu poate fi răscumpărat cu atâta ușurință.

— Aha… Ta, dar Dumnezeu are puterea să-l facă pe diavol să-și ceară iertare?

— Are, dar nu o va face. El lasă tuturor creaturilor sale libertatea alegerii. Diavolul a ales singur drumul căderii.

E ceva firesc pentru un copil să fie curios, dar uneori îmi puneam întrebarea, ce anume te ghida, or, frământările tale nu porneau numai dintr-un imbold ludic. Căutai răspuns la niște întrebări, sau poate la o singură întrebare, pe care, înțelegeam, s-ar putea să n-o pui niciodată. Uneori, credeam că te prind, că te apropii periculos de ceea ce te tulbura, dar reculai imediat cu o abilitate de felină.

Una din cele mai memorabile și neliniștitoare discuții am avut-o tot în timpul acelei șederi la Cernăuți, chiar în seara din ajunul aniversării mele. Filip citea în bibliotecă, eu trebăluiam la bucătărie, iar tu stăteai întins pe podea, în salon, cu *Așa s-a descoperit lumea* în față. Era prima carte ne-artistică pe care ai citit-o. Țin minte cât de mult ți-a plăcut. În seara aceea citeai despre campaniile asiatice ale lui Alexandru Macedon. De câteva ori te-ai ridicat și ai răsfoit volumele unor enciclopedii. Mă amuzau aceste exerciții de documentare, de care deveniseși dependent de mic: orice citeai

trebuia numaidecât plasat în context istoric și geografic. La un moment dat ți-ai îndreptat privirea spre mine și ai întrebat:

— Ma, elenii au avut un zeu al fericirii?

Am stat un pic să mă gândesc.

— Nu… Nu cunosc să fi existat așa ceva.

— E interesant că elenii aveau zei pentru diferite vânturi, pentru toate râurile, pentru practic orice, dar pentru un lucru atât de important ca fericirea, nu.

— Da, așa e… Poate din cauză că fericirea e în lucruri diferite. Cereai dragoste de la Afrodita, plăceri de la Hedone, înțelepciune de la Atena…

— Păi și tristețea la fel, poate fi în diferite lucruri, dar exista Ania, zeița responsabilă de tristețe.

Îmi deveni clar că te documentaseși bine. Te-ai apropiat din nou de rafturile cu enciclopedii, apoi ai întrebat, fără ca să te întorci spre mine:

— Ma… fetele se îndrăgostesc doar de băieți și băieții doar de fete?

— De ce mă întrebi asta?

— Ma, de ce atunci când pun anumite întrebări, te interesezi, de ce întreb despre asta?

— Pentru că sunt curioasă să aflu ce anume te face să te interesezi de aceste lucruri.

— Asta poate schimba răspunsul?

— Depinde… În fine. Da, tocmai așa e firesc să fie: fetele să se îndrăgostească de băieți și băieții de fete.

— Dar Alexandru Macedon s-a îndrăgostit de Hephaestion…

— Se întâmplă… Uneori… Dar nu e ceva normal.

— Ah, ia te uită… Înțeleg.

Ai ieșit pe balcon și te-ai rezemat de grila metalică, urmărind îngândurat spectacolul străzii. Afară se mai răcorise. Vecina de la etajul de jos cocea vinete pe plită. Îmi trecu atunci prin minte că mirosul de vinete și ardei copți, dar și muștele erau niște atribute indispensabile ale atmosferei serilor de august.

— Un om normal cum trebuie să fie? ai întrebat tu, revenind în salon.

— E mai greu să-ți explic. Să zicem că e un om care e ca majoritatea celorlalți, care nu iese din tiparele firescului. Se comportă ca toată lumea, arată ca ei, vorbește și gândește la fel ca și cea mai mare parte a societății.

Ai dat din cap că înțelegi, deși aveam îndoieli că ți-am putut explica cum trebuie. După astfel de întrebări obișnuiai să faci o pauză, ascunzându-ți privirea, ca și cum ochii ți-ar fi trădat frământările.

— Faptul că majoritatea bărbaților fumează e normal?

Am căutat câteva clipe răspunsul.

— Ei bine… Nu e anormal, nu e nefiresc, cum să-ți spun…

— Iar faptul că eu cred în Dumnezeu nu e deloc normal?

— De ce adică?

— Pentru că majoritatea colegilor mei nu cred în El.

Eram încurcată. Înțelegeam deja de ce Iuliana nu poartă cu tine astfel de discuții.

— Cred că nu ți-am dat un răspuns bun. Îmi pare rău. E o confuzie de categorii, dintre ceea ce e normal și ceea ce e bine. E bine ca fetele să iubească băieții și băieții să iubească fetele, e bine ca bărbații să nu fumeze, chiar dacă cei mai mulți fac asta, și e bine să crezi în Dumnezeu, deși cei mai mulți nu mai procedează astfel.

— Să înțeleg că ceea ce e bine nu e întotdeauna și normal?

— Sunt niște întrebări prea complicate pentru vârsta ta, Woldemar…

Ai zâmbit satisfăcut. Se pare că așteptai anume răspunsul ăsta, pentru că replica a urmat neîntârziat:

— Ma, tu, de fiecare dată când nu știi ce să-mi răspunzi, îmi zici că răspunsul va fi foarte complicat ca să-l înțeleg, nu că pentru tine e complicat să spui ceva.

Chiar nu știam ce să-ți zic. M-am așezat lângă tine pe podea, te-am privit cu căldură și ți-am mângâiat părul des și ondulat, dar tu ți-ai ferit capul. Suportai doar mângâierile mele, dar nu chiar întotdeauna.

— Ma…, eu trebuie să fiu ca majoritatea oamenilor?

Nu te-ai uitat la mine când m-ai întrebat asta. Priveai cu o impasibilitate prefăcută în gol, ca și cum era un interes banal. Nu știu de ce m-a durut atât de mult întrebarea asta aparent inocentă.

— Dacă vrei ca în viață să-ți fie ușor, atunci trebuie să fii așa cum sunt cei din jur. Cu cât te vei deosebi mai mult, cu atât vei fi împins mai spre marginea drumului sau chiar scos de pe carosabil. Au o soartă grea astfel de oameni și nu toți îi rezistă.

Am stat în tăcere câteva clipe. Observasem descumpănirea din ochii tăi. Te vedeam îngândurat. Aveai reacții interesante la lucruri pe care nu le înțelegeai, dar pe care țineai numaidecât să le pătrunzi: nu continuai imediat întrebările, ci analizai mai întâi singur ceea ce auziseși, ca și cum ai fi putut găsi răspunsul undeva în lumea ta interioară.

— Am înțeles, dar… Voiam să te mai întreb ceva de multă vreme. Nebunii nu știu că-s nebuni, nu-i așa? Ei cred că tocmai lumea lor e cea adevărată?

— Da, așa este.

— Ma…, de unde știm noi că… De unde să știu eu acum că noi discutăm cu adevărat și că nu-mi imaginez asta?

Te-am privit un pic alarmată. Tonalitatea cu care ai pus întrebarea indica nu doar o simplă curiozitate. În spatele ei era o preocupare.

— Păi, Woldemar, eu îți răspund, sunt alături de tine.

— Da, așa e. Tu-mi ești ca un fel de martor… Dar și lor le răspunde cineva care e alături de ei, un martor al lor, care în realitate nu e acolo. Înţelegi? De unde să fiu sigur că tu chiar exiști și ești aici, că ești un martor adevărat?

De la discuția asta adia a o angoasă inexplicabilă. Era ceva ciudat și neliniștitor în intonația cu care-mi vorbeai.

— Eu îți confirm asta, toți cei din jur, ce să-ți mai spun?!

— Da, dar dacă toți cei din jurul meu există doar în mintea mea? Ei pot să-mi confirme orice. Se poate întâmpla ca eu să fiu altcineva și să-mi imaginez că-s un băiat de opt ani? Nu-i așa?

— Teoretic da, poate fi așa ceva, am consimțit eu șovăielnic. Dar nu e cazul tău.

M-ai privit cu un aer de clarvăzător pitic, apoi mi-ai zis cu un fel de indolență ciudată, care mă tulburase mai mult decât cuvintele:

— Am reținut ce mi-ai zis odată că totul s-ar putea să fie o iluzie, ca în acel caleidoscop… Ce jucărie interesantă, nu-i așa?

XXVII

În dimineața zilei de 31 august undeva în inima cerului se auzi o bubuitură înfundată de la care au zbârnâit geamurile casei. Mama Iuliana privi îngrijorată spre fereastră. Îi era tare frică de tunete.

— Cred că vine o furtună, afirmase ea alarmată.

Își mai analiză o dată atent conținutul genții, apoi ieși în coridor, se privi în oglindă și-și dădu lapidar buzele cu ruj.

— Ai tot ce-ți trebuie pentru şcoală? Să-ți iau ceva de la Storojineț?

— Am cumpărat de la Cernăuți totul.

— Vezi. Eu mă întorc pe la prânz. Când revin, o să-mi arăți ghiozdanul.

— Bine.

Am ieșit după ea până în pridvor și am stat s-o urmăresc cum pleacă. În aerul înțepenit al dimineții se simțea izul ploii care se apropia. M-am așezat la masă și am prins a frunzări *Așa s-a descoperit lumea*, revenind la capitolele care mi-au plăcut cel mai mult. Îmi părea rău că am terminat-o. Era ultima carte citită în prima mea vacanță de vară. Prin ea făcusem alături de Bartolemeu Dias călătoria până la Capul Bunei Speranțe, l-am însoțit pe Vasco da Gama în India, am fost pe *Santa Maria* în prima călătorie a lui Columb și am asistat la funeraliile lui Magellan în Filipine. Mama Marta avea dreptate, eu mi-am trăit lecturile. Era un fel de a trăi viețile altora, dar și de a-mi trăi altfel propria viață, pentru că în

jocurile mele cu imaginația modificam după bunul plac scenariile descrise în acele cărți, schimbam traseele călătoriilor, cursul evenimentelor. În acele reverii am învățat popoare și orașe, țări și întâmplări, personalități istorice și mitologice. Pe toate le-am trăit și văzut, pe toți i-am cunoscut. Unele teme aveau o durată scurtă, cât ținea lectura unei cărți și poate încă câteva zile după aceea, dar erau și teme recurente, la care reveneam frecvent, așa cum erau cele ale prieteniei cu Piter Pan și calității mele de zeu elen al fericirii. Mi se părea o scăpare imposibilă că elenii nu aveau un zeu al fericirii, așa că m-am grăbit să ocup locul vacant, devenind un nemuritor, o zeitate importantă, frumoasă și veșnic tânără. Viața din cerul Eladei se schimbase atât de mult după apariția unui nou zeu, încât bietul Hesiod nici n-ar mai fi recunoscut panteonul grecesc. Practic compuneam, seară de seară, ani la rând, o nouă *Theogonie*.

— Vine furtuna mătincă, măi Voldic.

Tresării. Tata Nicu sta în ușa casei gol până la brâu, cu două căldări de apă în mâini.

— Așa secetă n-o fost de mult, continuă el scrutând zarea. Să nu fie un prăpăd după căldurile astea. Ferească-ne Domnul de stricăciune, de grindină.

Eu tăceam, uitându-mă distrat la cele trei caravele de pe coperta cărții. Tata Nicu a mai stat câteva clipe în prag, apoi intră casă.

Cerul dinspre miazănoapte era într-adevăr întunecat. Am urcat în odaie și am luat caietul cu lista de cărți citite:

1. James Matthew Barrie, *Peter Pan*
2. Gianni Rodari, *Aventurile lui Cipollino*

3. Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*

4. Rudolph Erich Raspe, *Aventurile baronului Münchhauzen*

Trecui satisfăcut în revistă titlurile celor 49 de cărți, după care am adăugat:

50. Natalia Gumilevskaia, *Așa s-a descoperit lumea.*

De când am început școala, mama Iuliana îmi cerea să citesc o carte în cam 3-12 zile, în funcție de mărime și de timpul pe care-l aveam la dispoziție. Calculasem că, dacă mențin acest ritm, atunci către sfârșitul școlii urma să am citite 500 de cărți. Am pus volumul în dulap, apoi am luat un carnet și am făcut câteva calcule, în urma cărora am stabilit că trăisem deja 2 971 de zile, deci pe 29 septembrie aveam să împlinesc 3 000 de zile. Ceva mai devreme calculasem că viața unui om durează cam 30 000 de zile, adică o mie de luni, echivalentul a 83 de ani și 4 luni, ceea ce însemna că-mi trăisem deja o zecime din viață. Am oftat scurt și am pus carnetul în sertar, apoi am pornit radioul. *Moody Blues* cânta *Melancoly Man*. Mama Marta mi-a zis că piesa asta a fost interpretată la un mare festival din Anglia în vara în care m-am născut. Era în engleză și nu înțelegeam despre ce e, dar îmi plăcea foarte tare, găsind că am un fel de afinitate nelămurită cu el.

Privii afară prin geamul larg deschis. Cerul era tot mai acoperit. Discul soarelui se vedea când și când prin perdeaua tot mai densă de nori.

— Închide radioul chiar acum, Voldic! îmi strigă de jos tata Nicu. Scoate totul din priză și închide și geamurile. Nu vezi ce se face afară?!

Nori plumburii-violeți se rostogoleau peste cocoașele munților, forfotind de fulgere și mișcare. Nu mai văzusem niciodată un cer ca acela. Am coborât grăbit în pridvor, în timp ce tata Nicu intrase la el în cameră. Mugetul vijeliei se simțea tot mai deslușit, mai aproape și mai aproape. Vântul sufla mai intens, aducând din cer aerul răcoros, îmbibat cu mirosul de ploaie. Stam în pragul casei și priveam vrăjit, mut de emoții, la fâșiile electrice ce zvâcneau hașurând orizontul cu luminile lor orbitoare. Peste câteva clipe venea și pocnetul metalic al tunetului. Ecoul lui era purtat, rotocol-rotocol, prin văi, fiind apoi înghițit de următorul trosnet asurzitor. Nu știu dacă ați auzit vreodată răcnetul tunetelor în munți. E cu totul diferit decât în câmpie.

Primii stropi loviră intermitent pământul uscat. La început erau rari, pe ici-colo, apoi tot mai deși și mai iuți și iată că ulucele de pe la colțurile casei se înădușeau de atâta apă. N-am putut rezista și am ieșit cu brațele larg desfăcute în mijlocul ploii dezlănțuite după o lună de secetă. Într-o clipă eram ud leoarcă. Mi-am aruncat tricoul și sandalele în pridvor și am alergat desculț, ca un nebun, spre iaz prin iarba ruginită, care parcă dăduse în clocot. Ploaia se întețea, șfichiuindu-mă cu rafale dese. Nu mai vedeam în fața mea decât la un metru depărtare. Chiar atunci un flash alb-albastru șuieră năucitor la câțiva metri de mine, secondat de un bubuit asurzitor. Fulgerul lovise undeva chiar în curtea casei. Am stat câteva clipe locului, ca înțepenit, apoi mi-am întors privirea îndărăt. Nu se vedea nimic prin perdeaua ploii, doar un miros ciudat mă gâdila pe la nări. M-am așezat pe banca de pe malul iazului și mi-am ridicat

privirea spre cerul tulbure, de unde se prelingeau șiraguri neîntrerupte de clăbuci grei de apă. Am deschis larg gura ca să înghit ploaia. Avea un gust bizar, parcă moale, parcă metalic.

Furtunile… Le-am găsit întotdeauna irezistibil de atrăgătoare. E ceva de rău augur în puterea lor neîmblânzită, ceva care mă atrăgea spre ele cu patima unui sălbatic, bucurându-mă ca pe un apucat. Acea furtună din ultima zi a primei mele vacanțe de vară a fost cea mai frumoasă și memorabilă dintre toate pe care le-am văzut și doar abia mai târziu mi-am dat seama de nebunia acelei ieșiri și de pericolul la care m-am expus.

Ploaia încetinea. Vedeam deja oglinda iazului ciuruită de stropi, apoi prin pâcla ploii au apărut și siluetele sălciilor de pe malul opus. Tunetele se auzeau mai înfundat, mânate undeva spre răsărit. Abia acum auzii strigătele disperate ale lui tata Nicu și am alergat într-o suflare spre casă.

— Unde te-ai prăpădit, buliharule?! Ce-i în capul tău?!

Tata Nicu nu m-a bătut niciodată, dar atunci m-a înșfăcat de ambele urechi și mi le-a răsucit cu atâta putere, încât am icnit de durere. Nici n-am bănuit atâta forță în mâinile lui slăbănoage.

— Tu vezi ce s-a întâmplat? Vezi că fulgerul a lovit în cuptoraș?

Abia acum am înțeles de unde venea mirosul acela ciudat. Carcasa șopronului de la cuptoraș era carbonizată și încă mai fumega. Fulgerul care șuierase peste capul meu lovise în hogeacul metalic al cuptorașului din curte.

— Mare noroc ai, tâmpitule, zise tata Nicu mai potolit. Tu nu-ți dai seama cu ce putere a lovit.

M-am uitat cu regret la ruinele fumegânde, frecându-mi urechile fierbinți.

— Ce-o să faci cu el? O să-l dărâmi?

Tata Nicu își aprinse o țigară și trase cu poftă o gură de fum, închizând pentru o secundă ochii.

— Păi ce să fac cu el. Oricum trebuia să-l dau jos, ocupă loc numai. Babei îi plăcea să se joace la dânsul, dar cum ea a murit…

Cerul se limpezea cu repeziciune. Ieși soarele, luminând curtea largă împrospătată de ploaie, păsările ciripeau vesel, iar mie mi s-a făcut așa de greu pe suflet, îmi părea atât de rău de acel cuptoraș, ca de un om drag pe care-l pierzi. Pentru prima dată am simțit durerea pierderii în timp nu doar a oamenilor, dar și a lucrurilor. Îmi părea că acel fulger a ars nu doar cuptorașul din curte, dar a șters mai multe pagini din copilăria mea. Am crescut în fumul lui, la gura lui ascultam poveștile mămucăi Marfina și taifasurile ei cu mătușa Dochița, în jăraticul lui îmi cocea dânsa porumb și cartofi, la focul lui îmi gătea chiseliță și mămăligă. După ce murise mămuca Marfina, veneam uneori lângă el, mă așezam pe scăunelul prăfuit, pe care obișnuia dânsa să stea, și-mi părea că acuși va apărea și ea de undeva și-mi va zice: „Mai adă niște ciocălăi, mamă…” După ce-a murit, nu mi-o puteam imagina deslușit pe mămuca Marfina, nu-i puteam vedea chipul nici chiar în vis, în schimb îi auzeam foarte clar glasul. Uneori îmi părea că după moarte ea s-a transformat într-o voce, bântuind prin sufletul meu și prin curtea cantonului.

Am stors cu putere tricoul ud, care rămase pe masa din pridvor, apoi l-am scuturat și l-am întins să se usuce pe sfoara pentru rufe.

Tata Nicu urmărea de pe prag, cu țigara în gură, eforturile mele de a șterge urmele escapadei prin ploaie. Am urcat apoi în odaie și mi-am schimbat hainele, iar când am coborât, l-am văzut pe tata Nicu clătindu-mi tricoul într-o căldare de lângă uluc.

— Adu-mi și celelalte haine în care erai îmbrăcat să ți le clătesc. Să-i spui lui maică-ta că te-a udat ploaia în pridvor, dacă te ia la întrebări, altfel te frânge în bătăi.

Mama Iuliana veni cum a promis, pe la prânz. Tata Nicu i-a arătat cu mâna spre cuptoraș zicându-i, fără a privi în direcția ei:

— Fulgerul l-a trăsnit. Mâine o să-l dărâm cu Volodea.

Ea s-a uitat un minut, cu mâinile în șolduri, cum făcea de obicei când analiza ceva cu interes, apoi a intrat în casă, fără să-i spună ceva.

— Cărțile și caietele ți le-ai învelit? zise dânsa îndată ce dădu cu ochii de mine.

— Da.

Așteptam cu groază vreo discuție mai specială, dar ea părea preocupată de altceva și n-a observat când am șters-o discret din raza privirii ei. Puteam începe o nouă carte, dar nu aveam chef. Mi-a plăcut atât de mult cartea lui Gumilevskaia, încât nu puteam să mă despart de tema ei, „intrând” cum se cuvine în subiecte noi. M-am îndreptat nehotărât spre iaz.

— Încotro te-ai pornit? auzii eu dinspre bucătărie.

Inima îmi tresări.

— Pe malul iazului.

Mama Iuliana ieși în pridvor să mă vadă.

— Am să te strig peste jumătate de oră la masă. Nu pleca departe.

— Da, bine.

M-am așezat pe banca de lângă mal. Prima vacanță de vară era pe sfârșite. A doua zi începea școala, eram deja în clasa a doua. Știam cât de repede vor trece cele 19 ore care mai rămâneau până la primul clopoțel. Începusem să le număr cu două zile mai devreme: 72 de ore, apoi 60, și iată că-s numai 19…

După-prânz mama Iuliana a urcat la ea în odaie, deși mă așteptam la niște activități în comun.

— Cred că de la timpul de afară așa mă trage la somn, zise ea, ștergând masa. Și nici noaptea n-am dormit bine.

— Hm… Îmi pare tare rău… Eu pot să merg până la sălcii?

— Bine, du-te, dar să nu-mi vii odată cu noaptea.

Pe sub sălcii pământul era răzmuiat de ploaie și tălpile-mi intrau adânc în glodul cleios. La fiecare adiere de vânt, din frunzișul des al răchitelor bătrâne se măcina scurt o ploiță rară, cu stropii răcoroși. Pe steblele mlădioase de rogoz licăreau stins mărgele mari de apă, iar tufăriile musteau de insecte mari și mici, care se uscau clipocind la soarele molatic al după-amiezii. M-am strecurat spre coada iazului, acolo unde se varsă pârâul în helești eu. Simțindu-mi apropierea, câțiva broscoi au sărit știobâlcâind în apă și tot atunci o pulbere de gâze s-a ridicat în văzduh cu un zbârnâit subțirel. M-am uitat în apa limpede a pârâului, prin care înotau unduit câteva lipitori negre. Îmi era frică de ele, de asta nu obișnuiam niciodată să umblu prin coada iazului, unde-și aveau acestea sălașul. Tot atunci

am observat în râuleț frământarea sprintenă a unui pește argintiu, care se mișca hotărât contra curentului. Am mers repede într-acolo. M-am convins că era un păstrăv de munte, tânăr, dar destul de măricel, care se îndepărta cu mișcări hotărâte de iaz, înotând la deal. M-am mirat, pentru că încă nu era perioada când păstrăvii urcă spre izvoare. L-am urmărit o vreme cu implicare cum înfrunta curenții, dar și rânduielile naturii, apoi am urcat pe cărarea ce șerpuia de-a lungul defileului, îndreptându-mă fără grabă spre cascadă. M-am abătut din drum, intrând mai întâi prin hățișurile dese de muri, căutând ultimele pomușoare rămase, apoi am urcat mai sus, unde știam că sunt niște tufării de coarne de pădure. Se cerea și acolo un popas gastronomic. Pe la chindii am ajuns la cascadă, care se auzea clocotind încă din depărtare. M-am așezat în pirostrii pe muchia defileului, urmărind șuvoiul puternic ce venea gâlgâind dinspre munți, săltând printre pietrele multicolore, apoi dezmembrându-se ca o draperie rufoasă în căușul de piatră verzuie al cascadei. Îmi plăcea sunetul căderilor de apă. Puteam să-l ascult uitat ore în șir. Când m-am ridicat, soarele se înclina spre apus. Privii cum se topea în întuneric ultima umbră roșie de pe vârfurile brazilor din culme și pornii încet spre casă. Uite că s-a sfârșit și această ultimă zi de vară. Ce-am înțeles din ea, din această zi atât de obișnuită, ca multe altele, dar care a fost totuși absolut singulară și nu se va mai repeta nicicând?

După cină mama Iuliana m-a chemat la ea în odaie și mi-a verificat ghiozdanul, dar o făcuse superficial. Era dusă undeva în lumea ei.

— Se zvonește că iarăși se va scumpi aurul, spuse ea.

— Hm… Păcat.

Ea căscă obosită, apoi adăugă:

— Bine. Mergi și fă baie. Cred că apa e deja caldă. Noapte bună! Nu uita să pui ceasul la 06:45.

— Da, desigur. L-am și pus. Noapte bună!

Am adormit greu și am avut un vis ciudat, care m-a urmărit toată viața. Se făcea că eram singur în Poiana Teiului. Era o noapte de vară, dar rece, luminată de o lună plină, incredibil de mare, care emana o lumină albăstrie, translucidă. De jur-împrejurul poienii înfloriseră magnoliile. Eram foarte mirat să văd că în pădure au apărut magnolii și încă atât de multe. Până atunci le văzusem doar la grădina botanică. Acele magnolii erau doldora de flori, niște flori albe, mari și lucioase, parcă poleite cu ceară, la fel ca și frunzele de un verde imperial. Totul era imuabil și inert, nu se strecura de nicăieri niciun sunet, de parcă eram în chiar inima tăcerii. Doar liniștea îmi vâjâia cercetător pe la urechi. Mi-am zis atunci că așa arată lumea în care s-a sfârșit timpul, dar cel mai curios era faptul că nu puteam înțelege unde anume mă aflam eu în acel cadru halucinant. Parcă eram prezent, dar totodată nu mă regăseam în peisaj. Vedeam totul, conștientizam ce se întâmplă, dar nu mă percepeam ca pe o realitate materială. La un moment dat mi-a atras atenția o scânteiere scurtă ca licărul unei stele căzătoare. Am privit mai cu băgare de seamă într-acolo și am dat cu ochii de un șarpe mare, care stătea încolăcit pe un culcuș din flori și frunze de magnolii. Era un șarpe albastru, cu solzi lucioși ca de lazurit, o

creatură înspăimântătoare și totodată negrăit de frumoasă. Sta neclintit și el, ca și tot ce era în jur. Avea ochii închiși, dar știam că vede tot ce este în lume, privind adânc în interiorul lui, ori tot universul era acolo. Îl privii mai atent, în speranța că voi vedea o mișcare a corpului său, care emana o putere rece și necruțătoare. De undeva cunoșteam cum pot să-i zvâcnească mușchii metalici, cum poate gâdila electrizant orice atingere de el. Simțeam că nu dormea.

„Meditează sau stă la pândă?" mă gândii eu.

— Aștept trecutul.

Nu a spus așa ceva, pentru că șerpii nici nu vorbesc, dar am priceput asta într-un alt fel decât prin auz. Era cel de-al șaselea simț despre care vorbisem odată cu mama Marta.

— Trecutul nu vine niciodată, răspunsei eu. Îl aștepți în van.

— Greșești. Orice secundă care vine e trecut. Cel care nu vine niciodată e viitorul.

Am cugetat la ce spunea.

— Dacă îți plac, atinge-mă! mă îndemnă șarpele.

— Mi-e frică, am recunoscut eu cu nehotărâre.

— Nu-ți plac, deci?!

— Ba da! Îmi placi foarte mult. Ești frumos, cred că ești și foarte bun, și foarte inteligent, dar oricum, îmi e tare frică să mă ating de tine. E cea mai intensă frică pe care o poate avea un om!

— Tu ești un om?

— Da, răspunsei eu mirat. Ce altceva crezi că sunt?

Șarpele râse sarcastic:

— Nu știu. Ceea ce ești e doar în interiorul tău, nu e nicicând la suprafață. Privește-te adânc în tine dacă vrei să afli ce ești cu adevărat.

— O să fac asta mai târziu… Sunt încă mic… Știu să privesc doar în afară.

Pleoapele i s-au ridicat lent, scoțându-i la iveală doi ochi imobili de culoarea safirului. Cred că nu aveau pupile, de asta priveau undeva în gol, fix, într-un fel insuportabil, așa cum se uită orbii.

— Te înșeli. Toți cred că pot privi în afară. Și toți greșesc. Ceea ce-și închipuie ei că văd e doar în ei înșiși. Afară, dincolo de voi, e cu totul altceva… Ce rupți de adevăr puteți fi!

Îmi vorbea cu un fel de serenitate expeditivă care mă dezarma, lăsându-mă, golit de orice gânduri, în stăpânirea unei mulțimi de sentimente contradictorii care se ciocneau violent în sufletul meu răvășit.

— Mângâie-mă, m-a îndemnat el iarăși.

N-am zis nimic.

— E tot ce poți avea mai plăcut în viață, continuă el.

— Știu… Dar nu pot.

— Cutează!

Continuam să tac. Îmi era frică să-i accept oferta, dar mă temeam la fel de mult și să i-o resping. Această indecizie insuportabilă părea să fie chiar mai înspăimântătoare decât propunerea însăși.

— Nu-ți place cum miros? se interesă el.

— Ba da. Cred că așa miroase timpul și-mi place mult mirosul acesta…

Șarpele se ogoi pentru o vreme, apoi mă iscodi:

— Ți-e frică sau ți-e scârbă?

— Nu știu…, am recunoscut eu. Mi-e frică, cred.

— O să regreți tot restul vieții, afirmă el cu compasiune. Întreg trecutul tău va fi un regret continuu.

— Deja știu… Dar nu voi putea face asta niciodată.

Atunci parcă am realizat că visez, dar de la asta lucrurile au devenit și mai complicate, pentru că mă pomenisem între două vise paralele, ca și cum visam că visez. Parcă începeam să disting vag că șarpele sunt chiar eu, iar băiatul de opt ani cu care m-am întreținut nu eram deloc eu, ci doar un vis. Realizam cu groază că eu ca băiat pe numele Woldemar Skawronski nu existasem niciodată! Eram doar o imagine proiectată în mintea șarpelui albastru, era visul lui de a fi om. Ceva se revoltă în mine cu putere. Era probabil conștiința mea atacată de această înfiorătoare revelație. Simțeam o presiune enormă undeva adânc în interiorul minții mele. Nu mai înțelegeam care din cele două vise paralele era cu adevărat vis – cel al șarpelui despre băiat sau cel al băiatului despre șarpe.

Relatarea viselor e întotdeauna infidelă, pentru că în nicio limbă nu există cuvinte care să poată exprima incertitudinea și frica de care suntem cuprinși în ele, la fel cum e imposibil să redai și gustul cu care rămâi după deșteptare. Când m-am trezit, prin geam se prelingea lumina albăstrie a sfârșitului de noapte. Era ca și culoarea ochilor mei, ca și culoarea șarpelui din vis. M-am ridicat din pat și

am deschis geamul. Un val de aer răcoros năpădi în odaie. Mirosea tămâios a noapte, a pădure tomnatică, a fân. Nucul de la geam foșnea sec, profilându-și silueta neagră pe cerul bleumarin. Peste câteva ore începea un nou an școlar… Știam deja cum va fi, ba chiar îmi puteam ușor imagina cum va fi și ultimul. Iar apoi… Intuiam că am în față o cale cu curenți potrivnici, că va trebui să trăiesc într-o rebeliune perpetuă, sfârșind într-un război cu propriul destin. Vedeam asta ca-n palmă, ca și cum îmi consumasem toată rezerva de viitor. Mă și întrezăream prin pâcla unor timpuri indefinibile, trecând deja pe sub bolțile amintirilor cu privirea orbită de atâta trecut.

Am închis geamul, m-am întins în pat și l-am cuprins pe Peter Pan. El mă privi întrebător:

— Ești bine, Woldemar?

— Da, bine. Să mergem…

— Unde?! se minună el.

— Să așteptăm și noi trecutul, i-am șoptit eu la ureche.

Berlin, 30 august 2018

Note

1 Universitatea de Medicină din Berlin, pe lângă care funcționează cea mai mare clinică universitară din Europa.

2 „Vasul de pe râu” (engl.), titlul unei melodii a formației americane „Styx”.

3 Lev Vâgotski (1896-1934), psiholog rus, autorul teoriei „crizei de la 7 ani”, vârsta la care se formează „eul social” al individului.

4 Muzeu etnografic în Nisa.

5 Celebră melodie renascentistă franceză.

6 „De ce pleci?” (sp.), titlul unui șlagăr din anul 1974 al interpretei spaniole Jeanette.

7 Un an nou fericit, Woldemar! (germ.)

8 De asemenea, Moisei Arkadievici! (germ.)

9 Adresare tradițională către soția unui preot în Biserica Ortodoxă Rusă.

10 Întreprindere silvică de stat în URSS.

11 Din rusă ясно (clar).

12 „Spiritul ca adversar al sufletului” (germ.).

13 Denumirea prescurtată a cooperativei sătești de consum în URSS (din rusă, сельпо).

14 În Bucovina și nordul Basarabiei, scaun din lemn, lung și îngust, pentru mai multe persoane.

15 „Așteaptă-mă” (rus.), o cunoscută poezie a poetului rus Konstantin Simonov.

16 Serghei Ojegov (1900-1964), lexicograf rus, autorul unuia dintre cele mai cunoscute dicționare explicative ale limbii ruse.

17 Cristel de câmp (rus.).

18 „Pe când eram copil” (germ.), titlul unui roman autobiografic pentru copii al scriitorului german Erich Kästner.

19 Slab de fire (rusă, argotic).

20 Subunitate (echipă) a brigăzilor de lucru în întreprinderile sovietice.

21 Alexei Stahanov (1906-1977), miner sovietic, devenit simbolul „muncitorului-model” în propaganda stalinistă.

22 Cel mai vechi și mai important ziar sportiv din URSS.

23 „Trecea Dunărea cazacul”, unul din cele mai cunoscute cântece populare ucrainene.

24 Abrevierea în rusește a Secției pentru lupta contra furtului avutului socialist din cadrul MAI al URSS și al republicilor unionale.

25 Dmitri Ustinov (1908-1984), ministru al apărării din URSS în perioada 1976-1984.

26 Tip de înghețată produs în URSS.

27 Om de la țară, țărănoi, târlan (rus. peiorativ).

28 Pa (rus.).

29 Bine, mulțumesc (germ.).

30 Din rusă, băiat, flăcău.

31 Din germană, *Gefreiter* (eliberat). Grad militar în armata sovietică, superior celui de soldat, dar inferior celui de caporal; fruntaș.

32 Jumate de litru, din rusă, *пол-литра*.

33 Soi de mere timpurii originar din Livlanda (Letonia actuală), răspândite cu precădere în estul și centrul Europei.

34 Azi Sovetsk, regiunea rusă Kaliningrad.

35 Cartier rezidențial în Königsberg.

36 Unități paramilitare de rezistență populară în Germania nazistă.

37 Abrevierea în rusă a consiliului de orășel.

38 În URSS, fruntaș al întrecerii socialiste.

39 Unul din numele căpeteniei diavolilor în islam.

40 Cel mai mare lac din delta Amudariei.

41 Una din melodiile de succes ale formației uzbece „Yalla” la începutul anilor șaptezeci.

42 Discobolul lui Miron se numără printre cele mai renumite statui elene (germ).

43 Unul dintre cele mai importante muzee de artă antică din Roma.

44 Serie de enciclopedii germane.

45 Mituri și legende la eleni.

46 În perioada sovietică populația de limbă română din regiunile istorice Basarabia și Transnistria era trecută în acte ca moldoveni, pe când cei din Bucovina și Maramureș erau înregistrați ca români.

47 Cum altfel? (ucr.).

48 Mătușa, tanti (ucr.).